

LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS

Simona VYNIAUTAITĖ

**TARMINIO POŽYMIŲ
STATIKA IR DINAMIKA:
ŽEMAIČIŲ REGRESYVINĖS
BALSIŲ ASIMILIACIJOS
ATVEJIS**

DAKTARO DISERTACIJA
HUMANITARINIAI MOKSLAI, FILOLOGIJA (04 H)

Vilnius, 2021

Mokslo daktaro disertacija rengta 2016–2020 m. Lietuvių kalbos institute pagal suteiktą Lietuvių kalbos institutui, Vytauto Didžiojo universitetui, Klaipėdos universitetui, Šiaulių universitetui (2011 m. birželio 21 d. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr. V-1124) doktorantūros teisę.

Mokslinė vadovė:

prof. habil. dr. **Danguolė Mikulėnienė**

Lietuvių kalbos institutas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H

TURINYS

1. ĮVADAS.....	5
2. TARMINIO POŽYMIO PARADIGMA REGIONINIO VARIANTIŠKUMO TYRIMUOSE.....	11
2.1. Tarminio požymio samprata	11
2.2. Žemaičių regresyvinės balsių asimiliacijos vieta žemaičių tarmių klasifikacijoje	15
3. SOCIOGEOLINGVISTINĖS EKSPERIMENTINIO TYRIMO CHARAKTERISTIKOS	26
3.1. LKA punktų atranka pagal gyventojų judumo kryptis.....	26
3.1.1. Šiaurės žemaičių kretingiškių LKA paribio punktų gyventojų judumo kryptys	27
3.1.2. Šiaurės žemaičių telšiškių LKA paribio punktų gyventojų judumo kryptys....	29
3.1.3. Pietų žemaičių varniškių LKA paribio punktų gyventojų judumo kryptys	32
3.1.4. Apibendrinimas	33
3.2. Sociolingvistinis pateikėjų portretas.....	34
3.2.1. Šiaurės žemaičių kretingiškių pateikėjų svarbiausi bruožai.....	35
3.2.2. Šiaurės žemaičių telšiškių pateikėjų svarbiausi bruožai.....	35
3.2.3. Pietų žemaičių varniškių pateikėjų svarbiausi bruožai.....	37
3.3. Tyrimo metodika	37
4. ŽEMAIČIŲ PATARMIŲ KAITA REGRESYVINĖS BALSŲ ASIMILIACIJOS POŽIŪRIU	41
4.1. Regresyvinės balsių asimiliacijos ir kitų tarminių požymių kaita šiaurės žemaičių telšiškių plote	41
4.1.1. Skuodo (LKA 29) atvejis.....	42
4.1.1.1. Tarminiai Skuodo (LKA 29) pateikėjų skirtumai	42
4.1.1.2. Atskaitos taškų pseudožemėlapiai	42
4.1.1.3. Klasterinė analizė ir diferenciniai tarminiai požymiai.....	47
4.1.1.4. Apibendrinimas	55
4.1.2. Mosėdžio (LKA 40) atvejis	56
4.1.2.1. Tarminiai Mosėdžio (LKA 40) pateikėjų skirtumai	56
4.1.2.2. Atskaitos taškų pseudožemėlapiai	57
4.1.2.3. Klasterinė analizė ir diferenciniai tarminiai požymiai.....	62
4.1.2.4. Apibendrinimas	69
4.1.3. Papolės (LKA 47) atvejis.....	70
4.1.3.1. Tarminiai Papolės (LKA 47) pateikėjų skirtumai.....	70
4.1.3.2. Atskaitos taškų pseudožemėlapiai	71
4.1.3.3. Klasterinė analizė ir diferenciniai tarminiai požymiai.....	76
4.1.3.4. Apibendrinimas	84
4.1.4. Telšių (LKA 128) atvejis	86
4.1.4.1. Tarminiai Telšių (LKA 128) pateikėjų skirtumai	86
4.1.4.2. Atskaitos taškų pseudožemėlapiai	86

4.1.4.3. Klasterinė analizė ir diferenciniai tarminiai požymiai.....	91
4.1.4.4. Apibendrinimas	101
4.2. Regresyvinės balsių asimiliacijos ir kitų tarminių požymių kaita šiaurės žemaičių kretingiškių plote	103
4.2.1. Plungės (LKA 156) atvejis	103
4.2.1.1. Tarminiai Plungės (LKA 156) pateikėjų skirtumai	103
4.2.1.2. Atskaitos taškų pseudožemėlapiai	104
4.2.1.3. Klasterinė analizė ir diferenciniai tarminiai požymiai.....	109
4.2.1.4. Apibendrinimas	117
4.2.2. Rietavo (LKA 219) atvejis	119
4.2.2.1. Tarminiai Rietavo (LKA 219) pateikėjų skirtumai.....	119
4.2.2.2. Atskaitos taškų pseudožemėlapiai	120
4.2.2.3. Klasterinė analizė ir diferenciniai tarminiai požymiai.....	125
4.2.2.4. Apibendrinimas	132
4.3. Regresyvinės balsių asimiliacijos ir kitų tarminių požymių kaita pietų žemaičių varniškių plote.....	134
4.3.1. Kuršėnų (LKA 102) atvejis.....	134
4.3.1.1. Tarminiai Kuršėnų (LKA 102) pateikėjų skirtumai	134
4.3.1.2. Atskaitos taškų pseudožemėlapiai	135
4.3.1.3. Klasterinė analizė ir diferenciniai tarminiai požymiai.....	139
4.3.1.4. Apibendrinimas	147
4.3.2. Varnių (LKA 191) atvejis	148
4.3.2.1. Tarminiai Varnių (LKA 191) pateikėjų skirtumai	148
4.3.2.2. Atskaitos taškų pseudožemėlapiai	149
4.3.2.3. Klasterinė analizė ir diferenciniai tarminiai požymiai.....	154
4.3.2.4. Apibendrinimas	162
4.4. Regresyvinės balsių asimiliacijos kaitos kryptys šiaurės žemaičių telšiškių, šiaurės žemaičių kretingiškių ir pietų žemaičių varniškių plotuose	164
4.4.1. Regresyvinė balsių asimiliacija lokacijos požiūriu	164
4.4.2. Regresyvinė balsių asimiliacija pateikėjų požiūriu.....	169
 5. IŠVADOS	 171
 6. ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	 173
Lentelių sąrašas	180
Paveikslų sąrašas.....	182
 PRIEDAI.....	 186
1 priedas. Sociolingvistiniai informantų duomenys	186
2 priedas. Kontroliniai žodžiai ir sakiniai.....	188
3 priedas. Kontrolinių žodžių transkripcijos	190

1. ĮVADAS

Regresyvinė balsių *i, u* asimiliacija pagrindiniu skiriamuoju šiaurės žemaičių telšiškių ir kretingiškių patarmių požymiu laikoma nuo XX a. antrosios pusės. Būtent šiuo tarminiu bruožu pasiremta skiriant šiaurės žemaičius Zigmo Zinkevičiaus ir Alekso Girdenio tarmių klasifikacijoje (Girdenis, Zinkevičius 1966: 139–147). Iki minėto laikotarpio šiaurės žemaičių plotas į telšiškių ir kretingiškių patarmes nebuvo skirstytas nei Antano Salio, nei Antano Baranausko lietuvių tarmių klasifikacijose (plg. Salys 1933: 21–34; Geržotaitė 2014: II žemėlapis ir komentaras; 2015: 133–165). Balsių asimiliacijos pasirinkimas šiaurės žemaičių patarmėms skirti patvirtina statiškojo požymio sampratą – gana pastovaus, mažai kintančio, aiškiai realizuojamo vartotojų kalboje.

Regresyvinės balsių *i, u* asimiliacijos atvejai analizuoti konkrečiose šiaurės žemaičių telšiškių ir kretingiškių šnektose, tačiau tokių tyrimų nėra labai daug (plačiau žr. 2.2. poskyrį). Nors regresyvinė balsių asimiliacija laikoma pagrindine šiaurės žemaičių skiriamąja ypatybe, apie ją daugumoje kalbotyros darbų užsimenama fragmentiškai. Apie galimą balsių asimiliacijos kaitą, šio požymio dinamiškumą ir šalutinių veiksnių įtaką šiai tarminei ypatybei nebuvo kalbama. Taigi asimiliacija kaip dinamiškasis požymis nenagrinėtas.

Regresyvinės balsių asimiliacijos vertinimo ne tik statikos, bet ir dinamikos požiūriu, šio požymio reikšmės patarmių diferenciacijai klausimus kelia ir naujais tyrimais. Kiekybiniais metodais išanalizavus žemaičių plotą nustatyta, kad šiaurės žemaičiai laikytini homogeniška patarme, tarp kretingiškių ir telšiškių patarmių neišryškėja esminių skirtumų. Pagrindinė skiriamoji ypatybė – regresyvinė balsių asimiliacija – reikšminga tik kai kuriais atvejais, tačiau didelės įtakos patarmių diferenciacijai neturi (Mikulėnienė, Čepaitienė ir kt. 2019: 229–270, 312)¹. Geolingvistiniai ir sociolingvistiniai tyrimai rodo, kad XXI a. griežtos ribos tarp telšiškių ir kretingiškių patarmių nubrėžti nebeįmanoma, tam daugiausia įtakos turi ekstralingvistiniai veiksniai (Aliūkaitė, Bakšienė, Jaroslaviėnė ir kt. 2014: 137–138). Taigi regresyvinės balsių asimiliacijos statiškumas, reikšmė patarmių diferenciacijai vertintina dvejopai, ypač XXI a. žemaičių patarmių plote išryškėjus ir toliau formuojantis geolektams, regiolektui, vykstant vietinių kalbos variantų panašėjimo ir išlyginimo procesams (Auer 2005: 7–42; Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014: 39–40; plačiau žr. 2.1. poskyrį).

DARBO OBJEKTAS, TIKSLAS, UŽDAVINIAI. Šio darbo objektas yra pagrindinės skiriamosios šiaurės žemaičių telšiškių ir kretingiškių patarmių ypatybės – regresyvinės balsių asimiliacijos statiškumas ir dinamiškumas.

¹ Tyrimui naudota XX a. antroje pusėje surinkta medžiaga (plačiau žr. Mikulėnienė, Čepaitienė ir kt. 2019: 15–19).

Darbo tikslas – remiantis geolingvistikos teorija ir metodologija, išanalizuoti regresyvinę balsių asimiliaciją statikos ir dinamikos požiūriu šiaurės žemaičių telšiškių, kretingiškių bei pietų žemaičių varniškių patarmėse ir įvertinti šio požymio realizacijos intensyvumą.

Tiksliui pasiekti suformuluoti šie uždaviniai:

- 1) atlikti šiaurės žemaičių telšiškių, kretingiškių ir pietų žemaičių varniškių patarmių paribio *Lietuvių kalbos atlaso* (LKA) punktų bendruomenės narių judumo krypčių analizę ir atrinkti tyrimui tinkamus punktus;
- 2) sudaryti kontrolinių žodžių rinkinį ir jį patikrinti pagal gimtatarmių atstovų pastabas;
- 3) kiekybiškai išanalizuoti regresyvinės balsių asimiliacijos atvejus ir išryškėjusius kitus tarminius požymius;
- 4) įvertinti regresyvinę balsių asimiliaciją kaip statišką ir dinamišką požymį bei nustatyti realizacijos intensyvumą, atsižvelgiant į amžiaus kintamąjį šiaurės žemaičių telšiškių, kretingiškių ir pietų žemaičių varniškių patarmėse.

TIRIAMOJI MEDŽIAGA. Disertacijoje analizuojami duomenys iš 8 vietovių, priklausančių pagal tradicinę klasifikaciją šiaurės žemaičių telšiškių, kretingiškių ir pietų žemaičių varniškių patarmėms: Skuodo (LKA 29), Mósėdžio (LKA 40), Papilės (LKA 47), Kuršėnų (LKA 102), Telšių (LKA 128), Plūngės (LKA 156), Važnių (LKA 191), Rietavo (LKA 219) (žr. 1 pav.).

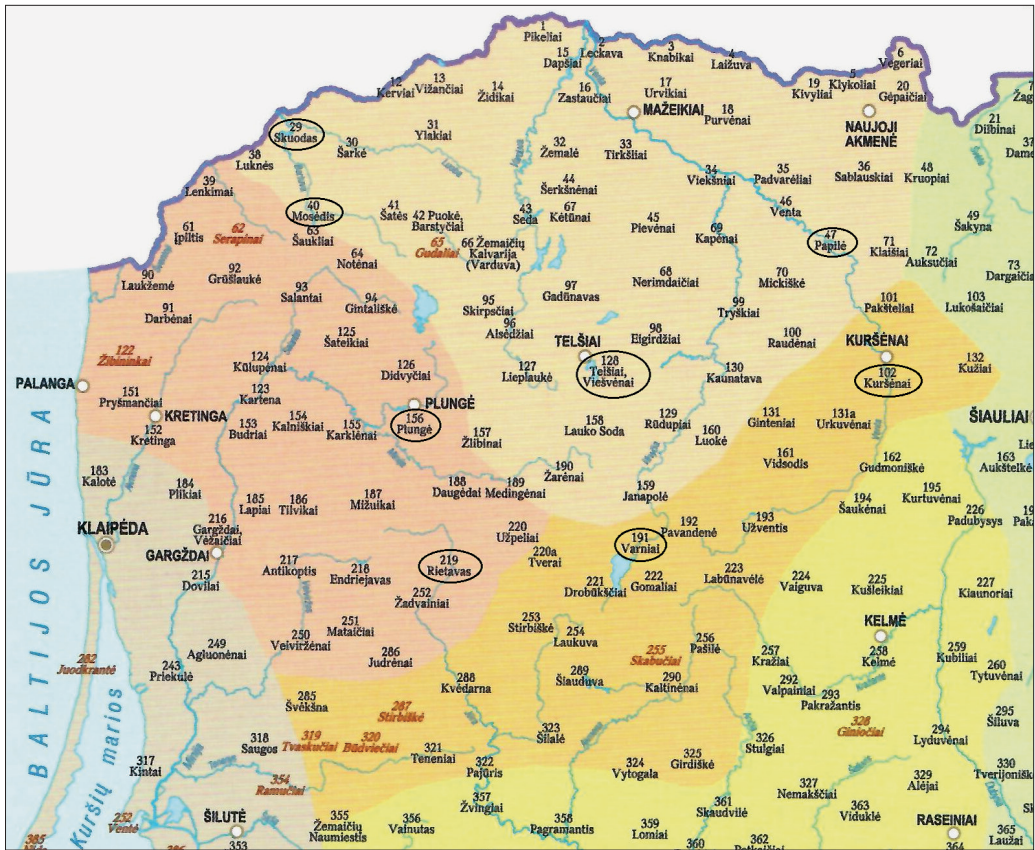
Tirti pasirinktos šiaurės žemaičių telšiškių patarmės ir su ja besiribojančių kaimyninių patarmių, t. y. šiaurės žemaičių kretingiškių ir pietų žemaičių varniškių, vietovės. Pietų žemaičių raseiniškių patarmė, kuri neturi ribos su telšiškių patarme, hipotetiškai vertinama kaip patirianti mažesnę telšiškių įtaką, todėl nepasirinkta nė viena šio tarminio ploto gyvenamoji vietovė.

LKA punktų atranka paremta judumo krypčių analize, kurios pagrindas yra 2017 m. statistiniai duomenys. Papildomai atsižvelgta į 2011 m. gyventojų surašymo duomenis, taip pat kai kuriais atvejais remtasi interviu su pateikėjais (plačiau žr. 3.1. poskyrį).

Kiekviename tirti pasirinktame LKA punkte apklausti devyni informantai: trys jaunesniosios (iki 30 m.), trys vidurinės (31–49 m.), trys vyresniosios (50 m. ir vyresni) kartos atstovai². Iš viso įrašyti 72 pateikėjai (žr. 1 priedą).

Tarminę medžiagą sudaro kiekvieno pateikėjo į diktofoną įskaityti 52 kontroliniai žodžiai, iliustruojantys galimus skirtingus regresyvinės balsių asimiliacijos atvejus (žr. 2 priedą; 3.3. poskyrį). Įskaitant sakinius su kontroliniais žodžiais ir nurodant pasirinktus netinkamus, nenatūraliai skambančius pavyzdžius, ankstesni kontrolinių žodžių rinkinio variantai tikrinti dviejų šiaurės žemaičių telšiškių, dviejų šiaurės žemaičių

² Respondentų skirstymas į kartas paremtas projekto *Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida* (Nr. VP1-3.1-ŠMM-07-K-01-028) metodika (Kalėdienė, Mikulėnienė 2014: 375).

1 pav. Tiriamieji šiaurės žemaičių telšiškių, kretingiškių ir pietų žemaičių varniškių LKA punktai (žemėlapis fragmentas iš Meiliūnaitė: 2014: IV žemėlapis ir komentarai)

kretingiškių, vieno pietų žemaičių varniškių patarmių atstovų (keturi nurodytų patarmių atstovai yra kalbininkai, vienas – paprastasis tarmės vartotojas) (plačiau apie tyrimo metodiką žr. 3.3. poskyrį).

Tiriamoji medžiaga buvo tvarkoma keliais etapais:

1. Remiantis statistiniais duomenimis, išnagrinėti 15 šiaurės žemaičių telšiškių, 12 šiaurės žemaičių kretingiškių, 8 pietų žemaičių varniškių patarmių paribiuose lokalizuoti LKA punktai. Šiaurės žemaičių telšiškių ir kretingiškių, pietų žemaičių varniškių patarmių plotus iliustruojančiuose žemėlapiuose nubraižytos bendruomenių narių judėjimo kryptys: į mokyklą, gydymo įstaigas, paštą, bažnyčią, biblioteką, prekybos vietas, administracijos įstaigas. Išsiaiškinus bendruomenės narių judumą, nustatyti tie LKA punktai, kurie yra traukos centrai, ir atrinkti tyrimui (žr. 3.1. poskyrį).
2. Sutraskribuoti 72 pateikėjų įskaityti 52 kontroliniai žodžiai (iš viso 3744 atvejai) (žr. 3 priedą). Žodžiai sutraskribuoti tarptautine fonetine abėcėle (TFA, angl. *International Phonetic Alphabet* [IPA]), pritaikyta lietuvių tarmėms (plačiau

žr. Bakšienė, Čepaitienė 2017: 105–135; 2017a: 203–229; Čepaitienė 2018: 41–49; Mikulėnienė, Čepaitienė ir kt. 2019: 28–64; dar žr. Čepaitienė, Bakšienė 2020: 145–146 ir kt.).

3. Kiekybiškai išanalizuoti regresyvinės balsių asimiliacijos atvejai ir kiti tarminiai požymiai, kurie išryškėjo kaip reikšmingi respondentų vartojamų kalbinių variantų diferenciacijai.
4. Statistiškai nustatytas regresyvinės balsių asimiliacijos realizacijos intensyvumo laipsnis tiriamųjų vietovių ir pateikėjų amžiaus grupių požiūriu. Atsižvelgus į visus duomenis, įvertinta regresyvinės balsių asimiliacijos statika ir dinamika.

METODAI. Darbe taikomi sociogeolingvistikos, dialektometrijos ir statistikos tyrimo, analitinis ir aprašomasis metodai. Medžiagai rinkti taikytas interviu metodas.

Sociogeolingvistikos metodai taikyti regresyvinės balsių asimiliacijos statikai ir dinamikai tirti, atsižvelgiant į multimodaliajai dialektologijai būdingą dinamiškosios erdvės sampratą (Hernández-Campoy 1999: 78, 80; Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014: 35). Įvertintos sociolingvistinės pateikėjų charakteristikos, analizuotos judumo kryptys tiriamųjų LKA punktų atrankai atlikti. Amžius vertintas kaip vienas iš svarbiausių sociolingvistinių kintamųjų.

Regresyvinė balsių asimiliacija tiriama remiantis ne tik kokybiniais požymiais, bet taip pat vertinama kiekybiškai ir statistiškai. Tarminei medžiagai analizuoti (duomenims apskaičiuoti ir vizualizuoti pseudožemėlapiuose) taikyti dialektometrijos metodai (plačiau žr. 3.3. poskyrį). Statistiniais metodais apskaičiuota regresyvinės balsių asimiliacijos realizacija.

Analitinis, aprašomasis metodai taikyti atliekant empirinės medžiagos analizę ir aprašant gautus rezultatus.

DARBO NAUJUMAS IR AKTUALUMAS. Ši disertacija yra vienas iš trijų darbų lietuvių dialektologijoje, kai tarminių bruožų kaitai analizuoti taikomi kiekybiniai dialektometrijos metodai, nors tradicinei dialektologijai būdingesni kokybiniai metodai taip pat neatmetami. Remiamasi ne tik tarminių duomenų, bet ir kalbinės aplinkos analize.

Disertacija skirta šiaurės žemaičių telšiškių ir kretingiškių skiriamąjį tarminio požymio – regresyvinės balsių asimiliacijos – dabartinei padėčiai ištirti. Šios tarminės ypatybės kaita, galimų šalutinių veiksnių įtaka tarmėtyros darbuose nebuvo analizuota.

Regresyvinės balsių asimiliacijos įvertinimas statikos ir dinamikos požiūriu leis tiksliau apibūdinti šio tarminio požymio reikšmę patarmių diferenciacijai, išryškinti panašėjimo ir išlyginimo procesus. Atliktas tyrimas turėtų būti naudingas dialektologams, geolingvistams, kitiems kalbininkams, etnologams. Rezultatai galėtų būti naudingi įvairiems, ypač su Žemaitijos regionu ir žemaičiais susijusiems, tarpdalykiniais tyrimams.

DARBO STRUKTŪRA. Disertaciją sudaro įvadas, trys dėstymo dalys ir išvados.

Pirmojoje dalyje apibūdinama tarminių požymių nomenklatūra, aiškinama tarmiškumo samprata tradicinės ir multimodaliosios dialektologijos požiūriu. Išryškunami

tarminio požymio ir tarmiškojo žymens sąvokų skirtumai. Aptariama regresyvinės balsių asimiliacijos vieta ir reikšmė žemaičių tarmių klasifikacijoje.

Antroje dalyje nagrinėjamos šiaurės ir pietų žemaičių paribio punktų gyventojų judumo kryptys. Nustatomi labiausiai disertacijos tyrimui tinkami LKA punktai. Pateikiamas sociolingvistinis pateikėjo portretas – nurodomi pagrindiniai respondentų sociolingvistiniai duomenys. Aptariama ir aiškinama tyrimo metodika.

Trečiojoje dalyje dialektometrijos metodais nagrinėjami regresyvinės balsių asimiliacijos atvejai (ir kiti tarminiai požymiai) šiaurės žemaičių telšiškių, kretingiškių bei pietų žemaičių varniškių patarmėse, įvertinama balsių asimiliacija statikos ir dinamikos požiūriu.

Išanalizuoti duomenys apibendrinami Išvadose.

Iliustracinę disertacijos medžiagą sudaro 145 paveikslai, 65 lentelės, 3 priedai. Darbo pabaigoje pateikiamas šaltinių ir literatūros sąrašas (135 publikacijos).

GINAMIEJI TEIGINIAI.

1. Įvertinus regresyvinę balsių asimiliaciją statikos ir dinamikos požiūriu ir nustačius jos realizacijos laipsnį, net ir pačiose intensyviausia realizacija pasižyminčiose gyvenamosiose vietovėse šio tarminio požymio laikyti labai sistemišku negalima. Fiksuojami kaitos procesai, dėl kurių asimiliacijos, kaip skiriamosios šiaurės žemaičių telšiškių ir kretingiškių patarmių ypatybės, reikšmė galimai mažėja.
2. Regresyvinės balsių asimiliacijos realizacijos įvairavimas, netarminės kalbos įtaka rodo, kad prarandamas stabilumas ir įgyjama vis daugiau slankumo – ryški horizontalioji ir vertikalioji konvergencija. Regresyvinė balsių asimiliacija labiau linksta ne į skiriamąją, bet būdingąją požymio pusę; vykstant nuolatiniams kalbinių variantų konvergencijos ir niveliacijos procesams, ateityje regiolektinėje struktūroje balsių asimiliacija taps būdinguoju požymiu.
3. Amžiaus kintamasis lemia skirtingą regresyvinės balsių asimiliacijos realizacijos intensyvumą – dažniausiai didesnis polinkis tarti siauruosius garsus prieš aukštutinio pakilimo balsius yra būdingas jaunesniosios kartos atstovams, o mažiausiai intensyvi asimiliacija yra vyresniosios kartos atstovų vartojamuose tarminiuose variantuose.
4. Šiaurės žemaičių telšiškių patarimei būdinga regresyvinė balsių asimiliacija kai kuriais atvejais sutampa su bendrinės kalbos raiška – yra palaikoma ir stiprinama netarminės kalbos. Dėl šios priežasties jaunesnioji ir vidurinė karta asimiliacijos atvejus realizuoja geriau negu vyresnioji.

PUBLIKACIJOS DISERTACIJOS TEMA:

1. Vyniautaitė S. 2016. Skuodo apylinkių žemaičių kalbinės nuostatos. *Acta Linguistica Lithuanica* 75, 176–204.
2. Vyniautaitė S. 2018. Regresyvinė balsių asimiliacija šiaurės žemaičių patarmių paribio šnektose XX a. 6–9 dešimtmečių rankraštinųjų šaltinių duomenimis. *Kalbos istorijos ir dialektologijos problemos* 5, 140–166.

3. Vyniautaitė S. 2020. Plungės geolektas regresyvinės balsių *i*, *u* asimiliacijos požiūriu. *Lietuvių kalba* 14, 1–19. Prieiga internete: <http://www.lietuviukalba.lt/index.php/lietuviu-kalba/article/view/298>.

PRANEŠIMAI DISERTACIJOS TEMA:

1. Vyniautaitė S. Mosėdžio šnekta regresyvinės balsių asimiliacijos požiūriu: telšiškiai ar / ir kretingiškiei? Tarptautinė mokslinė konferencija profesoriaus Alekso Girdenio (1936–2011) atminimui *Kalbų ir tarmių transformacijos*. Lietuvių kalbos institutas, Vilnius, 2017 10 19–20.
2. Vyniautaitė S. Šiaurės žemaičių telšiškių ir kretingiškių bei pietų žemaičių varniškių paribio šnektos sociokultūrinis požiūriu. VIII tarptautinė mokslinė konferencija *Lingvistiniai, didaktiniai ir sociokultūriniai kalbos funkcionavimo aspektai*. Lietuvos edukologijos universitetas, Vilnius, 2018 05 03–04.

KITOS PUBLIKACIJOS:

- Mikulėnienė D., Čepaitienė A., Bakšienė R., Geržotaitė L., Kardelytė-Grinevičienė D., Leskauskaitė A., Meiliūnaitė V., Vyniautaitė S. 2019. *Dialektometrinis lietuvių tradicinių tarmių klasifikacijos pjūvis: žvalgomasis tyrimas*. Kolektyvinė studija. Sud. D. Mikulėnienė, A. Čepaitienė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

2. TARMINIO POŽYMIO PARADIGMA REGIONINIO VARIANTIŠKUMO TYRIMUOSE

Siekiant išanalizuoti regresyvinę balsių asimiliaciją statikos ir dinamikos požiūriu, reikšminga, kaip apskritai yra suvokiamas tarminis požymis. Šioje darbo dalyje aptariama tarminių požymių nomenklatūra, aiškinama tarmiškumo samprata tradicinės ir multimodaliosios dialektologijos požiūriu. Išryškinami tarminio požymio ir tarmiškojo žymens sąvokų skirtumai.

Aptariama regresyvinės balsių asimiliacijos vieta ir reikšmė žemaičių klasifikacijoje skirtingais laikotarpiais. Apžvelgiami įvairūs asimiliacijos veikimo atvejai, išryškėję iš atliktų empirinių tyrimų, teorinių išvalgų.

2.1. TARMINIO POŽYMIO SAMPRATA

Tarminio požymio samprata, statiškumas ir dinamiškumas iš esmės susijęs su skirtingomis dialektologijos kryptimis, pasikeitusiu požiūriu į ideologinius principus, tyrimų metodologiją. Tradicinės dialektologijos susitelkimas į statiškąjį regioninį kalbos variantą neatspindi kalbos variantiškumo ir kaitos (Mesthrie 2003: 58; Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014: 32–33). Vienu iš tokių tarmės vientisumui ir statiškumui įtaką padariusių elementų yra NORM'o (angl. *non-mobile older rural male*) kriterijus, pagal kurį amžiaus kintamasis bene labiausiai sietas su geriausiu tarmės mokėjimu, ryškiausiu tarminių ypatybių išlaikymu (Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014: 32–33). Tyrimuose, kuriuose analizuoti pasirenkama tik NORM'o kriterijų atitinkanti kalba, kitų socialinių grupių vartojami dialektai yra ignoruojami (Chambers, Trudgill 2004: 45).

Kitokio požiūrio laikomasi dinamiškojoje (multimodaliojoje) dialektologijoje³. Svarbiausiu aspektu tampa dinamiškumas, kuris sietinas su dinamiškosios erdvės samprata (Hernández-Campoy 1999: 78, 80; Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014: 35). Horizontaliosios erdvės (geografinės, struktūrinės) integravimas su vertikaliąja (socialine, kultūrine) erdve, bendrumo (ne tik skirtingumo), kaip labai svarbios tarminio variantiškumo dalies, išryškinimas atskleidžia regioninio varianto sudėtingumą, nevienalytiškumą (Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014: 35). Reikšmingas ideologinis pasikeitimas tarmėtyroje – nuo kalbos mirties (nykimo) ideologijos, kurios laikytasi tradicinėje dialektologijoje, prie vystymosi (ar kalbos kaitos) ideologijos dinamiškojoje dialektologijoje (Villena-Ponsoda 2010: 614; Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014: 36; Aliūkaitė, Mikulėnienė ir kt. 2020: 29).

³ Apie multimodaliojoje dialektologijoje taikomą daugiaspektį tyrimo modelį plačiau žr. Mikulėnienė 2016: 1–12; Mikulėnienė, Meiliūnaitė 2017: 169–195; Mikulėnienė 2020: 16–26).

Eil. Nr.	Skiriamieji požymiai	Žemaičių					Aukštaičių								
		Tarmės		Pietų		Rytų						Vakarų			
		Vakarų	Kretingiškiei	Telsiškiei	Varniškiei	Raseiniškiai	Kupiškėnai	Anykštėnai	Panevėžiskiai	Širvintiškiai	Uteniškiai	Vilniškiai	Pietų	Šiauliškiai	Kauniškiai
1	bk. <i>-uo-*</i> ~ <i>uo</i> (<i>ū, ou, ō</i>)	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+
2	bk. <i>-uo-*</i> ~ <i>ū</i> (<i>ou, o</i>)	-	-	-	+	+	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3	bk. <i>-aĩ-</i> ~ <i>aĩ</i> (<i>un, on</i>)	0	0	0	-	+	-	-	-	-	-	+	+	+	
4	bk. <i>-ā-</i> ~ <i>a</i> (<i>á</i>)	0	0	0	0	0	-	-	+	+	+	+	0	0	0
5	bk. <i>-ie-*</i> ~ ilg. arba pusilg. (trump.)	0	0	0	0	0	0	0	-	-	+	+	0	0	0
6	bk. <i>-q-*</i> ~ <i>à</i> (<i>ū</i>)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-	+	+
7	bk. <i>-uo-*</i> ~ <i>ou, (ō)</i>	-	+	+	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8	bk. <i>gyvā</i> ~ <i>gīvā</i> (<i>gīva</i>)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-	+
9	bk. <i>-u-*</i> ~ <i>u / o</i> (<i>o</i>)	0	-	+	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10	bk. <i>-ė-*</i> ~ <i>ē</i> (<i>ē / ā</i>)	0	0	0	0	0	-	+	0	0	0	0	0	0	0
11	bk. <i>-à :</i> <i>-ū</i> ~ <i>-ā :</i> <i>-ū</i> (<i>v, v</i>)	0	0	0	0	0	0	0	-	+	0	0	0	0	0
12	bk. <i>-ie-*</i> ~ <i>ie</i> (<i>e</i>)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-	+	0	0	0

* Kirčiuotoje negalūninėje pozicijoje, pvz., bk. *dúona* ~ *dúona* (: *dúna, dōuna, dōna*) ir kt.

** Nekirčiuotame skiemenyje prieš ilgą kirčiuotą galūnę, pvz., bk. *dienōs* ~ *de.ná.s, diená.s* ir kt.

2 pav. Tarmių identifikacijos lentelė pagal Z. Zinkevičiaus ir A. Girdenio tarmių klasifikaciją (Aliūkaitė, Mikulėnienė ir kt. 2020: 41)

Regioninio varianto sudėtingumas lemia ir kitokią tarminio požymio, tarmiškumo sampratą. Tradicinių tarmių kaita neatsiejama nuo tarminių požymių kaitos (Mikulėnienė 2020: 16). Regresyvinės balsių asimiliacijos, laikomos skiriamuoju šiaurės žemaičių patarmių požymiu, kaita taip pat gali lemti pokyčius tradicinių patarmių plotuose.

Esama trinarės tarminių požymių klasifikacijos, pasiūlytos Johano Taedelmano: skiriami pirminiai (geriausiai ir lengviausiai pastebimi vartotojų kalboje), antriniai (gana lengvai pastebimi todėl, kaip ir pirminiai, gali būti nesunkiai eliminuojami iš vartotojų kalbos) ir tretiniai (yra sunkiai pastebimi, juos sunku išlyginti) požymiai (Taedeman 2005: 233–248; Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014: 46–47; Mikulėnienė 2019: 56–57). Lietuvių tarmėtyroje pirminiai požymiai koreliuoja su skiriamaisiais, antriniai – su būdingaisiais, tretiniai – su blankiaisiais (pa)tarmių požymiais (Mikulėnienė 2019: 56; Aliūkaitė, Mikulėnienė ir kt. 2020: 40). Toks skirstymas vis dėlto yra sąlygiškas, nes tos pačios tarminės ypatybės vertė skirtingais atvejais gali būti nevienoda, pvz., vienu atveju tam tikras tarminis požymis yra būdingasis, kitu – jau skiriamasis ir pan. (Geržotaitė, Mikulėnienė 2014, I žemėlapis ir komentaras; Mikulėnienė 2018: 119–121). Kitaip tariant, susiduriama su tokiu tarminių požymių vertės kitimu, kai beveik visų

3 pav. Tarminių darinių formavimasis (Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014: 44)

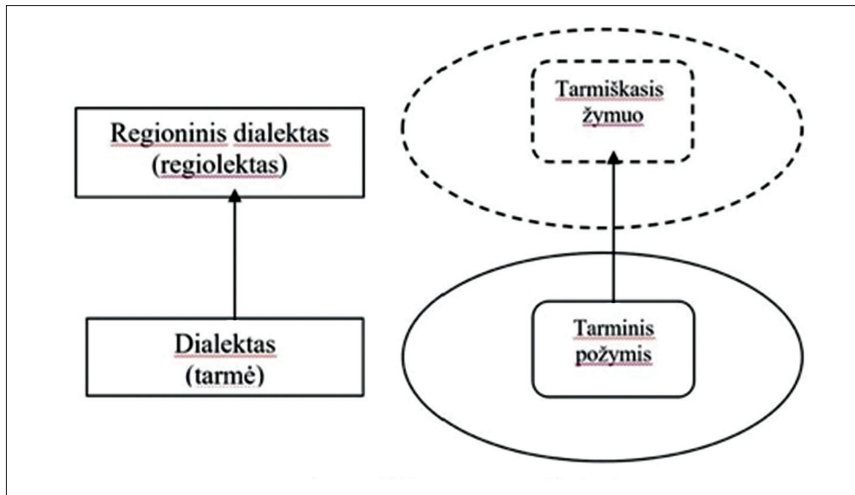
bendruomenės narių vartojamas blankusis tarminis požymis gali tapti daugumos atstovų vartojamu būdinguoju ar tik dalies atstovų kalboje fiksuojamu skiriamuoju, o skiriamasis – būdinguoju ar blankiuoju (Mikulėnienė 2018: 120). Būtent skiriamasis šiaurės žemaičių telšiškių ir kretingiškių patarmių požymis yra regresyvinė balsių asimiliacija Zigmo Zinkevičiaus ir Alekso Girdenio tarmių klasifikacijoje (Girdenis, Zinkevičius 1966: 146) (žr. 2 pav⁴).

Kaip matyti, balsių asimiliacija kitų patarmių identifikacijai ir diferenciacijai įtakos neturi, tačiau tampa reikšminga ypatybe šiaurės žemaičių atžvilgiu.

Pagal tam tikrus skiriamuosius ir būdinguosius tarminius požymius tradicinėje dialektologijoje yra atpažįstama (pa)tarmė, kuri suvokiama kaip tam tikrame plote paplitęs kalbinis variantas, turintis sąlygiškas ribas (Mikulėnienė 2019: 52–53; 2020a: 2). Multimodaliojoje dialektologijoje dialektas suvokiamas kaip kontinuumas, reiškiantis laipsnišką perėjimą tarp susijusių vietinių kalbos variantų, o jų sąsaja lemiamą konvergencijos (supanašėjimo, suartėjimo) ir niveliacijos (išlyginimo) procesų (Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014: 39–40; dar žr. Auer 2011: 485–500; Berruto 2010: 235–236; Auer 2005: 7–42). Išryškėja pereiginiai variantai (naujieji tarminiai dariniai): geolektai, regiolektai, regioninis standartas⁵ (žr. 3 pav.).

⁴ Plusu žymimas požymio buvimas, minusu – nebuvimas, nulis rodo, kad pagal nurodytą požymį patarmės identifikuoti negalima.

⁵ Geolektu laikytinas nevienalytis, neturintis labai aiškių geografinių ribų regioninis kalbos variantas, kuris išlaikęs tam tikrą senųjų tarminių ypatybių pluoštą, nuo tradicinės (pa)tarmės besiskiriantis ne tik „išsitrynusiomis“ tarminių teritorijų ribomis, bet ir vietinio kalbos varianto raiškos įvairove, kuri sąlygota horizontaliosios ir vertikaliosios konvergencijos reiškinių (Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014: 41; Mikulėnienė 2020a: 3). Regiolektos samprata gali kiek skirtis. Tai regioninės kalbos atmaina, kuri atspindi tarminių kodų tarpusavio panašėjimą, yra susiformavusi kelių geolektų plote (Aliūkaitė,

4 pav. Tarmiškumo bruožų kaita (Mikulėnienė 2019: 61)

Šiems naujesiems tarminiams dariniams, ypač regiolektams, formuotis palankias sąlygas sudaro tradicinių tarmių ir patarmių diferenciacijos mažėjimas, kuriam didelę įtaką daro skiriamųjų ir būdingųjų tarminių požymių eliminavimas (Mikulėnienė 2019: 56). Dėl šios priežasties tarminiai skirtumai dažniausiai išryškėja per blankiąsias tarmines ypatybes, įgyjančias papildomą – skiriamąją – funkciją (Mikulėnienė 2019: 56–57).

Su tarminiais požymiais ir jų realizacija susijusi tarmiškumo samprata. Tarminio požymio realizacija (pramaišiu vartojama tarminė ir netarminė forma) dažnai gali įvairuoti ir to paties informanto kalboje, taigi esama nevienodo tarmiškumo laipsnio (Mikulėnienė 2020a: 4). Pabrėžiama, kad tradicinėje dialektologijoje tarmiškumas suvokiamas kaip tarminių požymių visuma, tačiau multimodaliosios dialektologijos požiūriu tarmiškumas tampa tik tam tikra tų požymių realizacijos išraiška (Mikulėnienė 2020a: 4).

Regiolektų ir kitų stambesnių vietinių kalbos variantų tarmiškumo bruožus tiksliau įvardija tarminio požymio sąvoką savaip atitinkantis tarmiškasis žymuo; siekiant apibrėžti tarmiškuosius darinius, reikšmingesnis yra visas žymenų kompleksas, įgyjantis skiriamąją reikšmę (Mikulėnienė 2019: 60–61; Aliūkaitė, Mikulėnienė ir kt. 2020: 43–44) (žr. 4 pav.).

Tarmiškasis žymuo pasižymi ne stabilumu, bet slankumu, koreliuojančiu su fonologiniu žymėtumu – kuo tarmiškasis žymuo yra slankesnis, tuo mažiau fonologiškai

Mikulėnienė 2014: 42); kelių dialektų panašėjimo, mišimo rezultatas (Bellmann 1998: 23–34); darinys, atsiradęs supanašėjus tarmei ir bendrinei kalbai (Hoppenbrouwers 1983: 1–25). Vienose iš sampratų pabrėžiama darinio vieta kalbinių darinių visumoje, išryškinama struktūra, kitose reikšmė teikiama pačiam kalbos variantų panašėjimo procesui, nors, pasak P. Auerio, regiolektas negali būti visiškai aiškinamas kaip tarmės panašėjimo į bendrinę kalbą rezultatas. Kartais regiolektas sietinas su tam tikrų kalbinių kompromisų ar inovacijų įtaka (Auer 2011: 491).

žymėtas (Mikulėnienė 2019: 60). Svarbu, kad multimodaliojoje dialektologijoje fonologinius žymenis, atliekančius reikšmingą skiriamąją funkciją, papildoma morfologiniai ir derivaciniai žymenys, kurių vertė tik didės (Mikulėnienė 2019: 60).

Disertacijoje analizuoti pasirinkta regresyvinė balsių *i*, *u* asimiliacija, kaip minėta, laikoma skiriamuoju (pirminiu) šiaurės žemaičių telšiškių ir šiaurės žemaičių kretingiškių patarmių požymiu – telšiškių tarminiame plote asimiliacijos esama, o kretingiškių plote ji neveikia (Girdenis, Zinkevičius 1966: 142, 145). Taigi šis tarminis bruožas suvokiamas kaip savitas šiaurės žemaičių telšiškių kalbinis elementas. Vis dėlto regresyvinė balsių asimiliacija tam tikrais atvejais kai kuriose pietų žemaičių varniškių patarmės vietovėse arba kretingiškių ploto paribuose fiksuota kaip galimai pasitaikantis požymis (plačiau žr. 2.2. poskyrį). Taigi ši ypatybė abiejų šiaurės žemaičių patarmių atstovus gali diferencijuoti, bet kartu ir neatlikti diferencinės funkcijos.

Tradicinių žemaičių patarmių plotuose išryškėjus, toliau formuojantis geolektams, regiolektui ir kitiems tarmiškiesiems dariniams, regresyvinės balsių asimiliacijos realizacija galimai yra pakitusi, esama daugiau nenuoseklumo ir įvairavimo. Dėl šios priežasties tarmiškumo laipsnis asimiliacijos požiūriu taip pat nebus vienodas. Neaišku, ar šis požymis, XX a. viduryje nustatytas skiriamuoju, tebeturi tą pačią nomenklatūrinę vertę, jeigu net ir tradicinių (pa)tarmių požiūriu esama tam tikro nevienalytiškumo. Tikėtina, kad kai kuriais atvejais (ar daugeliu atvejų) balsių asimiliacija, kuri praradama stabilumą ir įgydama vis daugiau slankumo, neteks diferencinės funkcijos. Tradicines šiaurės žemaičių patarmes skyręs požymis galimai taps, nors ir daugumos bendruomenės narių vartojamu, tačiau tik būdinguoju požymiu, arba nomenklatūrinės vertės praradimas bus dar ryškesnis – asimiliacija taps tarmiškuoju žymeniu.

2.2. ŽEMAIČIŲ REGRESYVINĖS BALSIŲ ASIMILIACIJOS VIETA ŽEMAIČIŲ TARMŲ KLASIFIKACIJOJE

Regresyvinė balsių asimiliacija anksčiausiai pastebėta Jono Jablonskio, kuris 1895 m. žurnale *Živaja starina* iš Aleksandro Pogodino tekstų gana tiksliai suformulavo regresyvinės balsių asimiliacijos dėsnį – jo veikimą (balsių [ɪ] ir [ɛ], [ʊ] ir [ɔ], [ɛ] ir [ɛ]) ([ɪɛ] asimiliaciją) patvirtinantys pavyzdžiai užfiksuoti ir vėliau Alsédžiuose surinktos tarminės medžiagos užrašuose (Girdenis, Piročkinas 1977: 30, 33; 1978: 21).

Keleriais metais vėliau negu Jonas Jablonskis regresyvinę balsių asimiliaciją aprašo Kazimieras Jaunius. Panevėžiškių tarmės apraše kalbėdamas apie galūnės *-is* kilmę, jis mini Raudėnų šnektą, „kur balsiai *e*, *ɛ*, *o* virsta į *ɛ*, *i*, *u*, jeigu tolesniame skiemenyje yra senovinis ilgasis *ī*, pvz.: *sē.nis* ‘senis’, *žī.lis* ‘žilis’, *kū.rmis* ‘kurmis’, *sē.ni* ‘senį’ *žī.li* ‘žilį’, *kū.rmi* ‘kurmį’, bet *sē.ne* ‘senio’, *žē.le* ‘žilio’, *kō.rme* ‘kurmio’“ (Drotvinas, Grinaveckis 1970: 146). Pabrėžtina, kad regresyvinė balsių asimiliacija nėra nurodoma kaip reikšmingas diferencinis požymis nei skiriant šiaurės vakarų ir pietryčių žemaičių patarmes, nei smulkiau aprašant šiaurės vakarų žemaičius (apie tarmių klasifikaciją ir

tarminius požymius plačiau žr. Grinaveckis 1970: 66–71; Girdenis 2005: 13–48; Mikulėnienė, Trumpa 2008: 128–146; Mikulėnienė 2018: 152–154).

Alsėdžiuose veikiančią asimiliaciją 1920 m. yra pastebėjęs Kazimieras Būga (Būga 1959: 492–493). Po kelerių metų išspausdintose šio kalbininko pastabose teigiama, kad „tokios balsių asimiliacijos, kurios gražų pavyzdį turime Alsėdiškio žemaičio pavardėje *Tubūtis* (*ū* pusilgis; greta su : *Tòbòtę* gen. sing., *Tòbòt'ou* dat. sing.), kitą kartą būta visame šiaurės vakariečių žemaičių plote. Tą asimiliacijos apraišką rodo veikus atskiri pastovaus vokalizmo žodeliai, t. y. nelinksniuojamieji ir neasmenuojamieji. *Tubut'is* žemaičių šnektose del lyčių *Tòbòtę* (gen. sing.), *Tòbòt'ou* (dat. sing.), *Tòbòt'ò* (instr. sing.) pats turėjo gauti savo draugų, kurių skaičiu buvo daugiau, vokalizmą. Tokiu būdu atsirado *Tòbòt'is*“ (Būga 1961: 606). Tose pačiose pastabose rašydamas apie žodelį *iki* K. Būga aiškina, kad „žodelį *iki* <...> turėtų Salantų ir Mósėdžio parakvijos žemaičiai ištarti **ėki* (plg. jų žodžius: *pėli* „pilį“, *šòni* „šunį“, *mòni* „muni“), bet iš tikrųjų ir jie čia ištaria *iki*“ (Būga 1961: 606). Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad prieš aukštutinio pakilimo balsius vartojami platieji garsai, taigi Mósėdyje regresyvinė balsių asimiliacija fiksuota.

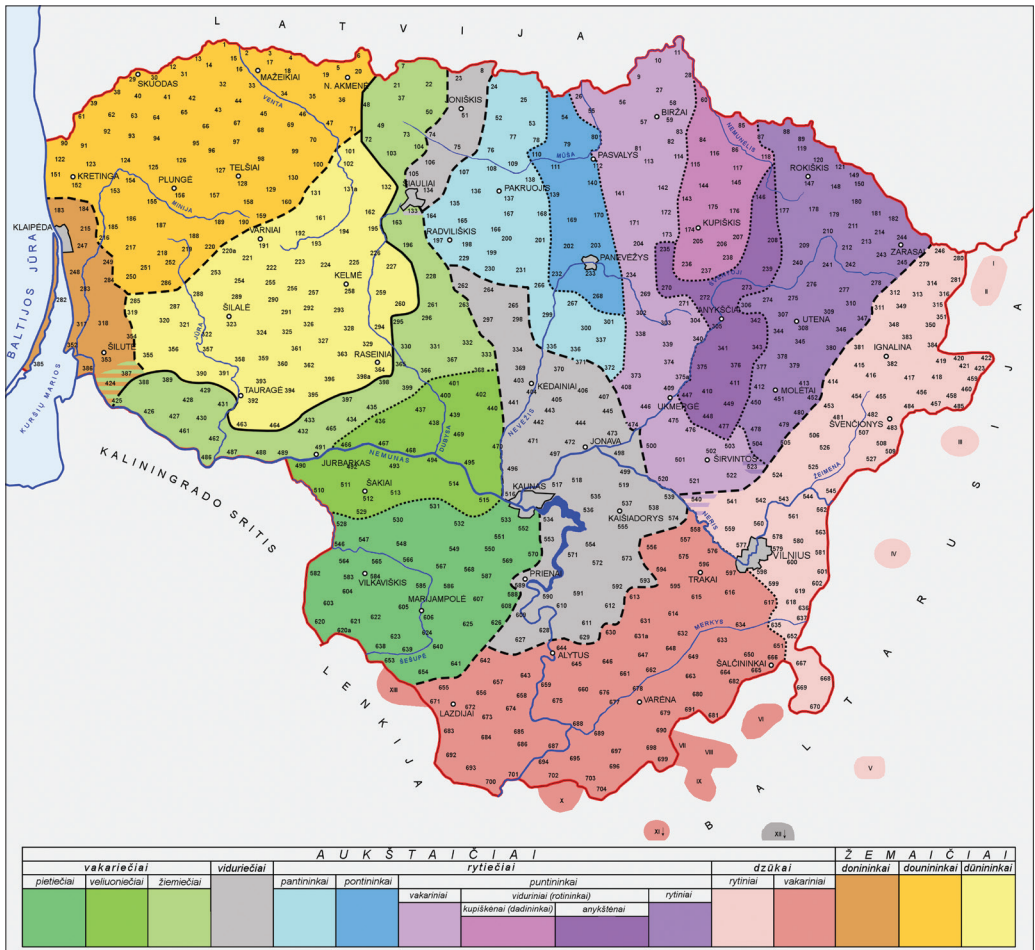
Aptardamas trumpuosius balsius *i*, *u*, Antanas Salys pastebi, kad „taip pat reiktų išskirti šiaurinę dounininkų dalį (Skuōdas, Žem. Kalvarijà, Alsėdžiai, Tryškiai, Mažeikiai...), kur dėl atgalinės asimiliacijos taip pat tam tikrais atvejais išlaikoma *i*, *o*“ (Salys 1992: 38). Regresyvinės balsių asimiliacijos veikimas galimas ir tariant nosinį balsį *q*, tačiau pabrėžiama, kad toks atliepimas pasitaiko sporadiškai (Salys 1992: 42). Kaip asimiliacijos veikimo zona minimos Sedōs apylinkės, kuriose kamieno *mun-* balsis *u* žodyje *mane* išlaikomas siauras, o pietesnėse šnektose šiuo atveju balsis yra platinamas (Salys 1992: 55).

A. Salio tarmių klasifikacijoje (patikslintas, detalizuotas K. Jauniaus tarmių skirstymas) žemaičiai skaidomi į tris skirtingas grupes, kurių pagrindinis skiriamasis požymis yra dvibalsių *ie*, *uo* tarimas. Dounininkai (šiaurės vakarų žemaičiai), dvibalsius *ie* ir *uo* atliepia [ɛɪ], [ɔʊ], dūnininkai (pietų rytų žemaičiai) taria [u:], [i:], o donininkai (klaipėdiečiai) – [ɛ], [ɔ:], (Salys 1933: 25–26; 1935: 14–15; 1946: 28–29). Nė vienas šis žemaičių plotas A. Salio smulkiau nebuvo skirstytas (žr. 5 pav.).

Taigi nei regresyvinė balsių asimiliacija, nei kiti tarminiai požymiai netapo smulkesnės žemaičių klasifikacijos pagrindu⁶.

To paties skirstymo laikomasi ir chrestomatijoje *Lietuvių kalbos tarmės* (LKT 1970: 18). Taigi dounininkų plotas į smulkesnes patarmes neskirstytas, tačiau apie regresyvinę balsių asimiliaciją šiek tiek rašoma. Teigiama, kad balsių *i*, *u* (jeinančių taip pat į dvigarsių *il*, *ir*, *ul*, *ur* ir dvibalsio *ui* sudėtį) siaurumas išlaikomas, jei tolimesniame skiemenyje yra [ɪ], [i:], [ɪɛ] [ʊ], [u:], [ʊɔ], tiktai Skuōdo, Mažeikių, Telšių, Luōkės, Ūžvenčio apylinkių šnektose (pavyzdžiai pateikiami iš Vieکشnių, Raudėnų, Pėvėnų, Židikų, Eigirdžių, Vidsodžio), taip pat nurodoma, kad dažniausiai šiose apylinkėse

⁶ Antano Baranausko tarmių klasifikacijoje žemaičiai skirstyti taip pat į dvi grupes: žemaičius telšiečius ir žemaičius raseiniečius (plačiau žr. Geržotaitė 2015: 139–143; 2016: 42–45; 2018: 177–179; Mikulėnienė 2018: 142–152).

5 pav. Antano Salio tarmių klasifikacija (Geržotaitė 2016: 232)

susiaurėja ir kitos kilmės tarmės [ę], [o] (LKT 1970: 21). Pabrėžtina, kad į balsių *i*, *u* asimiliacijos veikimo plotą patenka dūnininkų vietovės – Ūzventis, Vidsodis, kurios Z. Zinkevičiaus ir A. Girdenio tarmių klasifikacijoje skiriamos pietų žemaičių varniškių patarnei (Girdenis, Zinkevičius 1966: 142–143, 145).

Išsamiau regresyvinę balsių asimiliaciją aprašė Birutė Rokaitė, nurodžiusi, kad „ši regresyvinė balsių asimiliacija apima gana didelį dūnininkų tarmių plotą: riba, prasidėjusi prie Latvijos pasienio ties Kulų I km. (Skuodo raj.), eina pro Mosėdį, iš rytų aplenkia Salantus, pietuose siekia Plunge, Žarėnus, Pavandenę (pasiekia net šiaurinius dūnininkus), eina pro Luokę (jos nesiekia), pro Raudėnus, Papilę, iki Klykolių. Minėtame plote dėl regresyvinės balsių asimiliacijos susiaurėjo (*e*, *ę* ~ *ę*, *o* ~ *ą* atveju) arba nepaplatėjo (trumpųjų *i*, *u* atveju) žodžio vidurio balsiai“ (Rokaitė 1961: 149–150). Pabrėžiama, kad ne visose minėto ploto vietose asimiliacija veikia visais atvejais, ne visur yra vienoda (Rokaitė 1961:150).

Balsiai [ɸ:], [ɸ:] iš *q*, *ɸ* asimiliuojami šiaurės vidurinėje minėto ploto dalyje (pvz., Sedos, Ylakių, Židikų apylinkėse). Balsių *i*, *u* asimiliacija kartais nepaveikia, nors balsis *e* yra veikiamas, pvz., Mósėdžio apylinkėse, Šaukliuose, iš dalies Tryškiuose. Vis dėlto balsius *i*, *u* asimiliacija gali veikti, kai šie balsiai yra nekirčiuoti ar turi atitrauktinį kirtį (Rokaitė 1961:151). Pabrėžiama, kad tik Mósėdžio ir Papilės tarmėse nekirčiuotas ar turintis atitrauktinį kirtį trumpasis *u*, prieš *u* < *un*, *úo* paplatėja, taip pat Papilėje balsis *u* platinamas ir prieš dvibalsį *ie* (Rokaitė 1961:152). Regresyvinė balsių asimiliacija paveikia dvibalsių ir dvigarsių (dažniausiai kirčiuotų) *ei*, *ui*, *el*, *er*, *ir*, *ul*, *ur* pirmuosius sandus. Susiaurėja dvigarsių [ɸm], [ɸn], [ɸm], [ɸn] pirmasis dėmuo, tačiau šiaurės vakarinėje dalyje (Ylakiai, Mósėdis, Kùlai I) siaurinamas tik tvirtapradžio dvigarsio dėmuo (Rokaitė 1961:153). Apibendrinus regresyvinės balsių asimiliacijos atvejus, teigiama, kad tirtame dounininkų tarmių plote visi balsiai asimiliacijos veikiami šiaurinėje dalyje (apie Sėdą, Židikus, Ylakius); plačiausiai ir labiausiai yra veikiamas balsis *e*; didesnį polinkį siaurėti turi kirčiuoti balsiai (ypač balsio *e* atveju), tačiau ne visada (Rokaitė 1961:153).

B. Rokaitės nurodytos ribos apima tiek balsių *i*, *u*, ir [ɸ] [ɸ] iš *q*, *ɸ*, tiek balsio *e* asimiliaciją, todėl plotas didesnis negu A. Salio nurodytasis – jo apraše iš vietovių, kuriose asimiliacijos veikiami balsiai *i*, *u*, labiausiai į pietus nutolę Alsėdžiai, Tryškiai. Pabrėžtina, kad vis dėlto A. Salys detalesnių ribų nepateikia ir nemini visų apylinkių, taigi tikslus arealas nėra aiškus.

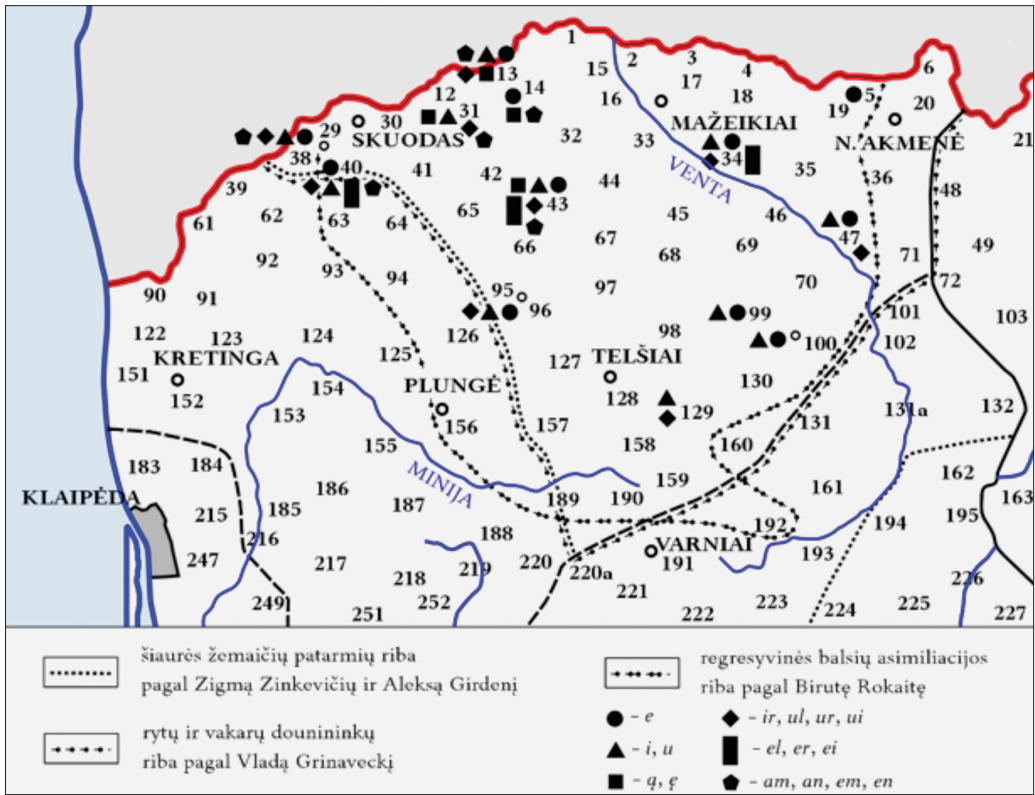
Sudėtinga visiškai tiksliai spręsti apie B. Rokaitės nurodomas ribas. Aiškiai teigiama, kad Luokė (LKA 160) nepatenka į asimiliacijos veikiamą plotą, tačiau kai kuriose Plūngės (LKA 156) apylinkėse greičiausiai šio požymio esama. Pavyzdžiai, iliustruojantys įvairius regresyvinės balsių asimiliacijos atvejus, B. Rokaitės straipsnyje pateikiami iš Klýkolių (LKA 5), Skliaūstės (LKA 13), Židikų (LKA 14), Kùlų I, esančių šalia Skuodo (LKA 29), Ylakių (LKA 31), Viekšnių (LKA 34), Mósėdžio (LKA 40), Sedos (LKA 43), Papilės (LKA 47), Maksčių, esančių šalia Alsėdžių (LKA 96), Tryškių (LKA 99), Girininkų, esančių šalia Raudėnų LKA 100), Rūdubių (LKA 129), tačiau jų nėra iš minėtos Plūngės (žr. 6 pav.).

B. Rokaitės rankraštiniame sąsiuvinyje, saugomame Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro Tarmių archyve, yra užfiksuotos medžiagos, skirtos tirti balsių asimiliacijai (žr. 7 ir 8 pav.)

Dauguma vietovių sutampa (Sedà, Ylakiai, Viekšniai, Kùlų I k., Skliaūstės k., Maksčių k.), taip pat užrašyta pavyzdžių iš Luokės, Kuisių k. (Mažeikių r.), Gargždų (Klaipėdos r.), Grūšlaukio k. (Kretingos r.)⁷. Tikėtina, kad B. Rokaitė šiais duomenimis pasirėmė rašydama straipsnį⁸.

⁷ Seniau Grūšlaukis (1), dabartinis vietovardis yra Grūšlaukė (1).

⁸ Rankraštiniame sąsiuvinyje užfiksuoti duomenys nedatuojami, tačiau iš vietovių administracinės priklausomybės (yra užrašytos apylinkės, rajonai) galima spręsti, kad užrašai yra ne vėlesni kaip 1962 m. – būtent šių metų pabaigoje panaikintas Užvenčio rajonas, kurį prie sąsiuvinyje įrašytos Luokės nurodė B. Rokaitė.

6 pav. Regresyvinės balsių asimiliacijos ribos. Žemėlapis sudarė L. Brazaitienė

1	a	an	ɛ	i	u	ui
žėnis	pėntis	kėsti	mėdis	vėni	pieni	zėkis
kėni	pėnti	kėti	mėdi	vėni	pieni	kėlis
kėni	kėni	mėdi	vėni	pieni	kėli	

2	a	an	ɛ	er	i	u	ui
žėntis	pėntis	mėdis	pėntis	vėni	pieni	zėkis	
rėntis	pėntis	vėnis	rėntis	pieni	zėkis		
rėntis	rėntis	mėdis	vėnis	pieni	kėlis		
kėntis	dėntis	vėnis	mėdis	vėni	kėlis		
		vėnis	vėnis				

3	a	an	ɛ	i	u	ui
žėntis	pėntis	mėdis	vėntis	pieni	zėkis	
žėntis		vėntis	vėntis	pieni		
		vėntis	vėntis	pieni		
		vėntis	vėntis	pieni		

4	ɛ	ɛ	er	i	u
kėntis	kėntis	pėntis	lėntis	pieni	lėntis
kėntis	kėntis	lėntis	lėntis	pieni	lėntis
kėntis	kėntis	lėntis	lėntis	pieni	lėntis

7 pav. Maksčiū k. (Alsėdžių apyl.)
tarminiai pavyzdžiai, pirmą dalis

Plungės raj. Alsėdžių apyl.
Makščių km. Sėlenytė kare

- žėnis | žėntis | kėntis | kėntis | pieni | pieni | zėkis |
nis (ɛ) | pieni | vėntis | vėntis | vėntis | vėntis | pėntis |
pėntis | mėdis | vėntis | mėdi | vėntis | zėkis | kėlis |
kėlis | kėntis | kėntis
- žėntis | pieni | vėntis | pėntis | pėntis | vėntis |
dėntis | pėntis | vėntis | vėntis | mėdis | vėntis |
mėdis | vėntis | mėdis | vėntis | zėkis | zėkis |
kėlis | kėlis | pieni | pieni (ɛ) | vėntis | kėntis |
kėlis | kėlis | pieni | pieni (ɛ) | vėntis | kėntis |
- žėntis | žėntis | pieni | pieni | vėntis | vėntis |
pėntis | vėntis | mėdi | vėntis | zėkis | pieni |
dėntis | žėntis |
- kėntis | kėntis | pieni | pėntis | kėntis |
kėntis | lėntis | lėntis | lėntis | lėntis | lėntis |
lėntis | lėntis |

8 pav. Maksčiū k. (Alsėdžių apyl.)
tarminiai pavyzdžiai, antra dalis

Vizualizavus B. Rokaitės nurodytą balsių asimiliacijos ribą ir ją sugretinus su Z. Zinkevičiaus ir A. Girdenio šiaurės žemaičių telšiškių ir kretingiškių plotais, išskirtais lietuvių tarmių klasifikacijoje, bei Vlado Grinaveckio rytų ir vakarų dounininkų skirstymu, išryškėja ir panašumų, ir skirtumų (žr 6 pav.). Pagal Z. Zinkevičiaus ir A. Girdenio šiaurės žemaičių skirstymą, paremtą balsių asimiliacija, balsio *e* atvejai neįtraukti. V. Grinaveckis tiksliai nenurodo, kur yra rytų ir vakarų dounininkų riba, bet teigia, kad „klasifikacija yra tradicinė, kuri iš esmės beveik nesiskiria nuo Z. Zinkevičiaus ir A. Girdenio klasifikacijos (išskyrus smulkesnį dounininkų ir šiaurės dūnininkų suskirstymą); tarmių ir patarmių pavadinimai yra tradiciniai“ (Grinaveckis 1973: 12). Taigi riba, tarpusavyje skirianti dounininkus (šiaurės žemaičius), turėtų būti identiška Z. Zinkevičiaus ir A. Girdenio tarmių klasifikacijos žemėlapyje nubraižytai ribai. A. Girdenis pabrėžė, kad anksčiau būtent V. Grinaveckis yra pateikęs tokį šiaurės žemaičių skirstymą (Girdenis 1981: 42; 1981a: 23).

Matyti, kad nesutampa nedideli plotai apie Luokę (LKA 160), Pāluknę (LKA 38), Klaišiūs (LKA 71), Gėpaičius (LKA 20), Vegeriūs (LKA 6), kurie Z. Zinkevičiaus ir A. Girdenio bei V. Grinaveckio priskirti asimiliacijos arealui, tačiau B. Rokaitės nurodyta asimiliacijos siekiama Plūngė (LKA 156) ir galimai kai kurios kitos apylinkės – Vindėikiai (LKA 64), Gintalšškė (LKA 94), Babrungėnai (LKA 126) – nepriskirtos prie ploto, kuriame veikia balsių asimiliacija. Pridurtina, kad vietovių, iš kurių rinkta medžiaga žodynui, tarminių bruožų apraše regresyvinė balsių asimiliacija nurodoma kaip ypatybė, nors ir retai, tačiau galinti pasitaikyti Žemýtėje (LKA 39), Įpiltyjė (LKA 61), Serapinuosė (LKA 62), Vindėikiuose (LKA 64), t. y. pietinėje žodyno tarmės ploto dalyje (Vanagienė 2014: XXV; Mikulėnienė 2014: X; Subačius 2014: XIV). Tikėtina, kad minėtai dūnininkams priklausančiai (autorė straipsnyje aptaria tik dounininkų plote vykstančią asimiliaciją) Pāvandenei, esančiai greta Šlāpgirės (LKA 192) punkto, būdinga būtent balsio *e* asimiliacija. Ji nelaikoma skiriamuoju šiaurės žemaičių požymiu pagal Z. Zinkevičių ir A. Girdenį, tačiau minima veikiant dalyje pietų žemaičių ploto, taip pat kai kuriose pajūriečių (pvz., Gargždų, Salantų) tarmėse (Girdenis 1962: 150).

Pabrėžtina, kad V. Grinaveckis rėmėsi B. Rokaitės straipsnyje publikuotu regresyvinės balsių asimiliacijos tyrimu (žr. Grinaveckis 1963: 55; 1973: 211).

Remdamasis Tirkšlių tarminiais duomenimis, Aleksas Girdenis pastebėjo, kad kaitomųjų žodžių balsiai *i*, *u* išlaikomi siauri prieš siauruosius balsius [i], [i:], [u], [u:], dvibalsius [iɛ], [uɔ]; taip pat asimiliacija veikia į dvigarsių *ui*, *ul*, *ur*, *il*, *ir* sudėtį įeinančius balsius, balsius [ɔ:], [ɛ:] iš *q*, *ę*, dvigarsių [ɔn], [ɔm], [ɛn], [ɛm] iš *an*, *am*, *en*, *em* pirmuosius dėmenis, tačiau nenuosekliai veikiami dvibalsiai [ɛi], [ɔu] iš *ie*, *uo* (Girdenis 1962: 141–144)⁹. Balsis *i* gali būti asimiliuojamas tik tada, kai toliau yra [i], [i:], [u], [u:], [iɛ], [uɔ] po minkštojo priebalsio¹⁰ (Girdenis 1962: 145). Nurodoma ir

⁹ Autoriaus teigimu, straipsnis „Kalbotyros“ redakcijai įteiktas 1959 m. rudenį (Girdenis 2000: 16). Vėliau balsių asimiliacija aptarta ir analizuojant Mažeikių tarmės vokalizmą 1967 m. parašytoje disertacijoje *Mažeikių tarmės fonologinė sistema* (žr. Girdenis 2000a: 142–147).

¹⁰ Apie tai dar žr. Pabrėža 2017: 59.

balsio *e* asimiliacija (taip pat kiek kitokiomis sąlygomis vykstanti mažybinėje priesagoje *-el-*), kuri labiau paplitusi, veikia ir kai kuriose pajūriečių ir dūnininkų tarmėse (plačiau žr. Girdenis 1962: 148–150)¹¹.

Pabrėžiama, kad balsių *i*, *u* asimiliacija veikia visoje Mažeikių rajono teritorijoje, taip pat Ylakiuose, Luokėje, Papilėje, Sedoje, Tryškiuose, Vieksniuose, Viesvėnuose, Židikuose, remiantis K. Būgos pastabomis, dar nurodomos Alsėdžių, Raudėnų vietovės (Girdenis 1962: 147). A. Girdenis, aiškindamas K. Būgos pastabas apie balsio siaurumą žodžiuose *iki*, *it*, teigia: „tai rodo, kad Mosėdžio ir Salantų (ir visų pajūriečių) tarmėse yra veikusi balsių asimiliacija“ (Girdenis 1962: 147). Šio straipsnio, pasirodžiusio po beveik 40 metų, leidime esama išnašos: „2000 m. pastaba. Iš tikrųjų, kaip parodė vėlesni stebėjimai, Mosėdžio apylinkėse balsių asimiliacija „tebeveikia“ iki šiol.“ (Girdenis 2000: 24)¹².

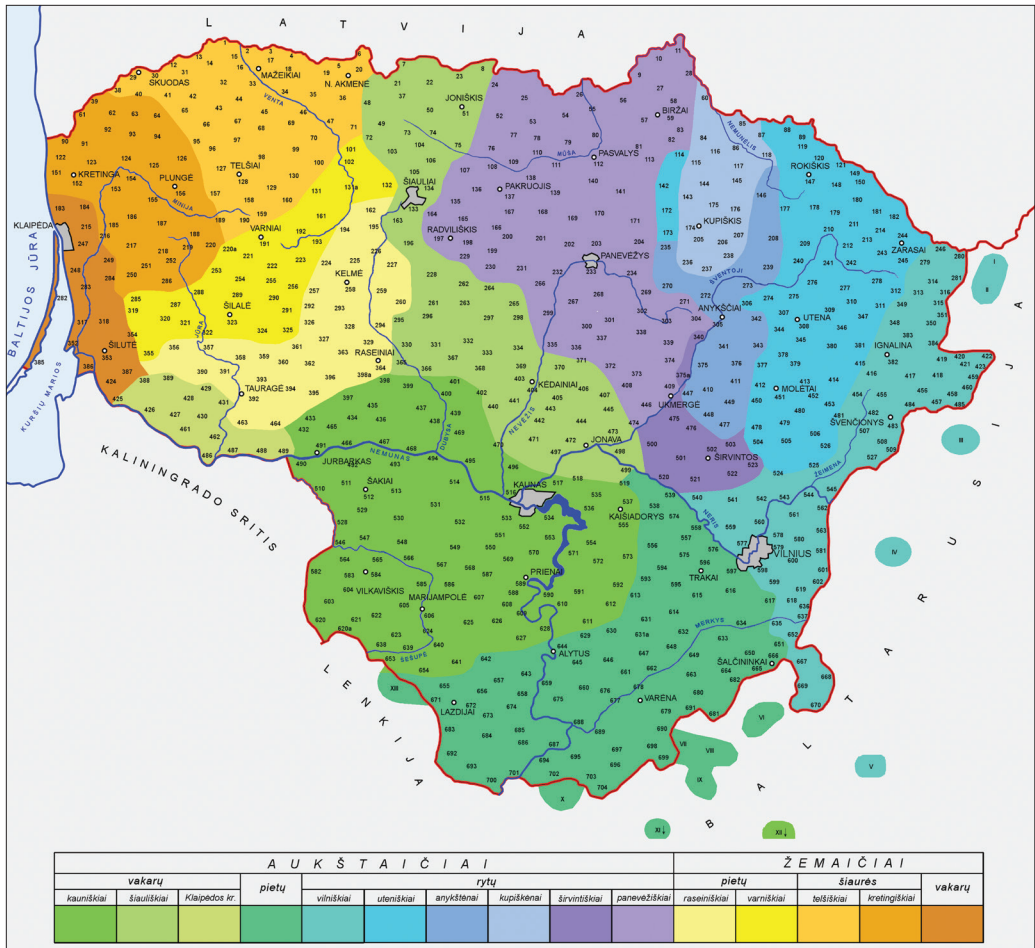
Regresyvinė balsių *i*, *u* asimiliacijos reikšmė išryškėjo XX a. antroje pusėje, kai Zigmo Zinkevičiaus ir Alekso Girdenio tarmių klasifikacijoje šiuo tarminiu bruožu pasiremta skiriant šiaurės žemaičius (dūnininkus) į telšiškių ir kretingiškių patarmes, būtent kirčiuoto negalūninio balsio *u* atliepimas laikomas „patogiausiu“ skiriamuoju požymiu (Girdenis, Zinkevičius 1966: 142, 145) (žr. 9 pav.).

Pietų žemaičiai (dūnininkai) taip pat suskirstyti į dvi patarmes: varniškių ir raseiniškių, kurių pagrindiniu skiriamuoju požymiu geriausia laikyti tvirtagališkai kirčiuoto dvigarsio *an* atliepimą; vakarų žemaičiai (donininkai) smulkiau neskirstyti (Girdenis, Zinkevičius 1966: 142–143, 145). A. Salio nuomone, „vargu kas laimėta donininkus pavadinus vakarų žemaičiais, o donininkus – šiaurės ir pietų. Žinoma, šiuos abejus galima dar perskirti į kretingiškius, bei telšiškius ir varniškius bei raseiniškius. Bet iš kitos pusės juk *an*, *am*, *en*, *em* virtimo *on*, *om*, *en*, *em* izofona (*lángas*, *kaúpas*, *žén-tas*, *pémpė*) draugėn jungia abejus šiaurės žemaičius su didžiąja dalimi varniškių“, pastebėjimų esama ir dėl kretingiškių pavadinimo, priskirto tarminiam plotui, kuriame šakniniai nosiniai *q*, *ç* atliepiami net trejopai, todėl šis pavadinimas visai nesuprantamas, pvz., salantiškiams, rietaviškiams (Salys 1968: 576).

Regresyvinės balsių asimiliacijos dėsnis taip pat yra aptartas Z. Zinkevičiaus. Šiaurės žemaičių telšiškių patarmėje negalūniniai balsiai *i*, *u* prieš siauruosius garsus yra neplatinami, t. y. juos veikia asimiliacija (Zinkevičius 1966: 61, žemėl. Nr. 19, 464).

¹¹ Vytautas Vitkauskas teigia, kad kai kurioms dūnininkų šnektoms, pvz., Kuršėnų, Kùrtuvėnų, Šáukėnų, Váiguvos, būdinga regresyvinė balsių asimiliacija, tačiau jos veikiamas yra tik balsis *e* (Vitkauskas 1963: 269–273). Vis dėlto pabrėžiama, kad iš labai senų žmonių Kuršėnų apylinkėse yra tekę girdėti kai kuriose formose tariant nepaplatėjusius *i*, *u*, taigi šiose šnektose regresyvinės balsių asimiliacijos reiškinys anksčiau buvęs kur kas intensyvesnis ir nuoseklesnis (Vitkauskas 1975: 81). Pastebėta, kad pietų žemaičių raseiniškių trumpasis *i* paprastai būna uždaresnis prieš kito skiemens priešakinį aukštutinio pakilimo balsį, o balsis *u* šiek tiek uždariau tariamas prieš kito skiemens *u* tipo vokalizmą – tai regresyvinės aukštutinio pakilimo balsių asimiliacijos (panašaus pobūdžio kaip šiaurės žemaičių telšiškių) tendencijos (Atkočaitytė 2002: 159–160; Atkočaitytė 1997: 9).

¹² Gana nuoseklia, nors vietomis kiek svyruojančia, apibūdinama regresyvinė balsių asimiliacija Skuodo zonoje, į kurią patenka Mósėdis (Girdenis 2012: 15).

9 pav. Z. Zinkevičiaus ir A. Girdenio tarmių klasifikacija (Geržotaitė, Mikulėnienė 2014: I žemėlapis ir komentaras)

Šie balsiai taip pat yra veikiami asimiliacijos, kai įeina į dvigarsių *ul*, *ur*, *il*, *ir* bei dvibalsio *ui* sudėtį (Zinkevičius 1966: 61–62, žemėl. Nr. 70, 515, žemėl. Nr. 71, 516). Žemėlapuose vaizduojamas dvigarsių *ul*, *ur*, *il*, *ir*, kurių pirmieji dėmenys kirčiuoti tvirtapradiškai ir tvirtagališkai, atliepimas, tačiau skirtumų dėl nevienodų priegaidžių nefiksuota.

Žemėlapuose nurodoma, kad negalūniniai balsiai *u*, *i*, taip pat *u*, *i*, įeinantys į dvigarsių *ul*, *ur*, *il*, *ir* sudėtį, Plungės apylinkėse veikiami asimiliacijos (Zinkevičius 1966: žemėl. Nr. 19, 464; žemėl. Nr. 70, 515; žemėl. Nr. 71, 516)¹³. Minėtina, kad tam tikras regresyvinės balsių *i*, *u* asimiliacijos veikimas fiksuotas kai kuriose šiaurės

¹³ Kai kurie regresyvinės balsių *i*, *u* asimiliacijos atvejai Plungėje analizuoti dialektometrijos metodu 2019 m. surinktų tarminių duomenų pagrindu (plačiau žr. Vyniautaitė 2020: 1–19).

žemaičių kretingiškių šnektose, pvz., Kulių, Budrių, Darbėnų, tačiau pabrėžiama, kad asimiliacijos rezultatas yra tik tos pačios fonemos variantai (siauresni [ɛ], [ɔ] alofonai), bet ne nauja fonema, kaip telšiškių atveju (Babicikienė 1991: 15). Išlikę asimiliacijos pėdsakai pastebėti ir centrinės šiaurės žemaičių kretingiškių tarmės tekstuose (Babicikienė, Jasiūnaitė, Pečeliūnaitė, Bagužytė 2007: 11).

Teigiama, kad didžiojoje ploto dalyje regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo sfera išplėsta ir tarmės [ɔ], [ɛ], kilusiems iš *q, ɛ* ar sudarantiems tarmės [ɔn], [ɔm], [ɛn], [ɛm] (iš *an, am, en, em*), [ɔu], [ɛi] (iš *ie, uo*) pirmuosius dėmenis, vis dėlto [ɔu], [ɛi] asimiliacija yra paplitusi siauriau (Zinkevičius 1966: 62, žemėl. Nr. 49, 494, žemėl. Nr. 67, 512, žemėl. Nr. 68, 513, žemėl. Nr. 58, 503, žemėl. Nr. 59, 504, žemėl. Nr. 61, 506). Z. Zinkevičiaus teigimu, dėl fakultatyviško dvibalsių [ɔu], [ɛi] asimiliacijos pobūdžio ir tikslesnių duomenų iš įvairių vietų stokos žemėlapiuose, kuriuose vaizduojamas kirčiuotų *q, ɛ* ne galūnėje atliepimas (Nr. 49) ([ɔu], [ɛi] < *q, ɛ*), kirčiuotų dvibalsių *uo, ie* ne galūnėje (Nr. 58), dvibalsio *uo* skiemenyje prieš kirtį (Nr. 59) ir dvibalsio *ie* skiemenyje prieš kirtį (Nr. 61) atliepimas, jos plotas nenurodomas (Zinkevičius 1966: 62).

Asimiliacijos ploto rytų pakraštyje (apie Luokę, Trýškius) galūniniai *u, i* pakeisti [ɔ], [ɛ], tačiau kamiene *u, i* tariami dvejopai, kaip ir visame asimiliacijos plote, taip pat pabrėžiama, kad balsių *i, u* atliepimas gali nepriklausyti nuo tolimesnio skiemens vokalizmo skoliniuose (Zinkevičius 1966: 61–63).

Pabrėžtina, kad Z. Zinkevičiaus darbuose Mósėdis priskiriamas šiaurės žemaičiams kretingiškiams (plg. Zinkevičius 1966: 446, žemėl. Nr. 1; Zinkevičius 1994: 113; Zinkevičius 2006: 245). A. Girdenio teigimu, Mósėdis, priešingai negu nurodė K. Būga ir juo pasitikėję kiti kalbininkai, pvz., Z. Zinkevičius, priklauso balsių asimiliacijos plotui, nes šiaurės žemaičių telšiškių riba eina į vakarus nuo Mósėdžio (Girdenis 1996: 106).

Vladas Grinaveckis dounininkus skirsto į vakarų ir rytų, būtent rytų dounininkų plote balsiai *i, u* skiemenyse prieš [i], [i:], [iɛ] [u], [u:], [uɔ] (po minkštojo priebalsio) išlaikomi siauri, t. y. veikia regresyvinė balsių asimiliacija (Grinaveckis 1973: 13). Balsiai *i, u*, dvibalsiai [ɛi], [ɔu] (išskyrus rytinį pakraštį), dvibalsis *ui* gali būti veikiami asimiliacijos nekirčiuoti, kirčiuoti pagrindiniu senoviniu, atitrauktiniu ir nukeltiniu kirčiu (Grinaveckis 1973: 146–147, 151, 153). Asimiliacija veikia balsius *i, u*, įeinančius į dvigarsių *il, ir, ul, ur* sudėtį, dvigarsių [ɔn], [ɔm], [ɛn], [ɛm] (iš *an, am, en, em*) pirmuosius dėmenis, taip pat [ɔ:], [ɛ:], išskyrus Vieکشnių apylinkes (Grinaveckis 1973: 178–179, 205, 211–212). Teigiama, kad dūnininkų plote apie Ūžventį „kartais kirčiuoti pagrindiniu senoviniu kirčiu *i, u* išlieka trumpi ir siauri prieš galinių skiemenų *i, u* < *ī, in; ū, un*“ (Grinaveckis 1973: 180–181).

Pabrėžiama, kad vakarų douninkams taip pat tam tikrais atvejais yra būdingi negalūniniai siaurieji trumpieji balsiai *u, i*, tačiau jų siaurumas, priešingai negu rytų dounininkų atveju, nepriklauso nuo regresyvinės balsių asimiliacijos (Grinaveckis 1978: 126).

Regresyvinės balsių asimiliacijos dėsnis fiksuojamas *Lietuvių kalbos atlaso* fonetikos tome (LKA II: 1982). Didžiausiam plote asimiliacija veikia kamienu kirčiuotus *i, u* (Grinaveckienė 1982: 37–38, žemėl. Nr. 19), kamienu *i, u* tvirtaparadžiuose *il, ir, ul, ur*,

ui (Grinaveckienė 1982a: 38–39, žemėl. Nr. 20), kamieno *i, u* tvirtagaliuose *il, ir, ul, ur* (Jonaitytė 1982: 39–40, žemėl. Nr. 21), tvirtagaliame *ui* (Jonaitytė 1982a: 40). Nekirčiuotų dvigarsių *il, ir, ul, ur* pirmojo dėmens kokybiniai atitikmenys (išskyrus vieną kitą atvejį) yra tokie pat kaip ir kirčiuotų tvirtagalių dvigarsių pirmojo dėmens atitikmenys (Jonaitytė 1982b: 40). Pabrėžiama, kad kai kuriose už regresyvinės balsių asimiliacijos ribų esančiose šnektose sporadiškai kirčiuoti pusilgiai [iː] [uː] nepaplatėja (Grinaveckienė 1982: 38). Kamieno kirčiuotų *q, ɣ* (Morkūnas 1982: 61–62, žemėl. Nr. 44) ir nekirčiuotų *q, ɣ* (Morkūnas 1982a: 62–63, žemėl. Nr. 45) asimiliacija paplitusi šiaurės vidurinėje dalyje. Skiriamas kamieno tvirtapradžių *am, an* (Morkūnas 1982b: 83–84, žemėl. Nr. 68), ir tvirtagalių *am, an* (Morkūnas 1982c: 84–86, žemėl. Nr. 69) atliepimas. Tvirtapradžiai *am, an* asimilijuojami šiek tiek didesniame šiaurinių žemaičių plote, į kurį patenka Skuodo, Mósėdžio apylinkės, priešingai negu tvirtagalių *am, an* atveju¹⁴. Atliepiant kamieno nekirčiuotus dvigarsius *am, an*, regresyvinės balsių asimiliacijos požūriū pakitimų nenustatyta (Morkūnas 1982d: 86). Žemėlapuose, vaizduojančiuose tvirtapradžių ir tvirtagalių dvigarsių *em, en* atliepimą, regresyvinės balsių asimiliacijos atvejai nepažymėti, tačiau šiaurinėse šnektose asimiliacijos esama – jos plotas apytikriai atitinka kamieno tvirtapradžių ir tvirtagalių *am, an* plotą (Morkūnas 1982e: 86–87, žemėl. Nr. 70; 1982f: 87–88, žemėl. Nr. 71). Taigi, kaip *am, an* atveju, nuo priegaidės regresyvinės balsių asimiliacijos požūriū galimai skiriasi tvirtagaliai ir tvirtapradžiai *em, en*. Kamieno kirčiuoti ir nekirčiuoti dvibalsiai *ie, uo* šiaurinėje telšiškių patarmės ploto dalyje taip pat gali būti veikiami asimiliacijos (Morkūnas 1982g: 77–79, žemėl. Nr. 64, 66; 1982h: 79–80, žemėl. Nr. 64; 1982i: 81–82, žemėl. Nr. 66).

Vėlesniu laikotarpiu atskirų darbų, skirtų analizuoti regresyvinei balsių asimiliacijai, nėra daug. Nagrinėtos kretingiškių šnektos (Babickienė 1991: 15–25). Balsių asimiliacijos požūriū taip pat analizuotas rytinių šiaurės žemaičių plotas (Murinienė 1995: 78–88; 2007: 84–98).

Atliktas regresyvinės balsių asimiliacijos XX a. 6–9 dešimtmečių rankraštinuose šiaurės žemaičių telšiškių ir kretingiškių patarmių paribio šnektų šaltiniuose (Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro Tarmių archyve saugomų šio laikotarpio ekspedicijų rankraščiuose) tyrimas (Vyniautaitė 2018: 140–166). Aiškintasi, ar regresyvinė balsių asimiliacija būdinga atitinkamose paribio šnektose, kiek duomenys (ne)sutampa su Z. Zinkevičiaus ir A. Girdenio lietuvių tarmių klasifikacijoje, kuri sudaryta tuo pačiu laikotarpiu kaip ir rinkta analizuojama rankraščių medžiaga, pateikiamu šiaurės žemaičių šnektų skirstymu pagal regresyvinę balsių asimiliaciją.

Nustačius regresyvinės balsių asimiliacijos atvejus šiaurės žemaičių telšiškių ir kretingiškių patarmių paribio šnektų tekstuose, išryškėjo, kad Vabalių (LKA 41), Gudalių

¹⁴ Leidinio *Lietuvių kalbos atlasas II. Fonetika* recenzijoje teigiama, kad „apskritai dvigarsių, dvibalsių, balsio *e* asimiliacijos plotai dirbtinai suvienodinti (praktiškai apibendrintas A. Girdenio gerai aprašytos Tirkšlių šnektos modelis) ir netikslūs“; tačiau pastebimas veikalo rengėjų komentaras, jog ne visi medžiagos rinkėjai atkreipė dėmesį į šį reiškinį nesant „Programoje“ tos pozicijos pavyzdžių (Pabrėža 1987: 200).

(LKA 65), Lėiplaukės (LKA 127), Žlibinų (LKA 157), Žemytės (LKA 39), Serapinų (LKA 62), Šauklių (LKA 63), Babrungėnų (LKA 126) šnektų priklausomybė patarimei yra tokia pati kaip ir dabartinėje lietuvių tarmių klasifikacijoje. Mósėdžio (LKA 40), Skirpsčių (LKA 95), Plūngės (LKA 156), Užpelių (LKA 220) šnektos regresyvinės balsių asimiliacijos požūriu vertintinos kaip dvilypės, pasižyminčios gana dideliu variantiškumu, apylygiu garsų, veikiamų ir neveikiamų asimiliacijos, tarimu. Neretai skirtingai atliepamos tos pačios formos. Medingėnų (LKA 189) ir Gintališkės (LKA 94) šnektos skirtingos kitai šiaurės žemaičių patarimei negu įprastajai tarmių klasifikacijoje. Šnektų nevienalytiškumui, dvilypumui regresyvinės balsių asimiliacijos požūriu įtakos turi ar gali turėti paribyje sparčiau vykstantis patarmių panašėjimas, tekstų užrašytojai, jų interpretacijos, sociokultūriniai veiksniai, skirtinga medžiagos apimtis, pateikėjų skaičius ir įvairovė. Nors dėl šių priežasčių rezultatus reikėtų vertinti nekategoriškai, vis dėlto, kai kurių šnektų XX a. 6–9 dešimtmečių rankraštinių šaltinių duomenimis, negalima laikyti turinčiomis labai aiškią priklausomybę patarimei atsižvelgiant į regresyvinę balsių asimiliaciją kaip pagrindinį patarmių skiriamąjį požymį (plačiau žr. Vyniautaitė 2018: 140–166).

Naujausi geolingvistiniai ir sociolingvistiniai tyrimai parodė, kad griežtos ribos tarp šiaurės žemaičių telšiškių ir kretingiškių patarmių nubrėžti nebeįmanoma. Kretingiškių patarmės pakraščiais, paribyje su telšiškiais, esama balsių *i*, *u* derinimo, t. y. regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejų. Ši telšiškių patarmės įtaka greičiausiai paaiškinama socialinėmis priežastimis (Aliūkaitė, Bakšienė, Jaroslaviėnė ir kt. 2014: 137–138).

Kiekybiniais metodais analizuotos šiaurės žemaičių telšiškių patarimei priklausančios Tirkšlių (LKA 33) ir Telšių (LKA 128) bei kretingiškių patarimei priskiriamos Darbėnų (LKA 91) ir Endriejavo (LKA 218) apylinkės, pietų žemaičių varniškių Vidsodžio (LKA 161), Laūkuvos (LKA 254) vietovės ir raseiniškiams priklausantys Kėlmės (LKA 258), Stragūtės (LKA 392) punktai (Mikulėnienė, Čepaitienė ir kt. 2019: 229–270). Tarminiai duomenys nagrinėti įvairiais kompiuterinės programos *Gabmap* įrankiais (plačiau apie metodiką žr. Mikulėnienė, Čepaitienė ir kt. 2019: 23–93).

Kiekybine žemaičių tarmės analize nustatyta, kad šiaurės žemaičiai laikytini homogeniška patarme, o pietų žemaičių plotas yra skaidus. Iš šiaurės žemaičių tarpusavyje šiek tiek panašesni kretingiškių, o ne telšiškių punktai, tačiau abiejų patarmių ryšiai yra labai glaudūs. Pietų žemaičiai skyla į varniškius ir raseiniškius, taip pat šių patarmių viduje esama ryškesnių skirtumų. Pietinė varniškių dalis (Laūkuvos apylinkės) yra „šiauriškesnė“, turinti daugiau šiaurės žemaičiams telšiškiais būdingų tarminių požymių, o šiaurinė (aplink Vidsodį) – „pietiškesnė“, panašesnė į pietų žemaičius raseiniškius. Pietų žemaičių raseiniškių areale „žemaitiškesnė“ laikytina šiaurinė raseiniškių dalis (Kėlmės apylinkės), „aukštaitiškesnė“ – pietinis raseiniškių plotas (Stragūtės apylinkės). Taigi šiaurės žemaičių kalbinis homogeniškumas parodė, kad pagrindinė telšiškių ir kretingiškių patarmių skiriamoji ypatybė – regresyvinė balsių asimiliacija – reikšminga tik kai kuriais atvejais, tačiau didesnės įtakos neturi (Mikulėnienė, Čepaitienė ir kt. 2019: 270, 312–313).

3. SOCIOGEOLOGINGVISTINĖS EKSPERIMENTINIO TYRIMO CHARAKTERISTIKOS

Šioje darbo dalyje atliekama LKA punktų atranka nagrinėjant šiaurės žemaičių ir pietų žemaičių paribio punktų gyventojų judumo kryptis. Nustatomi labiausiai disertacijos tyrimui tinkami LKA punktai.

Pateikiamas sociolingvistinis pateikėjo portretas – nurodomi pagrindiniai respondentų sociolingvistiniai duomenys.

Aptariama ir aiškinama tyrimo metodika, taikoma analizuojant atsirinktų LKA punktų tiriamųjų kalbinę medžiagą 4 skyriuje.

3.1. LKA PUNKTŲ ATRANKA PAGAL GYVENTOJŲ JUDUMO KRYPTIS

Analizuojamos šiaurės žemaičių kretingiškių, šiaurės žemaičių telšiškių ir pietų žemaičių varniškių LKA punktų, esančių arčiausiai patarmių ribų, gyventojų judumo kryptys. Nagrinėjamas bendruomenės narių judumas į pagrindinius objektus – mokyklą, gydymo įstaigas, paštą, biblioteką, prekybos vietas, administracijos įstaigas¹⁵. Žemėlapiuose kryptys vaizduojamos skirtingų spalvų rodyklėmis: į mokyklą – raudona, į gydymo įstaigas – žalia, į paštą – mėlyna, į bažnyčią – geltona, į biblioteką – juoda, į prekybos vietas – žydra, į administracijos įstaigas – oranžine; juodu apskritimu apibrėžti punktų pavadinimai reiškia, kad vietovėje yra mokykla ar kelios mokyklos (žr. 10, 11 ir 12 pav.). Traukos objektų gali būti (ir būna) daugiau, tačiau dažniausiai pasirenkami pagrindiniai, į kuriuos dažniau migruojama (plg. Čepaitienė 2016: 4, 11 išn.).

Judumo kryptys braižytos 2017 m. statistinių duomenų, laisvai prieinamų interneto svetainėse, pagrindu¹⁶. Taip pat naudotasi 2011 m. gyventojų surašymo duomenimis¹⁷. Kai kuriais atvejais remtasi interviu su pateikėjais.

Išsiaiškinus bendruomenės narių judėjimą pagrindinėmis kryptimis, nustatomi tie LKA punktai, kuriuos hipotetiškai galima laikyti traukos centrais. Paprastai dideliu

¹⁵ Judumo kryptys taip pat gali būti abstrakčiau įvardijamos, pvz., *kultūra*, *administraciniai ryšiai* ir kt. (plg. Leskauskaitė 2016: 282).

¹⁶ Duomenų šaltiniai, iš kurių rinkta informacija: *Telšių vyskupija*. Prieiga internete: <http://telsiuvyskupija.lt> (žiūrėta 2017 10 08); *Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka*. Prieiga internete: <https://www.libis.lt/content/info/libraries.jsp> (žiūrėta 2017 10 08); *Postit*. Prieiga internete: <https://postit.lt> (žiūrėta 2017-10-08); *Lietuvos medicina*. Prieiga internete: <https://www.medicina.lt/rubrika/Poliklinikos-pirmin%C4%97s-sveikatos-prie%C5%BEi%C5%ABros-centrai/100199079> (žiūrėta 2017-10-08). Prieikus duomenys taip pat tikslinti miestų savivaldybių, mokyklų internetiniuose puslapiuose.

¹⁷ *Oficialiosios statistikos portalas. 2011 m. visuotinis gyventojų ir būstų surašymas*. Prieiga internete: <https://osp.stat.gov.lt/2011m.-visuotinis-gyventoju-ir-bustu-surasymas> (žiūrėta 2017-10-08).

mobilumu pasižymintys, nuolat kontaktuojantys su kitų kalbos variantų atstovais bendruomenės nariai yra jautresni kalbinėms inovacijoms (plg. Milroy, Milroy 1997: 203). Taigi gyventojų judumas gali turėti įtakos regresyvinei balsių asimiliacijai.

3.1.1. ŠIAURĖS ŽEMAIČIŲ KRETINGIŠKIŲ LKA PARIBIO PUNKTŲ GYVENTOJŲ JUDUMO KRYPTYS

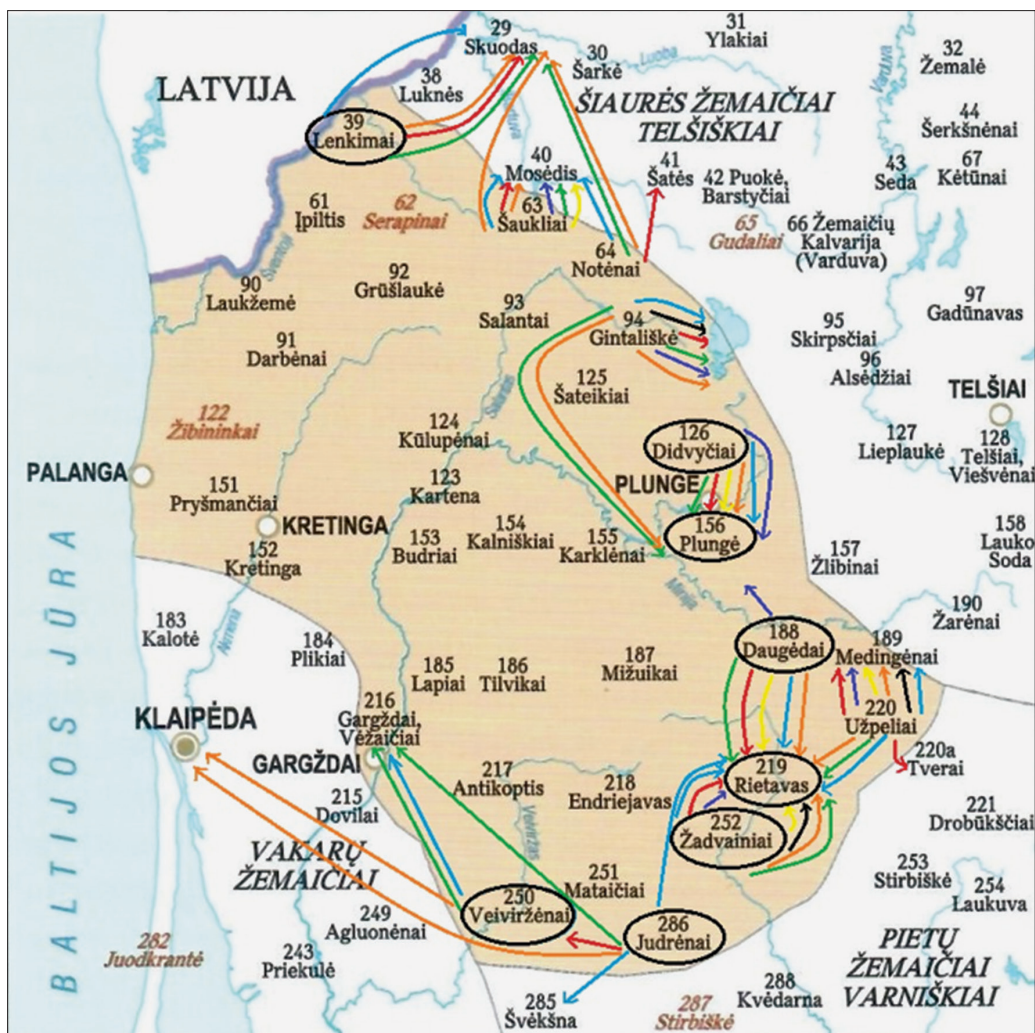
Šiaurės žemaičių kringiškių patarmės plote tyrimui imti Lenkimų (LKA 39), Šauklių (LKA 63), Notėnų (LKA 64), Gintališkės (LKA 94), Didvyčių (LKA 126), Plūngės (LKA 156), Daugėdų (LKA 188), Rietavo (LKA 219), Ūžpelių (LKA 220), Veiviržėnų (LKA 250), Žadvainių¹⁸ (LKA 252), Judrėnų (LKA 286) punktai.

Analizuojami punktai yra gana skirtingi. Kai kurių LKA punktų gyventojų mobilumas apsiriboja šiaurės žemaičių kringiškių patarmės plotu. Pvz., iš Gintališkės (LKA 94) mokyti, apsipirkti, gydytis, į paštą, biblioteką, tvarkyti administracinių reikalų vykstama į Plätelius, taip pat į gydymo ir administracijos įstaigas vykstama į Plūngę (LKA 156); Didvyčių (LKA 126), kuriuose nėra išplėtos infrastruktūros (iš pagrindinių objektų yra biblioteka, ugdymo įstaiga), bendruomenės nariai beveik visais atvejais važiuoja į Plūngę (LKA 156); Daugėdų (LKA 188) gyventojų pagrindinės kryptys yra į Rietavą (LKA 219), kuriame toliau mokomasi, gydymasi, apsiperkama, meldžiamasi, tvarkomi administraciniai reikalai, o Stalgėnuose naudojamos pašto paslaugomis; Žadvainių (LKA 252) gyventojai taip pat priklausomi nuo Rietavo (LKA 219) – į jį vykstama ne tik tęsti mokslo, bet ir visais kitais atvejais.

Veiviržėnų (LKA 250) gyventojų judėjimo kryptys kiek kitokios. Gydytis ir apsipirkti vykstama į Gárgždus (LKA 216), o administraciniais reikalais į Klaipėdą. Šiame mieste administracinius reikalus tvarko ir judrėniškiai, tačiau jų judėjimas įvairesnis (palyginti su veiviržėniškiais). Iš Judrėnų (LKA 286) dar vykstama toliau mokyti į Veiviržėnus (LKA 250), gydytis į Gárgždus (LKA 216), apsipirkti į Rietavą (LKA 219) ir Švėkšną (LKA 285), priklausančią pietų žemaičių varniškių patarbei.

Ūžpelių (LKA 220) punkto, esančio ir šalia šiaurės žemaičių telšiškių, ir šalia pietų žemaičių varniškių patarmių plotų, bendruomenės narių judėjimo kryptys taip pat apima visų trijų patarmių paribio vietas. Daugiausia vykstama į Medingėnus (LKA 189) (mokyti, apsipirkti, melstis, į paštą, biblioteką, administracijos įstaigas), gydytis, apsipirkti ir tvarkyti administracinių reikalų – į Rietavą (LKA 219), mokyti taip pat

¹⁸ Vietovės pavadinimas vartojamas dvejopai: Žadvainiai ir Žadvainiai (ar Žadvainiai). Registrų centre pateikiama Žadvainių forma (https://www.registrucentras.lt/adr/p/index.php?aps_id=&sav_id=1197&gyv=%C5%BEadvainai&gat=&sen_id=&gyv_id=&gat_id=), ji vartojama *Lietuvių kalbos atlase* (LKA I 1977: 24). Kalbant apie kelių tinklą, vartojama Žadvainių (ar Žadvainių) forma (plg. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/dbdf0a10ed8911e88568e724760eeafa>). Žadvainių (ar Žadvainių) pavadinimą turi ir mokykla, vietovės riboženklis. Optimizuotų *Lietuvių kalbos atlaso* punktų žemėlapyje pateikiama Žadvainių (ar Žadvainių) forma (Meiliūnaitė 2014: IV įklia).

10 pav. Šiaurės žemaičių kringiškių paribio punktų gyventojų judumo kryptys

važiuojama į pietų žemaičių varniškių plotą – Tverū (LKA 220a). Tikėtina, kad užpelniškiai perima telšiškių ir varniškių kai kurių tarminių požymių. Pats punktas turi nedaug gyventojų, laikomas nykstančiu (Aliūkaitė, Bakšienė, Jaroslavienė ir kt. 2014: 140).

Judėjimo kryptys į šiaurės žemaičių telšiškių plotą dominuoja tarp Šauklių (LKA 63), Notėnų (LKA 64) ir Lenkimų (LKA 39) gyventojų. Labiausiai priklausomi nuo telšiškių patarmės plote esančių pagrindinių infrastruktūros objektų yra Šauklių (LKA 63) bendruomenės nariai, kuriems pagrindinis traukos centras yra Mósėdis (LKA 40), taip pat vykstama į Skuodą (LKA 29). Gyventojų judumo požiūriu šiek tiek savarankiškesniu punktu laikytini Notėnai (LKA 64), tačiau iš šios vietovės vykstama mokytis į Šatės (LKA 41), apsipirkti į Mósėdį (LKA 40), gydytis, tvarkyti administracinių reikalų į Skuodą (LKA 29).

Stabiliausiomis, savarankiškiausiomis laikytinos Plūngės (LKA 156) ir Rietāvo (LKA 219) vietovės. Jos pasižymi dideliu gyventojų skaičiumi, visais pagrindiniais infrastruktūros objektais, taigi šių punktų bendruomenių nariams nėra būtinybės vykti į kitas vietoves. Būtent į šiuos kretingiškių punktus daugiausia judama iš kitų kretingiškių ploto paribyje esančių vietovių – Plūngė (LKA 156) ir Rietavas (LKA 219) tampa traukos centrais kitų vietovių gyventojams (į Plūngę (LKA 156) vykstama ir iš telšiškių ploto, o į Rietāvą (LKA 219) – iš telšiškių, varniškių plotuose lokalizuotų vietovių (žr. 3.1.2., 3.1.3. poskyrius), žr. 10 pav.

Kretingiškių arealo paribio LKA punktų gyventojai intensyviau kontaktuoja su šiaurės žemaičių telšiškių patarmės atstovais negu su pietų žemaičiais varniškiais. Nustatyta, kad kretingiškių patarmės pakraščiais, paribyje su telšiškiais, pasitaiko balsių *i*, *u* derinimo, t. y. regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejų (Aliūkaitė, Bakšienė, Jaroslavienė ir kt. 2014: 137–138). Tikėtina, kad šie gyventojų kontaktai gali turėti įtakos regresyvinei balsių asimiliacijai plisti ir neparibinėse kretingiškių patarmės ploto vietovėse.

3.1.2. ŠIAURĖS ŽEMAIČIŲ TELŠIŠKIŲ LKA PARIBIO PUNKTŲ GYVENTOJŲ JUDUMO KRYPTYS

Iš šiaurės žemaičių telšiškių ploto tiriami Lūknių (LKA 38), Mósėdžio (LKA 40), Šačių (LKA 41), Klaišių (LKA 71), Skirpsčių (LKA 95), Alsėdžių (LKA 96), Raudėnų (LKA 100), Lėplaukės (LKA 127), Kaunatāvos (LKA 130), Žlibinų (LKA 157), Janāpolės (LKA 159), Luōkės (LKA 160), Medingėnų (LKA 189), Žarėnų (LKA 190) punktai.

Šiaurės žemaičių telšiškių patarmės ploto paribiuose bendruomenės narių judumas yra nevienodas. Dalies LKA punktų gyventojų judumo kryptys neišsėina už telšiškių patarmės ribų. Savarankiškesnės, demografiškai stabilesnės vietovės yra Mósėdis (LKA 40), Luōkė (LKA 160). Abu punktai turi gana gerai išplėtotą infrastruktūrą, mosėdiškiai vyksta į Skuōdą (LKA 29) administraciniais reikalais, o Luōkės (LKA 160) gyventojai administracijos įstaigose ir prekybos vietose lankosi Telšiuosė (LKA 128). Iš Šačių (LKA 41) tęsti mokslų, apsipirkti vykstama į Mósėdį (LKA 40), gydytis ir tvarkyti administracinių reikalų – į Skuōdą (LKA 29). Į šį punktą beveik visais atvejais bendruomenės nariai keliauja iš Lūknių (LKA 38), nors demografiniu požiūriu punktas gana stabilus. Lėplaukės (LKA 127) gyventojams pagrindinis traukos centras yra Telšiai (LKA 128) – juose toliau mokomasi, gydomasi, apsiperkama, naudojamasi pašto paslaugomis, tvarkomi administraciniai reikalai. Į administracijos įstaigas lieplaukiškiai taip pat vyksta į geografiškai netoli esančius Rýškėnus. Kaunatāvos (LKA 130) bendruomenės nariai taip pat dažnai vyksta į Tėlšius (LKA 128) (gydytis, apsipirkti, tvarkyti administracinių reikalų), mokslus tęsia Tryškių (LKA 99) gimnazijoje, kai kuriuos administracinius reikalus tvarko seniūnijos centre – visiškai šalia šiaurės žė-

maičių telšiškių ir pietų žemaičių varniškių ribos esančioje Upýnoje¹⁹. Visiškai priklausomu nuo kitų vietovių laikytinas Klaišių (LKA 71) punktas. Jo gyventojai visais pagrindiniais infrastruktūros objektais naudojasi Papilėje (LKA 47), į administracijos įstaigas vyksta į Naująją Akmėnę.

Ne tik su šiaurės žemaičių telšiškių, bet ir su kretingiškių patarmės atstovais kontaktų turi Skirpsčių (LKA 95), Alsédžių (LKA 96) gyventojai. Nykstančio Skirpsčių (LKA 95) punkto bendruomenės nariams artimiausi pagrindiniai infrastruktūros objektai yra geografiškai arti esančiuose Alsédžiuose (LKA 96), taip pat vykstama ir į Tėlšius (LKA 128), tačiau gydymasi, tvarkomi administraciniai reikalai kretingiškių plote – Plūngėje (LKA 156). Šiais dviem tikslais į Plūngę (LKA 156) vyksta ir alsėdiškiai, pasirenkantys apsipirkti Telšiuosė (LKA 128).

Iš Žlibinų (LKA 157) vykstama į šiaurės žemaičių kretingiškių patarmės plotą – Plūngę (LKA 156). Šiame punkte žlibiniškiai gydosi, mokosi, apsiperka, atvyksta į administracijos įstaigas. Tikėtina, kad Žlibinų (LKA 157) bendruomenės nariams plungiškių tarminis variantas gali turėti įtakos jų vartojamam tarminiam variantui.

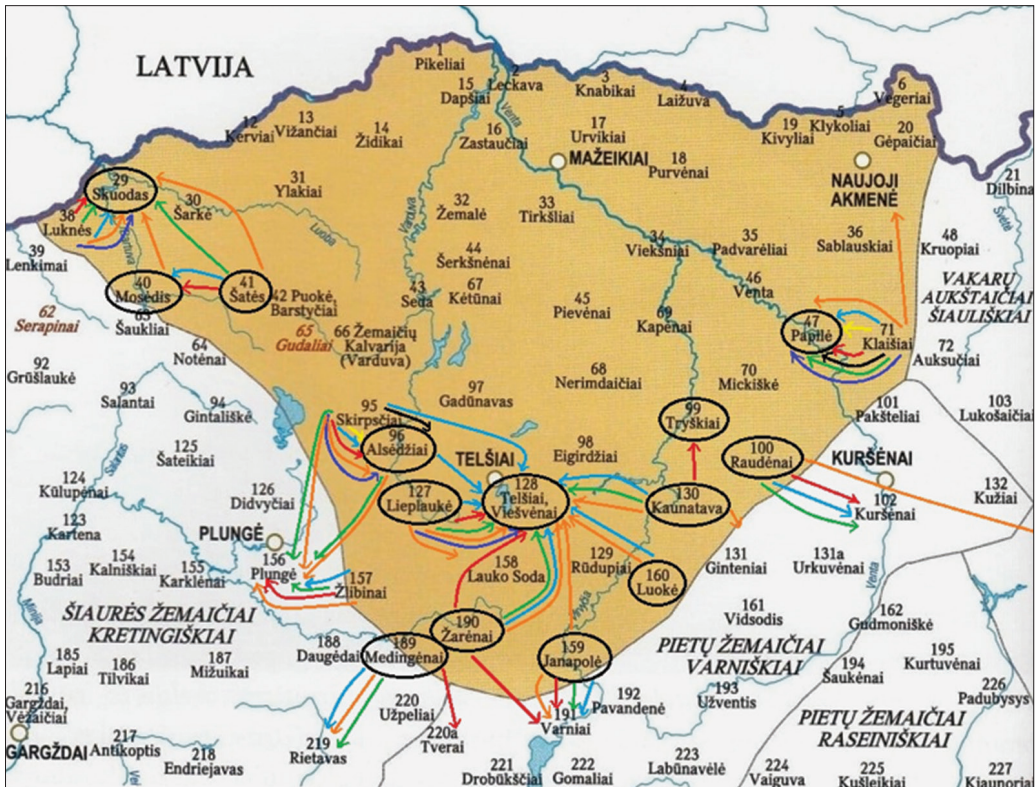
Medingėnų (LKA 189) gyventojai daugiausia juda taip pat šiaurės žemaičių kretingiškių patarmės plote. Į Rietāvą (LKA 219) vykstama gydytis, tvarkyti administracinių reikalų, apsipirkti, tačiau mokslai tęsiami gimnazijoje Tvėruose (LKA 220a), kurie priklauso pietų žemaičių varniškių patarpei. Taigi medingėniškių vartojamas tarminis variantas galimai turėtų būti linkęs įvairuoti labiau negu, pvz., Žlibinų (LKA 157).

Esama atvejų, kai LKA punktų bendruomenių nariams pagrindiniai traukos centrai lokalizuoti telšiškių ir varniškių plotuose. Iš Žarėnų (LKA 190) gyventojai vyksta į Tėlšius (LKA 128) gydytis, apsipirkti, tvarkyti administracinių reikalų, toliau mokytis. Mokslus tęsia žarėniškiai ir Vařniuose (LKA 191). Janāpolės (LKA 159) punkto gyventojų traukos centrai yra tie patys, tačiau šiuo atveju kur kas dažniau vykstama į Varniūs (LKA 191) (mokytis, gydytis, apsipirkti, į administracijos įstaigas) negu Tėlšius (LKA 128) (šiam mieste tvarkomi administraciniai reikalai).

Raudėnų (LKA 100) bendruomenės narių pagrindinis traukos centras taip pat yra pietų žemaičių varniškių plote – Kuršėnuose (LKA 102). Šioje vietovėje mokomasi, gydymasi, apsiperkama. Tvarkyti administracinių reikalų Raudėnų (LKA 100) gyventojai vyksta į Šiauliūs. Taigi kontaktuojama ne tik su kitos (pietų žemaičių) patarmės gyventojais, bet ir su bendruomenės nariais, gyvenančiais vakarų aukštaičių šiauliškių plote.

Šiaurės žemaičių telšiškių patarmės ploto paribio punktų gyventojų judumo kryptys rodo, kad didžiausias traukos centras yra Telšiaĩ (LKA 128). Į šią vietovę vykstama ir

¹⁹ Ši vietovė Antano Salio vis dėlto laikyta priklausančia šiaurės žemaičių patarpei: „douninkų-dūnininkų riba, mano apeita 1924 m., prasidėjusi ties Klaišių dvaru (*ou!*), Papilės val., nuo žemaičių-augštaičių ribos, eina pietų vakarų linkme pro Raudėnus, Upýną, Luokę, Janāpolę, palikdama visas tas vietoves dounininkams <...>“ (Salys 1933: 25). Vytautas Vitkauskas Upýną priskiria pietų žemaičių varniškių patarpei (Vitkauskas 1970: 167).

11 pav. Šiaurės žemaičių telšiškių paribio punktų gyventojų judimo kryptys

iš kai kurių pietų žemaičių varniškių punktų (žr. 3.1.3. poskyrį). Gana intensyviai judama į Skuodą (LKA 29) – ne tik iš telšiškių, bet ir iš kretingiškių plotų (žr. 3.1.1. poskyrį), žr. 11 pav.

Mósėdis (LKA 40) ir Papilė (LKA 47) taip pat yra tyrimui reikšmingos vietovės. Į Mósėdį (LKA 40) vykstama iš abiejų šiaurės žemaičių patarmių plotų, šio punkto, esančio labai arti telšiškių ir kretingiškių ribos, tarminė priklausomybė vertinta nevienodai²⁰. Papilė (LKA 47), nors ir neišryškėjusi kaip didelis bendruomenės narių traukos centras, vis dėlto laikytina gana svarbia rytinės telšiškių arealo dalies vietoje, kurioje galimai dėl kaimyninės pietų žemaičių varniškių, vakarų aukštaičių šiauliškių įtakos regresyvinės balsių asimiliacijos (ne)veikimas (ir apskritai kalbiniai pokyčiai) yra kitokie negu, pvz., vakarinėje telšiškių ploto dalyje.

²⁰ Mósėdis priskirtas kretingiškių patarmei (Zinkevičius 1966: 446, žemėl. Nr. 1; 1994: 113; 2006: 245); laikytas priklausantis abiem patarmėms – šiaurinė vietovės dalis patenka į telšiškių plotą, o pietinė į kretingiškių plotą (LKTCh 2004: 235, 255); priskirtas šiaurės žemaičiams telšiškiams (Aliūkai-tė, Bakšienė, Jaroslavenė ir kt. 2014: 135–138).

3.1.3. PIETŲ ŽEMAIČIŲ VARNIŠKIŲ LKA PARIBIO PUNKTŲ GYVENTOJŲ JUDUMO KRYPTYS

Pietų žemaičių varniškių patarmės plote nagrinėjamos Pakštelių (LKA 101), Gintėnių (LKA 131), Važnių (LKA 191), Pāvandenės (LKA 192), Tvėrų (LKA 220a), Stīrbiškės (LKA 253), Švėkšnos (LKA 285), Kvėdarnos (LKA 288) punktų gyventojų judumo kryptys.

Pietų žemaičių varniškių paribio punktų situacija gyventojų judumo požiūriu yra gana įvairialypė. Bendruomenės narių traukos centrų esama tiek pačiame varniškių patarmės plote, tiek šiaurės žemaičių kretingiškių ir telšiškių, vakarų žemaičių, vakarų aukštaičių šiauliškių patarmių arealuose.

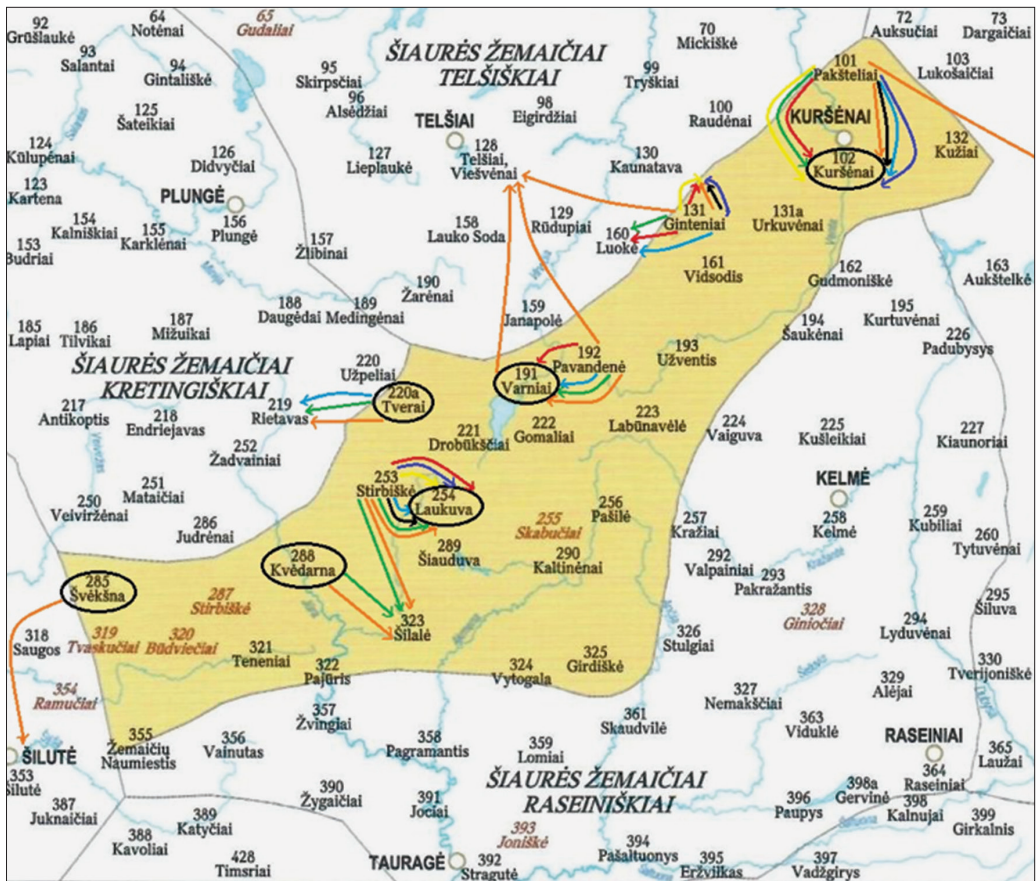
Pagrindiniai infrastruktūros objektai, reikalingi Kvėdarnos (LKA 288) ir Stīrbiškės (LKA 253) gyventojams, yra varniškių patarbei priklausančiose vietovėse. Iš demografiniu požiūriu stabilios, turinčios daugumą pagrindinių infrastruktūros objektų Kvėdarnos (LKA 288) vykstama gydytis ir tvarkyti administracinių reikalų į Šilalę (LKA 323). Nykstančio, labai mažai gyventojų turinčio Stīrbiškės (LKA 253) punkto bendruomenės nariai yra visiškai priklausomi nuo Laūkuvos (LKA 254), į kurią vyksta visais atvejais. Kaip ir kvėdarniškiei, Stīrbiškės (LKA 253) gyventojai gydytis, tvarkyti administracinių reikalų dar vyksta į Šilalę (LKA 323).

Iš Tvėrų (LKA 220a) keliamas į Rietāvą (LKA 219) gydytis, apsipirkti, į administracijos įstaigas. Tai vienintelis pietų žemaičių varniškių punktas, kurio bendruomenės nariai kontaktuoja su šiaurės žemaičių kretingiškių patarmės atstovais.

Pāvandenės (LKA 192) gyventojams pagrindinis traukos centras yra Važniai (LKA 191), į kuriuos vykstama mokytis, gydytis, apsipirkti, tvarkyti administracinių reikalų. Administracijos įstaigose lankomasi ir Telšiuosė (LKA 128). Iš Gintėnių (LKA 131), neturinčių pagrindinių infrastruktūros objektų, bendruomenės nariai bažnyčioje, pašte, bibliotekoje lankosi Upynoje (apie šią vietovę žr. 19 išnašą). Mokytis ginteniškiai vyksta į Upyną ir Luokę (LKA 160), administracijos įstaigose lankomasi Upynoje ir Telšiuosė (LKA 128). Į Luokę (LKA 160) taip pat vykstama gydytis, apsipirkti. Gintėnių (LKA 131) punktas visiškai priklausomas nuo kitų vietovių; trauka labiau fiksuojama telšiškių patarmės kryptimi.

Nykstančio Pakštelių (LKA 101) punkto, esančio šalia šiaurės žemaičių telšiškių ir vakarų aukštaičių šiauliškių patarmių plotų, gyventojų pagrindinis traukos centras yra Kuršėnai (LKA 102) – į šią vietovę vykstama visais aptariamais atvejais. Dėl administracinių reikalų Pakštelių (LKA 101) bendruomenės nariai taip pat lankomasi Šiauliuosė. Esmingesnių traukos centrų telšiškių patarmės plote nesama.

Švėkšnos (LKA 285) punktas turi pagrindinius infrastruktūros objektus, todėl didelio poreikio judėti į kitas vietoves bendruomenės nariams nėra. Iš Švėkšnos (LKA 285) vykstama į vakarų žemaičių patarmės plotą – Šilutę (LKA 353) – tvarkyti administracinių reikalų. Į kitas vakarų žemaičių vietoves nevykstama, tačiau net, jeigu ir būtų keliamas, kalbėti apie galimą įtaką būtų sunku, nes XXI a. fiksuoti rudimentiniai vakarų žemaičių patarmės relikvai vertintini kaip kalbos paveldo vienetai, o ne potencialus kalbinės kaitos pamatas (Aliūkaitė, Bakšienė, Jaroslaviėnė ir kt. 2014: 135).

12 pav. Pietų žemaičių varniškių paribio punktų gyventojų judumo kryptys

Demografiniu ir infrastruktūros požiūriu vienu iš savarankiškiausių punktų pietų žemaičių varniškių patarmės paribyje yra Varniai (LKA 191). Šioje vietovėje yra stabilus gyventojų skaičius, visi pagrindiniai infrastruktūros objektai. Bendruomenės nariai vyksta į Telšius (LKA 128) tik tvarkyti administracinių reikalų (tikėtina, taip pat kai kuriais kitais atvejais), į Varnius (LKA 191) atvykstama iš kai kurių šiaurės žemaičių telšiškių punktų (žr. 3.1.2. poskyrį), žr. 12 pav.

Šiek tiek toliau nuo patarmių paribio lokalizuotus Kuršėnus (LKA 102) taip pat galima laikyti reikšminga vietove – joje išvystyta infrastruktūra daro didelę įtaką dalies pietų žemaičių varniškių ir šiaurės žemaičių telšiškių gyventojų judumui.

3.1.4. APIBENDRINIMAS

Išnagrinėjus šiaurės žemaičių kretingiškių ir telšiškių bei pietų žemaičių varniškių LKA paribio punktų bendruomenės narių judumo kryptis į pagrindinius objektus

(mokyklą, gydymo įstaigas, paštą, biblioteką, prekybos vietas, administracijos įstaigas) išryškėjo hipotetiniai pagrindiniai gyventojų traukos centrai.

Šiaurės žemaičių kretingiškių patarmės ploto paribyje tokie traukos centrai yra Plūngė (LKA 156) – į ją vyksta ir kontaktuoja tiek šiaurės žemaičių kretingiškių, tiek telšiškių patarmių vietovių gyventojai, ir Rietāvas (LKA 219), kuriame esantys pagrindiniai infrastruktūros objektai tampa šiaurės žemaičių kretingiškių, telšiškių ir pietų žemaičių varniškių patarmių atstovų judumo priežastimi.

Šiaurės žemaičių telšiškių patarmės ploto paribyje esama daugiau traukos centrų. Vykstama į Skuodą (LKA 29) ir Mósėdį (LKA 40), kur kertasi šiaurės žemaičių telšiškių ir kretingiškių gyventojų judumo kryptys, Tėlšius (LKA 128), jungiančius šiaurės žemaičių telšiškių ir pietų žemaičių varniškių bendruomenės narius. Papilė (LKA 47), nors ir yra nedidelis bendruomenės narių traukos centras, galima laikyti reikšminga rytinės telšiškių ploto dalies vietoje.

Pietų žemaičių varniškių areale pagal gyventojų judumo kryptis ryškesni traukos centrai yra apie Kuršėnus (LKA 102) ir Varniūs (LKA 191). Į šias abi vietas vykstama ir iš varniškių, ir iš telšiškių tarminių plotų.

Šie išryškėję traukos centrai, stabilūs ir savarankiški demografiniu, infrastruktūros požiūriu, galimai geriausiai atspindi regresyvinės balsių asimiliacijos (ne)veikimo atvejus, rodo įvairavimą (jei jo esama).

3.2. SOCIOLINGVISTINIS PATEIKĖJŲ PORTRETAS

Visuose aštuoniuose pasirinktuose tirti LKA punktuose apklausti 72 informantai, iš kurių 50 moterų ir 22 vyrai (žr. 1 priedą). Kiekvienoje vietovėje įrašyti devyni pateikėjai: trys jaunesniosios (iki 30 m.), trys vidurinės (31–49 m.), trys vyresniosios (50 m. ir vyresni) kartos atstovai. Tiriamųjų skirstymas į kartas paremtas projekto *Šiuolaikiniai geolinguistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida* (Nr. VP1–3.1–ŠMM–07–K–01–028) metodika (plačiau žr. Kalėdienė, Mikulėnienė 2014: 375). Būtent amžius laikomas pagrindiniu sociolingvistiniu kintamuoju disertacijos tyrime.

Visi respondentai koduojami santrumpomis, kurių pirmosios raidės reiškia LKA punktą (SKD – Skuodas (LKA 29), MS – Mósėdis (LKA 40), PP – Papilė (LKA 47), KRŠ – Kuršėnai (LKA 102), TL – Telšiai (LKA 128), PLN – Plūngė (LKA 156), VARN – Vañniai (LKA 191), RT – Rietāvas (LKA 219), antrasis raidžių trumpinys nurodo pateikėjų amžiaus grupę (JAUN – jaunesnioji karta, VID – vidurinė karta, VYR – vyresnioji karta), o skaičius (1, 2 arba 3) žymi tos pačios kartos skirtingus respondentus, pvz., pateikėjas TL_VID_1 yra pirmas vidurinės kartos Telšių (LKA 128) tiriamasis informantas.

3.2.1. ŠIAURĖS ŽEMAIČIŲ KRETINGIŠKIŲ PATEIKĖJŲ SVARBIAUSI BRUOŽAI

Plūngėje (LKA 156) apklaustos keturios moterys ir penki vyrai. Jaunesniosios kartos pateikėjas PLN_JAUN_1 gyvena Plūngėje, yra baigęs kultūros vadybos ir viešojo administravimo studijas, dirba Plūngės atvirame jaunimo centre. Jaunuolis PLN_JAUN_2 gyvena Plūngėje, turi istoriko išsilavinimą, dirba Plūngės rajono savivaldybėje. Respondentas PLN_JAUN_3 taip pat yra įgijęs aukštąjį išsilavinimą, dirba Plūngės rajono savivaldybės viešojoje bibliotekoje. Pateikėja PLN_VID_1, gimusi ir augusi Plūngėje, baigė lietuvių kalbos studijas, dirba bibliotekoje. Kitas vidurinės kartos respondentas – PLN_VID_2 – gimė Šateikių k. (Plūngės r. sav.), studijavo Veterinarijos akademijoje Kaunė, yra gyvenęs Klaipėdoje, Gegrėnuose (Plūngės r. sav.), Aīrijoje, Vokietijoje. Pateikėja PLN_VID_3 gimė Plāteliuose, baigė lietuvių kalbos ir prancūzų kalbos studijas, dirba bibliotekoje. Vyresniosios kartos pateikėja PLN_VYR_1 gimė ir gyvena Plūngėje, pensininkė, o respondentė PLN_VYR_2, gimusi Surbliū k. (Plūngės r. sav.), taip pat pensininkė. Informantas PLN_VYR_3 gimė Virkšū k. (Plūngės r. sav.), gydytojas, studijavo Kaunė, yra gyvenęs Panevėžyje, kuriame baigė mokyklą.

Rietāvo (LKA 219) tiriamuosius sudaro septynios moterys ir du vyrai. Jaunesniosios kartos atstovė RT_JAUN_1 gyvena Rietavė, baigė finansų ir apskaitos studijas Kaunė, dirba Rietāvo atvirame jaunimo centre. Jaunuolis RT_JAUN_2, gimęs ir gyvenantis Rietavė, baigė aukštojo mokslo studijas Klaipėdoje, dirba Rietāvo turizmo ir verslo informacijos centre. Respondentė RT_JAUN_3 gimė ir gyvena Rietavė, yra baigusi lituanistikos studijas. Vidurinės kartos pateikėjos RT_VID_1 gimtoji vieta yra Pāuškių k. (Rietāvo sav.), gyvena Lioliū k., dirba bibliotekoje. Informantė RT_VID_2 taip pat bibliotekininkė, o respondentė RT_VID_3 turi virėjos specialybę, dirba virėja. Vyresniosios kartos tiriamosios RT_VYR_1 gimtoji vieta yra Žilāičiū k. (Rietāvo sav.), gyvena Rietavė, įgijo siuvėjos sukirpėjos specialybę. Pateikėja RT_VYR_2 gimė Aīlko k. (Rietāvo sav.), gyvena Rietavė, dirba mokykloje, o informantas RT_VYR_3 yra pensininkas.

3.2.2. ŠIAURĖS ŽEMAIČIŲ TELŠIŠKIŲ PATEIKĖJŲ SVARBIAUSI BRUOŽAI

Skuōdo (LKA 29) tiriamuosius sudaro aštuonios moterys ir vienas vyras. Jaunesniosios kartos pateikėja SKD_JAUN_1 baigė administravimo studijas, dirba Skuōdo atvirame jaunimo centre, respondentė SKD_JAUN_2, gimusi Mažeikiuose, yra jaunimo centro darbuotoja, baigė socialinio darbo studijas Klaipėdoje, o pateikėja SKD_JAUN_3 yra baigusi lietuvių filologiją. Vidurinės kartos respondentė gimė Narvūdžiū k. (Skuōdo r. sav.), studijavo Klaipėdoje, dirba Skuōdo rajono savivaldybėje. Responden-

tas SKD_VID_2, gimęs Kùlų I k. (Skuodo r. sav.), taip pat mokėsi Klaipėdoje, dirba Skuodo rajono savivaldybėje. Pateikėja SKD_VID_3, gyvenanti Skuodė, yra baigusi lietuvių kalbos studijas. Vyresniosios kartos respondentė SKD_VYR_1 iš Skuodo mokėsi Klaipėdoje, įgijo buhalterės ir ryšininkės specialybes, o pateikėja SKD_VYR_2 baigė režisūros specialybės kursą Telšiuosė, yra prekybos centro darbuotoja. Respondentė SKD_VYR_3, gimusi Lùknių k., yra istorikė, dirba muziejuje.

Mósėdžio (LKA 40) respondentai – šešios moterys ir trys vyrai. Jaunesniosios kartos pateikėja MS_JAUN_1 gimė ir gyvena Mósėdyje, baigė administravimo studijas Kaunė, o respondentas MS_JAUN_2 yra baigęs lietuvių kalbos studijas. Pateikėjas MS_JAUN_3 baigė transporto inžinerijos studijas Šiauliuosė, dirba autobusų parke. Vidurinės kartos pateikėja MS_VID_1 studijavo lituanistiką Vılniuje, o respondentas, gimęs Gaubių k. (Skuodo r. sav.), turi aukštesnįjį veterinaro išsilavinimą, ūkininkauja. Pateikėja MS_VID_3 gimė ir gyvena Mósėdyje, įgijo siuvėjos specialybę. Vyresniosios kartos respondentė MS_VYR_1 yra gyvenusi Lātvijoje, turi vidurinį išsilavinimą, užsiima ūkine veikla. Pateikėja MS_VYR_2 gimė Baksčių k. (Skuodo r. sav.), gyvena Mósėdyje, baigė agronomiją, pensininkė. Respondentė MS_VYR_3 yra gyvenusi Darbėnuose (Kretingos r. sav.), pensininkė.

Telšiuosė (LKA 128) pateikėjus sudaro penkios moterys ir keturi vyrai. Jaunesniosios kartos atstovas TL_JAUN_1 gimė Telšiuosė, gyvena taip pat šiame mieste, dirba sporto srityje (futbolo teisėjas). Respondentė TL_JAUN_2, gimusi Telšiuosė, yra gyvenusi Naujōjoje Akmėnėje, mokėsi Šiauliuosė, dirba Telšių jaunimo centre. Pateikėja TL_JAUN_3 gimė ir gyvena Telšiuosė, moksleivė. Vidurinės kartos respondentas TL_VID_1 yra baigęs kultūrinės veiklos vadybą Telšiuosė, dirba Telšių kultūros centre. Informantės TL_VID_2 ir TL_VID_3, gyvenančios Telšiuosė, dirba Telšių jaunimo centre. Vyresniosios kartos atstovas TL_VYR_1 gimė Telšiuosė, kelerius metus gyveno Vılniuje, yra mokyklos darbuotojas. Respondento TL_VYR_2 gimimo vieta – Patumšālių k. (Telšių r. sav.), gyvena Degāičių k. (Telšių r. sav.), yra baigęs lakūnų instruktorių mokyklą, pensininkas. Pateikėja TL_VYR_3 gimė pačiame Telšių mieste, dirba parduotuvėje.

Papilės (LKA 47) tiriamieji – šešios moterys ir trys vyrai. Visi jaunesniosios kartos atstovai turi pagrindinį išsilavinimą, toliau mokosi, yra abiturientai. Respondentas PP_JAUN_1 gyvena Gumbakių k. (Akmėnės r. sav.), PP_JAUN_2 – Kaĩriškių k. (Akmėnės r. sav.), PP_JAUN_3 – Biliūniškių k. (Akmėnės r. sav.). Vidurinės kartos pateikėja PP_VID_1 baigė lietuvių filologiją Vılniuje, dirba Akmėnės krašto muziejaus padalinyje. Respondentė PP_VID_2, gimusi Šiaudinės k. (Akmėnės r. sav.), įgijo floristės specialybę, dirba mokykloje. Pateikėja PP_VID_3 gyvena Papilėje, bet 15 m. gyveno Vılniuje, studijavo socialinį darbą, taip pat įgijo ir profesinį išsilavinimą, dirba socialine darbuotoja. Vyresniosios kartos pateikėja PP_VYR_1 gimė Eglesių k., įgijo buhalterės specialybę, dirba vairavimo mokykloje. Respondentės PP_VYR_2 ir PP_VYR_3 gyvena Papilėje, pensininkės.

3.2.3. PIETŲ ŽEMAIČIŲ VARNIŠKIŲ PATEIKĖJŲ SVARBIAUSI BRUOŽAI

Važniuose (LKA 191) apklaustos septynios moterys ir du vyrai. Jaunesniosios kartos pateikėjas VARN_JAUN_1, gyvenantis Šerpaičių k. (Telšių r. sav.), ir respondentė VARN_JAUN_2, gyvenanti Gintalų k. (Telšių r. sav.), yra moksleiviai (abiturientai). Trečioji jaunesniosios kartos atstovė – VARN_JAUN_3 – gimė Gintalų k. (Telšių r. sav.), studijavo Klaipėdoje, dirba psichologe. Vidurinės kartos pateikėja VARN_VID_1 gyvena Važniuose, baigė pedagogikos studijas, dirba pradinių klasių mokytoja. Respondentė VARN_VID_2 gimė Važniuose, ekonomistė, dirba administracinį darbą. Pateikėjas VARN_VID_3 yra baigęs konservatoriją Vilniuje, taip pat studijavo istoriją Šiauliuose, dirba Važnių regioninio parko direkcijoje. Vyresniosios kartos respondentė VARN_VYR_1 gimė Žiogės k. (Telšių r. sav.), įgijo medicinos sesers profesiją Šiauliuose, yra mokyklos darbuotoja. Pateikėjos VARN_VYR_2 gimtoji vieta – Ožtakių k. (Telšių r. sav.), baigė studijas Kaune, dirba buhalterė. Respondentė VARN_VYR_3 gimė Jaušaičių k. (Telšių r. sav.), Vilniuje įgijo gėlininkės specialybę, pensininkė.

Kuršėnų (LKA 102) tiriamuosius sudaro septynios moterys ir du vyrai. Jaunesniosios kartos pateikėja KRŠ_JAUN_1 gimė ir gyvena Kuršėnuose, studijavo viešąjį administravimą ir valdymą Šiauliuose, dirba bibliotekoje. Pateikėjas KRŠ_JAUN_2 gimė ir gyvena Kuršėnuose, yra baigęs profesinę mokyklą. Respondentas KRŠ_JAUN_3 turi pagrindinį išsilavinimą, toliau mokosi mokykloje (abiturientas). Vidurinės kartos atstovė KRŠ_VID_1 gimė Šiauliuose, gyvena Kuršėnuose, yra baigusi verslo administravimo ir socialinio darbo studijas, dirba Šiaulių rajono jaunimo centre. Pateikėja KRŠ_VID_2 turi rusų kalbos mokytojo kvalifikaciją, o respondentė KRŠ_VID_3, gimusi Várputėnų k. (Šiaulių r. sav.), dirba bibliotekoje. Vyresniosios kartos pateikėja KRŠ_VYR_1 gyvena Kuršėnuose (kelerius metus gyveno Telšiuose), įgijo profesinį išsilavinimą, dirba valytoja, o respondentė KRŠ_VYR_2, gyvenanti Kuršėnuose, yra pensininkė. Pateikėja KRŠ_VYR_3 yra gyvenusi Šiauliuose, dirba bibliotekoje.

3.3. TYRIMO METODIKA

Pasirinktų tirti LKA punktų respondentams pateikta 50 bendrine kalba užrašytų sakinių, kuriuose esama 52 kontrolinių žodžių (žr. 2 priedą). Jie iliustruoja galimus skirtingus regresyvinės balsių asimiliacijos atvejus, atsirinktus atsižvelgiant į teorinę medžiagą ir empirinius tyrimus (žr. 2.2. poskyrį). Kontroliniai žodžiai atspindi atvejus, kai asimiliacija galimai veikia:

1. Trumpuosius negalūninius balsius *i*, *u* (balsio *i* asimiliacija vyksta tik prieš minkštąjį priebalsį), pvz., [v^hɪ.n^hɪs] ~ *vinis*, [ʃu^h.n^hɪs] ~ *šunis*.

2. Balsius *i, u*, įeinančius į dvigarsių *il, ir, ul, ur*, dvibalsio *ui* sudėtį, pvz., [ˈsʲɪˈlʲkʲu] ~ *silkių*, [ˈgʲɪˈrʲdʲɪ] ~ *giridi*, [ˈdʲuˈlʲkʲu] ~ *dulkių*, [ˈgʲuˈrʲkʲɟnʲus] ~ *gurkšnius*, [ˈzʲɪˈkʲu] ~ *zuikių*.
3. Balsius *i, u*, esančius kitos kilmės:
 - dvigarsiuose [ɔn], [ɔm], [ɛn], [ɛm] iš *an, am, en, em*, pvz., [ˈdʲuˈnʲtʲɪs] ~ *dan-tis*, [ˈsʲuˈmʲtʲɪs] ~ *samtis*, [ˈpʲɪˈɟkʲɪs] ~ *penkis*, [ɪˈtʲɪˈmʲsʲɪ] ~ *ištempsi*;
 - ilgieji [ɔː], [ɛː] iš *q, ę*, pvz., [ˈrʲkʲuːsʲɪ] ~ *įkqsi*, [ɪˈʃʲpʲrʲɪːsʲɪ] ~ *išspręsi*;
 - dvibalsiuose [ɛɪ], [ɔu] iš *ie, uo*, pvz., [lʲɪpʲɪˈns] ~ *liepynas*, [ˈjʲuːɔdʲɪs] ~ *juodis* (plačiau žr. 2 priedą, 2.2. poskyrį).

Sudarant kontrolinių žodžių rinkinį, atsižvelgta į kirčiavimo ypatumus. Regresyvinės balsių asimiliacijos veikimas tikrintas, kai balsiai *i, u, q, ę*, dvibalsiai *ie, uo* yra kirčiuotoje, nekirčiuotoje ir turinčioje atitrauktinį kirtį pozicijose; dvigarsių *il, ir, ul, ur, am, an, em, en* ir dvibalsio *ui* dėmenys yra nekirčiuotoje, turinčioje atitrauktinį kirtį, tvirtagališkai ir tvirtapradiškai kirčiuotose pozicijose.

Sakiniai pateikėjams dažniausiai buvo pateikti baigiant įrašinėti, kai pasikalbėta su gyventojų judumu, sociolingvistiniais respondentų duomenimis susijusiomis ir kitomis temomis. Siekta, kad pateikėjai jaustųsi kiek įmanoma natūraliau ir kalbėtų jiems įprastu kalbiniu variantu. Respondentų prašyta perskaityti sakinius savo vartojamu tarminiu variantu, kitaip tariant, šiuos sakinius išversti (jeigu pateikėjai manė, kad sakinius perskaitė taip, kaip jiems nebūdinga, galėjo skaityti dar kartą ar kelis kartus). Tokia įrašinėjimo metodika ir vertimo principas sėkmingai taikytas aukštaičių patarmių kaitos tyrime, kuriame laikytasi G. Wenkerio, J. Gilliérono, A. Baranausko ir kt. vertimo iš vieno į kitą kalbos variantą tradicijos, vyraujančios ir dialektometriniuose darbuose (plačiau žr. Čepaitienė 2018: 38–39 ir ten min. lit.).

Klausantis garso įrašų, sutranskribuoti 72 tiriamųjų įskaityti 52 kontroliniai žodžiai (iš viso 3744 atvejai) (žr. 3 priedą). Žodžiai sutranskribuoti tarptautine fonetine abėcėle (TFA, angl. *International Phonetic Alphabet* [IPA]), pritaikyta lietuvių tarmėms (plačiau žr. Bakšienė, Čepaitienė 2017: 105–135; 2017a: 203–229; Čepaitienė 2018: 41–49; Mikulėnienė, Čepaitienė, Bakšienė ir kt. 2019: 28–64; dar žr. Čepaitienė, Bakšienė 2020: 145–146 ir kt.).

Sutranskribuota tarminė medžiaga analizuojama dialektometrijos metodais (plačiau žr. Goebel 2010: 64; Nerbonne, Colen, Gooskens, Kleiweg, Leinonen 2011: 66; Szmrecsanyi 2011: 45–46; Brun-Trigaud, Sollic, Le Dû 2016: 136; Goebel 2017: 123–142; Čepaitienė 2018: 55–60; Mikulėnienė, Čepaitienė ir kt. 2019: 9–10, 65–92). Tarminių požymių panašumams ir skirtumams skaičiuoti naudojamosi Groningeno dialektometrijos mokyklos atstovų sukurta kompiuterinė programa *Gabmap*²¹.

²¹ Kompiuterinė programa *Gabmap*. Prieiga internete: <https://gabmap.nl>; dar žr. Nerbonne, Colen, Gooskens, Kleiweg, Leinonen 2011: 66; Leinonen, Çöltekin, Nerbonne 2016: 71–83. Būtent šia programa pradėta naudotis Lietuvių kalbos institute atliekant dialektometrijos metodais paremtus

Tarminės medžiagos kiekybinės analizės esmė – kalbinių skirtumų vidurkių skaičiavimas, paremtas Levenshteino atstumu (plačiau žr. GABMAP 2011: *String Edit Distance*; Levenshtein 1966: 707–710; Čepaitienė 2018: 56–60; Mikulėnienė, Čepaitienė ir kt. 2019: 72–75).

Disertacijoje pritaikius kai kuriuos kompiuterinės programos *Gabmap* įrankius, gauti rezultatai vaizduojami linijų / spindulių arba tinklų, atskaitos taškų, hierarchinės klasterinės analizės pseudožemėlapiuose ir dendrogramose, nustatomi diferenciniai tarminiai požymiai. Kadangi geografinio atstumo veiksnys šiame tyrime nėra svarbus, būtent pseudožemėlapiai tiksliausiai atspindi rezultatus (Čepaitienė 2018a: 52).

Linijų / spindulių arba tinklų pseudožemėlapiuose linijomis vaizduojami tiriamųjų tarminiai panašumai ir skirtumai (GABMAP 2011: *Differences*). Šiuose pseudožemėlapiuose tarminiai panašumai yra vaizduojami tarp atsitiktinai šalia lokalizuotų dviejų pateikėjų; tamsesnė linijos spalva reiškia didesnę pateikėjų kalbinį panašumą, šviesesnė – mažesnę (GABMAP 2011: *Differences*; Čepaitienė 2018: 57–58).

Atskaitos taškų pseudožemėlapiuose vizualizuojamos respondentų tarminės sąsajos, kai pasirenkamas kuris nors vienas tiriamasis. Jis pseudožemėlapyje žymimas žvaigždute. Kaip ir linijų / spindulių arba tinklų pseudožemėlapių atveju, tamsesnė spalva iliustruoja didesnę respondentų kalbinį panašumą (GABMAP 2011: *Reference point maps*; Čepaitienė 2018: 57–58).

Klasterių pseudožemėlapiuose ir pateikiamose dendrogramose vaizduojami rezultatai, gauti atlikus tiriamosios medžiagos hierarchinę klasterizaciją²². Duomenys grupuojami tam tikru principu: pirmuoju žingsniu į grupę sujungiami du mažiausiai tarminiu požiūriu besiskiriantys respondentai, po to skaičiuojami skirtumai tarp šios grupės, t. y. sukurto klasterio, ir visų kitų tiriamųjų; prijungiamas tas respondentas, kurio tarminės ypatybės yra panašiausios į sudaryto klasterio sudėtį patenkančių narių (GABMAP 2011: *Cluster analysis*; Čepaitienė 2018: 58–59; 2019: 47–48; Mikulėnienė, Čepaitienė ir kt. 2019: 81–85). Dendrogramomis iliustruojama respondentų jungimo į klasterius seka; pagal dendrogramos horizontaliojoje ašyje pateiktus skaičius (atstumo matą) galima nustatyti atstumą tarp dviejų tarminių variantų, o panašių klasterių jungimo šakos ilgis rodo klasterį sudarančių objektų ir atskirų klasterių artimumą ir (ar) panašumą (Čepaitienė 2018: 59; Snoek 2014: 202).

lietuvių tarmių tyrimus (žr. Čepaitienė 2016a: 143–174; Čepaitienė 2018; 2018a: 44–75; 2019: 39–74; Mikulėnienė, Čepaitienė ir kt. 2019; Čepaitienė, Bakšienė 2020: 144–180; Vyniautaitė 2020: 1–19), apie dialektometrijos metodų taikymą lietuvių tarmėtyroje plačiau žr. Čepaitienė 2020: 217–248. Ši programa taip pat taikyta kalbinių nuostatų tyrimuose (žr. Aliūkaitė ir kt. 2017; Aliūkaitė ir kt. 2020).

²² Ji laikoma alternatyva tradicinėje dialektologijoje taikomoms izoglosių technikoms, tačiau klasterizuojant objektus, nustatomos ribos, atitinkančios ne tam tikrą atskirą izoglosę, o bendrus atskiras grupes sudarančių respondentų tarminius skirtumus (Nerbonne, Colen, Gooskens, Kleiweg, Leinonen 2011: 80; Čepaitienė 2018: 58–59; Mikulėnienė, Čepaitienė ir kt. 2019: 81–85).

Disertacijoje atlikti hierarchinei klasterinei analizei pasirinktas Wardo metodas²³. Šis metodas yra vienas iš įprasčiausių užsienio mokslininkų darbuose, taip pat taikytas (kartu su svertinio vidurkio metodu) dialektometriniame tradicinių lietuvių tarmių tyrime (žr. Mikulėnienė, Čepaitienė ir kt. 2019: 82–83). Wardo metodo pasirinkimą lėmė ir disertacijos rašymo metu atsiradę tam tikri kompiuterinės programos *Gabmap* pokyčiai: diferenciniai tarminiai požymiai, reprezentuojantys skirtingus klasterius, nustatyti tarminę medžiagą klasterizuojant tik Wardo metodu. Taikant Wardo metodą, kiekviename analizės etape imamos atskiros klasterių poros, apskaičiuojama kintamųjų nuokrypių nuo jungtinio klasterio centro kvadratų suma, pabaigoje sujungiami klasteriai, kurių nuokrypių suma yra mažiausia (GABMAP 2011: *Cluster analysis*; Prokić, Nerbonne 2008: 153–172; Leinonen, Çöltekin, Nerbonne 2016: 78; Mikulėnienė, Čepaitienė ir kt. 2019: 81–85).

Taikant klasterizaciją, nustatomi diferenciniai tarminiai požymiai, reprezentuojantys skirtingus klasterius, į kuriuos grupuojami tiriamieji (ar vienas tiriamasis). Kiekvienai atskiro žodžio daliai suteikiamas balas, rodantis, kiek žodis tinka pasirinktam klasteriui. Tikroji vertė nėra tokia svarbi, reikšmingesnė yra santykinė modelių tvarka, grįsta balais (GABMAP 2011: *Cluster determinants*). Lentelėje pateiktų diferencinių požymių pagrindinis įvertis yra *koreguotasis $F_{1,5}$ balas* – vidurkis, apskaičiuotas iš įverčių *koreguotasis tikslumas* ir *koreguotasis atkūrimas*²⁴. Aukštesnis balas rodo didesnius pasirinkto klasterio skirtumus nuo kitų klasterių pagal tarminį požymį. *Koreguotasis tikslumas* rodo, kuri dalis buvo klaidingai priimta, o *koreguotasis atkūrimas* – kuri dalis buvo atmesta (GABMAP 2011: *Cluster determinants*).

Prie kiekvieno vieną ar kelis diferencinius požymius iliustruojančio žodžio nurodomas santykis. Pirmasis skaičius rodo tiriamo klasterio narių, kuriems būdingas tam tikras diferencinis tarminis požymis ar požymiai, skaičių. Antrasis skaičius žymi, kokiam visų klasterių tiriamųjų skaičiui būdingas diferencinis tarminis požymis ar požymiai.

²³ Dialektometriniuose tyrimuose taip pat taikomi svertinio vidurkio, baigtinių ryšių, grupės vidurkio metodai (plačiau žr. GABMAP 2011: *Cluster analysis*; Prokić, Nerbonne 2008: 153–172; Leinonen, Çöltekin, Nerbonne 2016: 78; Čepaitienė 2018: 58–59; Mikulėnienė, Čepaitienė ir kt. 2019: 82–83).

²⁴ *Koreguotasis $F_{1,5}$ balas* (angl. *Adjusted $F_{1,5}$ score*) išvestas iš *F_1 balo* (angl. *F_1 score*, *F-measure*), kuris yra taikomo modelio tikslumo duomenims analizuoti matmuo (žr. GABMAP 2011: *Cluster determinants*; Sasaki 2007: 1–5; Derczynski 2016: 261–266; Chicco, Jurman 2020: 1–13). *$F_{1,5}$ balas* grindžiamas *tikslumo* (angl. *Precision*) ir *atkūrimo* (angl. *Recall*) matais, kurie, atsižvelgiant į duomenų rinkinio specifiką, programoje modifikuoti į *koreguotąjį tikslumą* (angl. *Adjusted Precision*) ir *koreguotąjį atkūrimą* (angl. *Adjusted Recall*) (plačiau žr. (GABMAP 2011: *Cluster determinants*)).

4. ŽEMAIČIŲ PATARMIŲ KAITA REGRESYVINĖS BALSŲ ASIMILIACIJOS POŽIŪRIU

Šioje darbo dalyje kompiuterine programa *Gabmap* kiekybiškai analizuojamos šiaurės žemaičių telšiškių, šiaurės žemaičių kretingiškių ir pietų žemaičių varniškių patarmių atstovų perskaitytų kontrolinių žodžių, iliustruojančių galimus regresyvinei balsių *i*, *u* asimiliacijai vykti atvejus, transkripcijos ir nubraižyti pseudožemėlapiai (žr. 3.3 poskyrį, 2 ir 3 priedus).

Linijų / spindulių arba tinklų pseudožemėlapiuose linijomis sujungiami respondentai, taip vaizduojant jų tarminius panašumus ir skirtumus. Išryškinamos bendrosios tendencijos. Aptariant šiuos pseudožemėlapius, transkribuoti kontroliniai žodžiai negrabinėjami.

Atskaitos taškų pseudožemėlapiuose pavaizduoti pasirinktų atskirų pateikėjų tarminiai panašumai ir skirtumai su kitais respondentais. Analizuojant ir aiškinant duomenis, naudojamos transkribuotais kontroliniais žodžiais (žr. 3 priedą). Išryškinami atitinkamiems rezultatams galimai įtakos turėję tarminiai požymiai.

Hierarchinės klasterinės analizės pseudožemėlapiuose duomenys grupuojami tam tikru principu. Į tą patį klasterį jungiami turintys mažiausiai tarminių skirtumų tiriamieji, pasižymintys didesniais skirtumais nuo kitų klasterių narių. Duomenys klasterizuojami Wardo metodu: kiekviename analizės etape imamos atskiros klasterių poros, apskaičiuojama kintamųjų nuokrypių nuo jungtinio klasterio centro kvadratų suma, pabaigoje sujungiami klasteriai, kurių nuokrypių suma yra mažiausia (plačiau žr. Prokić, Nerbonne 2008: 153–172; Leinonen, Çöltekin, Nerbonne 2016: 78; Mikulėnienė, Čepaitienė ir kt. 2019: 81–85). Su šios rūšies pseudožemėlapiais pateikiamos dendrogramos, parodančios jungimo į klasterius žingsnius. Pateikiami ir diferenciniai tarminiai požymiai, pagal kuriuos nustatomi skirtumai tarp klasterius sudarančių tiriamųjų. Pasirinkti analizuoti tie klasteriai, kurie atspindi svarbiausius tiriamųjų grupavimo pokyčius ir galimai geriausiai išryškina patarmių kaitos kryptis.

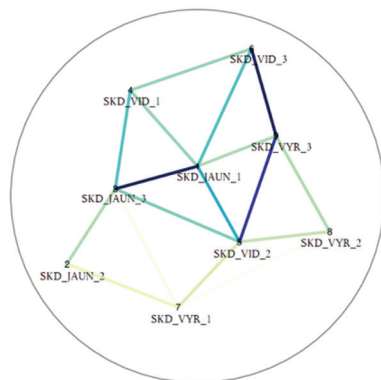
4.1. REGRESYVINĖS BALSŲ ASIMILIACIJOS IR KITŲ TARMINIŲ POŽYMIŲ KAITA ŠIAURĖS ŽEMAIČIŲ TELŠIŠKIŲ PLOTE

Iš šiaurės žemaičių telšiškių patarmės ploto pasirinkti Skuodo (LKA 29), Mósėdžio (LKA 40), Papilės (LKA 47) ir Telšių (LKA 128) LKA punktai sudaro didžiausią analizuojamų gyvenamųjų vietovių grupę. Geografiškai artimiausi yra patarmės ploto šiaurės vakaruose esantys Skuodo (LKA 29), Mósėdžio (LKA 40) punktai, nuo kurių didesniu atstumu nutolusios yra Telšių (LKA 128) (pietinėje ploto dalyje) ir Papilės (LKA 47) (šiaurės rytinėje dalyje) gyvenamosios vietovės.

4.1.1. SKUODO (LKA 29) ATVEJIS

4.1.1.1. Tarminiai Skuodo (LKA 29) pateikėjų skirtumai

Iš linijų / spindulių arba tinklų pseudožemėlapyje iliustruojamų tarminių Skuodo (LKA 29) pateikėjų panašumų matyti, kad stipriausių ryšių esama tarp jaunesniosios kartos atstovų SKD_JAUN_1 ir SKD_JAUN_3, vidurinės kartos respondento SKD_VID_3 ir vyresniosios kartos pateikėjo SKD_VYR_3 (žr. 13 pav.).

13 pav. Tarminiai Skuodo (LKA 29) pateikėjų panašumai

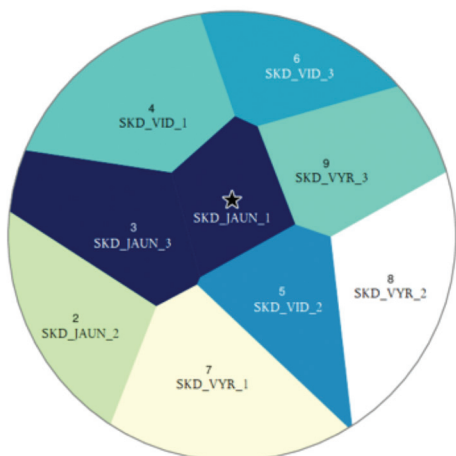
Pateikėjas SKD_VYR_3 artimų kalbinių sąsajų turi ir su kitu vidurinės kartos respondentu – SKD_VID_2, kurį gana nemažas tarminis panašumas sieja su jaunuoliu SKD_JAUN_1.

Silpniausi tarminiai ryšiai fiksuojami tarp vyresniosios kartos respondentų SKD_VYR_1 ir SKD_VYR_2, taip pat tarp pateikėjo SKD_VYR_1 ir jaunosios kartos atstovų SKD_JAUN_3, SKD_JAUN_2 bei vidurinės kartos respondento SKD_VID_2. Tikėtina, kad vyresniosios kartos respondentas išsiskiria savitu tarminiu variantu, tačiau ši prielaida tikrintina nagrinėjant Skuodo (LKA 29) kalbinių duomenų pagrindu nubraižytus atskaitos taškų ir klasterinės analizės pseudožemėlapius.

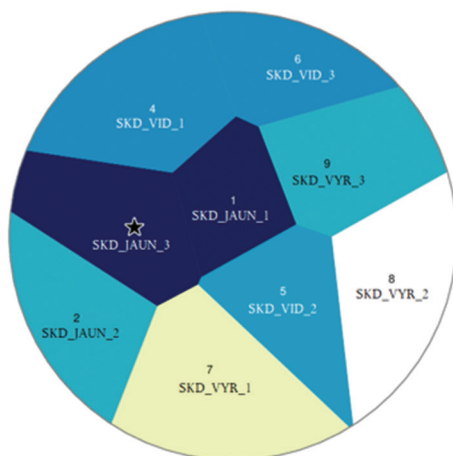
4.1.1.2. Atskaitos taškų pseudožemėlapiai

Atskaitos taškais pasirinkus pateikėjus SKD_JAUN_1 ir SKD_JAUN_3, išryškėja jų kalbinis panašumas, o mažiausiai bendrų tarminių ypatybių abu jaunuoliai turi su vyresniosios kartos atstovu SKD_VYR_2 (žr. 14 ir 15 pav.).

Pateikėjo SKD_JAUN_1 kalbinės sąsajos su vidurinės kartos atstovais yra nevienodos. Šiek tiek daugiau panašumų fiksuojama su respondentu SKD_VID_2. Tai lemia dvigarsio [ɔŋ] iš *an* pirmojo dėmens, kirčiuoto tiek tvirtapradiškai, tiek tvirtagališkai, siaurinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [lʲuːŋgus] ~ *langus*; [rʲuːŋku] ~ *ran-*

14 pav. Pateikėjo SKD_JAUN_1 tarminiai panašumai su kitais respondентаis

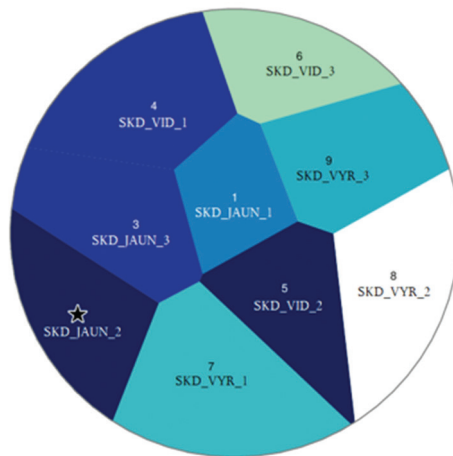
15 pav. Pateikėjo SKD_JAUN_3 tarminiai panašumai su kitais respondентаis

ky; dvibalsio *ui* pirmojo dėmens, kirčiuoto tvirtapradiškai, platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [ˈkl̥ɔ̃ɪku] ~ *kluiky*. Pirmieji du pavyzdžiai iliustruoja regresyvinės balsių asimiliacijos veikimą, o trečiasis pavyzdys galimai rodo kaimyninės šiaurės žemaičių kretingiškių patarmės įtaką, kai regresyvinė balsių asimiliacija nevyksta. Nors tarp pateikėjų SKD_JAUN_1 ir SKD_VID_2 nėra daug bendrų panašumų, jungiančių būtent juos ir skiriančių nuo respondentų SKD_VID_1, SKD_VID_3, tačiau šios bendros ypatybės sudaro regresyvinės balsių asimiliacijos (ne)veikimo atvejus.

Išskirtinis yra jaunuolio SKD_JAUN_3 ir vidurinės kartos pateikėjų kalbinis panašumas. Šiam jaunesniosios kartos atstovui kalbiniu požiūriu beveik vienodai artimi visi vidurinės kartos respondentai: atitraukiant kirtį į dvibalsio *ui* pirmąjį dėmenį, vartojama tvirtagalė priegaidė, pvz., [ˈp̥ʊɪkʲɪ] ~ *puiki*; prieš aukštutinio pakilimo balsį neplatinamas kirčiuotas balsis *u*, pvz., [ˈdʊrʲɪs] ~ *dury*s; prieš aukštutinio pakilimo balsį neplatinamas nekirčiuotas balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ul* sudėtį, pvz., [ˈuʃpʊl̥t̥ʊ:] ~ *užpultų* ir kt. Pabrėžtina, kad jaunesniosios kartos atstovas SKD_JAUN_3 kalbiniu požiūriu yra panašesnis į jaunuolį SKD_JAUN_2, kurio tarminės sąsajos su jaunesniosios kartos atstovu SKD_JAUN_3 yra silpnesnės. Respondentų SKD_JAUN_3 ir SKD_JAUN_2 didesniai tarminiai panašumai įtakos turi vos dvi ypatybės: dvibalsio *ui* pirmojo dėmens, kirčiuoto tvirtapradiškai, siaurinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, t. y. vyksta regresyvinė balsių asimiliacija, pvz., [ˈkl̥ɔ̃ɪku] ~ *kluiky*; dvigarsio *en* pirmojo dėmens, gavusio atitrauktinį kirtį, platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį – regresyvinė balsių asimiliacija nevyksta, pvz., [ˈp̥ʲɛ̃ɲʲkʲɪs / ˈp̥ʲɛ̃ɲʲkʲɪs] ~ *penkis*.

16 pav. pateikti trečiojo jaunesniosios kartos atstovo SKD_JAUN_2 tarminiai panašumai su kitais pateikėjais rodo, kad kalbiniai ryšiai su jaunesniosios kartos atstovu SKD_JAUN_3 yra abipusiai – pateikėjas SKD_JAUN_2 daugiau bendrų sąsajų turi su jaunuoliu SKD_JAUN_3 negu su SKD_JAUN_1. Respondentas SKD_JAUN_2 gana

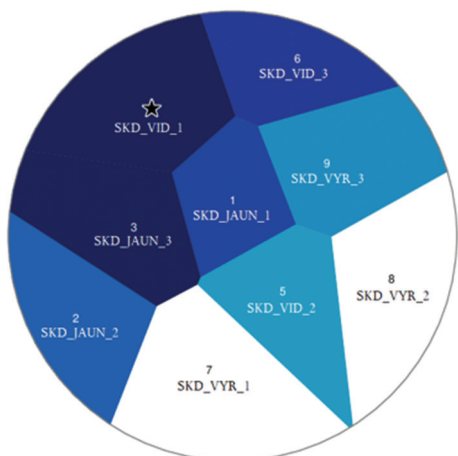
daug tarminių panašumų turi su vidurinės kartos atstovu SKD_VID_1, tačiau daugiausia panašumų fiksuojama su kitu vidurinės kartos respondentu – SKD_VID_2. Didesnį kalbinį panašumą lemia dvigarsio *am* išlaikymas, pvz., [vã'm'z'd'is] ~ *vamzdis*; dvigarsio *en* pirmojo dėmens platinimas, pvz., [ab'd'ĕ'ŋ'k's'ĭ / ab'd'ĕ'ŋ'k's'ĭ] ~ *apdengsi*; dvigarsio *en* pirmojo dėmens platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [p'ĕ'ŋ'k'ĭs / 'p'ĕ'ŋ'k'ĭs] ~ *penkis*; dvigarsio [ɔŋ] iš *an* pirmojo dėmens siaurinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį įvairiose pozicijose (nekirčiuotoje, kirčiuotoje atitraukiniu kirčiu, tvirtapradiškai ir tvirtagališkai), pvz., [abduŋ'k'ĭ's't'ĭ:t'ĕ] ~ *apdangstyti*, ['dũ'n'ĭ't'is] ~ *dantis*, ['lũ'ŋgus] ~ *langus*, ['rũ'ŋkũ] ~ *rankų*. Kaip matyti, dvigarsio *en* atveju regresyvinės balsių asimiliacijos nėra, tačiau šis bruožas išlaikomas atliepiant dvigarsį *an*.

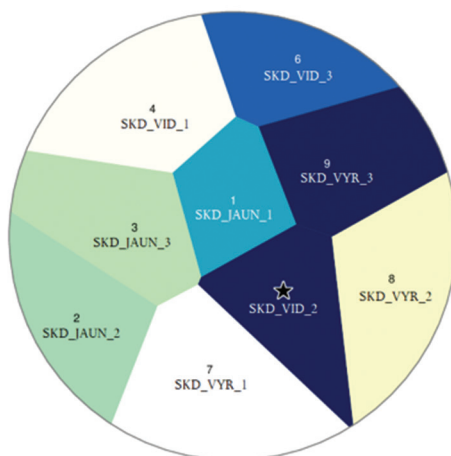
16 pav. Pateikėjo SKD_JAUN_2 tarminiai panašumai su kitais respondetais

Atskaitos tašku pasirinkus vidurinės kartos pateikėją SKD_VID_1, išryškėja, kad stipriausios kalbinės sąsajos šį respondentą jungia su jaunesniosios kartos atstovu SKD_JAUN_3, su kuriuo turima daugiau bendrų tarminių ypatybių negu su savo kartos atstovais (žr. 17 pav.). Pateikėją SKD_VID_1 su jaunuoliu SKD_JAUN_3 sieja (ir atitinkamai skiria nuo vidurinės kartos pateikėjo SKD_VID_3) polinkis nosinį balsį *q* atliepti [ŏ:], [ŏ:], pvz., [r'kŏ:s'ĭ] ~ *įkqsi*, [rŏ:s'tus] ~ *rqstus*; taip pat nevartojama tvirtagalė priegaidė, pvz., ['dar'b'ĭ,n'ĭŋ,kus] ~ *darbininkus*; dvigarsio *em* pirmasis dėmuo, kirčiuotas tvirtagališkai, siaurinamas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [ɪ't'ĭ'm's'ĭ] ~ *ištēpsi*. Taigi iš respondentus SKD_VID_1 ir SKD_JAUN_3 siejančių bendrų ypatybių fiksuojamas tik vienas atvejis, kai vyksta regresyvinė balsių asimiliacija.

Vidurinės kartos atstovo SKD_VID_2 tarminiai panašumai ryškiausiai su vyresniosios kartos respondentu SKD_VYR_3 (žr. 18 pav.). Nemažai bendrų tarminių požymių esama su vidurinės kartos pateikėju SKD_VID_3, tačiau su SKD_VID_1 – kitu vidurinės kartos atstovu – fiksuojami silpni kalbiniai ryšiai. Didesniam pateikėjo SKD_VID_2

17 pav. Pateikėjo SKD_VID_1 tarminiai panašumai su kitais respondентаis

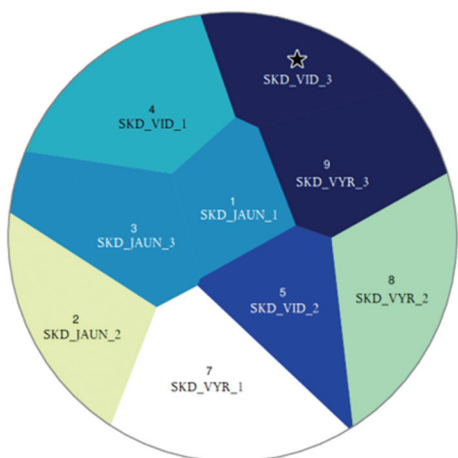

18 pav. Pateikėjo SKD_VID_2 tarminiai panašumai su kitais respondентаis

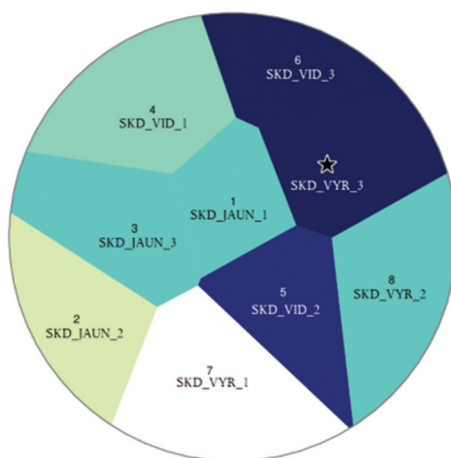
kalbiniam panašumui į vyresniosios kartos pateikėją SKD_VYR_3, o ne į vidurinės kartos respondentą SKD_VID_3, įtakos turi dvigarsio *am* išlaikymas, pvz., [ʊ̯mʲzʲdʲɪs] ~ *vamzdis*; nosinio balsio *q* ilgumo neišlaikymas ir priesagos *-ti* balsio trumpinimas, pvz., [grʲzʲtʲnʲtʲɕ] ~ *grąžinti*; priebalsio *š* neasimiliavimas, pvz., [iʃʲsʲpʲrʲɕ:sʲɪ] ~ *išspręsi*.

Vidurinės kartos atstovas SKD_VID_3 ir vyresniosios kartos pateikėjas SKD_VYR_3 kalbiniu požiūriu panašiausi yra vienas į kitą, o tarminės sąsajos su kitais respondентаis taip pat yra labai panašaus lygio (plg. 19 ir 20 pav.).

Abu pateikėjus gana silpni kalbiniai ryšiai sieja su vyresniosios kartos informantais SKD_VYR_1 ir SKD_VYR_2, tačiau respondentas SKD_VYR_3 turi truputį daugiau

19 pav. Pateikėjo SKD_VID_3 tarminiai panašumai su kitais respondентаis

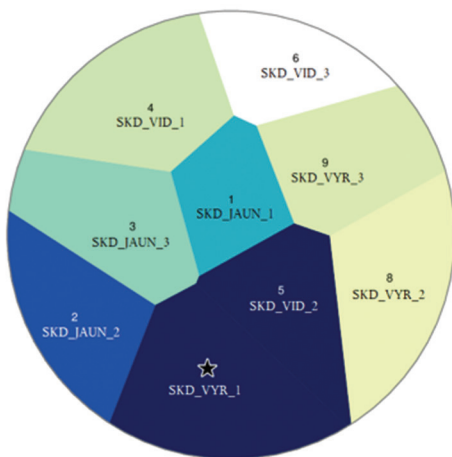
20 pav. Pateikėjo SKD_VYR_3 tarminiai panašumai su kitais respondентаis

bendrų tarminių ypatybių su pateikėju SKD_VYR_2 negu jų turi vidurinės kartos atstovas SKD_VID_3. Vis dėlto pateikėją SKD_VID_3 artimesni kalbiniai ryšiai sieja su vidurinės kartos respondentu SKD_VID_1, kuris mažiau bendrų tarminių požymių turi su SKD_VYR_3. Šiek tiek didesni aptariamų vidurinės kartos pateikėjų panašumą lemia tik dvi ypatybės: pvz., dvigarsio *am* pirmojo dėmens platinimas, pvz., [ʰʊ̯mʲzʲdʲɪs] ~ *vamzdis*; dvigarsio *em* išlaikymas, pvz., [tʲrʲɛmʲtʲɪɛ] ~ *tremtyje*.

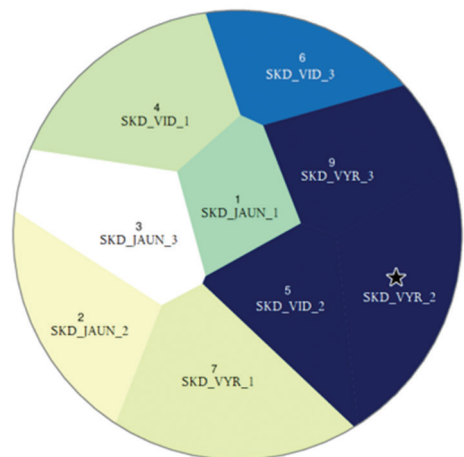
Vyresniosios kartos pateikėją SKD_VYR_1 stipriausi kalbiniai ryšiai sieja su vidurinės kartos atstovu SKD_VID_2, gana daug panašumų turima su jaunesniosios kartos respondentu SKD_JAUN_2 (žr. 21 pav.). Su jaunuoliu SKD_JAUN_1 fiksuojamas mažesnis tarminis panašumas, o su jaunuoliu SKD_JAUN_3 – kalbinės sąsajos dar šiek tiek silpnesnės. Didėsiam bendrų tarminių ypatybių skaičiui tarp pateikėjo SKD_VYR_1 ir jaunesnios kartos atstovo SKD_JAUN_2 (ne respondento SKD_JAUN_1) įtakos turi dvigarsių *am*, *en* išlaikymas, pvz., [ʰʌ̯mʲzʲdʲɪs] ~ *vamzdis*, [nʲɛnʲdʲrʲɪns] ~ *nendrynas*; nosinio balsio *ę* atliepimas [ɛ], pvz., [gʲrʲɛʒʲɪnʲɪs] ~ *grėžinys*; galūnės trumpinimas, pvz., [pʲlʲiŭrʲpʲsʲɪ] ~ *pljurpsi*; du regresyvinės balsių asimiliacijos atvejai, kai veikiamas nosinis balsis *q*, pvz., [rʲkʲu̯sʲɪ] ~ *įkqsi*, ir dvigarsio [ɔm] iš *am* pirmas dėmuo, pvz., [sʲmʲtʲɪs] ~ *samtis*.

Išryškėja, kad tarp pateikėjus SKD_VYR_1 ir SKD_JAUN_2 siejančių kalbinių požymių yra tiek būdingų, tiek nebūdingų tradicinei šiaurės žemaičių telšiškių patarnei. Nors respondento SKD_VYR_1 kalbiniai ryšiai su jaunesniosios kartos atstovais nėra vienodi, vis dėlto pateikėjas SKD_VYR_1 yra panašesnis ne į savo, bet į jaunesniosios kartos pateikėjus. Šiuo atveju respondentų amžiaus skirtumas neturi didelės reikšmės – skirtingų kartų atstovai kalbiniu požiūriu yra panašesni. Taigi patvirtinamas vyresniosios kartos atstovo SKD_VYR_1 kalbinis savitumas ir mažesnis vyresniosios kartos tiriamųjų informantų homogeniškumas.

Atskaitos tašku pasirinkus vyresniosios kartos respondentą SKD_VYR_2, matyti, kad daugiausia tarminių panašumų turima su vyresniosios kartos atstovu SKD_VYR_3,

21 pav. Pateikėjo SKD_VYR_1 tarminiai panašumai su kitais respondентаis

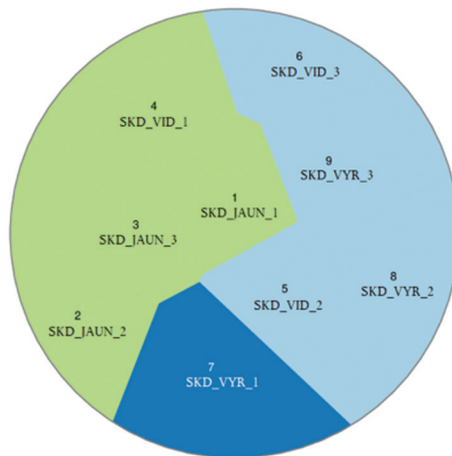
22 pav. Pateikėjo SKD_VYR_2 tarminiai panašumai su kitais respondентаis

taip pat su dviem vidurinės kartos pateikėjais (žr. 22 pav.). Daugiausia kalbinių panašumų turinčius pateikėjus SKD_VYR_2, SKD_VID_2 ir SKD_VYR_3 sieja ir tuo pačiu nuo gana kalbiniu požiūriu artimo respondento SKD_VID_3 skiria dvigarsio *am* išlaikymas, pvz., [ʊ̯ɑ̃mʲd̪ʲis] ~ *vamzdis*; nosinio balsio *q* ilgumo neišlaikymas ir veiksmazodžio priesagos *-ti* balsio trumpinimas, pvz., [graʲzʲnʲtʲɛ̃] ~ *grąžinti*; priebalsio *š* neasimiliavimas, pvz., [ɪʲsʲpʲrʲɛ̃sʲɪ] ~ *išspręsi*. Pabrėžtina, kad vyresniosios kartos atstovo SKD_VYR_2 kalbinės sąsajos su kitais tiriamaisiais yra kur kas silpnesnės. Nors esama išimčių, vis dėlto pateikėjui SKD_VYR_2 artimesnių amžiaus grupių tiriamųjų vartojamo tarminio varianto ypatybės yra panašesnės į jo paties vartojamus tarminus požymius.

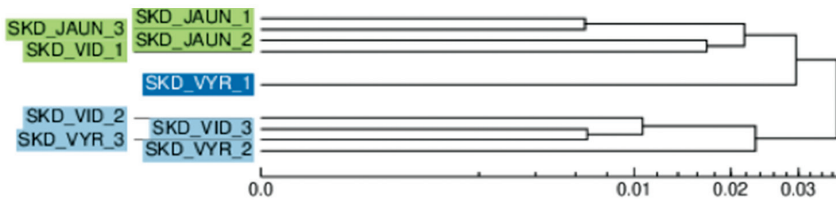
4.1.1.3. Klasterinė analizė ir diferenciniai tarminiai požymiai

Sugrupavus pateikėjus į tris klasterius, išryškėja gana didelis jaunesniosios kartos pateikėjų SKD_JAUN_1, SKD_JAUN_2 ir SKD_JAUN_3 kalbinis homogeniškumas – visi jaunuoliai su vidurinės kartos atstovu SKD_VID_1 sudaro vieną klasterį (žymima žalsva spalva) (žr. 23 pav.). Kiti vidurinės kartos respondentai ir vyresniosios kartos pateikėjai SKD_VYR_2, SKD_VYR_3 sudaro antrą grupę (žymima žydra spalva), o vyresniosios kartos atstovo SKD_VYR_1 priskyrimas atskiram klasteriui patvirtina šio pateikėjo tarminį išskirtinumą.

Formuojant klasterius, pirmuoju žingsniu sujungti jaunesniosios kartos atstovai SKD_JAUN_1 ir SKD_JAUN_3, patenkantys į žalsvąjį klasterį (žr. 24 pav.). Antruoju etapu grupuojami žydrojo klasterio respondentai SKD_VID_3 ir SKD_VYR_3. Tiek pirmojo, tiek antrojo klasterio pateikėjus jungiančių šakų ilgiai yra beveik vienodi, taigi respondentus SKD_JAUN_1 ir SKD_JAUN_3 siejančių kalbinių ypatybių kiekis

23 pav. Skuodo (LKA 29) punkto pateikėjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Trys klasteriai

24 pav. Trijų klasterių jungimo dendrograma

yra panašus į respondentų SKD_VID_3 ir SKD_VYR_3 siejančių kalbinių ypatybių kiekį. Trečiuoju žingsniu vidurinės kartos pateikėjas SKD_VID_2 jungiamas prie žydrąjį klasterį sudarančių tiriamųjų SKD_VID_3 ir SKD_VYR_3. Ketvirtasis jungimo etapas iliustruoja jaunuolio SKD_JAUN_2 ir vidurinės kartos pateikėjo SKD_VID_1 grupavimą, o penktuoju klasterizacijos žingsniu sujungiamos respondentų SKD_JAUN_1 ir SKD_JAUN_3 bei pateikėjų SKD_JAUN_2 ir SKD_VID_1 grupės – baigiamas sudaryti žalsvasis klasteris. Šeštuoju etapu vyresniosios kartos atstovas SKD_VYR_2 priskiriamas respondentų SKD_VID_3, SKD_VYR_3 ir SKD_VID_2 grupei, ir taip galutinai suformuojamas žydrasis klasteris. Septintuoju klasterizacijos žingsniu vyresniosios kartos pateikėjas SKD_VYR_1 jungiamas prie žalsvąjį klasterį sudarančių narių, taigi, nors respondentas pasižymi tarminiu savitumu, šiek tiek panašesnis yra į žalsvojo klasterio narius. Aštuntuoju etapu sujungiami žydrąjį klasterį sudarantys tiriamieji su žalsvojo ir mėlynojo klasterių narių grupe. Pabrėžtina, kad tarpusavyje žalsvojo klasterio nariai kalbiniu požiūriu yra tik nežymiai panašesni už žydrąjį klasterį sudarančius pateikėjus – abiejų klasterių tiriamuosius jungiančių šakų ilgis skiriasi labai nedaug.

Iš 1 lentelėje pateiktų mėlynojo klasterio pateikėjo SKD_VYR_1 diferencinių požymių aukščiausiu $F_{1,5}$ balu įvertintas nosinio balsio ξ atliepimas [ɸ], pvz., [kʰɛr'sʰ:nâ:] ~ *kęsynai*; tvirtapradžiškai kirčiuoto balsio [o:] iš q siaurinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį – regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejis, pvz., [r'kû:sʰɪ] ~ *įkąsi*. Nors šios diferencinės ypatybės turi aukščiausią $F_{1,5}$ balą, vis dėlto nėra būdingos tik respondentui SKD_VYR_1 (plg. santykį 1:2).

1 lentelė. Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis $F_{1,5}$ balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis ²⁵
0.45	0.35	0.52	kęsynai 1:2 ²⁶ įkąsi 1:2

²⁵ Pasirenkami analizuoti ne mažiau kaip penki diferenciniai tarminiai požymiai.

²⁶ Prie kiekvieno žodžio nurodomas santykis. Pirminis skaičius iliustruoja tiriamo klasterio narių, kuriems būdingas tam tikras diferencinis tarminis požymis (ar požymiai), skaičių, antrasis skaičius žymi, kokiam skaičiui visų klasterių tiriamųjų būdingas diferencinis tarminis požymis (ar požymiai).

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.36	0.22	0.46	išmirkyti 1:3 pliurpsi 1:3
0.28	0.13	0.38	gręžinys 1:4 kluikų 1:4 penkis 1:4

Mažiau respondentą SKD_VYR_1 diferencijuojančios tarminės ypatybės yra šios: galūnės trumpinimas, pvz., [p^hl^hūr^hp^hs^hī] ~ *pliurpsi*; priebalsio š neminkštinimas, pvz., [ɪfm^hir^hk^hīt^ht^hč̥] ~ *išmirkyti*.

Žemiausią F_{1,5} balą turinčios ypatybės yra būdingos ne tik pateikėjui SKD_VYR_1, bet ir dar trims tiriamiesiems. Nosinis balsis *ę* atliepiamas [ɛ], pvz., [g^hr^hɛʒ^hīn^hī:s] ~ *gręžinys*; tvirtaprade priegaide kirčiuotas balsis *u*, sudarantis dvibalsio *ui* pirmąjį dėmenį, prieš aukštutinio pakilimo balsį platinamas, pvz., [kl^hō^hīku] ~ *kluikų*; dvigarsio [ɛn] iš *en* pirmasis dėmuo, turintis atitrauktinį kirtį, prieš aukštutinio pakilimo balsį siaurinamas, pvz., [p^hī^hŋ^hk^hīs] ~ *penkis*. Taigi vienu atveju fiksuojamas regresyvinės balsių asimiliacijos nebuvimas, kitu – jos veikimas.

Žydrąjį klasterį sudarančius vidurinės kartos respondentus SKD_VID_2, SKD_VID_3 ir vyresniosios kartos pateikėjus SKD_VYR_2, SKD_VYR_3 labiausiai nuo kitų tiriamųjų skiria nosinio balsio *ą* atliepimas [ǫ̯], [ǭ̯], pvz., [r^hǭ̯s^htus] ~ *rąstus*, [r^hk^hǭ̯s^hī] ~ *įkąsi*; tvirtagalės priegaidės vartojimas, pvz., [dar^hb^hī^hn^hī^hŋ^hkus] ~ *darbininkus* (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.57	0.47	0.64	darbininkus 4:5 rąstus 4:5 įkąsi 4:5
0.53	0.63	0.46	ištempsi 3:3
0.46	0.30	0.57	pliurpsi 4:6

Žemesniu F_{1,5} balu įvertintas dvigarsio *em* pirmojo dėmens, kirčiuoto tvirtagališkai, platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį ir priebalsio *p* netarimas, pvz., [ɪ^ht^hč̥^hm^hī:s] ~ *ištempsi*. Taigi šis diferencinis požymis rodo, kad išsiskiriama regresyvinės balsių asimiliacijos neveikimu.

Mažiausiai žydrojo klasterio pateikėjus diferencijuoja galūnės netrumpinimas, pvz., [p^hl^hūr^hp^hs^hī] ~ *pliurpsi*, tačiau šis polinkis būdingas ir dar dviem ne žydrojo klasterio tiriamiesiems.

Žalsvojo klasterio, kurį sudaro jaunesniosios kartos pateikėjai SKD_JAUN_1, SKD_JAUN_2, SKD_JAUN_3 ir vidurinės kartos atstovas SKD_VID_1, kalbinį savitumą kitų tiriamųjų atžvilgiu iliustruoja tvirtagalės priegaidės neavartojimas, pvz., [ˈdarˈbɪnɪŋkʊs] ~ *darbininkus* (žr. 3 lentelę). Ši diferencinė ypatybė skirtina tik žalsvojo klasterio nariams (plg. santykį 4:4).

Mažiau respondentus diferencijuoja regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejis, kai prieš aukštutinio pakilimo balsį siaurinamas dvigarsio *em* tvirtagališkai kirčiuotas pirmasis dėmuo, pvz., [ɪʃˈtʲmʲsɪ] ~ *ištempsti*.

Dar žemesnį $F_{1,5}$ įvertį turi tik trims žalsvojo klasterio nariams būdingas nosinio balsio *q* atliepimas [ǫ:], pvz., [ˈrǫːstʊs] ~ *raštus*, ir visiems klasterio pateikėjams būdingas, tačiau dar dviem tiriamiesiems skirtinas priebalsio š minkštinimas, pvz., [ɪʃˈmʲɪrʲkʲtʲɕ] ~ *išmirkyti*.

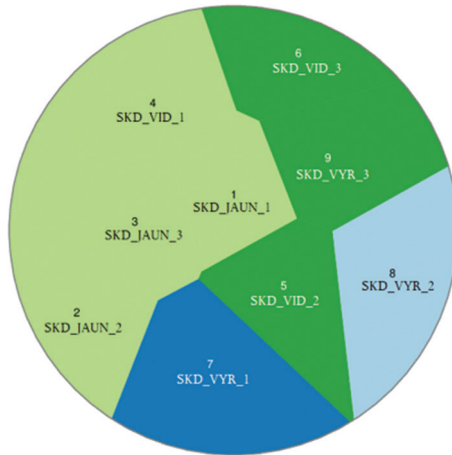
Į didesnę diferencinių požymių grupę, skiriančią žalsvojo klasterio pateikėjus mažiau siai, patenka nosinio balsio *q* atliepimas [ɔ], [ǫ:], pvz., [grɔˈzʲtʲnʲtʲɕ] ~ *grąžinti*, [ɪˈkǫːsɪ] ~ *įkąsi*; tvirtagalės priegaidės neavartojimas, pvz., [ˈpuɪkɪ] ~ *puiki*. Kaip matyti, žalsvojo klasterio narių diferenciniai požymiai gana įvairūs ir turintys nevienodus įverčius.

3 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

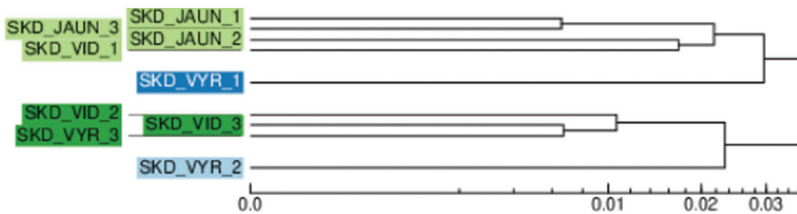
Koreguotasis $F_{1,5}$ balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.69	0.69	0.69	darbininkus 4:4
0.57	0.47	0.64	ištempsti 4:5
0.53	0.63	0.46	raštus 3:3
0.46	0.30	0.57	išmirkyti 4:6
0.38	0.54	0.28	grąžinti 2:2 puiki 2:2 įkąsi 2:2

Sugrupavus Skuodo (LKA 29) tiriamuosius į keturis klasterius, išryškėja dar vieno vyresniosios kartos pateikėjo kalbinis savitumas – respondentas SKD_VYR_2 sudaro vieną klasterį (žr. 25 ir 26 pav.). Vyresniosios kartos atstovas SKD_VYR_3 ir vidurinės kartos pateikėjai SKD_VID_2, SKD_VID_3 patenka į naujai suformuoto žaliojo klasterio sudėtį. Šis klasterizacijos etapas rodo, kad vyresniosios kartos atstovai kalbiniu požiūriu yra mažiau homogeniškesni negu jaunesniosios ir vidurinės kartos respondentai.

Nors diferencinių požymių, būdingų tik respondentui SKD_VYR_2 nefiksuoja, vis dėlto žydrojo klasterio narys labiausiai išsiskiria dvigarsio *em* išlaikymu, pvz., [kʲɛmʲsʲtʲnâ:] ~ *kemsynai*, ir nosinio balsio *ɛ* atliepimu [ɛɪ], pvz., [kʲɛɪsʲtʲnâ:] ~ *kęsynai* (žr. 4 lentelę).

25 pav. Skuodo (LKA 29) punkto pateikėjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Keturi klasteriai

26 pav. Keturių klasterių jungimo dendrograma

4 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis $F_{1,5}$ balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.45	0.35	0.52	kemsynai 1:2 kęsynai 1:2
0.36	0.22	0.46	išmirkyti 1:3
0.28	0.13	0.38	kluikų 1:4 langus 1:4 penkis 1:4 rankų 1:4

Mažiau pateikėją SKD_VYR_1 diferencijuoja priebalsio š neminkštinimas, pvz., [ɪʃmʲɪrʲkʲɪtʲɕ] ~ išmirkyti.

Žemiausiu $F_{1,5}$ balu įvertinti, t. y. žydrojo klasterio narį mažiausiai diferencijuojantys, regresyvinės balsių asimiliacijos (ne)veikimo atvejai. Asimiliacija fiksuojama tik

atliepiant dvigarsio [ɛn] iš *en* pirmąjį dėmenį, turintį atitrauktinį kirtį, pvz., [pʲɪ̯ŋkʲɪs] ~ *penkis*. Dvigarsio [ɔn] iš *an* pirmasis dėmuo, kirčiuotas tiek tvirtapadiškai, tiek tvirtagališkai, nėra veikiamas asimiliacijos, pvz., [lʲɔ̯ŋgus] ~ *langus*, [rʲɔ̯ŋku] ~ *rankų*; taip pat asimiliacija neveikia ir tariant dvibalsio *ui* tvirtapadiškai kirčiuotą pirmąjį dėmenį, pvz., [klʲɔ̯ɪku] ~ *klukų*.

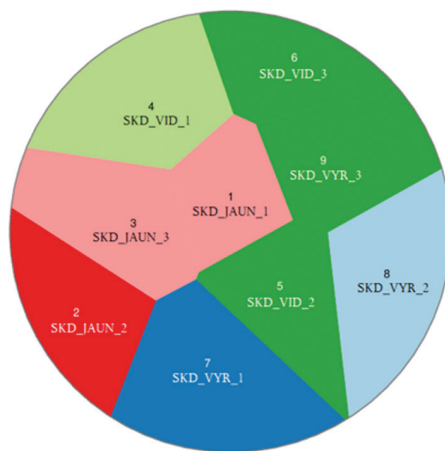
Žaliąjį klasterį sudarantys respondentai SKD_VID_2, SKD_VID_3 ir SKD_VYR_3 labiausiai nuo kitų tiriamųjų skiriasi dvigarsio *em* tvirtagališkai kirčiuoto pirmojo dėmens platinimu prieš aukštutinio pakilimo balsį (regresyvinė balsių asimiliacija nevyksta) ir priebalsio *p* netarimu, pvz., [ɪʲtʲɛ̯mʲsʲɪ] ~ *ištempsi* (žr. 5 lentelę).

Žemesniu $F_{1,5}$ balu įvertintas dvigarsio [ɛn] iš *en* pirmojo dėmens, turinčio atitrauktinį kirtį, platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį ir galūnės netrumpinimas, pvz., [pʲɛ̯ŋkʲɪs] ~ *penkis*. Šis pavyzdys taip pat atspindi regresyvinės balsių asimiliacijos neveikimą.

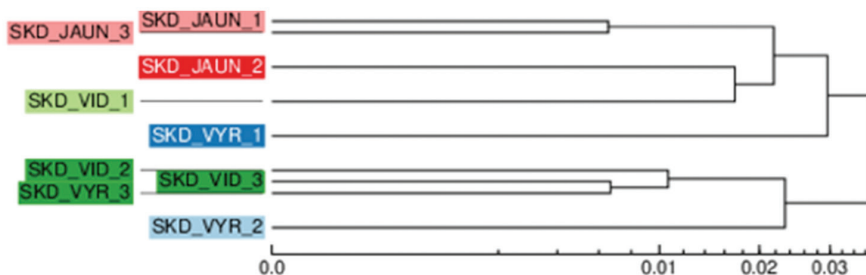
Mažiausiai žaliojo klasterio narius diferencijuoja nosinio balsio *q* atliepimas [ɔ̯], [ø̯], pvz., [ɪkʲɔ̯sʲɪ] ~ *įkąsi*, [rʲɔ̯stus] ~ *raštus*; tvirtagalės priegaidės vartojimas, pvz., [darʲbʲɪnʲɪkus] ~ *darbininkus*.

5 lentelė. Žaliojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis $F_{1,5}$ balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.68	0.68	0.68	ištempsi 3:3
0.56	0.46	0.63	penkis 3:4
0.46	0.30	0.57	darbininkus 3:5 raštus 3:5 įkąsi 3:5

27 pav. Skuodo (LKA 29) punkto pateikėjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Šeši klasteriai

28 pav. Šešių klasterių jungimo dendrograma

Taikant šešianarę klasterizaciją, pakinta žalsvasis klasteris, kuriame lieka tik vidurinės kartos pateikėjas SKD_VID_1, išsiskiriantis vartojamomis tarminėmis ypatybėmis nuo jaunesniosios kartos atstovų (žr. 27 ir 28 pav.). Išryškunami jaunesniosios kartos respondentų skirtumai – jaunuolių SKD_JAUN_1 ir SKD_JAUN_3, patenkančių į vieną klasterį, kalbinis panašumas yra didesnis, o pateikėjui SKD_JAUN_2 būdingos savitesnės tarminės ypatybės.

Žalsvojo klasterio pateikėjui SKD_VID_1, kaip ir kitiems vienanarių klasterių nariams, nėra priskiriamų diferencinių požymių, kurie būtų būdingi tik jam vienam. Esama ypatybių, kurios skirtinos dar vienam, dviem ir trimis tiriamiesiems (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.45	0.35	0.52	įkąsi 1:2
0.36	0.22	0.46	pliuropsi 1:3 rąstus 1:3
0.28	0.13	0.38	darbininkus 1:4 grėžinys 1:4 langus 1:4 penkis 1:4 rankų 1:4 vamzdis 1:4

Duomenys rodo, kad vidurinės kartos pateikėją SKD_VID_1 labiausiai iš kitų skiria nosinio balsio *q* atliepimas [ô:], pvz., [r'kô:s'ɪ] ~ įkąsi.

Tas pats diferencinis požymis žalsvojo klasterio narį diferencijuoja mažiau, pvz., [r'ô:s'tus] ~ rąstus; taip pat pateikėją mažiau skiria ir polinkis netrumpinti galūnės, pvz., [p'ɫ'ũ'r'p's'ɪ] ~ pliuropsi.

Didžiausią grupę sudaro tos ypatybės, kurios įvertintos žemiausiu F_{1,5} balu, t. y. diferencijuoja mažiausiai. Nosinis balsis *ę* atliepamas [ɛ], pvz., [g'r'ɛz'ɪ,n'ɫ:s] ~ grėžinys; nevartojama tvirtagalė priegaidė, pvz., [dar'b'ɪ,n'ɫɪ,kus] ~ darbininkus; dvigarsis *am*

atliepiamas [ǫ̇m], pvz., [ʷǫ̇mʲzʲdʲɪs] ~ *vamzdis*; dvigarsio [ɔn] iš *an* pirmasis dėmuo, kirčiuotas tiek tvirtapradiškai, tiek tvirtagališkai, nesiaurinamas prieš aukštutinio pakilimo balsį, taigi nėra veikiamas regresyvinės balsių asimiliacijos, pvz., [l̥ɔ̇ŋgus] ~ *langus*, [r̥ɔ̇ŋku] ~ *rankų*, tačiau dvigarsio [ɛn] iš *en* pirmasis dėmuo, turintis atitrauktinį kirtį, prieš aukštutinio pakilimo balsį siaurinamas – yra veikiamas regresyvinės balsių asimiliacijos, pvz., [p̥ɪ̇ŋʲkʲɪs] ~ *penkis*.

Rožinio klasterio narius SKD_JAUN_1 ir SKD_JAUN_3 diferencijuoja nosinio balsio *q* atliepimas [ɔ], [ǫ̇:], pvz., [gr̥ɔ̇zʲɪnʲtʲɛ] ~ *grąžinti*, [r̥ɔ̇sʲtus] ~ *raštus*. Šis požymis aptariamus pateikėjus iš kitų tiriamųjų vienu atveju skiria labiau, kitu – mažiau, nes yra būdingas dar vienam kito klasterio nariui (žr. 7 lentelę).

Mažiausiai jaunuolius SKD_JAUN_1 ir SKD_JAUN_3 nuo kitų tiriamųjų diferencijuoja dvigarsio *am* atliepimas [ǫ̇m], pvz., [ʷǫ̇mʲzʲdʲɪs] ~ *vamzdis*; dvigarsio *en* tarimas [ɛn], pvz., [n̥ɛnʲdʲɪrʲɪns] ~ *nendrynas*; tvirtagalės priegaidės neavartojimas, pvz., [darʲbʲɪnʲɪŋkʲus] ~ *darbininkus*; nosinio balsio *ę* atliepimas [ɛ̇:] prieš aukštutinio pakilimo balsį – nevyksta regresyvinė balsių asimiliacija, pvz., [ɪ̇ʲsʲpʲɪr̥ɛ̇sʲɪ] ~ *išspręsi*.

7 lentelė. Rožinio klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.64	0.64	0.64	grąžinti 2:2
0.53	0.42	0.59	raštus 2:3
0.43	0.28	0.54	darbininkus 2:4 išspręsi 2:4 nendrynas 2:4 vamzdis 2:4

Jaunesniosios kartos atstovo SKD_JAUN_2, sudarančio raudonąjį klasterį, ryškiausi diferenciniai požymiai yra dvigarsio *em* išlaikymas, pvz., [k̥ɛ̇mʲsʲɪn̥a:] ~ *kemsynai*; tvirtagalės priegaidės neavartojimas, pvz., [p̥uɪkʲɪ] ~ *puiki*; tvirtapradiškai kirčiuoto balsio [ɔ:] iš *q* siaurinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį – regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejis, pvz., [r̥k̥u:sʲɪ] ~ *įkąsi* (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. Raudonojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.45	0.35	0.52	kemsynai 1:2 puiki 1:2 įkąsi 1:2
0.36	0.22	0.46	pliurpsi 1:3
0.28	0.13	0.38	darbininkus 1:4 gręžinys 1:4

Jaunuolių SKD_JAUN_2 mažiau diferencijuoja polinkis trumpinti galūnę, pvz., [ˈpʰlʰrʰpʰsʰɪ] ~ *plurpsi*, o žemiausias F_{1,5} balas rodo, kad nosinio balsio *ɛ* atliepimas [ɛ], pvz., [ˈgʰrʰɛʒʰnʰsʰ] ~ *gręžinys*, ir tvirtagalės priegaidės nevertojimas, pvz., [ˈdarʰbʰnʰkʰus] ~ *darbininkus*, pateikėją iš kitų respondentų diferencijuoja mažiausiai.

4.1.1.4. Apibendrinimas

Išanalizavus Skuodo (LKA 29) punkto atvejį, galima teigti, kad šioje gyvenamojoje vietovėje vartojamas tarminis variantas yra gana homogeniškas. Respondentus artimiausiai kalbiniai ryšiai dažniausiai sieja tarpusavyje arba su gretimos amžiaus grupės pateikėjais.

Regresyvinės balsių *i*, *u* asimiliacijos požiūriu aiški diferenciacija kartų atžvilgiu neįžvelgta.

Pateikėjai nuosekliai išlaiko siaurus balsius *i*, *u* įvairiose pozicijose (kirčiuotoje, turinčioje atitrauktinį kirtį, nekirčiuotoje) prieš aukšutinio pakilimo balsius.

Balsių *i*, *u*, įeinančių į dvigarsių *il*, *ir*, *ul*, *ur*, dvibalsio *ui* sudėtį, siaurumas išlaikomas taip pat nuosekliai. Atliepiant tvirtagališkai kirčiuoto dvigarsio *il* ir nekirčiuoto dvigarsio *ul* pirmuosius dėmenis, fiksuojami vos du balsių platinimo atvejai, būdingi vyresniosios kartos pateikėjui. Didesnių skirtumų esama tik atliepiant tvirtapradiškai kirčiuotą balsį *u*, kuris įeina į dvibalsio *ui* sudėtį – šiuo atveju regresyvinės balsių asimiliacijos veikimas įvairuoja, balsio platinimas labiau būdingas vyresniosios kartos respondentams, tačiau jaunesniosios ir vidurinės kartos atstovų tarimas taip pat nėra nuoseklus.

Dvigarsiuose [ɔn], [ɔm], [ɛn], [ɛm] iš *an*, *am*, *en*, *em* regresyvinės balsių asimiliacijos (ne)veikimo atvejai įvairuoja kur kas labiau. Nuosekliausiai šis bruožas išlaikomas atliepiant dvigarsio [ɔm] iš *am* pirmąjį dėmenį, gavusį atitrauktinį kirtį, nekirčiuotą, taip pat kirčiuotą tvirtaprade priegaide. Gana gerai regresyvinė balsių asimiliacija išlaikoma atliepiant atitrauktiniu kirčiu kirčiuotoje ir nekirčiuotoje pozicijose dvigarsio [ɔn] iš *an* pirmąjį dėmenį. Skirtingai tariamasis dvigarsio [ɔn] iš *an* pirmasis dėmuo, kirčiuotas tiek tvirtaprade, tiek tvirtagale priegaide (nuosekliai siaurus garsus atliepia tik jaunesniosios kartos atstovai); dvigarsio [ɛm] iš *em* pirmasis dėmuo, kirčiuotas tvirtagale priegaide (nuosekliai siaurą balsį atliepia tik jaunesniosios kartos atstovai); dvigarsio [ɛn] iš *en* pirmasis dėmuo, gavęs atitrauktinį kirtį. Regresyvinė balsių asimiliacija beveik nebūdinga atliepiant dvigarsio [ɛn] iš *en* tvirtagališkai ir tvirtapradiškai kirčiuotą pirmąjį dėmenį bei dvigarsio [ɛm] iš *em* pirmąjį dėmenį, kirčiuotą tvirtaprade priegaide. Tariant tvirtagališkai kirčiuotą pirmąjį dvigarsio [ɔm] iš *am* dėmenį, nekirčiuotą pirmąjį dvigarsio [ɛm] iš *em* dėmenį, nekirčiuotą pirmąjį dvigarsio [ɛn] iš *en* dėmenį ir ypač atitrauktiniu kirčiu kirčiuotą pirmąjį dvigarsio [ɛm] iš *em* dėmenį, fiksuojamas dvejetainis tarimas: balsiai nesiaurinami arba išlaikomi kaip bendrinėje kalboje.

Regresyvinė balsių asimiliacija ilguosiuose balsiuose [ɔː], [ɛː] iš *q*, *ɛ* veikia retai, fiksuojami tik keli atvejai. Atliepiant šiuos balsius, taip pat esama bendrinės kalbos įtakos, kai nekirčiuotose pozicijose dažniau tariamasis balsis [ɑ / ɑː] negu [ɔu], [ɔ], balsis [ɛ] negu [ɛː].

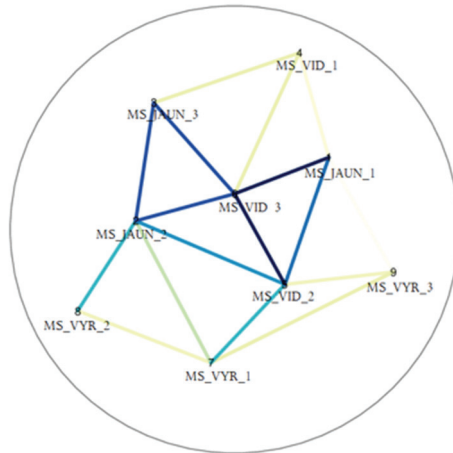
Dvibalsiuose [ę], [ou] iš *ie*, *uo* regresyvinė balsių asimiliacija nefiksuoja.

Atlikta analizė išryškino ir kai kurias kitas ypatybes, diferencijuojančias analizuojamos gyvenamosios vietovės tiriamuosius. Tam tikrais atvejais diferenciniais požymiais tampa galūnių redukcija, tvirtagalės priegaidės (ne)vartojimas, priebalsio š (ne)minkštėjimas, priebalsio *p* (ne)tarimas.

4.1.2. MOSĖDŽIO (LKA 40) ATVEJIS

4.1.2.1. Tarminiai Mosėdžio (LKA 40) pateikėjų skirtumai

Iš pseudožemėlapyje iliustruojamų tarminių Mósėdžio (LKA 40) pateikėjų panašumų matyti, kad stipriausi kalbiniai ryšiai sieja vidurinės kartos atstovus MS_VID_3 ir MS_VID_2, taip pat stiprių kalbinių sąsajų esama tarp jaunesniosios kartos respondentų MS_JAUN_2 ir MS_JAUN_3 (žr. 29 pav.).

29 pav. Tarminiai Mósėdžio (LKA 40) pateikėjų panašumai

Jaunesniosios ir vidurinės kartos tiriamieji daug panašumų turi tarpusavyje – itin stiprūs kalbiniai ryšiai jungia jaunuolį MS_JAUN_1 su pateikėju MS_VID_3, jaunesniosios kartos atstovo MS_JAUN_2 vartojamas tarminis variantas artimas respondento MS_VID_2 vartojamam tarminiam variantui. Taigi kalbiniu požiūriu panašiausi yra jaunesniosios ir vidurinės kartos atstovai, išskyrus pateikėją MS_VID_1, kuris, tikėtina, pasižymi savitesnėmis tarminėmis ypatybėmis.

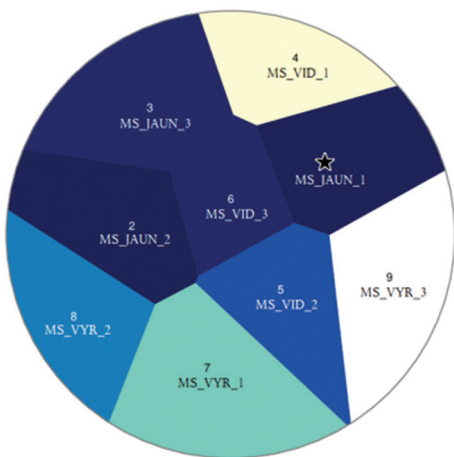
Pabrėžtina, kad tarminės sąsajos, jungiančios vyresniosios kartos tiriamuosius MS_VYR_1, MS_VYR_2 ir MS_VYR_3 nėra labai stiprios. Respondentai MS_VYR_1 ir MS_VYR_2 šiek tiek daugiau bendrų tarminių požymių turi su jaunesniosios kartos atstovu MS_JAUN_2 negu tarpusavyje. Taigi vyresniosios kartos pateikėjai turi nemažai kalbinių skirtumų.

4.1.2.2. Atskaitos taškų pseudožemėlapiai

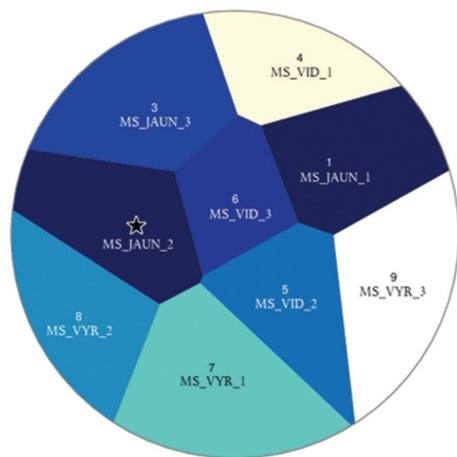
Atskaitos taškais pasirinkus pateikėjus MS_JAUN_1 ir MS_JAUN_2, išryškėja abipusis jų tarpusavio kalbinis panašumas, o mažiausiai bendrų tarminių ypatybių abu jaunuoliai turi su vyresniosios kartos atstovu MS_VYR_3 ir vidurinės kartos pateikėju MS_VID_1 (žr. 30 ir 31 pav.).

Pateikėjo MS_JAUN_1 kalbinės sąsajos su jaunesniosios kartos atstovu MS_JAUN_3 yra taip pat labai stiprios, tačiau daugiau tarminių bendrybių turima su jaunuoliu MS_JAUN_2. Didesnį panašumą lemia dvigarsio *am* išlaikymas, pvz., [vã'm'z'd'is] ~ *vamzdis*; nosinio balsio *ę* atliepimas [ɛ], pvz., [g'r'ɛz'ĩ,n'ĩ:s] ~ *grėžinys*; taip pat du regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejai: prieš aukštutinio pakilimo balsį neplatindamas tvirtagališkai kirčiuotas balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ur* sudėtį, pvz., [p'l'ũr'p's'ĩ] ~ *plurpsi*, ir atitrauktinį kirtį gavęs balsis *u*, įeinantis į dvibalsio *ui* sudėtį, pvz., [p'ui,k'ĩ] ~ *puiki*.

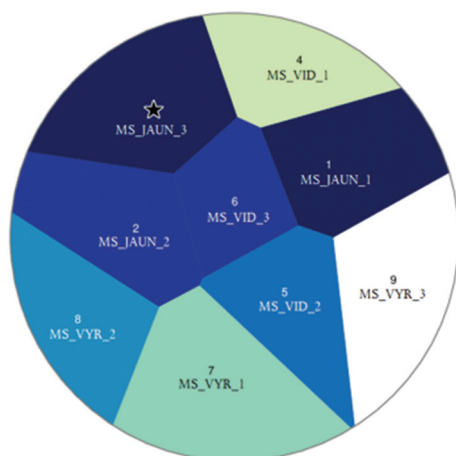
Jaunuolio MS_JAUN_2 vartojamas tarminis variantas su vidurinės kartos atstovų MS_VID_2, MS_VID_3 ir pateikėjo MS_JAUN_3 vartojamais tarminiais variantais turi daugiau skirtumų negu pateikėjo MS_JAUN_1 atveju. Vis dėlto respondentas MS_JAUN_2, kaip ir jaunuolis MS_JAUN_1, kalbiniu požiūriu yra panašesnis į pateikėją MS_VID_3, o ne MS_VID_2. Tam įtakos turi nosinio balsio *ę* atliepimas [ɛ], [ɛ:], pvz., [g'r'ɛz'ĩ,n'ĩ:s] ~ *grėžinys*, [ɲ'ĩ's'p'r'ɛ:s'ĩ] ~ *išspręsi*; nosinio balsio *ą* atliepimas [ɔ:], pvz., [r'ɔ:s'tus] ~ *raštus*; dvigarsio [ɛn] iš *en* pirmojo dėmens nesiaurinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, t. y. nevyksta regresyvinė balsių asimiliacija, pvz., [p'ɛ'ŋ'k'ĩs / p'ɛ'ŋ'k'ĩs] ~ *penkis*; tvirtapradiškai kirčiuoto balsio *u*, įeinančio į dvibalsio *ui* sudėtį, neplatindamas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [klũ'rkũ] ~ *kluikų*; dvigarsio [ɔn] iš *an* pirmojo dėmens siaurinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį kirčiuotoje atitrauk-

30 pav. Pateikėjo MS_JAUN_1 tarminiai panašumai su kitais respondентаis

31 pav. Pateikėjo MS_JAUN_2 tarminiai panašumai su kitais respondентаis

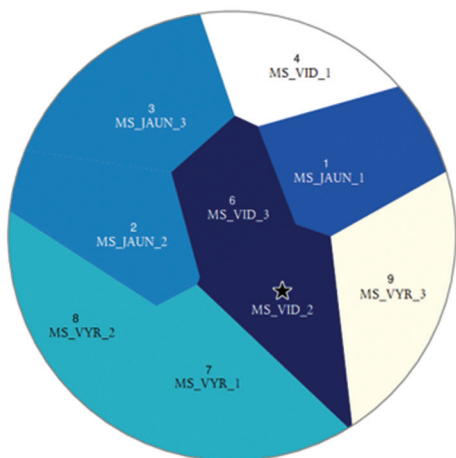

32 pav. Pateikėjo MS_JAUN_3 tarminiai panašumai su kitais respondентаis

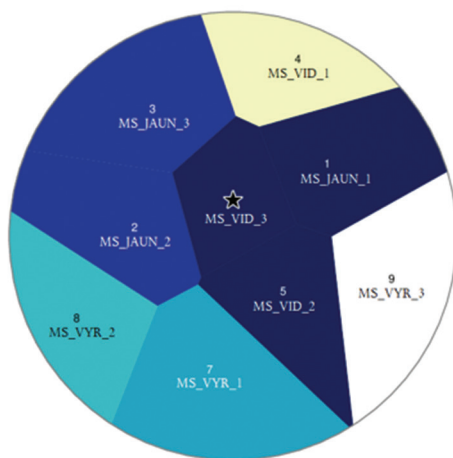
tiniu kirčiu pozicijoje, pvz., [dũ'n¹t¹s] ~ *dantis*. Pastarieji du atvejai, kai tariami siaurieji balsiai, rodo regresyvinės balsių asimiliacijos veikimą.

Respondento MS_JAUN_3 tarminės sąsajos su kitais tiriamaisiais gana panašios į jaunuolių MS_JAUN_1 ir MS_JAUN_2 – šis faktas rodo jaunesniosios kartos atstovų tarpusavio kalbinį artimumą. (žr. 32 pav.). Daugiausia panašumų turima su pateikėju MS_JAUN_1, gana stiprūs kalbiniai ryšiai sieja su respondentais MS_JAUN_2 ir MS_VID_3. Mažiausiai bendrų tarminių ypatybių esama su vyresniosios kartos atstovu MS_VYR_3 ir vidurinės kartos pateikėju MS_VID_1. Vis dėlto jaunesniosios kartos atstovas MS_JAUN_3 turi šiek tiek daugiau bendrų tarminių bruožų su respondentu MS_VID_1 negu kiti jaunesniosios kartos tiriamieji: dvigarsis *am* atliepiamas [õm], pvz., [ʊõm¹z¹d¹s] ~ *vamzdis*; nosinis balsis *ę* atliepiamas [ę], pvz., [g¹r¹ęz¹n¹s] ~ *gręžinys*; prieš aukštutinio pakilimo balsį platinamas tvirtagališkai kirčiuotas balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ur* sudėtį, pvz., [p¹l¹õr¹p¹s¹] ~ *plurpsi*, ir atitrauktinį kirtį gavęs balsis *u*, įeinantis į dvibalsio *ui* sudėtį, pvz., [põ¹k¹] ~ *puiki* – fiksuojami du regresyvinės balsių asimiliacijos neveikimo atvejai.

Atskaitos tašku pasirinkus vidurinės kartos pateikėją MS_VID_2, išryškėja, kad stipriausių kalbinių sąsajų esama su vidurinės kartos atstovu MS_VID_3, tačiau su kitu vidurinės kartos pateikėju – MS_VID_1 – turima gana mažai bendrų tarminių ypatybių (žr. 33 pav.). Nedidelis kalbinis panašumas pateikėją MS_VID_2 sieja ir su vyresniosios kartos respondentu MS_VYR_3, artimesni yra vyresniosios kartos atstovai MS_VYR_1 ir MS_VYR_2. Šį tarminį panašumą lemia tvirtagalės priegaidės vartojimas, pvz., [dar¹b¹n¹r¹k¹s] ~ *darbininkus*; kirčiuoto balsio *u* neplatinimas ir neilginimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [dur¹s] ~ *durys*; balsio *i*, įeinančio į dvigarsio *ir* sudėtį, neplatinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį įvairiose pozicijose (kirčiuotoje atitrauktiniu kirčiu, tvirtapradžiškai ir tvirtagališkai), pvz., [g¹r¹r¹d¹ / 'g¹r¹r¹-

33 pav. Pateikėjo MS_VID_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais

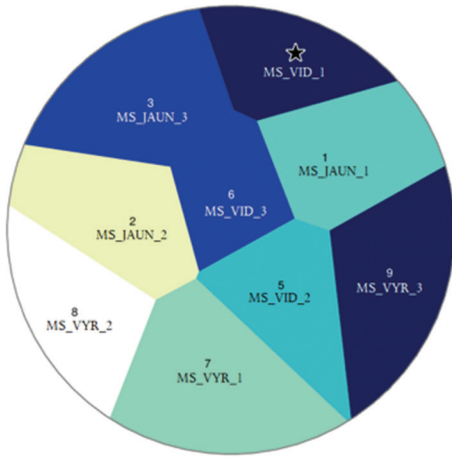

34 pav. Pateikėjo MS_VID_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais

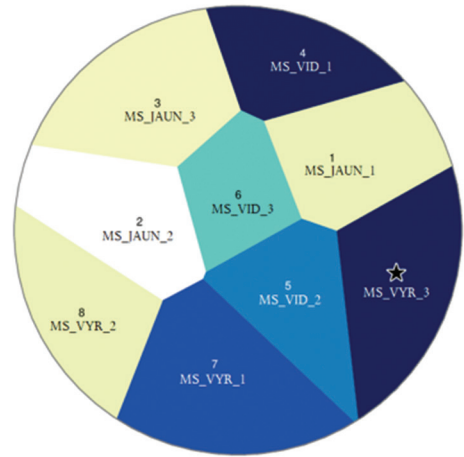
dī] ~ *girdi*, [ʒʲrʲnʲu] ~ *žirnių*, [pʲrʲfʲlʲi] ~ *piršlį*; balsio *u*, įeinančio į dvigarsio *ul* sudėtį, neplatrinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį kirčiuotoje atitrauktiniu kirčiu ir tvirtapradžiškai pozicijose, pvz., [pul.kũ:] ~ *pulky*, [dũ.l'kũ] ~ *dulkių* ir kt. Pateikėjai MS_VID_2, MS_VYR_1 ir MS_VYR_2 linkę išlaikyti siaurus balsius prieš aukštutinio pakilimo garsus, taigi jiems būdingas pagrindinis šiaurės žemaičių telšiškių bruožas – regresyvinė balsių asimiliacija.

34 pav. pateikti vidurinės kartos pateikėjo MS_VID_3 tarminiai ryšiai su kitais tiriamaisiais informantais rodo, kad pateikėją glaudžiausios sąsajos jungia su respondentais MS_VID_2 ir MS_JAUN_1. Kaip ir pateikėjo MS_VID_2 atveju, mažiausiai bendrų tarminių ypatybių turima su vyresniosios kartos respondentu MS_VYR_3. Su kitais vyresniosios kartos atstovais kalbiniai ryšiai nėra vienodi. Glaudesni ryšiai fiksuojami tarp respondentų MS_VID_3 ir MS_VYR_1, o su MS_VYR_2 esama didesnių tarminių skirtumų. Pateikėjai MS_VID_3 ir MS_VYR_1 vienodai atliepia nosinį balsį *ɛ* [ɛ], [ɛ:], pvz., [gʲrʲɛʒʲi.nʲɪ:s] ~ *grėžinys*, [ɪʲsʲpʲrʲɛ:sʲi] ~ *išspręsi*; išlaiko dvigarsius *em*, *en*, pvz., [kʲɛmʲsʲi.nâ:] ~ *kemsynai*, [nʲɛnʲdʲrʲɪns] ~ *nendrynas*; nesiaurina dvigarsio [ɔn] iš *an* pirmojo dėmens prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [lʲɔːŋgus] ~ *langus*, [rʲɔːŋku / ˈrɔːŋ.kũ:] ~ *rankų*; nesiaurina pirmojo dvigarsio [ɔm] iš *am* dėmens nekirčiuotoje pozicijoje, pvz., [sɔmʲdʲɪ:s] ~ *samdys*.

Vidurinės kartos atstovas MS_VID_1 tarminiu požiūriu panašiausias į vyresniosios kartos respondentą MS_VYR_3 (žr. 35 pav.). Gana daug bendrų tarminių požymių turima su vidurinės kartos pateikėju MS_VID_3, jaunuoliu MS_JAUN_3. Su kitu vidurinės kartos atstovu – MS_VID_2 – kalbiniai ryšiai silpnesni. Didesniam pateikėjų MS_VID_1 ir MS_VID_3 kalbiniam panašumui įtakos turi nosinio balsio *q* atliepimas [ɔ̆:], [ɔ], pvz., [rʲɔ̆:s.tus] ~ *raštus*, [grʲɔ̆ʒʲrʲnʲtʲɛ] ~ *gražinti*; dvigarsio *em* išlaikymas, pvz., [kʲɛmʲsʲi.nâ:] ~ *kemsynai*; taip pat du regresyvinės balsių asimiliacijos nebuvimo

35 pav. Pateikėjo MS_VID_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais

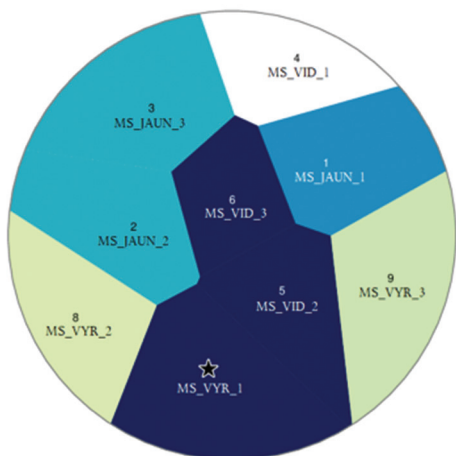

36 pav. Pateikėjo MS_VYR_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais

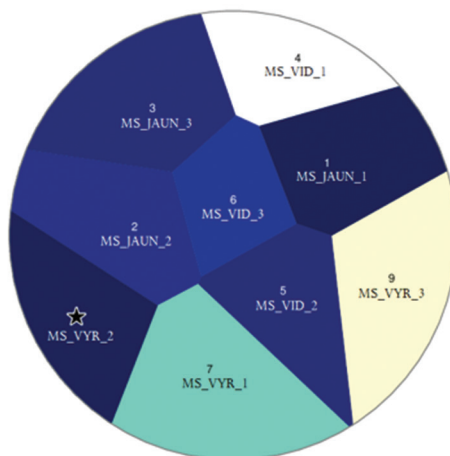
atvejai, kai prieš aukštutinio pakilimo balsį nesiaurinamas dvigarsio [ɛn] iš *en* gavęs atitrauktinį kirtį pirmasis dėmuo, pvz., [p'j̥ɲ'k'ɪs] ~ *penkis*, ir nesiaurinamas pirmasis dvigarsio [ɔm] iš *am* dėmuo nekirčiuotoje pozicijoje, pvz., [sɔm'dʲɪs] ~ *samdys*. Fiksuojamas vienas atvejis, kai regresyvinė balsių asimiliacija vyksta, t. y. prieš aukštutinio pakilimo balsį neplatintas tvirtapadiškai kirčiuotas balsis *u*, įeinantis į dvibalsio *ui* sudėtį, pvz., [kl̥ɪkʊ] ~ *kluikų*.

Vyresniosios kartos atstovo MS_VYR_3 tarminės ypatybės panašiausios į vidurinės kartos atstovo MS_VID_1, taigi šis pateikėjų panašumas yra abipusis (žr. 36 pav.). Nemažai panašumų turima su vidurinės kartos atstovu MS_VID_2, tačiau dar didesnis skaičius bendrų tarminių ypatybių sieja su vyresniosios kartos pateikėju MS_VYR_1. Tam įtakos turi dvigarsio *em* išlaikymas, pvz., [t'r̥ɛm'ɪtʲɛ] ~ *tremtyje*; regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejai: siaurinamas dvigarsio [ɔm] iš *am* tvirtapadiškai kirčiuotas pirmasis dėmuo, pvz., [s̥u'm'ɪs] ~ *samtis*, ir siaurinamas dvigarsio [ɔn] iš *an* nekirčiuotas pirmasis dėmuo, pvz., [abdɯŋk'ɪs't̥ɪ:tʲɛ] ~ *apdangstyti*. Vis dėlto daugiau fiksuojama regresyvinės balsių asimiliacijos neveikimo atvejų: prieš aukštutinio pakilimo balsį platinamas atitrauktiniu kirčiu kirčiuotas balsis *i*, pvz., [v'ɪɲ'ɪs] ~ *vinis*; tvirtagališkai kirčiuotas balsis *i*, kuris įeina į dvigarsio *il* sudėtį, pvz., [s'j̥ɪ'l'k'ɪu] ~ *silkių*; tvirtagališkai kirčiuotas balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ur* sudėtį, pvz., [p'ɪj̥ɲ'p'ɪs'ɪ] ~ *pljurpsi*; tvirtagališkai kirčiuotas balsis *u*, įeinantis į dvibalsio *ui* sudėtį, pvz., [zʲɪk'ɪu] ~ *zuikių*; nesiaurinamas pirmasis dvigarsio [ɔm] iš *am* dėmuo nekirčiuotoje pozicijoje, pvz., [sɔm'dʲɪs] ~ *samdys*, ir dvigarsio [ɛn] iš *en* pirmasis dėmuo, gavęs atitrauktinį kirtį, pvz., [p'j̥ɲ'k'ɪs] ~ *penkis*.

Atskaitos tašku pasirinkus vyresniosios kartos pateikėją MS_VYR_1, duomenys rodo, kad pateikėją stipriausi tarminiai ryšiai sieja su vidurinės kartos atstovais MS_VID_2 ir

37 pav. Pateikėjo MS_VYR_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais

38 pav. Pateikėjo MS_VYR_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais

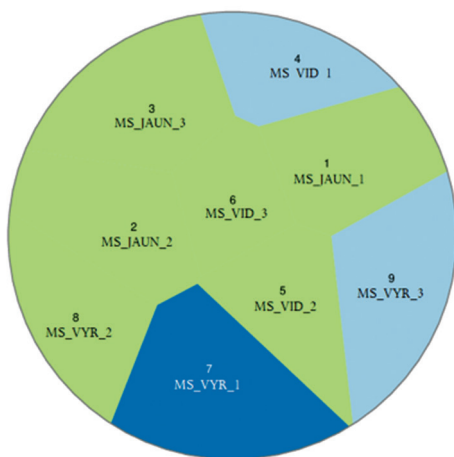
MS_VID_3, tačiau su trečiuoju vidurinės kartos respondentu – MS_VYR_1 – tarminės sąsajos yra silpnos (žr. 37 pav.). Panašūs kalbiniai ryšiai fiksuojami su jaunesniosios kartos atstovais, vis dėlto respondentai MS_VYR_1 ir MS_JAUN_1 turi šiek tiek daugiau bendrų tarminių požymių. Pateikėją MS_VYR_1 gana silpnos sąsajos sieja su kitais vyresniosios kartos respondentais. Jaunuolis MS_JAUN_1 kalbiniu požiūriu yra panašesnis negu pateikėjai MS_VYR_2 ir MS_VYR_3. Šį panašumą lemia dvigarsių *em*, *en* išlaikymas, pvz., [k^lem^ls^ln̩ː] ~ *kemsynai*, [n^len^ld^lr^ln̩ːs] ~ *nendrynas*; nosinio balsio *ę* atliepimas [ɛ], pvz., [g^lr^lɛʒ^ln̩ːs] ~ *gręžinys*. Nors kalbinių ypatybių nedaug, visos jos yra nebūdingos tradicinei šiaurės žemaičių telšiškių patarnei.

Iš vyresniosios kartos respondento MS_VYR_2 kalbinių ryšių su kitais tiriamaisiais matyti, kad daugiausia tarminių panašumų turima su jaunuoliu MS_JAUN_1, taip pat glaudžių sąsajų esama ir su kitais dviem jaunesniosios kartos atstovais bei vidurinės kartos pateikėjais MS_VID_2, MS_VID_3 (žr. 38 pav.). Mažiausiai bendrų tarminių ypatybių respondentas MS_VYR_2 turi su vidurinės kartos atstovu MS_VID_1. Su vyresniosios kartos pateikėjais respondento MS_VYR_2 tarminės sąsajos taip pat nėra labai stiprios, tačiau daugiau tarminių panašumų turima su tos pačios kartos atstovu MS_VYR_1: neplatinamas ir neilginimas kirčiuotas balsis *i* prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [spɔŋgɔu^ll^ln̩ː] ~ *spanguolinį*; neplatinamas tvirtagališkai kirčiuotas balsis *i*, įeinantis į dvigarsio *il* sudėtį, prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [p^lr^lt^ll^ld^lt^lɛ] ~ *pritildyti*; neplatinamas kirčiuotas atitrauktiniu kirčiu ir tvirtapradiškai balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ur* sudėtį, prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [ˈbur^ln̩ː] ~ *burnų*, [g^lur^lk^lʃ^ln̩ːus] ~ *gurkšnius* ir kt. Vyresniosios kartos pateikėjus MS_VYR_2 ir MS_VYR_1 sieja polinkis tarti siauruosius garsus prieš aukštutinio pakilimo balsius, t. y. šiais atvejais veikia regresyvinė balsių asimiliacija.

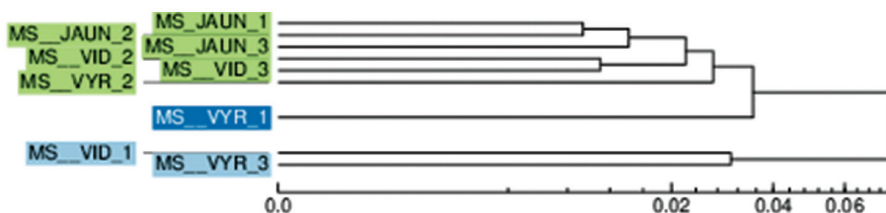
4.1.2.3. Klasterinė analizė ir diferenciniai tarminiai požymiai

Trinarė klasterizacija išryškino vyresniosios kartos atstovų kalbinį nehomogeniškumą: pateikėjas MS_VYR_1 sudaro vienanarį mėlynąjį klasterį, respondentas MS_VYR_3 kartu su vidurinės kartos atstovu MS_VID_1 grupuojami į kitą klasterį, o pateikėjas MS_VYR_2 su likusiais tiriamaisiais sudaro trečią grupę (žr. 39 pav.).

Formuojant klasterius, pirmuoju žingsniu sujungti jaunesniosios kartos atstovai MS_JAUN_1 ir MS_JAUN_2 (žr. 40 pav.). Antruoju etapu grupuojami vidurinės kartos respondentai MS_VID_2 ir MS_VID_3. Trečiuoju žingsniu prie žalsvąjį klasterį sudarančių jaunuolių MS_JAUN_1 ir MS_JAUN_2 grupės jungiamas trečiasis jaunesniosios kartos atstovas MS_JAUN_3. Ketvirtuoju klasterizacijos etapu vidurinės kartos pateikėjai MS_VID_2 ir MS_VID_3 grupuojami su jaunesniosios kartos respondентаis MS_JAUN_1, MS_JAUN_2 ir MS_JAUN_3, o prie šios grupės penktuoju klasterizacijos žingsniu prijungiamas vyresniosios kartos pateikėjas MS_VYR_2 – baigiamas sudaryti žalsvasis klasteris. Šeštuoju etapu sugrupuojami vidurinės kartos pateikėjas MS_VID_1 ir vyresniosios kartos atstovas MS_VYR_3, ir suformuojamas žydrasis klasteris. Taigi anksčiau suformuoto žalsvojo klasterio nariai turi šiek tiek daugiau

39 pav. Mósėdžio (LKA 40) punkto pateikėjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Trys klasteriai

40 pav. Trijų klasterių jungimo dendrograma

kalbinių panašumų negu žydrąjį klasterį sudarantys tiriamieji. Septintasis klasterizacijos žingsnis iliustruoja vyresniosios kartos respondento MS_VYR_1, sudarančio vienanarį mėlynąjį klasterį, tarminį savitumą – pateikėjas tik šiuo etapu jungiamas prie žalsvąjį klasterį sudarančių narių. Aštuntuoju žingsniu sujungiami žydrąjį klasterį sudarantys tiriamieji su žalsvojo ir mėlynojo klasterių narių grupe.

Mėlynojo klasterio pateikėją MS_VYR_1 labiausiai diferencijuoja tvirtagališkai kirčiuoto balsio *u*, įeinančio į dvibalsio *ui* sudėtį, platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [zõ'ɪk'ɯ] ~ *zuikių*. Žemesniu F_{1,5} balu įvertintas nosinio balsio *q* atliepimas [ɑ], pvz., [gra'z'ɪn't'ɕ] ~ *gražinti*; nosinio balsio *ɛ* atliepimas [ɛ:], pvz., [ɪ^h's'p'ɪ'ɛ:s'ɪ] ~ *išspręsi*; atitrauktiniu kirčiu kirčiuoto balsio *i* platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [v'ɛ'n'ɪs] ~ *vinis*; tvirtagališkai kirčiuoto balsio *i*, kuris įeina į dvigarsio *il* sudėtį, platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [s'ɕ'ɪk'ɯ] ~ *silkių*; tvirtaprade priegaide kirčiuoto balsio *u*, sudarančio dvibalsio *ui* pirmąjį dėmenį, platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [klõ'ɪku] ~ *kluikų* (žr. 9 lentelę). Balsių platinimo atvejai prieš aukštutinio pakilimo balsius iliustruoja regresyvinės balsių asimiliacijos nebuvimą, taigi šiuo požiūriu respondentų vartojamas tarminis variantas artimesnis šiaurės žemaičiams kretingiškiams. Pabrėžtina, kad visos šios diferencinės ypatybės nėra būdingos tik pateikėjui MS_VYR_1 (plg. santykius 1:2, 1:3).

9 lentelė. Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.45	0.35	0.52	zuikių 1:2
0.36	0.22	0.46	gražinti 1:3 išspręsi 1:3 kluikų 1:3 silkių 1:3 vinis 1:3

10 lentelėje pateikti žydrąjį klasterį sudarančių vidurinės kartos respondento MS_VID_1 ir vyresniosios kartos atstovo MS_VYR_3 diferenciniai požymiai atspindi regresyvinės balsių asimiliacijos neveikimą, kai prieš aukštutinio pakilimo garsus balsiai *i*, *u* neišlaikomi siauri. Platinamas ir ilginamas kirčiuotas balsis *i*, pvz., [spõŋgõu'l'ɕ'n'ɪ] ~ *spanguolinį*; platinamas tvirtapradiškai ir tvirtagališkai kirčiuotas balsis *i*, įeinantis į dvigarsio *ir* sudėtį, pvz., [z'ɕ'r'n'ɯ] ~ *žirnių*, [p'ɕ'r'ɪ'ɪ] ~ *piršlį*; platinamas kirčiuotas balsis *u*, pvz., [dõ'r'ɪs] ~ *durys*; platinamas tvirtapradiškai kirčiuotas balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ul* sudėtį, pvz., [dõ'l'k'ɯ] ~ *dulkių*; platinamas tvirtapradiškai kirčiuotas balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ur* sudėtį, pvz., [gõ'r'k'ɪ'n'ɯs] ~ *gurkšnius*. Regresyvinė balsių asimiliacija neveikia balsių *i*, *u*, taip pat šių balsių įeinančių į dvigarsių sudėtį kirčiuotose pozicijose.

10 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.64	0.64	0.64	dulkių 2:2 durys 2:2 gurkšnius 2:2 piršlį 2:2 spanguolinį 2:2 žirnių 2:2

Žalsvojo klasterio narių MS_JAUN_1, MS_JAUN_2, MS_JAUN_3, MS_VID_2, MS_VID_3 ir MS_VYR_2 aukščiausiu F_{1,5} balu įvertinti diferenciniai požymiai skirtingi tik šiems tiriamiesiems (žr. 11 lentelę). Pateikėjai prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaiko siaurą atitrauktiniu kirčiu kirčiuotą balsį *i*, pvz., [v^h₁n^his] ~ *vinis*, taip pat tvirtagališkai kirčiuotą balsį *i*, kuris įeina į dvigarsio *il* sudėtį, pvz., [s^hl^hk^hu] ~ *silkių*; neplatinamas atitrauktiniu kirčiu kirčiuotas balsis *i*, įeinantis į dvigarsio *ir* sudėtį, ir netrumpinama galūnė, pvz., [g^hr^hr^hd^hi] ~ *girdi*; neplatinamas ir neilginamas kirčiuotas balsis *u*, pvz., [d^hur^his] ~ *durys*. Visais atvejais vyksta regresyvinė balsių asimiliacija.

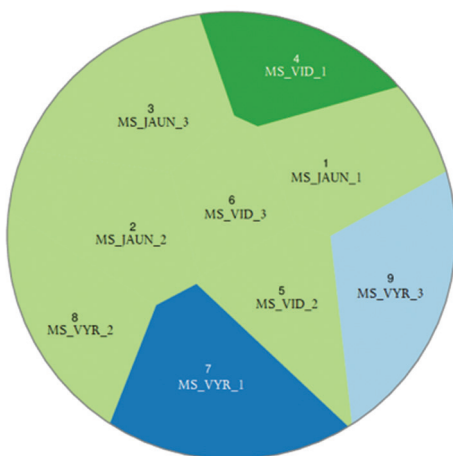
Mažiau žalsvojo klasterio respondentus diferencijuoja regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejis, kai prieš aukštutinio pakilimo balsį siaurinamas dvigarsio [ɔn] iš *an* pirmasis dėmuo, pvz., [d^hũn^ht^his] ~ *dantis*. Šis diferencinis požymis būdingas penkiems klasterio nariams.

11 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.68	0.67	0.67	durys 6:6 girdi 6:6 silkių 6:6 vinis 6:6
0.53	0.63	0.46	dantis 5:5

Sugrupavus Mósédžio (LKA 40) tiriamuosius į keturis klasterius, nuo žydrojo klasterio atskiriamas vidurinės kartos pateikėjas MS_VID_1, kuris sudaro žaliąjį klasterį. Kiti vidurinės kartos atstovai kartu su jaunesniosios kartos tiriamaisiais ir vienu vyresniosios kartos respondentu lieka nepasikeitusio žalsvojo klasterio sudėtyje. Taigi šiame klasterizacijos etape išryškėja pateikėjo MS_VID_1 kalbinis savitumas. (žr. 41 ir 42 pav.).

Diferencinių požymių, būdingų tik žydrąjį klasterį sudarančiam respondentui MS_VYR_3 nefiksuojama, vis dėlto žydrojo klasterio narį labiausiai skiria tvirtagalės priegaidės nevarojimas, pvz., [dar^hb^hl^hn^hɪ^hkus] ~ *darbininkus*; kirčiuoto balsio *i* platinimas ir ilginimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [spɔŋgɔu^hl^hɛ^hn^hɪ] ~ *spanguolinį*;

41 pav. Mósédžio (LKA 40) punkto pateikéjù grupavimasis pagal vartojamù tarminiù ypatybiù panašumà. Keturi klasteriai

42 pav. Keturiù klasteriù jungimo dendrograma

tvirtapradiškai ir tvirtagališkai kirčiuoto balsio *i*, įeinančio į dvigarsio *ir* sudėtį platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [ʒʲɛˈrʲnʲɪ] ~ *žirnių*, [pʲɛˈrʲlʲi] ~ *piršlį*; kirčiuoto balsio *u* platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį pvz., [ˈdɔˈrʲɪs] ~ *durus*; tvirtapradiškai kirčiuoto balsio *u*, įeinančio į dvigarsio *ul* sudėtį, platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį pvz., [ˈdɔˈlʲkʲu] ~ *dulkių*; tvirtapradiškai kirčiuoto balsio *u*, įeinančio į dvigarsio *ur* sudėtį, platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [ˈgɔˈrʲkʲlʲnʲɪs] ~ *gurkšnius*; tvirtagališkai kirčiuoto balsio *u*, įeinančio į dvibalsio *ui* sudėtį, platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [zɔˈikʲu] ~ *zuikių*. (žr. 12 lentelę). Beveik visi atvejai yra regresyvinės balsių asimiliacijos neveikimo pavyzdžiai.

Vienanario žaliojo klasterio pateikėjo MS_VID_1 aukščiausiu $F_{1,5}$ balu įvertinti diferenciniai požymiai yra nosinio balsio *q* atliepimas [ɔː], pvz., [rʲkɔːsʲi] ~ *įkasi*; nosinio balsio *q* atliepimas [a], balsio *i* neplatinimas veiksmazodžio bendraties priesagoje *-ti*, pvz., [grɔːʒʲrʲnʲtʲɛ] ~ *grąžinti*; taip pat regresyvinės balsių asimiliacijos neveikimo atvejai: kirčiuoto balsio *i* platinimas ir ilginimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [spɔŋgɔuˈlʲɛˈnʲɪ] ~ *spanguolinį*; tvirtapradiškai ir tvirtagališkai kirčiuoto balsio *i*, įeinan-

12 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.45	0.35	0.52	darbininkus 1:2 dulkių 1:2 durys 1:2 gurkšnius 1:2 piršlį 1:2 spanguolinį 1:2 zuikių 1:2 žirnių 1:2

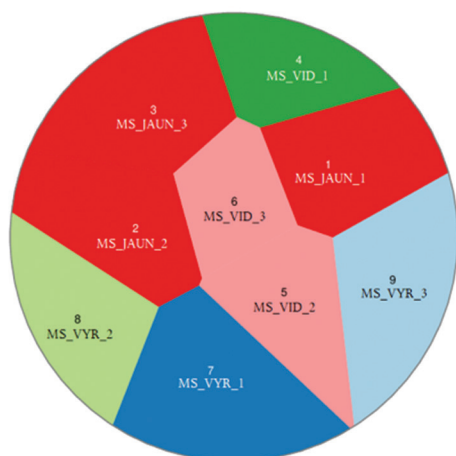
čio į dvigarsio *ir* sudėtį platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [z'ɛ'r'n'ɪ] ~ *žirnių*, [p'ɛ'r'ɫ'ɪ] ~ *piršlį*; kirčiuoto balsio *u* platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį pvz., [dɔ'r'ɪs] ~ *durys*; tvirtapradžiškai kirčiuoto balsio *u*, įeinančio į dvigarsio *ul* sudėtį, platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį pvz., [dɔ'l'k'ɪ] ~ *dulkių*; tvirtapradžiškai kirčiuoto balsio *u*, įeinančio į dvigarsio *ur* sudėtį, platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [gɔ'r'k'ɫ'n'ɪs] ~ *gurkšnius*; atitrauktiniu kirčiu kirčiuoto balsio *u*, įeinančio į dvibalsio *ui* sudėtį, platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [pɔ'ɪ,k'ɪ] ~ *puiki* (žr. 13 lentelę).

13 lentelė. Žaliojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

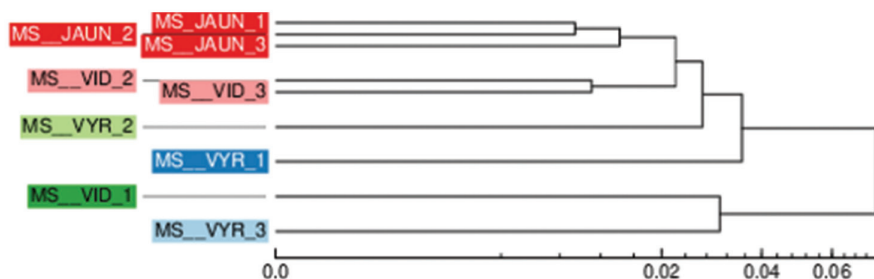
Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.45	0.35	0.52	dulkių 1:2 durys 1:2 grąžinti 1:2 gurkšnius 1:2 piršlį 1:2 puiki 1:2 spanguolinį 1:2 įkąsi 1:2 žirnių 1:2

Šešianare klasterizacija nustatyta ryškesnė tiriamųjų diferenciacija kartų atžvilgiu. Visi jaunesniosios kartos atstovai sudaro atskirą grupę, taigi jų vartojami tarminiai variantai turi daug panašumų, vidurinės kartos pateikėjų MS_VID_2 ir MS_VID_3 grupavimas į rožinį klasterį taip pat rodo jų kalbinį artimumą, tačiau vyresniosios kartos pateikėjai patenka į skirtingus vienanarius klasterius. (žr. 43 ir 44 pav.).

14 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad žalsvojo klasterio pateikėjų MS_VYR_2 labiausiai skiria balsio *i* neplatinimas veiksmažodžio bendraties priesagoje *-ti*, pvz., [grɔ'z'ɪ'n't'ɛ] ~ *grąžinti*; suvienbalsinto dvibalsio *ai* trumpinimas, pvz., [pur'ɪ'ɪ:nâ] ~ *puovynai*.

43 pav. Mósédžio (LKA 40) punkto pateikėjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Šeši klasteriai

44 pav. Šešių klasterių jungimo dendrograma

Mažiau žalsvojo klasterio narį nuo kitų tiriamųjų skiria dvigarsio *en* atliepimas [ɛn], pvz., [nʲɛnʲdʲrʲɪns] ~ *nendrynas*.

Didžiausią grupę sudaro ypatybės, įvertintos žemiausiu $F_{1,5}$ balu, t. y. būdingos dar trims kitų klasterių tiriamiesiems ir diferencijuojančios mažiausiai. Nosinis balsis *q* atliepiamas [q̥], pvz., [r̥q̥stus] ~ *rąstus*; dvigarsis *em* atliepimas [ɛm], pvz., [kʲɛmʲsʲt̪n̪] ~ *kemsynai*; dvigarsio [ɔn] iš *an* pirmasis dėmuo, kirčiuotas tiek tvirtapadiškai, tiek tvirtagališkai, siaurinamas prieš aukštutinio pakilimo balsį, taigi yra veikiamas regresyvinės balsių asimiliacijos, pvz., [l̪uŋgus] ~ *langus*, [r̪uŋku] ~ *ranku*; taip pat asimiliacija vyksta atliepiant dvigarsio [ɔm] iš *am* pirmąjį dėmenį, kirčiuotą tvirtapadiškai, pvz., [s̪uʲmʲt̪is] ~ *samtis*.

Rožinį klasterį sudarančių narių MS_VID_2 ir MS_VID_3 diferenciniai požymiai trejopi. Ypatybių, kurios būtų būdingos tik šiems pateikėjams ir skirtų juos nuo kitų tiriamųjų, nėra. Dalis diferencinių požymių skirtini dar vienam pateikėjui, dalis – dviem, dalis – trims (žr. 15 lentelę).

14 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.45	0.35	0.52	grąžinti 1:2 purvynai 1:2
0.36	0.22	0.46	nendrynas 1:3
0.28	0.13	0.38	kemsynai 1:4 langus 1:4 rankų 1:4 rąstus 1:4 samtis 1:4

Aukščiausiu F_{1,5} balu įvertintas dvigarsio *em* atliepimas [ɛm], pvz., [tʰɾʲɛmʲtʰɛ] ~ *tremtyje*; dvigarsio [ɔŋ] iš *an* nekirčiuoto pirmojo dėmens platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį – regresyvinė balsių asimiliacija nevyksta, pvz., [abdɔŋkʰsʰtʰtʰɛ] ~ *apdangstyti*.

Žemesnį F_{1,5} įvertį turi dvigarsio [ɔŋ] iš *an* pirmojo dėmens, kirčiuoto tvirtagališkai, platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [rɔŋku] ~ *rankų*; dvigarsio [ɔm] iš *am* pirmojo dėmens, kirčiuoto tvirtapradiškai platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [sɔmʲtʰɪs] ~ *samtis*. Abu pavyzdžiai iliustruoja regresyvinės balsių asimiliacijos nebuvimą.

Mažiausiai vidurinės kartos pateikėjus MS_VID_2 ir MS_VID_3 nuo kitų tiriamųjų diferencijuoja du regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejai, kai prieš aukštutinio pakilimo balsį neplatinamas tvirtagališkai kirčiuotas balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ur* sudėtį, pvz., [pʰʲʉrʲpʰsʲɪ] ~ *pliurpsi*, ir atitrauktinį kirtį gavęs – tvirtagališkai kirčiuotas (ši ypatybė taip pat diferencijuoja rožinio klasterio narius) – balsis *u*, įeinantis į dvibalsio *ui* sudėtį, pvz., [pʰʲɪkʲɪ] ~ *puiki*; taip pat fiksuojamas vienas atvejis, kai regresyvinė balsių asimiliacija galėtų veikti, tačiau neveikia – nesiaurinamas tvirtapradiškai kirčiuotas dvigarsio [ɔŋ] iš *an* pirmasis dėmuo prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [lɔŋgus] ~ *langus*.

15 lentelė. Rožinio klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.53	0.42	0.59	apdangstyti 2:3 tremtyje 2:3
0.43	0.28	0.54	rankų 2:4 samtis 2:4
0.34	0.17	0.46	langus 2:5 pliurpsi 2:5 puiki 2:5

Raudonojo klasterio pateikėjus MS_JAUN_1, MS_JAUN_2 ir MS_JAUN_3 labiausiai diferencijuoja dvigarsio [ɔn] iš *an* pirmojo dėmens, kirčiuoto tiek tvirtapradiškai, tiek tvirtagališkai, siaurinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [l̥uːŋɡus] ~ *langus*, [r̥ũːŋku] ~ *rankų*; taip pat dvibalsio *ui* pirmojo dėmens atliepimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, tačiau pabrėžtina, kad pateikėjai balsį taria skirtingai: respondentai MS_JAUN_1 ir MS_JAUN_2 pirmojo dvibalsio dėmens neplatina ir nevartoja tvirtagalės priegaidės, pvz., [p̥uɪˌkʲɪ] ~ *puiki*; o jaunuolis MS_JAUN_3, kaip ir vidurinės kartos pateikėjas MS_VID_1, neišlaiko balsio *u* siaurumo, vartoja tvirtagalę priegaidę, pvz., [p̥øːɪˌkʲɪ] ~ *puiki* (žr. 16 lentelę).

16 lentelė. Raudonojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.56	0.46	0.63	langus 3:4 puiki 3:4 rankų 3:4
0.49	0.59	0.42	vamzdis 2:2
0.46	0.30	0.57	dantis 3:5 rąstus 3:5 samdys 3:5

Raudonojo klasterio narius mažiau diferencijuoja dvigarsio *am* išlaikymas, pvz., [v̥äːmʲzˈdʲɪs] ~ *vamzdis*, tačiau ši skiriamoji ypatybė būdinga tik jaunuoliams MS_JAUN_1 ir MS_JAUN_2, todėl turi žemesnę F_{1,5} įvertį.

Mažiausiai reprezentatyvūs diferenciniai požymiai yra nosinio balsio *q* atliepimas [ç̥], pvz., [r̥õːs̥tus] ~ *rąstus*; dvigarsio [ɔn] iš *an* pirmojo dėmens siaurinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį kirčiuotoje atitrauktiniu kirčiu pozicijoje, pvz., [d̥ũːnʲtʲɪs] ~ *dantis*; pirmojo dvigarsio [ɔm] iš *am* dėmens siaurinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį nekirčiuotoje pozicijoje, pvz., [s̥umʲd̥ʲɪs] ~ *samdys*.

Duomenys rodo, kad tarp raudonojo klasterio diferencinių požymių dominuoja atvejai, kai regresyvinė balsių asimiliacija pateikėjams yra būdinga.

4.1.2.4. Apibendrinimas

Išanalizavus Mósédžio (LKA 40) punkto atvejį, išryškėjo, kad jaunesniosios kartos atstovams būdingos tarminės ypatybės yra homogeniškesnės, o vyresniosios kartos respondentų vartojami tarminiai variantai turi daugiau skirtumų.

Respondentai prieš aukštutinio pakilimo garsus nuosekliausiai išlaiko siaurą balsį *i* nekirčiuotoje pozicijoje, siaurą balsį *u*, gavusį atitrauktinį kirtį, taip pat beveik visi pateikėjai išlaiko nekirčiuoto balsio *u* siaurumą. Kitais balsių *i*, *u* atliepimo atvejais esama įvairavimo tarp vidurinės ir vyresniosios kartos atstovų.

Regresyvinės balsių asimiliacijos veikimas dominuoja atliepiant balsius *i*, *u*, įeinančius į dvigarsių *il*, *ir*, *ul*, *ur*, dvibalsio *ui* sudėtį, tačiau fiksuojama ir balsių platinimo atvejų. Daugiausia įvairuoja tvirtagališkai kirčiuoto balsio *u*, įeinančio į dvigarsio *ur* sudėtį, atliepimas. Apskritai nuosekliausiai balsių *i*, *u* siaurumą įvairiose pozicijose išlaiko jaunesniosios kartos atstovai.

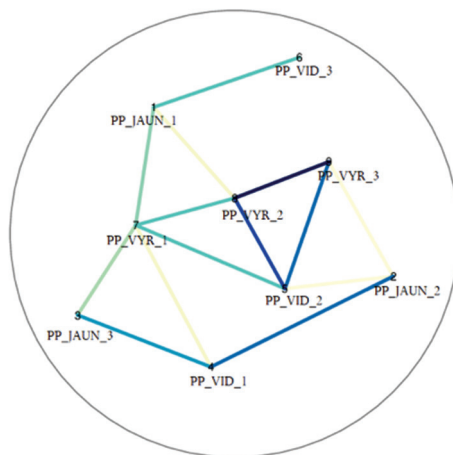
Dvigarsių [ɔŋ], [ɔm], [ɛŋ], [ɛm] iš *an*, *am*, *en*, *em* grupėje regresyvinės balsių asimiliacijos vyraujančia ypatybe negalima laikyti, išskyrus atvejus, kai atliepiamas dvigarsio [ɔm] pirmasis dėmuo, kirčiuotas atitrauktiniu kirčiu, ir dvigarsio [ɔŋ] pirmasis dėmuo nekirčiuotoje pozicijoje. Išsiskiria dvigarsio [ɔm] pirmojo dėmens, kirčiuoto tvirtagališkai, atliepimas: regresyvinės balsių asimiliacijos veikimas nefiksuojamas, tačiau du jaunesniosios kartos atstovai linkę išlaikyti dvigarsį *am*. Kitais atvejais dvigarsių [ɔŋ], [ɔm] pirmųjų dėmenų siaurinimas iš esmės yra lygus nesiaurinimui, taigi regresyvinė balsių asimiliacija veikia pramaišiu. Pabrėžtina, kad šiais atvejais jaunesniosios kartos tiriamieji balsius siaurina nuosekliau.

4.1.3. PAPILĖS (LKA 47) ATVEJIS

4.1.3.1. Tarminiai Papilės (LKA 47) pateikėjų skirtumai

Iš linijų / spindulių arba tinklų pseudožemėlapyje iliustruojamų tarminių Papilės (LKA 47) pateikėjų panašumų matyti, kad nė viena respondentų karta neturi ryškaus kalbinio homogeniškumo (žr. 45 pav.).

Stipriausi kalbiniai ryšiai jungia vyresniosios kartos atstovus PP_VYR_2, PP_VYR_3 ir vidurinės kartos respondentą PP_VID_2, tačiau pateikėjo PP_VYR_2 tarminiai panašumai su vyresniosios kartos respondentu PP_VYR_1 nėra labai ryškūs.

45 pav. Tarminiai Papilės (LKA 47) pateikėjų panašumai

Gana nemažai bendrų kalbinių ypatybių turi vidurinės kartos pateikėjas PP_VID_1 su jaunuoliu PP_JAUN_2, šiek tiek mažiau kalbinių sąsajų fiksuojama su jaunesniosios kartos atstovu PP_JAUN_3.

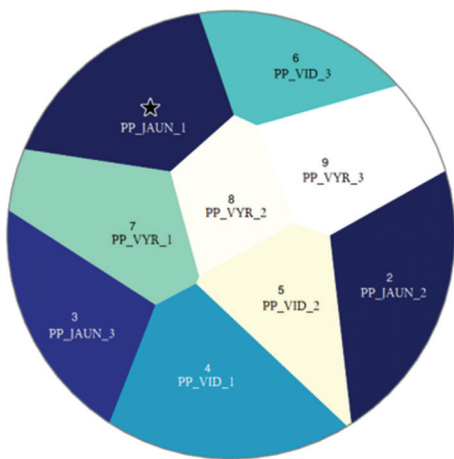
Jaunesniosios kartos pateikėją PP_JAUN_1 stipresni tarminiai ryšiai sieja su vidurinės kartos atstovu PP_VID_3 ir PP_VYR_1, mažai panašumų esama su pateikėju PP_VYR_2.

Kalbiniam tiriamųjų (ne)panašumui patvirtinti arba paneigti būtina atskaitos taškų pseudožemėlapiuose pateiktų duomenų ir klasterinė analizė, nes tinklų pseudožemėlapyje atspindėti ne visų tiriamųjų kalbiniai ryšiai (jie vaizduojami tarp gretimų atsiiktine tvarka išdėstytų tiriamųjų).

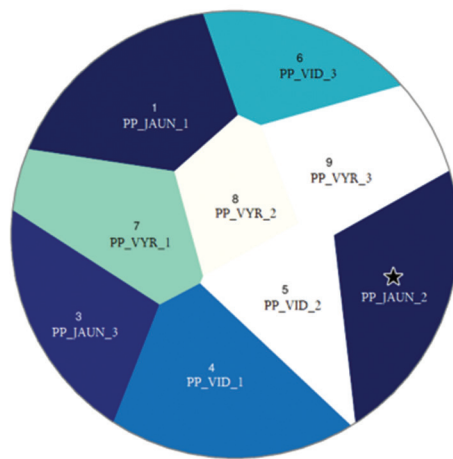
4.1.3.2. Atskaitos taškų pseudožemėlapiai

Atskaitos taškais pasirinkus pateikėjus PP_JAUN_1 ir PP_JAUN_2, išryškėja abipusis jų tarpusavio kalbinis panašumas (žr. 46 ir 47 pav.). Labai panašūs kalbiniai ryšiai su kitais Papilės (LKA 47) tiriamaisiais. Abu jaunuoliai daugiausia bendrų tarminių ypatybių turi su trečiuoju jaunesniosios kartos atstovu PP_JAUN_3, mažiausiai – su vyresniosios kartos respondentais PP_VYR_2, PP_VYR_3 ir vidurinės kartos pateikėju PP_VID_2. Jaunuolių vartojamo tarminio varianto nepanašumas į vyresniosios kartos atstovų vartojamą tarminį variantą rodo gana ryškų kalbinių atotrūkį tarp skirtingų amžiaus grupių respondentų. Tikėtina, kad būtent jaunesnioji karta yra imlesnė kalbiniams pokyčiams.

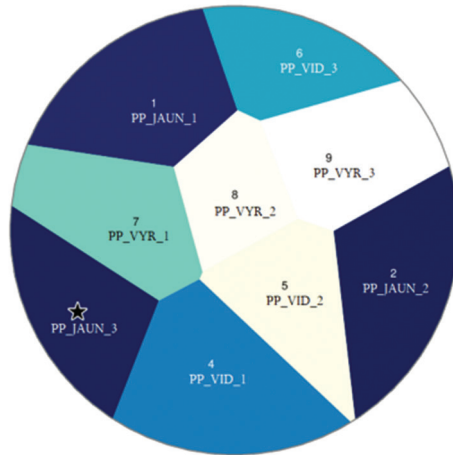
Tiriamasis PP_JAUN_1 kalbiniu požiūriu vis dėlto yra šiek tiek panašesnis į PP_VID_2 negu PP_JAUN_2. Tai lemia *i* kamieno daiktavardžio vienaskaitos vietininko galūnės atliepimas ne tradicinei tarmai būdinga *-ė* (iš *-ėje*), pvz., [tʰrʲemʲtʲɪ:] ~ *trem-*

46 pav. Pateikėjo PP_JAUN_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais

47 pav. Pateikėjo PP_JAUN_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais

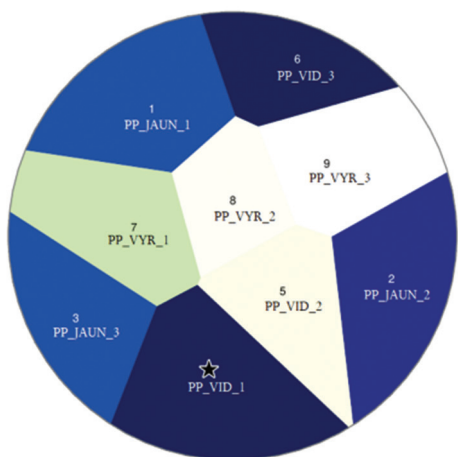
48 pav. Pateikėjo PP_JAUN_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais

tyje; balsio y ilgumo neišlaikymas galūnėje, pvz., [ˈdurʲɪs] ~ *durys*; galūnių redukcijos atvejai, pvz., [lʲɛˈpʲɪns] ~ *liepynas*, [ɪjʲsʲpʲɪrʲɛˈsʲɪ] ~ *išspręsi*, [kʲɛtʲɪs] ~ *kietis* (pastarajame žodyje skirtingai atliepiamas dvibalsis *ie*, kurį pateikėjas PP_VID_2 taria šiaurės žemaičiams būdingu [ê]), pvz., [kʲêtʲɪs] ~ *kietis*).

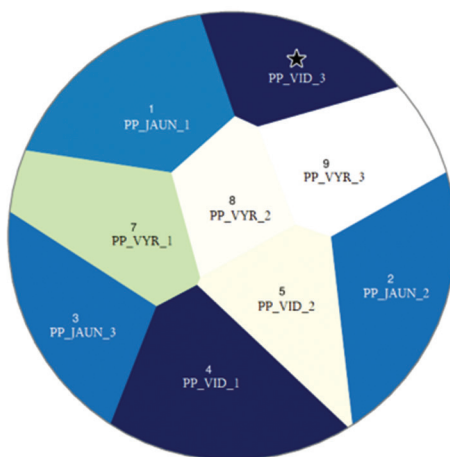
Atitinkamai respondento PP_JAUN_2 kalbiniai ryšiai su pateikėju PP_VID_2 silpnesni, tačiau daugiau bendrų ypatybių turima su kitu vidurinės kartos atstovu – PP_VID_1. Tarminiai požymiai, labiau siejantys būtent pateikėją PP_JAUN_2 su PP_VID_1 yra daugiausia polinkis kai kuriuose žodžiuose netrumpinti galūnių, pvz., [lʲɛˈpʲɪnas] ~ *liepynas*, [ɪjʲsʲpʲɪrʲɛˈsʲɪ] ~ *išspręsi* (taip pat vienodai tariamas ilgasis [êː]), [kʲɛtʲɪs] ~ *kietis*, [ˈjuɔdʲɪs] ~ *judis*, [ɑbdɑŋˈkʲɪsʲtʲɪtʲɪ] ~ *apdangstyti*, [ˈgʲɪrʲdʲɪ] ~ *girdi*; galūnėje atliepiamas pusilgis balsis [r], pvz., [ˈdurʲrs] ~ *durys*.

Iš 48 pav. pateiktų trečiojo jaunesniosios kartos atstovo PP_JAUN_3 tarminių panašumų su kitais pateikėjais matyti, kad glaudžiausios (vienodo stiprumo) kalbinės sąsajos yra su kitais jaunuoliais, o (ne)panašumo lygis su vidurinės ir vyresniosios kartų pateikėjais iš esmės atitinka respondentų PP_JAUN_1 ir PP_JAUN_2 ryšius su Papilės (LKA 47) tiriamaisiais. Taigi jaunesniąją kartą šiuo požiūriu būtų galima laikyti gana homogeniška.

Nors jaunesniosios kartos atstovo PP_JAUN_3 (kaip ir kitų jaunuolių) tarminės ypatybės nepanašiausios į vyresniosios kartos respondentų PP_VYR_2, PP_VYR_3, su trečiuoju vyresniosios kartos pateikėju PP_VYR_1 esama kur kas daugiau bendrų tarminių požymių. Išlaikomi dvibalsiai *ie*, *uo*, pvz., [kʲɛtʲɪs] ~ *kietis*, [ˈjuɔdʲɪs] ~ *judis*; išlaikomas dvigarsis *am*, pvz., [sʲɑˈmʲtʲɪs] ~ *samtis*; išlaikomas dvigarsis *an*, pvz., [lʲɑˈŋgʊs] ~ *langus*; išlaikomas dvigarsis *em*, pvz., [pʲɛˈmʲpʲɪʊ] ~ *pempių*; išlaikomas dvigarsis *en*, pvz., [mʲɛˈŋʲkʲɪʊ] ~ *menkių*; nosinio balsio *q* atliepimas [âː], pvz., [rʲkâːsʲɪ] ~ *įkqsi*; nevartojamas tradicinei žemaičių tarnei įprastas kamienas *num-*, pvz., [nɑˈmʲmʲɪ] ~

49 pav. Pateikėjo PP_VID_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais

50 pav. Pateikėjo PP_VID_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais

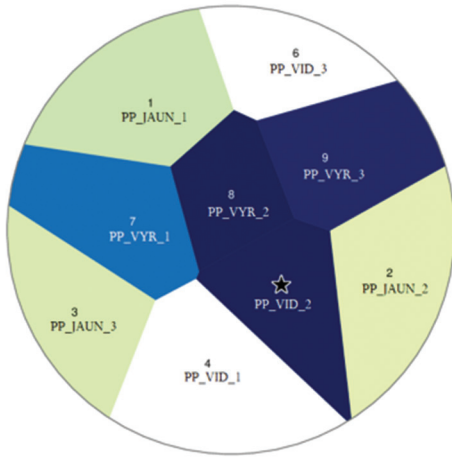
naminį; ant antrojo dvigarsio *ur* dėmens koncentruojamas tvirtagalės priegaidės spūdis, pvz., [pʰʉʀʰpʰsʲi] ~ *plurpsi*; atitrauktinį kirtį turintis balsis *u*, įeinantis į dvibalsio *ui* sudėtį, išlaikomas siauras prieš aukštutinio pakilimo balsį, t. y. vyksta regresyvinė balsių asimiliacija, ir netiriamas su tvirtagale priegaide, pvz., [pʉi:kʲi] ~ *puiki* ir kt. Vyrauja netarminė kalbai būdingi požymiai, kurie respondentų PP_JAUN_3, PP_VYR_1, taip pat PP_JAUN_1 ir PP_JAUN_2 vartojamam tarminiam variantui turi gana daug įtakos.

Vidurinės kartos pateikėjų PP_VID_1 ir PP_VID_3 kalbiniai ryšiai su kitais tiriamaisiais yra labai panašaus lygio: abu respondentai daugiausia kalbinių sąsajų turi tarpusavyje, o mažiausiai panašėja į vyresniosios kartos pateikėjus PP_VYR_2, PP_VYR_3 ir trečiąją vidurinės kartos atstovą PP_VID_2 (žr. 49 ir 50 pav.).

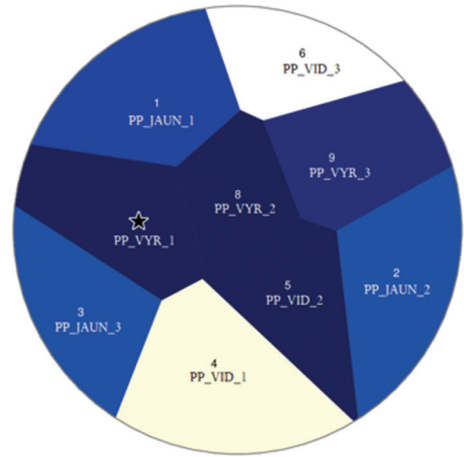
Tokie rezultatai įrodo respondentų PP_VID_1 ir PP_VID_3 glaudžias kalbines sąsajas su jaunesniosios kartos pateikėjais PP_JAUN_1, PP_JAUN_2, PP_JAUN_3, kurių tarminiai ryšiai su kitais informantais yra panašūs (plg. 46, 47 ir 48 pav.).

Vidurinės kartos atstovas PP_VID_1 turi šiek tiek daugiau bendrų tarminių bruožų su jaunesniąja karta, ypač su jaunuoliu PP_JAUN_2, negu respondentas PP_VID_3. Šį panašumą lemia polinkis į pirmąjį skiemenį atitraukti kirtį, pvz., [gʲirʲdʲi] ~ *girdi*; kirčiuojamas pirmasis skienuo, pvz., [gʲurʲkʲʃnʲus] ~ *gurkšnius*, plg. [gʲurʲkʲʃnʲus] (PP_VID_3); vartojama vidurinė priegaidė ir jos spūdis koncentruojamas ant antrojo dvigarsio dėmens, pvz., [kʲʉʎʲnʲi] ~ *kulnį*; galūnėje atliepiamas pusilgis balsis [r], pvz., [durʲrs] ~ *durys*. Nors šiuo atveju kalbinių požymių nėra daug, vis dėlto dominuoja prozodijos dalykai.

Atskaitos tašku pasirinkus respondentą PP_VID_2, išryškėja, kad stipriausi kalbiniai ryšiai šį pateikėją sieja su vyresniosios kartos atstovais PP_VYR_2 ir PP_VYR_3, mažiau bendrų tarminių ypatybių esama su trečiuoju vyresniosios kartos respondentu PP_VYR_1, silpnos kalbinės sąsajos fiksuojamos su jaunesniąja karta, o daugiausia

51 pav. Pateikėjo PP_VID_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais

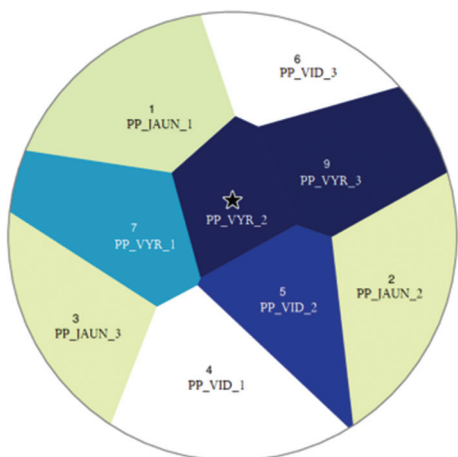

52 pav. Pateikėjo PP_VYR_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais

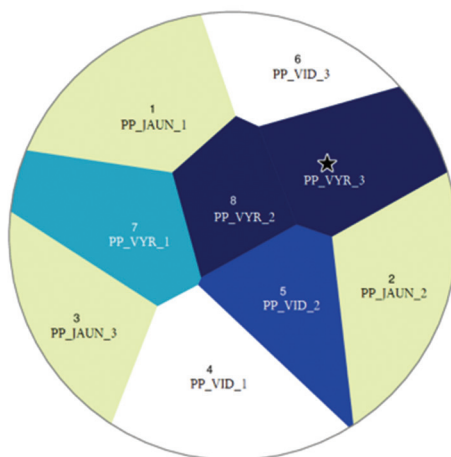
nepanašumų turima su kitais dviem vidurinės kartos atstovais – PP_VID_1 ir PP_VID_3 (žr. 51 pav.). Taigi respondentą PP_VID_2 kalbiniu požiūriu būtų galima laikyti išskirtiniu tarp vidurinės kartos pateikėjų.

Pateikėjo PP_VID_2 kalbiniai ryšiai su vyresniosios kartos atstovais PP_VYR_2 ir PP_VYR_3 panašūs, tačiau šiek tiek daugiau bendrų tarminių požymių turima su respondentu PP_VYR_2. Labiausiai šiuos pateikėjus sieja polinkis netrumpinti galūnių, pvz., [vʲi,nʲis] ~ *vinis*, [sʲɔˈmʲtʲis] ~ *samtis*, [pʲɛŋʲkʲis] ~ *penkis*, [abʲdʲiʲɛŋʲkʲsʲi] ~ *apdengsi*. Fiksuojamas vienas atvejis, kai trumpinama galūnė, pvz., [iʲsʲpʲrʲɛːsʲi] ~ *išspręsi*. Galimai dviem atvejais pateikėjų panašumui įtakos turi regresyvinės balsių asimiliacijos (ne)buvimas: išlaikomas siauras tvirtapradiškai kirčiuotas balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ul* sudėtį, ir regresyvinė balsių asimiliacija vyksta, pvz., [dʲuʲlʲkʲu] ~ *dulkų*; platinamas atrauktinį kirtį turintis balsis *u*, įeinantis į dvibalsio *ui* sudėtį, ir regresyvinė balsių asimiliacija nevyksta, pvz., [pʲɔi,kʲi / ˈpʲɔi,kʲi] ~ *puiki*.

52 pav. pateikti vyresniosios kartos respondento PP_VYR_1 tarminiai panašumai su kitais pateikėjais atskleidžia gana didelį pateikėjo PP_VYR_1 kalbinį panašumą į kitus tiriamuosius, išskyrus vidurinės kartos atstovus PP_VID_1 ir PP_VID_3. Daugiausia panašumų turima su respondentais PP_VYR_2 ir PP_VID_2 – ryšiai vaizduojami vienodo lygio. Kalbinių ryšių požiūriu išryškėja akivaizdus pateikėjo PP_VYR_1 kontrastas su dviem vidurinės kartos tiriamaisiais PP_VID_2 ir PP_VID_1 ir trečiu respondentu PP_VID_3. Nors tarminių panašumų tiek su PP_VID_1, tiek su PP_VID_2 yra nedaug, šiek tiek daugiau bendrų sąsajų esama su PP_VID_1: išlaikomi dvibalsiai *ie*, *uo*, pvz., [kʲiɛtʲis] ~ *kietis*, [juʲɔdʲis] ~ *juodis*; išlaikomas dvigarsis *am*, pvz., [ˈvaŋʲzʲdʲis] ~ *vamzdis* (taip pat ant antrojo dvigarsio dėmens koncentruojamas tvirtagalės priegaidės spūdis); išlaikomas dvigarsis *an*, pvz., [abdanʲkʲsʲtʲiːtʲi] ~ *apdangstyti* (kartu neplatinamas priesagos *-ti* balsis); išlaikomas dvigarsis *em*, pvz., [ɪʲtʲɛˈmʲpʲsʲi / ɪʲtʲɛmʲsʲi] ~

53 pav. Pateikėjo PP_VYR_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais

54 pav. Pateikėjo PP_VYR_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais

ištempši; išlaikomas dvigarsis *en*, pvz., [m'ɛ̃ŋk'ɪu] ~ *menkių*; nosinio balsio *q* atliepimas [ɑ / ǎ:], pvz., [ra'stus / 'rč:stus] ~ *rqstus*; nevartojamas tradicinei žemaičių tarnei įprastas kamienas *num-*, pvz., [na'm'ɪn'ɪ] ~ *naminį*; išlaikoma sangrąžinė veiksmažodžio forma su dvibalsiu *ie*, pvz., [kuɪ't'ɛs / kuɪ't'ɛsɪ] ~ *kuitiesi*; ant antrojo dvigarsio *ur* dėmens koncentruojamas tvirtagalės priegaidės spūdis, pvz., [p'l'ɪʊ'r'p'ɪs'ɪ] ~ *pliurpsi*; balsis *i*, įeinantis į dvigarsio *ir* sudėtį prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras, pvz., [p'ɪr'ɪ'j'ɪ / 'p'ɪr'ɪ'j'ɪ] ~ *piršlį*, ir atitrauktinį kirtį turintis balsis *u*, įeinantis į dvibalsio *ui* sudėtį, išlaikomas siauras prieš aukštutinio pakilimo balsį, t. y. vyksta regresyvinė balsių asimiliacija, pvz., [puɪ'k'ɪ / puɪ'k'ɪ] ~ *puiki* ir kt. Pabrėžtina, kad dauguma ypatybių yra būdingos netarminėi kalbai.

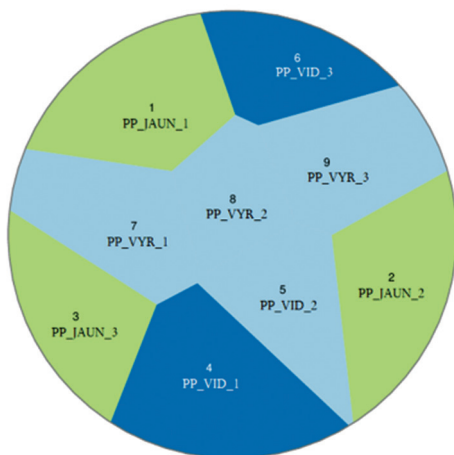
Atskaitos taškais pasirinkus vyresniosios kartos respondentus PP_VYR_2 ir PP_VYR_3, matyti, kad jų kalbiniai ryšiai su kitais pateikėjais yra beveik vienodi (žr. 53 pav., 54 pav.). Respondentai PP_VYR_2 ir PP_VYR_3 pasižymi dideliu kalbiniu panašumu, skiriasi tik du tarminiai požymiai – galūnių redukcija ir regresyvinė balsių asimiliacija. Trumpinti galūnes dažniau linkęs vyresniosios kartos atstovas PP_VYR_3, pvz., [v'ɪ,n'ɪs] ~ *vinis*, [ʃɪ,n'ɪs] ~ *šunis*, [ɪʃ'ɪ'č'ɛ'm'ɪs'ɪ] ~ *ištempši*, [p'ɛŋ'k'ɪs] ~ *penkis*, [ab'ɪ'd'ɛŋ'k'ɪs'ɪ] ~ *apdengsi*, plg. [dar'b'ɪ,n'ɪ'ŋ,kus] ~ *darbininkus*; [p'l'ɪʊ'r'p'ɪs'ɪ] ~ *pliurpsi*, [ɪʃ's'p'ɪr'ɛs'ɪ] ~ *išspręsi*. Regresyvinės balsių asimiliacijos vartojimo tendencija neįžvelgtina, abu pateikėjai elgiasi dvejopai: respondentas PP_VYR_3 išlaiko šį tradicinei šiaurės žemaičių telšiškių patarnei būdingą bruožą, pvz., [g'ɪr'ɪ'd'ɪ] ~ *girdi*, [p'ɪr'ɪ'k'ɪ] ~ *puiki*, kitais dviem atvejais – pateikėjas PP_VYR_2, pvz., [d'ɪl'k'ɪu] ~ *dulkių*; [d'ɪn'ɪ'ɪs] ~ *dantis*.

Mažiausiai bendrų kalbinių ypatybių vyresniosios kartos respondentai PP_VYR_2 ir PP_VYR_3 (kaip ir pateikėjai PP_VYR_1, PP_VYR_2) turi su vidurinės kartos atstovais PP_VYR_1 ir PP_VYR_3.

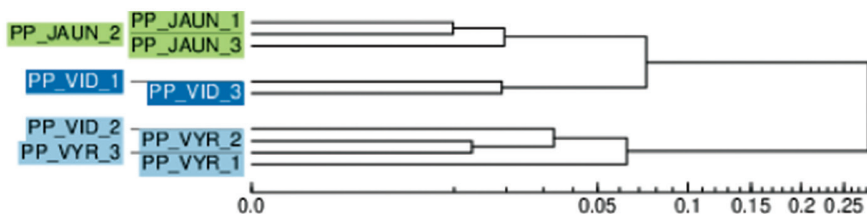
4.1.3.3. Klasterinė analizė ir diferenciniai tarminiai požymiai

Taikant trinarę klasterizaciją, išryškėja gana aiškus tiriamųjų grupavimasis pagal kartas – visi jaunuoliai sudaro vieną klasterį (žalsvąjį), visi vyresniosios kartos respondentai ir vidurinės kartos pateikėjas PP_VID_2 įeina į žydrojo klasterio sudėtį, o vidurinės kartos respondentai PP_VID_1 ir PP_VID_3 yra mėlynojo klasterio nariai (žr. 55 pav.). Taigi labiau išsiskiria vidurinės kartos pateikėjas PP_VID_2, kurio vartojamos kalbinės ypatybės yra panašesnės į vyresniosios kartos respondentų.

Formuojant klasterius, pirmuoju žingsniu sujungti žalsvojo klasterio nariai PP_JAUN_1 ir PP_JAUN_2 (žr. 56 pav.). Antruoju etapu žydrajam klasteriui priskirti pateikėjai PP_VYR_2 ir PP_VYR_3, trečiuoju žingsniu suformuotas mėlynasis klasteris, kurį sudaro vidurinės kartos atstovai PP_VID_1 ir PP_VID_3. Ketvirtasis jungimo etapas iliustruoja jaunuolio PP_JAUN_3 priskyrimą žalsvajam klasteriui, kuris taip baigiamas sudaryti. Penktuoju klasterizacijos žingsniu vidurinės kartos respondentas PP_VID_2 jungiamas prie žydrojį klasterį sudarančių pateikėjų PP_VYR_2 ir PP_VYR_3, o šeštuoju etapu prie šios grupės priskiriamas vyresniosios kartos respondentas PP_VYR_1. Septintasis klasterizacijos žingsnis atskleidžia, kad būtent mėlyno-

55 pav. Papilės (LKA 47) punkto pateikėjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Trys klasteriai

56 pav. Trijų klasterių jungimo dendrograma

jo ir žalsvojo klasterių nariai kalbiniu požiūriu yra panašesni, nes tik aštuntuoju – paskutiniu – etapu prijungiamas žydrasis klasteris. Taigi iš dendrograma iliustruojamų duomenų matyti, kad didesniu kalbiniu homogeniškumu pasižymi mėlynojo ir žalsvojo klasterių nariai (beveik vienodas jungiančių šakų ilgis), mažiau bendrų tarminių požymių turi žydrąjį klasterį sudarantys respondentai, iš kurių labiausiai išsiskiriančiu laikytinas vyresniosios kartos pateikėjas PP_VYR_1.

Aukščiausias $F_{1,5}$ balas rodo, kad mėlynojo klasterio respondentus PP_VID_1 ir PP_VID_3 labiausiai diferencijuoja polinkis tiek iš trumpos, tiek iš ilgos tvirtagalės galūnės neatitraukti kirčio į pirmąjį skiemenį, pvz., [kurku'ľu:] ~ *kurkuly*, [bur'nũ:] ~ *burnų*, [tam's'ũ:] ~ *tamsių* (taip pat išlaikomas dvigarsis *am*), [p'ɛŋ'k'ɪs] ~ *penkis* (taip pat išlaikomas dvigarsis *en*), [ʃ'v'ɪɛ's'ɪ] ~ *šviesi* (taip pat išlaikomas dvibalsis *ie*), [juo'kü:] ~ *juokų* (taip pat išlaikomas dvibalsis *uo*), (žr. 17 lentelę).

17 lentelė. Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis $F_{1,5}$ balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.64	0.64	0.64	burnų 2:2 juokų 2:2 kuitiesi 2:2 kurkulų 2:2 penkis 2:2 raštus 2:2 tamsių 2:2 zuikių 2:2 šviesi 2:2

Aptariamus vidurinės kartos pateikėjus iš aukščiausiu balu įvertintų ypatybių dar sieja tvirtagalės priegaidės tarimas ir priegaidės spūdzio koncentravimas ant antrojo dvibalsio dėmens, pvz., [zu'rk'ũ] ~ *zuikių*; pirmojo žodžio skiemens kirčiavimas, pvz., [rã:stus] ~ *raštus*; sangražinės veiksmažodžio formos su dvibalsiu *ie* ir nesutrumpinta sangražos dalelyte išlaikymas ir kirčio neatitraukimas į pirmąjį skiemenį (tradicinėje tarmėje kirtis iš tvirtapradės galūnės ir neturėtų būti atitraukiamas), pvz., [ku'ɪ'ɦesɪ] ~ *kuitiesi*. Beveik visi diferenciniai požymiai yra būdingi netarminėi kalbai.

Žydrąjį klasterį sudarančius vyresniosios kartos respondentus PP_VYR_1, PP_VYR_2, PP_VYR_3 ir vidurinės kartos pateikėją PP_VID_2 labiausiai skiria tos tarminės ypatybės, kurios būdingos tik jiems, t. y. nė vienas kito klasterio tiriamasis nepatenka tarp vartojančiųjų atitinkamus požymius (plg. santykį 4:4), žr. 18 lentelę.

Diferenciniai tarminiai požymiai gana įvairūs: dvibalsis *ie* atliepiamas [ɛɪ], pvz., [ʃ'v'ɛɪ's'ɪ] ~ *šviesi*; dvibalsis *uo* atliepiamas [ou], pvz., [juo'kü:] ~ *juokų*; dvigarsis *an* atliepiamas [ɔŋ] ir dvibalsis *uo* atliepiamas [ou], pvz., [spɔŋɔu'ɪ'm'ɪ] ~ *spanguolinį*; dvigarsis *an* atliepiamas [ɔŋ] ir tvirtagalės priegaidės spūdis koncentruojamas ant ant-

18 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.69	0.69	0.69	grėžinys 4:4 išmirkyti 4:4 juokų 4:4 nendrynas 4:4 pulkų 4:4 rankų 4:4 silkių 4:4 spanguolinį 4:4 užpultų 4:4 šviesi 4:4

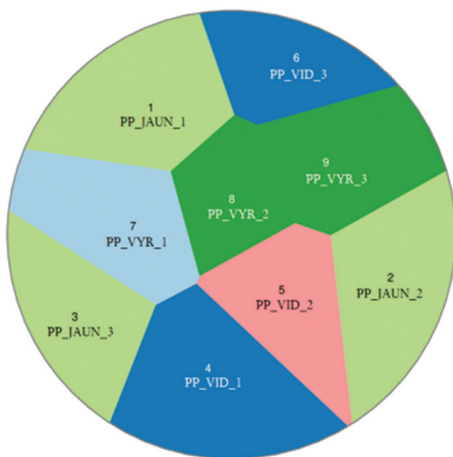
rojo dvigarsio dėmens, pvz., [r̥ʰɪkʷ] ~ *rankų*; trumpinama galūnė, pvz., [n̥ɛn̥d̥r̥ɪns] ~ *nendrynas*; platinamas ir trumpinamas balsis *i* veiksmožodžio bendraties priesagoje *-ti*, pvz., [ɪʃm̥ɪr̥k̥ɪt̥ɕ] ~ *išmirkyti*; iš ilgos tvirtagalės galūnės į pirmąjį skiemenį atitraukiamas kirtis, pvz., [ʊʃpʊl̥t̥ʷ] ~ *užpultų*, [pʊl̥k̥ʷ] ~ *pulkų*; nosinis balsis *ɛ* tariamas [ɛ] (nors atliepimas būdingas tradicinei žemaičių tarmei, tačiau ne tradicinei Papilės šnektai, kurioje tariama [ɛɪ]) pvz., [g̥r̥ɛʒɪn̥ɪs] ~ *grėžinys*; prieš aukštutinio pakilimo balsį platinamas tvirtagališkai kirčiuotas balsis *i*, įeinantis į dvigarsio *il* sudėtį, t. y. nevyksta regresyvinė balsių asimiliacija, pvz., [s̥ɪl̥k̥ʷ] ~ *silkių* (kiti tiriamieji ne tik neplatinama balsio *i*, bet ir priegaidės spūdjį koncentruoja ant antrojo dvigarsio dėmens). Iš aukščiausiu F_{1,5} balu įvertintų žydrojo klasterio diferencinių požymių matyti, kad klasterį sudarantys pateikėjai PP_VYR_1, PP_VYR_2, PP_VYR_3 ir PP_VID_2 yra linkę išlaikyti tradicinei šiaurės žemaičių telšiškių patarmei priskiriamas ypatybes, priešingai negu mėlynojo klasterio nariai PP_VID_1, PP_VID_3, tačiau regresyvinė balsių asimiliacija neišryškėja kaip labai reikšmingas požymis.

Žalsvojo klasterio, kurį sudaro jaunesniosios kartos pateikėjai PP_JAUN_1, PP_JAUN_2 ir PP_JAUN_3, kalbinį savitumą kitų tiriamųjų atžvilgiu iliustruoja balsio *i* neplatinamas ir trumpinimas veiksmožodžio bendraties priesagoje *-ti*, pvz., [gr̥ɛʒɪn̥t̥ɪ] ~ *grėžinti*; dvibalsio *ai* nevienbalsinimas galūnėje ir nosinio balsio *ɛ* atliepimas trumpuoju [ɛ], pvz., [k̥ɛs̥ɪn̥ɪ] ~ *kėsynai*; dvibalsių *ie*, *uo*, dvigarsio *en* išlaikymas ir kirčio atitraukimas į pirmąjį skiemenį, pvz., [ʃv̥ɪɛs̥ɪ] ~ *šviesi*, [ʃʊk̥ʷ] ~ *juokų*, [p̥ɛɪk̥ɪs] ~ *penkis* (žr. 19 lentelę). Tarp jaunesniosios kartos atstovus diferencijuojančių požymių kartu „dera“ netarminės kalbos ir tradicinės tarminės ypatybės, tačiau blankiosios.

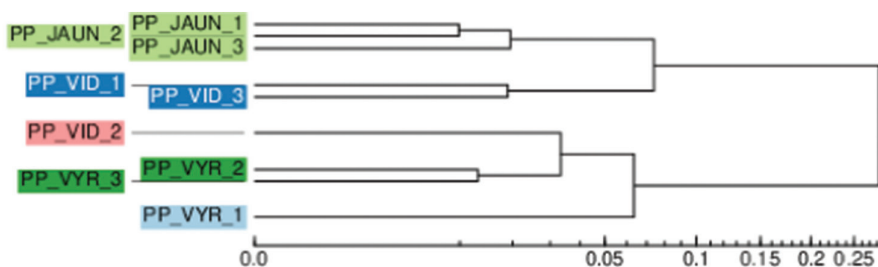
Taikant penkianarę klasterizaciją, išryškėja pateikėjų PP_VYR_1 ir PP_VID_2, sudarančių atskirus vienanarius klasterius, kalbinis savitumas (žr. 57 ir 58 pav.). Vyresniosios kartos atstovai PP_VYR_2 ir PP_VYR_3 neišskiriami ir patenka į žaliojo klasterio sudėtį.

19 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis $F_{1,5}$ balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.68	0.68	0.68	grąžinti 3:3 juokų 3:3 kęsynai 3:3 penkis 3:3 šviesi 3:3

57 pav. Papilės (LKA 47) punkto pateikėjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Penki klasteriai

58 pav. Penkių klasterių jungimo dendrograma

Pateikėjas PP_VYR_1 labiausiai išsiskiria išlaikydamas siaurą balsį *u*, įeinantį į dvibalsio *ui* sudėtį, prieš aukštutinio pakilimo balsį, t. y. vyksta regresyvinė balsių asimiliacija, atitraukdamas kirtį į pirmąjį skiemenį ir nevartodamas tvirtagalės priegaidės, pvz., [ˈpʊɪ.kʲɪ] ~ *puiki*; atliepdamas nosinį balsį *q* trumpuoju [ɑ], neplatindamas ir netrumpindamas balsio *i* veiksmažodžio bendraties priesagoje *-ti*, pvz., [grɑːʒʲɪnˈtʲɪ] ~ *grąžinti* (žr. 20 lentelę). Nors šios diferencinės ypatybės turi aukščiausią $F_{1,5}$ balą, vis dėlto nėra būdingos tik respondentui PP_VYR_1 (plg. santykį 1:2).

20 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.45	0.35	0.52	gražinti 1:2 puiki 1:2
0.36	0.22	0.46	darbininkus 1:3 girdi 1:3 kluikų 1:3 penkis 1:3

Kita diferencinių požymių grupė žydrojo klasterio narį PP_VYR_1 nuo kitų klasterių tiriamųjų skiria dar mažiau. Dvigarsis *en* atliepiamas [ɛŋ] ir netrumpinama galūnė, pvz., [pʲɛŋʲkʲɪs] ~ *penkis*; į pirmąjį skiemenį atitraukiamas kirtis ir netrumpinama galūnė, pvz., [darʲbʲɪnʲɪkʲʊs] ~ *darbininkus*; tvirtapradiškai kirčiuotas balsis *u*, kuris įeina į dvibalsio *ui* sudėtį, prieš aukštutinio pakilimo balsį platinamas – regresyvinė balsių asimiliacija nevyksta, pvz., [kl̥ɔ̃r̥ɪku] ~ *kluikų*; prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras į dvigarsio *ir* sudėtį įeinantis balsis *i* – regresyvinė balsių asimiliacija vyksta, į pirmąjį skiemenį atitraukiamas kirtis, tačiau nekirčiuojama tvirtagalė priegaide, netrumpinama galūnė, pvz., [gʲɪrʲdʲɪ] ~ *girdi*.

Žaliąjį klasterį sudarantys respondentai PP_VYR_2 ir PP_VYR_3 turi tik jiems būdingų kalbinių bruožų, kurie diferencijuoja kitų klasterių narių atžvilgiu. Abu vyresniosios kartos atstovai dvibalsį *ie* atliepia šiaurės žemaičiams būdingu [ɛɪ], pvz., [lʲɛɪpʲɪns] ~ *liepynas*, [kʲɛɪtʲɪs] ~ *kietis* (dar vienas diferencinis tarminis požymis – galūnės netrumpinimas); vartoja sangražinę veiksmažodžio formą su balsiu *y* ir atitraukia kirtį į pirmąjį skiemenį, pvz., [kʲuɪtʲɪs] ~ *kuitiesi*; nosinį balsį *q* atliepia [ɔ̃ɯ], pvz., [ɪk̥ɔ̃ɯsʲɪ] ~ *įkqsi*; nosinį balsį *ɛ* atliepia trumpuoju [ɛ] ir vienbalsina dvibalsį *ai* galūnėje, pvz., [kʲɛʲsʲɪn̩] ~ *kęsynai*; dvigarsį *an* atliepia [ʊŋ] (vyksta regresyvinė balsių asimiliacija, tačiau ji šiuo atveju nėra diferencinis požymis) ir trumpina galūnę, pvz., [abdʊŋkʲsʲtʲɪtʲɛ] ~ *apdangstyti*; prieš aukštutinio pakilimo balsį nesiaurina dvigarsio [ɔ̃m] (iš *am*) atitraukiniu kirčiu kirčiuoto pirmojo dėmens, t. y. nevyksta regresyvinė balsių asimiliacija, pvz., [t̥ɔ̃mʲsʲɪ] ~ *tamsių*; prieš aukštutinio pakilimo balsį siaurina pirmąjį dvibalsio *am* dėmenį nekirčiuotoje pozicijoje – šiuo atveju regresyvinė balsių asimiliacija fiksuotina, pvz., [sumʲdʲɪs] ~ *samdys*; vartoja žemaičiams tradiciškai įprastą kamieną *num-* (kartu balsis *u* prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras, ir vyksta regresyvinė balsių asimiliacija), pvz., [nuʲmʲɪnʲɪ] ~ *naminį*. Dauguma diferenciniais tapusių požymių priskiriami tradicinei šiaurės žemaičių telšiškių patarnei, tačiau pagrindinis – regresyvinė balsių asimiliacija – nėra dominuojantis, gana įvairuoja (žr. 21 lentelę).

Rožinį klasterį sudarantis respondentas PP_VID_2, kaip ir žydrąjį klasterį sudarantis pateikėjas PP_VYR_1, neišsiskiria tik jam būdingais diferenciniais požymiais (žr. 22 lentelę). Šiek tiek aukštesniu F_{1,5} balu įvertintas dvigarsis *am*, *em*, *en* atliepimas

21 lentelė. Žaliojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

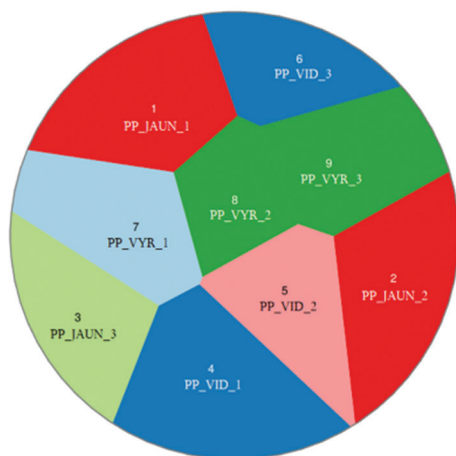
Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.64	0.64	0.64	apdangstyti 2:2 kietis 2:2 kuitiesi 2:2 kęsynai 2:2 liepynas 2:2 naminį 2:2 samdys 2:2 tamsių 2:2 įkąši 2:2

[ô·m], [ė·m], [ė·ŋ], pvz., [ˈsô·mˈtʲis] ~*samtis*, [ɪʲˈtʲė·mˈsʲɪ] ~*ištempši*, [abʲˈdʲė·ŋkʲsʲɪ] ~*apdengsi*; tvirtagalės priegaidės spūdzio koncentravimas ant pirmojo dvigarsio dėmens, pvz., [pʲlʲūrʲpʲsʲɪ] ~*pliurpsi*. Visais šiais atvejais taip pat netrumpinamos galūnės.

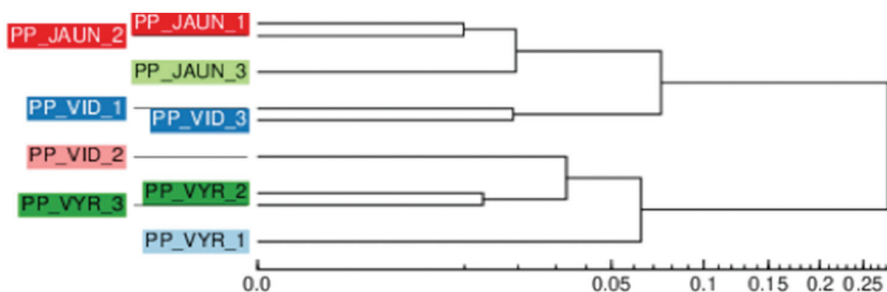
22 lentelė. Rožinio klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.45	0.35	0.52	apdengsi 1:2 ištempši 1:2 pliurpsi 1:2 samtis 1:2
0.36	0.22	0.46	darbininkus 1:3 girdi 1:3 gražinti 1:3 juodis 1:3 kemsynai 1:3 langus 1:3 menkių 1:3 pempių 1:3 penkis 1:3 pritildyti 1:3 purvynai 1:3 vamzdis 1:3

Žemesnis F_{1,5} balas rodo, kad mažiau pateikėją PP_VID_2 iš kitų tiriamųjų skiria dvibalsio *uo* atliepimas [õʊ], pvz., [ˈjõʊdʲis] ~ *juodis*; dvigarsis *am* atliepimas [õ·m] ir tvirtagalės priegaidės spūdis koncentruojamas ant pirmojo dvigarsio dėmens, pvz., [ˈuõ·mʲzʲdʲis] ~ *vamzdis*; dvigarsis *an* atliepimas [ô·ŋ], pvz., [ˈlô·ŋgus] ~ *langus*; dvigarsis *em* atliepimas [ė·m], pvz., [pʲė·mʲpʲɪ] ~ *pempių*; dvigarsis *em* atliepimas [ė·m] ir vienbalsinamas dvibalsis *ai*, pvz., [kʲė·mʲsʲî·nâ:] ~ *kemsynai*; dvigarsis *en* atliepimas [ê·ŋ],

59 pav. Papilės (LKA 47) punkto pateikėjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Šeši klasteriai

60 pav. Šešių klasterių jungimo dendrograma

pvz., [m'ɛːŋ'k'ɪʊ] ~ *menkių*; dvigarsis *en* atliepiamas [ɛŋ] ir netrumpinama galūnė, pvz., [p'ɛŋ'k'ɪs] ~ *penkis*; platinamas balsio *i* veiksmazodžio bendraties priesagoje *-ti*, pvz., [gra'ʒ'ɪn't'ɛ] ~ *grąžinti*; atitraukiamas kirtis į pirmąjį skiemenį ir netrumpinama galūnė, pvz., [dar'b'ɪn'ɪŋ'kus] ~ *darbininkus*; prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras tvirtapadiškai kirčiuotas balsis *i*, įeinantis į dvigarsio *il* sudėtį, ir platinamas balsio *i* veiksmazodžio bendraties priesagoje *-ti*, pvz., [p'r'ɪ't'ɪ'l'd'ɪr't'ɛ] ~ *pritildyti*; prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras atitrauktiniu kirčiu kirčiuotas balsis *i*, įeinantis į dvigarsio *ir* sudėtį, ir vartojama tvirtagalė priegaidė, pvz., [g'ɪr'ɪ'd'ɪ] ~ *girdi*; prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras nekirčiuotas balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ur* sudėtį, ir vienbalsinamas dvibalsis *ai*, pvz., [pʊr'ʊ'ɪ:nâ:] ~ *purvynai*. Balsių neplatinimas prieš aukštutinio pakilimo balsius – regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejai.

Papilės (LKA 47) tiriamųjų šešianare klasterizacija nustatytas esminis pokytis – jaunesniosios kartos atstovų, sudariusių žalsvąjį klasterį, išskyrimas (žr. 59 ir 60 pav.). Jaunuolis PP_JAUN_3 lieka žalsvojo klasterio sudėtyje, o pateikėjai PP_JAUN_1 ir

PP_JAUN_2 sudaro naują raudonąją klasterį. Patvirtinamas jaunuolių PP_JAUN_1 ir PP_JAUN_2 didesnis kalbinis panašumas, išryškėjęs anlizuoiant šių respondentų panašumus ir skirtumus, pavaizduotus atskaitos taškų pseudožemėlapiuose (plg. 46 ir 47 pav.).

Iš 23 lentelėje pateiktų žalsvojo klasterio pateikėjo PP_JAUN_3 diferencinių požymių aukštesniu $F_{1,5}$ balu įvertintas polinkis į pirmąjį skiemenį neatitraukti kirčio, pvz., [dar^l-b^lin^lij^lkus] ~ *darbininkus*, [v^li^ln^lis] ~ *vinis*; neplatinamas balsis *i* veiksmožodžio bendraties priesagoje *-ti* ir atliepiamas pusilgis [r], pvz., [p^lr^li^lt^ll^ld^lr^lt^li] ~ *pritildyti*; prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras balsis *u*, įeinantis į dvibalsio *ui* sudėtį, t. y. vyksta regresyvinė balsių asimiliacija, atitraukiamas kirtis į pirmąjį skiemenį ir nevartojama tvirtagalė priegaidė, pvz., [p^lui^lk^li] ~ *puiki*. Šios ypatybės jaunuolių PP_JAUN_3 sieja su pateikėjais PP_VID_3 (*darbininkus*, *vinis*, *pritildyti* atvejais) ir PP_VYR_1 (*puiki* atveju).

23 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis $F_{1,5}$ balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.45	0.35	0.52	darbininkus 1:2 pritildyti 1:2 puiki 1:2 vinis 1:2
0.36	0.22	0.46	dantis 1:3 girdi 1:3 gražinti 1:3 grėžinys 1:3 juokų 1:3 kęsynai 1:3 penkis 1:3 šviesi 1:3

Antrąją grupę sudarantys skiriamieji požymiai, kurie diferenciuoja ne tik pateikėją PP_JAUN_3, bet ir dar du kitų klasterių tiriamuosius, yra gana įvairūs. Išlaikomi dvibalsiai *ie*, *uo* ir atitraukiamas kirtis į pirmąjį skiemenį, pvz., [ʃ^lv^li^lε^ls^li] ~ *šviesi*, [ju^lok^lũ:] ~ *juokų*; išlaikomas dvigarsis *an* ir neatitraukiamas kirtis į pirmąjį skiemenį, pvz., [dan^lt^lis] ~ *dantis*; išlaikomas dvigarsis *en*, tačiau kirtis atitraukiamas į pirmąjį skiemenį, pvz., [p^lε^lŋ^lk^lis] ~ *penkis*; nosinis balsis *q* atliepiamas trumpuoju [a], neplatinimas ir trumpinamas balsis *i* veiksmožodžio bendraties priesagoje *-ti*, pvz., [gra^lʒ^lŋ^ln^lt^li] ~ *gražinti*; nosinis balsis *ę* atliepiamas trumpuoju [ɛ] ir nevienbalsinamas dvibalsis *ai* žodžio galūnėje, pvz., [k^lε^ls^lŋ^lɛi] ~ *kęsynai*; nosinis balsis *ę* atliepiamas [ɛ] ir neatitraukiamas kirtis į pirmąjį skiemenį, pvz., [g^lr^lε^lʒ^lŋ^ln^lis] ~ *grėžinys*; prieš aukštutinio pakilimo balsį neplatinamas atitrauktiniu kirčiu kirčiuotas balsis *i*, įeinantis į dvigarsio *ir* sudėtį (vyksta regresyvinė balsių asimiliacija), ir vartojama tvirtagalė priegaidė, pvz., [g^lr^ld^li] ~ *girdi*. Dauguma diferencinių požymių nėra būdingi tradicinei

24 lentelė. Raudonojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.64	0.64	0.64	pritildyti 2:2
0.53	0.42	0.59	dantis 2:3 darbininkus 2:3 gražinti 2:3 juokų 2:3 kęsynai 2:3 penkis 2:3 šviesi 2:3

šiaurės žemaičių telšiškių patarmei, taigi jaunosios kartos atstovo PP_JAUN_3 vartojamam tarminiam variantui gana didelės įtakos turi netarminė kalba.

Raudonojo klasterio narius PP_JAUN_1 ir PP_JAUN_2 labiausiai diferencijuojančiu požymiu laikytinas balsio y atliepimas trumpuoju [ɪ], pvz., [pʰrʲɪ'tʲɪ'l'dʲɪtʲɪ] ~ *pritol-dyti* (žr. 24 lentelę). Būtent tik šie pateikėjai visiškai sutrumpina balsį (kiti pateikėjai taria pusilgį arba visiškai išlaiko ilgumą). Daugiau aukščiausiu F_{1,5} balu įvertintų diferencinių požymių nefiksuojama. Taigi jaunuolių PP_JAUN_1 ir PP_JAUN_2 vartojamą tarminio varianto nebūtų galima apibūdinti kaip labai išsiskiriančio kitų respondentų atžvilgiu, nors, kaip parodė ankstesnė kalbinių duomenų analizė, šie jaunesniosios kartos atstovai pasižymi dideliu kalbiniu panašumu.

Iš mažiau raudonojo klasterio narius diferencijuojančių tarminių ypatybių fiksuojamos šios: dvibalsių *ie*, *uo* išlaikymas ir kirčio atitraukimas į pirmąjį skiemenį, pvz., [ʃʲvʲɪe.sʲɪ] ~ *šviesi*, [ʲʊɔ.kũ:] ~ *juokų*; dvigarsio *en*, išlaikymas ir kirčio atitraukimas į pirmąjį skiemenį, pvz., [pʲɛŋ.kʲɪs] ~ *penkis*; kirčio atitraukimas į antrąjį skiemenį, pvz., [darʲbʲɪ'nʲɪŋ.kus] ~ *darbininkus*; tvirtagalės priegaidės vartojimas ir jos spūdzio koncentravimas ant antrojo dvigarsio dėmens, pvz., [ˈdaŋʲ.tʲɪs] ~ *dantis*; nosinio balsio ɛ atliepimas trumpuoju [ɛ] ir dvibalsio *ai* nevienbalsinimas žodžio galūnėje, pvz., [kʲɛ'sʲɪ:nɛɪ] ~ *kęsynai*; balsio *i* neplatinimas ir trumpinimas veiksmožodžio bendraties priesagoje *-ti*, pvz., [gra'zʲɪ'nʲɪtʲɪ] ~ *gražinti*. Dauguma diferencinių požymių sutampa su pateikėjo PP_JAUN_3, sudarančio žalsvąjį klasterį, skiriamosiomis ypatybėmis. Tai patvirtina faktą, kad jaunesniosios kartos atstovai kalbiniu požiūriu yra gana homogeniški.

4.1.3.4. Apibendrinimas

Išanalizavus Papilės (LKA 47) punkto atvejį, galima teigti, kad šioje gyvenamojoje vietovėje vartojamas tarminis variantas nėra labai homogeniškas – stipresnis tradicinės patarmės pamatas būdingas vyresniosios kartos atstovams, tačiau ir šios amžiaus grupės pateikėjų kalboje fiksuojama netarminė kalbai skiriamų bruožų.

Visi respondentai prieš aukštinio pakilimo garsus išlaiko siaurus trumpuosius balsius *i*, *u* įvairiose pozicijose (kirčiuotoje, turinčioje atitrauktinį kirtį, nekirčiuotoje), taigi veikia regresyvinė balsių asimiliacija. Vis dėlto nemažą dalį balsių siaurimo atvejų, pasitaikančių ypač jaunesniosios, kai kurių vidurinės kartos pateikėjų vartojamuose tarminiuose variantuose, būtų galima aiškinti netarminės kalbos įtaka – tai rodo kitos kalbinės ypatybės, kurios nebūdingos tradicinei šiaurės žemaičių telšiškių patarnei.

Polinkis išlaikyti siaurus balsius *i*, *u*, įeinančius į dvigarsių *il*, *ir*, *ul*, *ur*, dvibalsio *ui* sudėtį, kirčiuotoje, turinčioje atitrauktinį kirtį, nekirčiuotoje pozicijose taip pat dominuoja tarp visų kartų atstovų. Esama pavienių atvejų, fiksuojamų vyresniosios ir vidurinės kartos kalboje, kai balsiai platinami.

Dvigarsių [ɔn], [ɔm], [ɛn], [ɛm] iš *an*, *am*, *en*, *em* grupėje pirmųjų dėmenų siaurinimas yra nebūdingas. Kai kurių vyresniosios ir vidurinės kartos atstovų siaurinamas dvigarsio [ɔm] pirmasis dėmuo nekirčiuotoje ir kirčiuotoje atitrauktiniu kirčiu pozicijose ir dvigarsio [ɔn] pirmasis dėmuo nekirčiuotoje ir kirčiuotoje atitrauktiniu kirčiu pozicijose. Dvigarsių [ɛn], [ɛm] pirmieji dėmenys nesiaurinami nė vieno respondento kalboje.

Ilgieji balsiai [ɔ:], [ɛ:] iš *q*, *ɛ* nesiaurinami, taigi galimas regresyvinės balsių asimiliacijos veikimas nefiksuojamas.

Atliepiant dvibalsius [ɛi], [ɔu] iš *ie*, *uo*, siaurimo atvejų taip pat nefiksuojama.

Papilės (LKA 47) punkto tiriamųjų vartojamuose tarminiuose variantuose esama nemažai ypatybių, kurios neskirtinos tradicinei telšiškių patarnei. Atliepiant dvigarsius *am*, *an*, didesnė dalis tiriamųjų juos išlaiko nepakitusius, mažesnė – taria [ɔm], [ɔn]; dvigarsiai *em*, *en* taip pat dažniau išlaikomi nepakitę. Pabrėžtina, kad atvejai, kai vartojami tradicinei telšiškių patarnei būdingi atliepiniai, būdingi vidurinės ir vyresniosios kartų atstovams.

Įvairuoja ir nosinių balsių *q*, *ɛ* tarimas. Balsis *q* nekirčiuotoje pozicijoje visų pateikėjų atliepiamas [a], kirčiuotoje ir kirčiuotoje atitrauktiniu kirčiu pozicijose taip pat dominuoja bendrinei kalbai būdingas atliepimas. Tariant tvirtapradiškai kirčiuotą ir nekirčiuotą balsį *ɛ*, visų kartų atstovų kalboje vyrauja atliepiniai [ê:], [ɛ] / [ɛ'] / [ɛ:], tik šiek tiek dažniau žemaičiams būdingas [ɛ] pasitaiko tariant balsį *ɛ*, kirčiuotą atitrauktiniu kirčiu.

Dvibalsiai *ie*, *uo* atliepiami pramaišiu [iɛ] / [i'ɛ] ir [ɛi] / [ɛ'i] / [ɛ'i], [uɔ] / [uɔ'] ir [ɔu] / [ɔ'u]. Taigi pagrindinė šiaurės žemaičių skiriamoji ypatybė šiais atvejais vartojama gana nestabiliai.

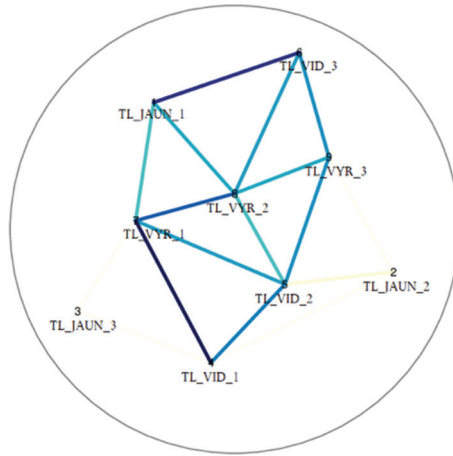
Varijuojančiomis ypatybėmis taip pat laikytinos: balsio *i* neplatinamas ir trumpinimas veiksmažodžio bendraties priesagoje *-ti*; dvibalsio *ai* nevienbalsinimas žodžio galūnėje; kirčio neatitraukimas iš trumpos ir iš ilgos tvirtagalės galūnės; tvirtagalės priegaidės spūdžio koncentravimas ant antrojo dvigarsio dėmens; kamieno *nam-* vartojimas žodyje *naminį*. Šie požymiai taip pat dažniau būdingi jaunesniosios kartos atstovams, kai kuriems vidurinės kartos respondentams.

Remiantis Papilės (LKA 47) šnektos tiriamųjų gana dažnai vartojamomis kalbinėmis ypatybėmis, nepriskiriamomis tradicinei šiaurės žemaičių telšiškių patarnei (ar apskritai žemaičių tarnei), galima hipotetiškai teigti, kad vartojamas tarminis variantas patiria nemažą netarminės kalbos įtaką, taigi atspindi vykstančios kaitos procesus.

4.1.4. TELŠIŲ (LKA 128) ATVEJIS

4.1.4.1. Tarminiai Telšių (LKA 128) pateikėjų skirtumai

Iš pseudožemėlapyje iliustruojamų tarminių Telšių (LKA 128) pateikėjų panašumų matyti, kad kalbiniu požiūriu labiau išsiskiria jaunesniosios kartos atstovai TL_JAUN_2 ir TL_JAUN_3, o tarp vidurinės ir vyresniosios kartos pateikėjų labai aiškios diferenciacijos amžiaus grupių atžvilgiu nėra (žr. 61 pav.).

61 pav. Tarminiai Telšių (LKA 128) pateikėjų panašumai

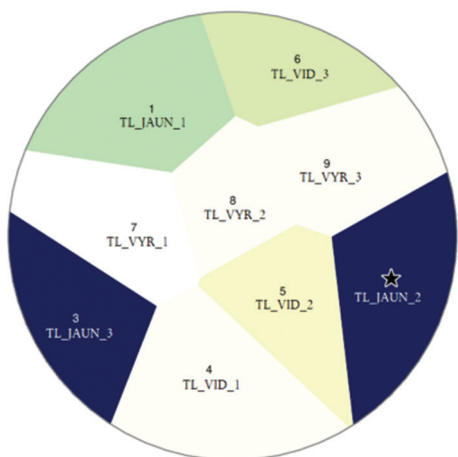
Stipriausi ryšiai jungia vyresniosios kartos atstavą TL_VYR_1 su vidurinės kartos atstavu TL_VID_1 ir jaunesniosios kartos pateikėją TL_JAUN_1 su kitu vidurinės kartos pateikėju TL_VID_3.

Vyresniosios kartos pateikėjų TL_VYR_1 ir TL_VYR_2 kalbinis panašumas taip pat labai ryškus, glaudžių sąsajų esama tarp vidurinės ir vyresniosios kartos respondentų, pvz., TL_VID_2 ir TL_VYR_3, TL_VID_3 ir TL_VYR_3.

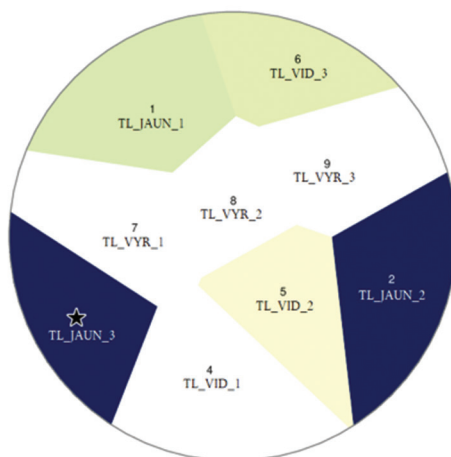
Jaunesniosios kartos išskirtiniu pateikėju galima laikyti TL_JAUN_1, kurį be vidurinės kartos pateikėjo TL_VID_3 gana stiprūs ryšiai sieja su vyresniosios kartos atstovais TL_VYR_1 ir TL_VYR_2.

4.1.4.2. Atskaitos taškų pseudožemėlapiai

Atskaitos taškais pasirinkus jaunesniosios kartos pateikėjus TL_JAUN_2 ir TL_JAUN_3, išryškėja jų tarpusavio kalbinis panašumas (žr. 62 ir 63 pav.). Daugeliu atvejų vartojamos kalbinės ypatybės sutampa, didesnę respondentų panašumą lemia būtent jiems būdingi požymiai: išlaikytas dvibalsis *ai* žodžio galūnėje, pvz., [pur¹u¹î¹.nei] ~ *purvynai*, [k¹em¹s¹î¹.nei] ~ *kemsynai*; kirčio neatitrukimas į pirmąjį skiemenį tiek iš trumpos, tiek

62 pav. Pateikėjo TL_JAUN_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais

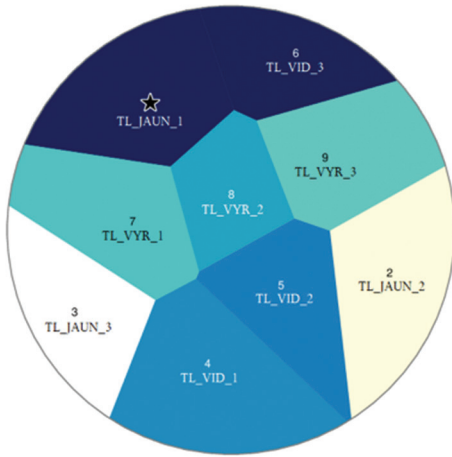

63 pav. Pateikėjo TL_JAUN_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais

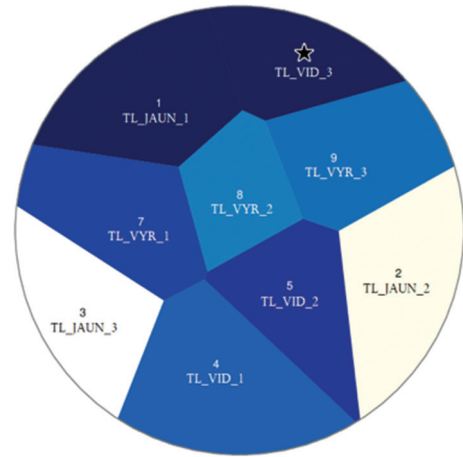
iš ilgos tvirtagalės galūnės, pvz., [dan¹tʰɪs] ~ *dantis*, [juo¹kū:] ~ *juokų*; tvirtagalės priegaidės spūdis ant antrojo dvigarsio *am* ir dvibalsio *ui* dėmens, pvz., [ʋam¹zʰdʰɪs] ~ *vamzdis*, [zo¹kʰu] ~ *zuikių* ir kitos ypatybės (skiriamieji pateikėjų požymiai pateikiami ir išsamiau analizuojami pritaikius trinarę klasterizaciją ir išryškėjus žydrajam klasteriui). Pabrėžtina, kad dominuoja netarminėi kalbai būdingos ypatybės (minėtuose pavyzdžiuose taip pat išlaikomas nepakitęs dvibalsis *uo*, dvigarsiai *am*, *em*), todėl preliminariai galima teigti, kad pateikėjams TL_JAUN_2 ir TL_JAUN_3 artimos netarminės kalbos ypatybės, kurios keičia tradicinei šiaurės žemaičių telšiškių patarnei priskiriamus stipriuosius tarminius požymius.

Atskaitos taškų pseudožemėlapiuose pavaizduoti kalbiniai ryšiai rodo, kad respondentus TL_JAUN_2 ir TL_JAUN_3 su kitais Telšių (LKA 128) tiriamaisiais sieja beveik vienodos kalbinės sąsajos. Silpni ryšiai fiksuojami su vyresniąja karta, vidurinės kartos pateikėju TL_VID_1. Šiek tiek skiriasi ryšiai su trečiuoju jaunesniosios kartos atstovu TL_JAUN_1: pateikėjas TL_JAUN_2 turi truputį daugiau bendrų sąsajų negu TL_JAUN_3. Šiek tiek didesnę TL_JAUN_2 ir TL_JAUN_1 kalbinį panašumą lėmė kirčio atitraukimas į pirmąjį skiemenį ir priegaidės skirtumai, plg. [dar¹bʰɪnʰɪŋkus] ~ *darbininkus* (TL_JAUN_1, TL_JAUN_2) ir [dar¹bʰɪnʰɪŋkus] ~ *darbininkus* (TL_JAUN_3); kirčiuotas pirmasis žodžio skienuo (nors šiuo atveju jaunuolius TL_JAUN_1 ir TL_JAUN_2 skiria dvigarsio *an* tarimas ir priegaidės spūdis), plg. [rʰõŋku] ~ *rankų* (TL_JAUN_1), [raŋ¹ku] ~ *rankų* (TL_JAUN_2) ir [raŋ¹kū:] ~ *rankų* (TL_JAUN_3); tvirtapradės priegaidė, plg. [mʰêŋ¹kʰu] ~ *menkių* (TL_JAUN_1, TL_JAUN_2) ir [mʰêŋ¹kʰu] ~ *menkių* (TL_JAUN_3); neasimiliuoto priebalsio *š* tarimas ir neredukuota galūnė, plg. [ɪŋ¹s¹p¹r¹ê:s¹ɪ] ~ *išspręsi* (TL_JAUN_1, TL_JAUN_2) ir [ɪs¹p¹r¹ê:s¹ɪ] ~ *išspręsi* (TL_JAUN_3).

Atskaitos tašku pasirinkus jaunesniosios kartos atstovą TL_JAUN_1 matyti, kad stipriausi kalbiniai ryšiai fiksuojami su vidurinės kartos pateikėjais, iš kurių daugiausia

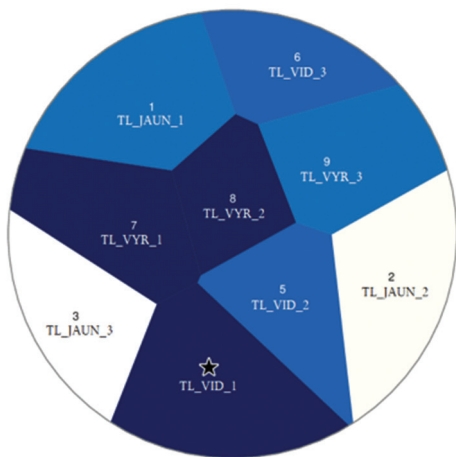
64 pav. Pateikėjo TL_JAUN_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais

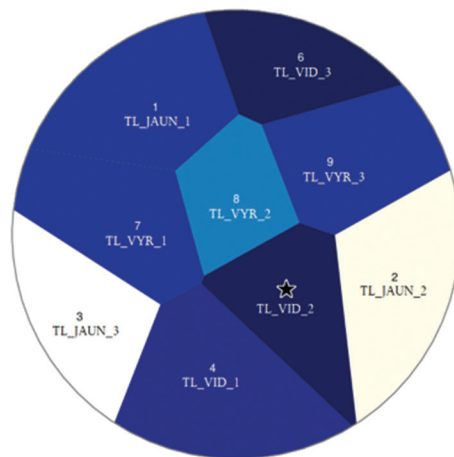
65 pav. Pateikėjo TL_VID_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais

sutampančių kalbinių požymių yra su respondentu TL_VID_3, šiek tiek silpnesni ryšiai fiksuojami su vyresniosios kartos tiriamaisiais, o mažiausiai bendrybių esama su kitais dviem jaunosios kartos atstovais (žr. 64 pav.). Pabrėžtina, kad ryšiai su pateikėjais TL_VID_1 ir TL_VID_2 yra gana panašūs, tačiau pateikėjas TL_JAUN_1 truputį daugiau sąsajų turi su TL_VID_2. Abu respondentai išlaiko dvibalsį *ie*, pvz., [kʰɛtʰɪs / kʰɛtʰɪs] ~ *kietis*, [lʲɛˈpʲɪns] ~ *liepynas*; išlaiko nosinius balsius *q* ir *ɣ*, pvz., [rasˌtus / rʰasˌtus] ~ *raštus*, [gʲɪˈɛʒɪˈnʲɪs] ~ *grėžinys*; *i* kamieno daiktavardžio vienaskaitos vietininko galūnę atliepia ne tradicinei tarmei būdinga *-é* (iš *-ėje*), pvz., [tʲɪˈemʲtʲɪː] ~ *tremtyje*; išlaiko nepakitusius dvigarsius *an*, *em*, *en*, pvz., [spanɣɔˈlʲmʲɪ] ~ *spanguolinį*, [kʰemˈsʲɪːnâː] ~ *kemsynai*, [nʲɛnˈdʲɪrʲɪns / nʲɛnˈdʲɪrʲɪns] ~ *nendrynas*, [mʲɛˈŋkʲu] ~ *menkių*; prieš aukštutinio pakilimo balsį platina atitrauktinį kirtį gavusį dvigarsio *ir* pirmąjį dėmenį, t. y. šiuo atveju nevyksta regresyvinė balsių asimiliacija, pvz., [gʲɛˈrʲdʲɪ] ~ *girdi*.

Iš 65 pav. pateiktų pateikėjo TL_VID_3 kalbinių ryšių matyti, kad tarminės sąsajos panašios į respondento TL_JAUN_1 kalbinius ryšius su kitais tiriamaisiais: patvirtinamas šių pateikėjų tarpusavio panašumas, gana stiprūs ryšiai su vidurinės kartos pateikėjais TL_VID_1 ir TL_VID_2, mažiausiai bendrų ypatybių fiksuojama su kitais dviem jaunosios kartos atstovais. Respondentas TL_VID_3 daugiau bendrų kalbinių požymių turi su vyresniąja karta negu TL_JAUN_1. Iš trijų vyresniosios kartos tiriamųjų kalbiniu požiūriu pateikėjui TL_VID_3 artimiausias TL_VYR_1. Šiuos respondentus sieja dvibalsio *uo* išlaikymas žodyje *juodis*, pvz., [juˈdʲɪs], tačiau daugiausia panašumų yra dėl regresyvinės balsių asimiliacijos (ne)veikimo: pateikėjai platina pirmuosius tvirtaprade priegaide kirčiuotą dvigarsio *il* ir nekirčiuotą dvigarsio *ir* dėmenis, taigi asimiliacija nevyksta, pvz., [pʲɪrʲɪtʲɛˈlʲdʲɪrʲtʲɛ] ~ *pritildyti*, [ɪʃˈmʲɛrʲkʰɪtʲɛ] ~ *išmirkyti*; dvigarsio pirmasis dėmuo, kirčiuotas atitrauktinium kirčiu, neasimilijuojamas ir žodyje *tam-*

66 pav. Pateikėjo TL_VID_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais

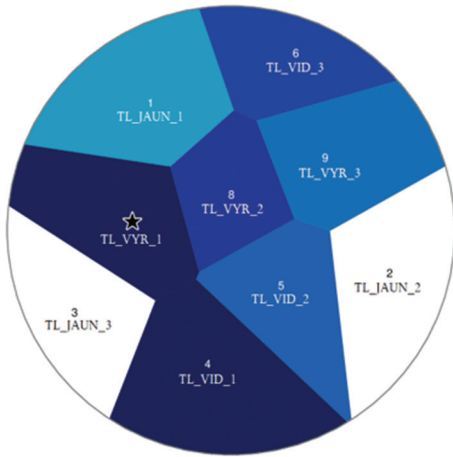

67 pav. Pateikėjo TL_VID_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais

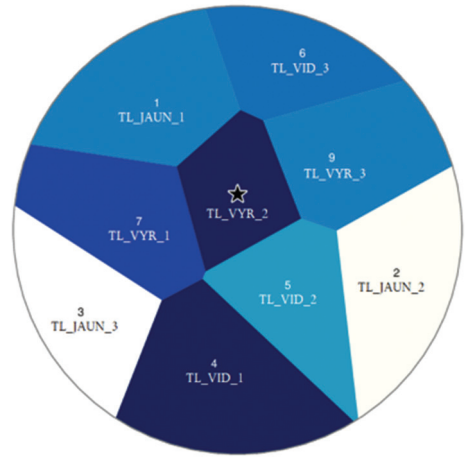
sių, pvz., [t'ɔm¹s'ū:], tačiau tvirtapradiškai kirčiuotas balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ur* sudėtį, yra veikiamas regresyvinės balsių asimiliacijos, pvz., [g'ũr¹k'j'n'us] ~ *gurkšnius*.

Atskaitos tašku pasirinkus respondentą TL_VID_1 išryškėja stipriausios kalbinės sąsajos su vyresniosios kartos pateikėjais TL_VYR_1 ir TL_VYR_2, o silpniausios (kaip ir TL_VID_3 atveju) – su jaunesniosios kartos respondentais TL_JAUN_2 ir TL_JAUN_3 (žr. 66 pav.). Pateikėją TL_VID_1 su TL_VYR_1 ir TL_VYR_2, o ne su trečiuoju vyresniosios kartos respondentu TL_VYR_3, sieja dvibalsio *ie* atliepimas [ɛi], pvz., [l'ɛi¹p'ĩns] ~ *liepynas*, nosinio balsio *q* atliepimas [ɔ̃n], pvz., [r'k̃ɔ̃n's'i] ~ *įkqsi*, dvigarsio *em* atliepimas [ɛ̃m], pvz., [iʃ¹t'ɛ̃m's'i / iʃ¹t'ɛ̃m'p's'i] ~ *ištemp̃si*, dvigarsio *en* atliepimas [ɛ̃ŋ], pvz., [ab¹d'ɛ̃ŋ'k's'i] ~ *ap̃deng̃si*, neredukuojama galūnė, pvz., [p'ɛ̃ŋ'k'is] ~ *penkis*. Daugiausia bendrų bruožų fiksuojama dėl regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo, kitaip tariant, šiuo atveju pateikėjų TL_VID_1, TL_VYR_1 ir TL_VYR_2 kalbai ji yra būdinga (priešingai negu respondento TL_VYR_3): prieš aukštutinio pakilimo balsius išlaikomas siauras atitrauktinį kirtį gavęs balsis *u*, pvz., [dũr¹is] ~ *durys*, tvirtapradiškai kirčiuotas į dvigarsio *il* sudėtį įeinantis balsis *i*, pvz., [s'ĩr¹l'k'ũ] ~ *silk̃iũ*, tvirtagališkai kirčiuotas į dvigarsio *ir* sudėtį įeinantis balsis *i*, pvz., [p'ĩr¹ʃ'l'i] ~ *piršl̃i*, atitrauktiniu kirčiu kirčiuotas į dvigarsio *ir* sudėtį įeinantis balsis *i*, pvz., [g'ĩr¹d'i] ~ *girdi*, nekirčiuotas į dvigarsio *ul* sudėtį įeinantis balsis *u*, pvz., [uʃpũl'tũ:] ~ *užpultũ*, tvirtagališkai kirčiuotas į dvigarsio *ur* sudėtį įeinantis balsis *u*, pvz., [p'l'ũr¹p's'i / p'l'ũr¹p's'i] ~ *pl̃iurp̃si*, nekirčiuotas į dvibalsio *ui* sudėtį įeinantis balsis *u*, pvz., [ku¹t'ĩs] ~ *kuitiesi*.

Respondentas TL_VID_2 daugiausia kalbinių panašumų turi su kitu vidurinės kartos atstovu TL_VID_3 (žr. 67 pav.). Priešingai negu pateikėjo TL_VID_1 atveju, kalbiniai ryšiai su vyresniosios kartos respondentais TL_VYR_1 ir TL_VYR_2 nėra vienodo stiprumo, TL_VID_2 su TL_VYR_1 sieja polinkis prieš aukštutinio pakilimo

68 pav. Pateikėjo TL_VYR_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais

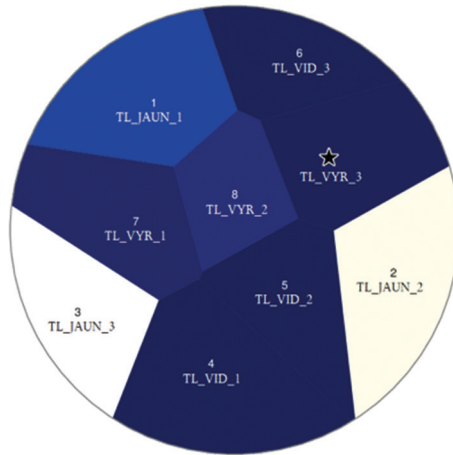
69 pav. Pateikėjo TL_VYR_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais

balsius platinti į dvigarsių *il*, *ir*, *ul* ir dvibalsio *ui* sudėtį įeinančius balsius *i* ir *u*: daugiau tokių atvejų, kai kirčiuojama tvirtapradiškai, pvz., [pʲrʲɪtʲɛ̌lʲdʲɪrtʲɛ̌] ~ *prítildyti*, [zʲɛ̌rʲnʲu] ~ *žirnių*, [dʲôlʲkʲu] ~ *dulkių*, [klʲôrkʲu] ~ *kluikų*, ir vienas atvejis, kai kirčiuojama tvirtagališkai, pvz., [zʲôrkʲu] ~ *zuikių*. Tai reiškia, kad aptariamiesiems pateikėjams nėra būdingas pagrindinis skiriamasis šiaurės žemaičių telšiškių požymis – regresyvinė balsių *i*, *u* asimiliacija. Respondentų TL_VID_2 ir TL_VYR_1 kalbiniam panašumui įtakos taip pat turi dvigarsio *em* išlaikymas, pvz., [tʲrʲɛ̌mʲtʲɪ: / tʲrʲɛ̌mʲtʲɪɛ̌] ~ *tremtyje*; balsio *i* platinimas veiksmazodžio bendraties priesagoje *-ti*, pvz., [graʲzʲɪnʲtʲɛ̌ / graʲzʲɪnʲtʲɛ̌] ~ *grąžinti*; dvibalsio *uo* išlaikymas, pvz., [juʲôdʲɪs] ~ *juodis* ir kai kurios kitos ypatybės.

Pabrėžtina, kad respondento TL_VID_2 kalbiniai ryšiai su pateikėjais TL_JAUN_1, TL_VID_1, TL_VYR_1, TL_VYR_3 vaizduojami vienodo stiprumo. Taigi respondentas TL_VID_2 kalbiniu požiūriu panašus į įvairių amžiaus grupių atstovus.

Tarminius panašumus su kitais pateikėjais iliustruojantys atskaitos taškų pseudožemėlapiai rodo, kad vyresniosios kartos respondentų TL_VYR_1 ir TL_VYR_2 ryšiai su kitais pateikėjais yra gana panašūs (žr. 68 ir 69 pav.). Abu respondentai daugiausia panašumų turi su vidurinės kartos pateikėju TL_VID_1. Šiuos ryšius galima laikyti abipusiais, nes pateikėjui TL_VID_1 kalbiniu požiūriu taip pat artimiausi TL_VYR_1 ir TL_VYR_2 (plg. 66 pav.).

Trečiojo vyresniosios kartos pateikėjo TL_VYR_3 kalbinės sąsajos itin stiprios su visais vidurinės kartos informantais, taip pat su respondentu TL_VYR_1 (žr. 70 pav.). Būtent su pateikėju TL_VYR_1 šiek tiek didesnę kalbinį panašumą lemia regresyvinės balsių asimiliacijos neveikimo atvejai, t. y. polinkis prieš aukštutinio pakilimo balsius platinti tvirtapradiškai kirčiuotą balsį *i*, kuris įeina į dvigarsio *ir* sudėtį, pvz., [zʲɛ̌rʲnʲu] ~

70 pav. Pateikėjo TL_VYR_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais

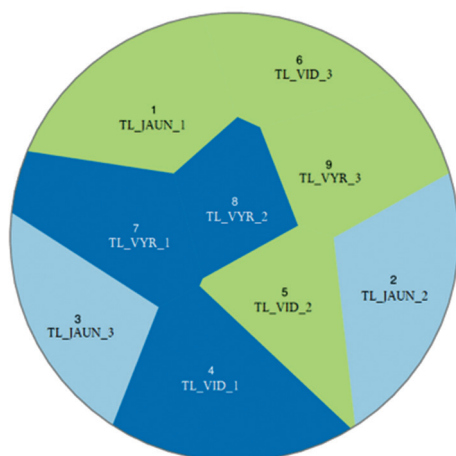
žirnių, atitrauktinį kirtį gavusį balsį *u*, įeinantį į dvigarsio *ur* sudėtį, pvz., [ˈbɔr.nũ:] ~ *burnų* ir tvirtaprade priegaide kirčiuotą balsį *u*, sudarantį dvibalsio *ui* pirmąjį dėmenį, pvz., [ˈkl̩ɔ̃.ɪku] ~ *kluikų*. Kiti aptariamus pateikėjus siejantys požymiai nėra susiję su regresyvine balsių asimiliacija: dvigarsių *am*, *em* ir nosinio balsio *ę* išlaikymas, pvz., [samˈdʲiːs] ~ *samdys*, [ˈtʲrʲɛmʲtʲɪɛ] ~ *tremtyje*, [kʲɛˈsʲiːnɛi / kʲɛˈsʲiːnâ:] ~ *kęsynai*; nosinių balsių *a*, *ę* atliepimas [ɔ̃:], [ɛ], pvz., [ˈr̩ɔ̃ːstus] ~ *raštus*, [ˈgʲr̩ɛʒʲɪ.nʲiːs] ~ *gręžinys*; dvigarsio *un* neišlaikymas vardažodžių daugiskaitos kilmininko formos kirčiuotoje galūnėje, pvz., [ˈjɔu.kũ:] ~ *juokų*; balsio *i* platinimas veiksmožodžio bendraties priesagoje *-ti*, pvz., [graˈzʲɪnʲtʲɛ / graˈzʲɪnʲtʲɛ] ~ *gražinti*, [abdɔɲkʲsʲtʲɪtʲɛ / abdɔɲkʲsʲtʲɪtʲɛ] ~ *apdangstyti*; galūnių redukcijos atvejai, pvz., [ˈd̩ɔ̃.nʲtʲɪs] ~ *dantis*, [ˈkʲɛtʲɪs] ~ *kietis*.

Kaip ir visų tiriamųjų atveju, mažiausiai bendrų bruožų turima su jaunesniosios kartos respondentais TL_JAUN_2, TL_JAUN_3.

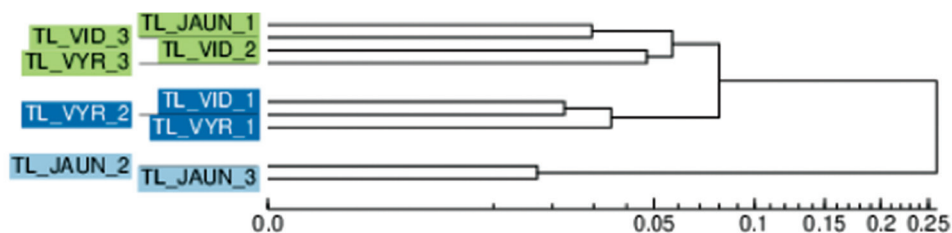
4.1.4.3. Klasterinė analizė ir diferenciniai tarminiai požymiai

Sugrupavus pateikėjus į tris klasterius, jaunesniosios kartos atstovai TL_JAUN_2, TL_JAUN_3 sudaro vieną grupę, vyresniosios kartos respondentai TL_VYR_1, TL_VYR_2 ir vidurinės kartos pateikėjas TL_VID_1 patenka į mėlynojo klasterio sudėtį, o likę respondentai sudaro trečiąją kalbiniais panašumais grindžiamą grupę (žr. 71 pav.). Klasteriai skirtingi ne tik juos sudarančių narių skaičiumi, bet ir amžiaus grupių atžvilgiu: žydrojo klasterio tiriamieji yra vienos kartos atstovai, mėlynojo – dviejų, į žalsvojo klasterio sudėtį įeina trijų kartų pateikėjai.

72 pav. pateiktoje dendrogramoje matyti, kad pirmiausia buvo formuojamas žydrasis klasteris, kurį sudaro tos pačios kartos atstovai, po to į mėlynąjį klasterį sugrupuo-

71 pav. Telšių (LKA 128) punkto pateikėjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Trys klasteriai

72 pav. Trijų klasterių jungimo dendrograma

ti jį sudarantys pateikėjai TL_VYR_1, TL_VYR_2 ir TL_VID_1, o paskutinis suformuotas žalsvasis klasteris. Paskutiniu (aštuntuoju) žingsniu sujungti visi trys klasteriai, tačiau prieš tai (septintuoju klasterizacijos etapu) į vieną grupę sujungiami mėlynojo ir žalsvojo klasterio nariai. Taigi mėlynojo ir žalsvojo klasterių nariai tarpusavyje kalbiniu požiūriu yra šiek tiek panašesni, o su žydrąjį klasterį sudarančiais pateikėjais turima daugiau skirtumų.

Duomenys rodo, kad pirmuoju klasterizacijos žingsniu sugrupuotus jaunesniosios kartos atstovus TL_JAUN_2 ir TL_JAUN_3 tarminiu požiūriu būtų galima laikyti homogeniškiausiais.

Aukščiausias $F_{1,5}$ balas rodo, kad mėlynojo klasterio pateikėjus labiausiai diferencijuoja dvigarsio *en* [ɛ̃ŋ] atliepimas ir neredukuojama galūnė, pvz., [abʰdʲɛ̃ŋkʰsʲɪ] ~ *apdengsi*; pagrindinis šiaurės žemaičių skiriamasis požymis – dvibalsio *ie* atliepimas [ɛi], pvz., [lʲɛiʲpʲɪns] ~ *liepynas*; tradicinei Telšių šnektai būdingas nosinio balsio *q* tarimas [ɔ̃ŋ], pvz., [iʲk̂ɔ̃nʲsʲi] ~ *įkqsi* (žr. 25 lentelę).

25 lentelė. Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.68	0.68	0.68	apdengsi 3:3 liepynas 3:3 įkasi 3:3
0.56	0.46	0.63	kietis 3:4 menkių 3:4 naminį 3:4 puiki 3:4 rąstus 3:4 silkių 3:4

Šios diferencinės ypatybės skirtinos tik mėlynojo klasterio nariams (plg. santykį 3:3).

Antrąją diferencinių požymių grupę sudaro tos kalbinės ypatybės, kurios būdingos ne tik mėlynojo klasterio respondentams, bet ir kažkuriam vienam tiriamajam, priklausančiam kitam klasteriui. Taigi atitinkamai šie požymiai įvertinti žemesniu F_{1,5} balu. Šioje grupėje taip pat fiksuojamas dvibalsio *ie* atliepimas [ɛɪ], pvz., [k'ɛɪt'ɪs] ~ *kietis*, ir dvigarsio *en* atliepimas [ɛ̃ɲ], pvz., [m'ɛ̃ɲk'ɪʊ] ~ *menkių*; atitrauktas kirtis ir tvirtagalė priegaidė, pvz., [r'ɔ̃nʂtus] ~ *rąstus* (TL_VID_1, TL_VYR_2), [r'ɔ̃sʂtus] ~ *rąstus* (TL_VYR_1); žemaičiams tradiciškai įprastas kamienas *num-* (kartu balsis *u* prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras, taigi vyksta regresyvinė balsių asimiliacija), pvz., [nʊ'm'n'ɪ] ~ *naminį*; prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas tvirtagališkai kirčiuoto balsio *i*, kuris įeina į dvigarsio *il* sudėtį, siaurumas, t. y. vyksta regresyvinė balsių asimiliacija, pvz., [s'ɪl'k'ɪʊ] ~ *silkių*; atitrauktinį kirtį ir tvirtagalę priegaidę turinčio balsio *u*, įeinančio į dvibalsio *ui* sudėtį, platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [p'ɔ̃ɪk'ɪ] ~ *puiki*.

Taigi iš visų mėlynąjį klasterį diferencijuojančių požymių tik trys atvejai iliustruoja respondentų diferenciaciją pagrindinio skiriamą šiaurės žemaičių telšiškių ir kretingiškių bruožo – regresyvinės balsių *i*, *u* asimiliacijos – atžvilgiu.

Žydrąjį klasterį sudarančių jaunesniosios kartos atstovų TL_JAUN_2 ir TL_JAUN_3 diferenciniai tarminiai požymiai, būdingi tik jiems ir turintys aukščiausią F_{1,5} balą, sudaro gana didelę grupę (žr. 26 lentelę). Jaunuoliams būdingas polinkis į pirmąjį skiemenį neatitraukti kirčio nei iš trumpos, nei iš ilgos tvirtagalės galūnės, pvz., [dan't'ɪs] ~ *dantis*, [p'ɛɲk'ɪs] ~ *penkis*, [pʊr'k'ɪ] ~ *puiki*, [ras'tʊs] ~ *rąstus*, [ʃʊ'n'ɪs] ~ *šunis*; [ʃ'v'ɪe's'ɪ] ~ *šviesi*, [bur'nū:] ~ *burnų*, [g'r'ɛʒ'ɪ'n'ɪ:s] ~ *grėžinys*, [juʊ'kū:] ~ *juokų*, [kurk'ɫū:] ~ *kurkuly*, [pul'kū:] ~ *pulky*, [tam's'ū:] ~ *tamsių*; tvirtagalės priegaidės spūdis koncentruojamas ant antrojo dvigarsio dėmens, pvz., [ab'd'ɛɲ'k's'ɪ] ~ *apdengsi*, [ɪ]ʰ't'ɛm's'ɪ] ~ *ištempsi*, [k'ɔ̃l'n'ɪ] ~ *kulnį*, [p'ɪr'ɪʃl'ɪ] ~ *piršlį*, [s'ɪl'k'ɪʊ] ~ *silkių*, [v'am'z'd'ɪs] ~ *vamzdis*, [z'ɔ̃k'ɪʊ] ~ *zuikių*; tariamas niekada nekirčiuojamos galūnės *-as* trumpasis balsis, pvz., [l'ɪe'p'ɪ:nas] ~ *liepynas*, [n'ɛn'd'r'ɪ:nas] ~ *nendrynas*; žodžio galūnėje

išlaikomas dvibalsis *ai*, pvz., [pʊr¹v¹î:nei] ~ *purvynai*; į pirmąjį skiemenį neatitraukiamas kirtis (tradicinėje tarmėje kirtis iš tvirtapradės galūnės ir neturėtų būti atitraukiamas), išlaikoma sangražinė veiksmažodžio forma su dvibalsiu *ie* ir nesutrumpinta sangražos dalelyte, pvz., [ku¹t¹îes] ~ *kuitiesi*; *i* kamieno daiktavardžio vienaskaitos vietininko galūnė tariama *-yje*, pvz., [t¹r¹em¹t¹r¹je] ~ *tremtyje*; išlaikomas dvigarsis *an*, neplatinamas ir netrumpinamas priesagos *-ti* balsis, pvz., [ab¹daj¹k¹s¹t¹î:t¹] ~ *apdangstyti*.

Diferenciniai požymiai patvirtina pateikėjų TL_JAUN_2 ir TL_JAUN_3 kalbinį išskirtinumą. Beveik visos diferencijuojančios ypatybės nėra būdingos tradicinei šiaurės žemaičių telšiškių patarnei, todėl šių pateikėjų tarminiam variante aiškiai pastebima netarminės kalbos įtaka.

26 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.64	0.64	0.64	apdangstyti 2:2 apdengsi 2:2 burnų 2:2 dantis 2:2 grėžinys 2:2 ištempsi 2:2 juokų 2:2 kuitiesi 2:2 kulnį 2:2 kurkulų 2:2 liepynas 2:2 nendrynas 2:2 penkis 2:2 piršlį 2:2 puiki 2:2 pulkų 2:2 purvynai 2:2 rąstus 2:2 silkių 2:2 tamsių 2:2 tremtyje 2:2 vamzdis 2:2 zuikių 2:2 šunis 2:2 šviesi 2:2

Iš žalsvojo klasterio diferencinių požymių matyti, kad jį sudarančius pateikėjus TL_JAUN_1, TL_VID_2, TL_VID_3, ir TL_VYR_3 nuo kitų tiriamųjų labiausiai skiria dvibalsio *em* išlaikymas ir dvibalsio *ai* vienbalsinimas galūnėje, pvz., [k¹em¹s¹t¹î:nâ:] ~

kemsynai, dvibalsio *ie* išlaikymas ir galūnės trumpinimas, pvz., [lʲɛˈpʲɪns] ~ *liepynas* (žr. 27 lentelę). Abiem atvejais vienas požymis atspindi bendrinės kalbos įtaką, antras rodo tradicinės tarmės pagrindą. Pabrėžtina, kad šitaip dvejopai elgiamasi su ypatybėmis, skiriamomis prie ryškiųjų, t. y. pirminių.

27 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

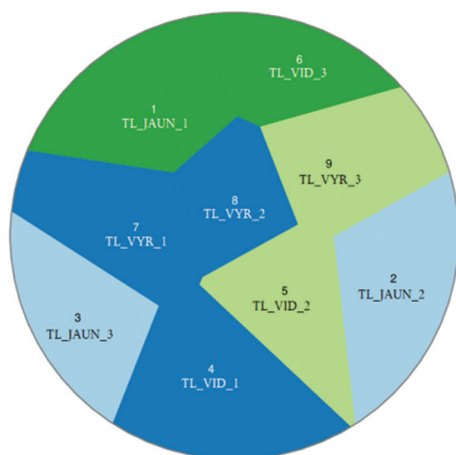
Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.69	0.69	0.69	kemsynai 4:4 liepynas 4:4
0.53	0.63	0.46	grėžinys 3:3 nendrynas 3:3 silkių 3:3 tremtyje 3:3

Kita žalsvojo klasterio diferencinių požymių grupė, įvertinta žemesniu F_{1,5} balu rodo, kad šiuo atveju tam tikros diferencijuojančios ypatybės būdingos tik trimis klasterio nariams (ir tik jiems) iš keturių. Pateikėjus TL_JAUN_1, TL_VID_2, TL_VID_3, TL_VYR_3 nuo kitų tiriamųjų skiria prieš aukštutinio pakilimo balsį tvirtagališkai kirčiuoto balsio *i*, kuris įeina į dvigarsio *il* sudėtį, platinimas, kitaip tariant, nevyksta regresyvinė balsių asimiliacija, pvz., [sʲɛˈlʲkʲu] ~ *silkių* (iš klasterio narių išsiskiria TL_JAUN_1, kuris balsį *i* išlaiko siaurą); dvigarsio *en* išlaikymas ir galūnės redukcija, [nʲɛnʲdʲɪns] ~ *nendrynas* (pateikėjas TL_JAUN_1 išsiskiria atitraukdamas kirtį į pirmąjį skiemenį); *i* kamieno daiktavardžio vienaskaitos vietininko galūnės atliepimas [ɪ:], pvz., [tʲɪɛmʲtʲɪ:] ~ *tremtyje* (iš klasterio narių išsiskiria TL_VYR_3, kuris vartoja tradicinei tarmei būdingą galūnę *-é* (iš *-éje*); nosinio balsio *ɛ* atliepimas [ɛ] ir kirčio atitraukimas, pvz., [gʲɪɛʒʲɪnʲs] ~ *grėžinys* (respondentas TL_VYR_3 nosinį balsį *ɛ* atliepia [ɛ]). Toks tarimas atspindi tradicinės patarmės ypatybę, tačiau būdingą ne pietinei daliai skiriamų Telšių šnektai, o vidurinės ir šiaurinės dalies šnektoms).

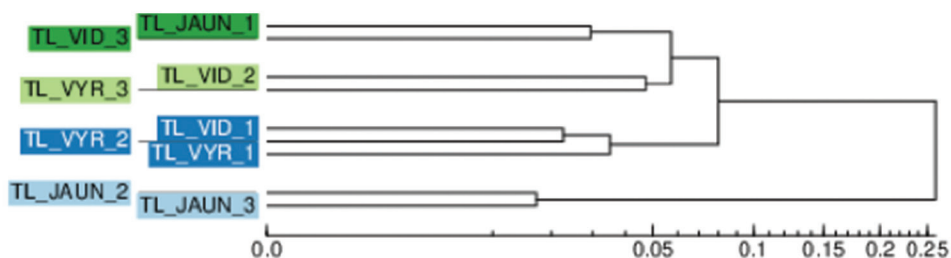
Iš visų žalsvojo klasterio diferencinių požymių tik vienu atveju juo tampa regresyvinė balsių asimiliacija.

Pateikėjus grupuojant į keturis klasterius, nuo žalsvojo klasterio narių atskiriamas jaunesniosios kartos respondentas TL_JAUN_1 ir vidurinės kartos pateikėjas TL_VID_3 – jie sudaro atskirą žaliąjį klasterį. Žalsvajame klasteryje lieka taip pat skirtingų amžiaus grupių (vidurinės ir vyresniosios) pateikėjai, taigi ryškesnio grupavimosi tiriamųjų kartų atžvilgiu keturnarė klasterizacija neišryškino (žr. 73 ir 74 pav.).

Labiausiai žalsvojo klasterio narius diferencijuojančia ypatybe laikytinas regresyvinės balsių asimiliacijos nebuvimas. Tvirtagališkai kirčiuotas į dvigarsio *ir* sudėtį įeinantis balsis *i* prieš aukštutinio pakilimo balsį yra platinamas, pvz., [pʲɛˈrʲlʲɪ] ~ *piršlį* (žr. 28 lentelę). Respondentus TL_JAUN_1 ir TL_VID_3 kitų tiriamųjų atžvilgiu šiek tiek mažiau skiria prieš aukštutinio pakilimo balsį tvirtagališkai kirčiuoto balsio *i*, kuris

73 pav. Telšių (LKA 128) punkto pateikėjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Keturi klasteriai

74 pav. Keturių klasterių jungimo dendrograma

įeina į dvigarsio *il* sudėtį, platinimas, pvz., [sʲɛˈlʲkʲɪ] ~ *silkių*; prieš aukštutinio pakilimo balsį tvirtapradiškai kirčiuoto balsio *u*, įeinančio į dvigarsio *ur* sudėtį, platinimas, pvz., [gʲɔˈrʲkʲɪnʲus] ~ *gurkšnius*; dvigarsio [ɔm] iš *am* pirmojo dėmens, kirčiuoto atitrauktiniu kirčiu, siaurinimas, pvz., [tumʲsʲɪ:] ~ *tamsių*. Šie diferenciniai požymiai taip pat regresyvinės balsių asimiliacijos atvejai, iš kurių tik vienas atspindi regresyvinės balsių asimiliacijos veikimą. Paskutiniu žodžiu *ndrynas* iliustruojamas dvigarsio *en* išlaikymas, galūnės trumpinimas, kirčio neatitraukimas, pvz., [nʲɛnʲdʲrʲɪns] ~ *gurkšnius*.

Aukščiausias $F_{1,5}$ balas rodo, kad žaliojo klasterio pateikėjus TL_JAUN_1 ir TL_VID_3 labiausiai diferencijuoja dvigarsio *am* išlaikymas ir tvirtagalės priegaidės spūdis ant pirmojo dėmens, pvz., [vʲəmʲzʲdʲɪs] ~ *vamzdis*; nosinio balsio *a* atliepimas [a] ir kirčio atitraukimas į pirmąjį skiemenį, pvz., [rasʲtus] ~ *raštus* (žr. 29 lentelę).

Mažiau žaliąjį klasterį nuo kitų klasterių skiriantys požymiai yra nosinio balsio *e* atliepimas [ɛ] ir kirčio atitraukimas, pvz., [gʲrʲɛʒʲɪnʲɪs] ~ *grėžinys*; *i* kamieno daiktavardžio vienaskaitos vietininko galūnės atliepimas [ɪ], pvz., [tʲrʲɛmʲtʲɪ:] ~ *tremtyje*. Šiais

28 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.64	0.64	0.64	piršlį 2:2
0.53	0.42	0.59	gurkšnius 2:3 nendrynas 2:3 silkių 2:3 tamsių 2:3

abiem atvejais į žaliojo klasterio narius panašėja žalsvajam klasteriui priklausantis vidurinės kartos atstovas TL_VID_2.

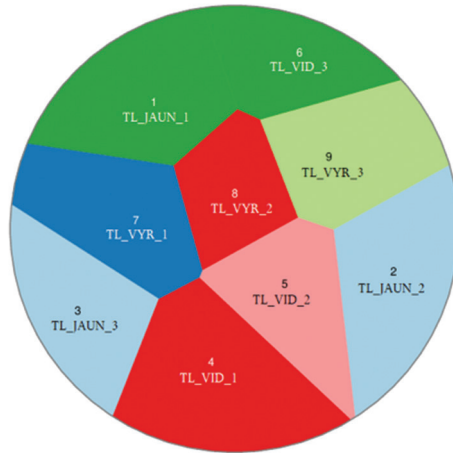
Trečiąją diferencinių požymių grupę sudaro tie atvejai, kai diferencinės ypatybės būdingos ir dviems kitų klasterių nariams. Dėl šios priežasties F_{1,5} balas yra dar šiek tiek žemesnis. Diferenciniai požymiai gana įvairūs: išlaikomas kamienas *nam-*, pvz., [na'm¹m¹ɪ] ~ *naminį*; išlaikomas dvibalsis *ie* ir netrumpinama galūnė, pvz., [k'fiet'ɪs] ~ *kietis*; išlaikomas dvibalsis *ie* ir netariamas galūnės balsis *a*, pvz., [l'ie'p'f'ns] ~ *liepynas*; nosinis balsis *ę* atliepiamas [ê: / ê'], netrumpinama galūnė ir tariamas priebalsis *š*, pvz., [ɪj⁰'s'p'ɪ'ê:s'ɪ / ɪj⁰'s'p'ɪ'ê'ɫ's'ɪ] ~ *išspręsi*; nosinis balsis *q* atliepiamas [â:], pvz., [ɪ'kâ:s'ɪ] ~ *įkąsi*; nosinis balsis *q* atliepiamas [a], platinamas ir trumpinamas veiksmažodžio bendraties priesagos *-ti* balsis, pvz., [gra'z'ɪ'n't'ɛ] ~ *gražinti*; išlaikomas dvigarsis *am*, pvz., ['sâm¹t'ɪs] ~ *samtis*; išlaikomas dvigarsis *am* ir tvirtagalės priegaidės spūdis koncentruojamas ant pir-

29 lentelė. Žaliojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

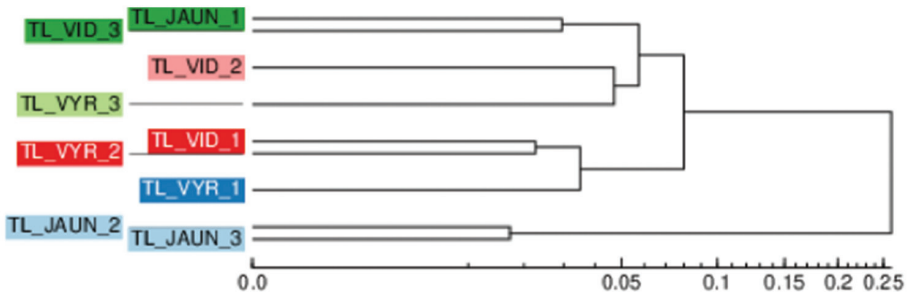
Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.64	0.64	0.64	rąstus 2:2 vamzdis 2:2
0.53	0.42	0.59	gręžinys 2:3 tremtyje 2:3
0.43	0.28	0.54	gražinti 2:4 išspręsi 2:4 kemsynai 2:4 kietis 2:4 kuitiesi 2:4 liepynas 2:4 menkių 2:4 naminį 2:4 pliurpsi 2:4 samtis 2:4 zuikių 2:4 įkąsi 2:4

mojo dvigarsio dėmens, pvz., [vã'm'z'd'is] ~ *vamzdis*; išlaikomas dvigarsis *em* ir žodžio galūnėje vienbalsinamas dvibalsis *ai*, pvz., [k'ẽm's'f: nã:] ~ *kemsynai*; išlaikomas dvigarsis *en* ir tvirtapradė priegaidė, pvz., [m'ẽ'ŋ'k'ũ] ~ *menkių*. Trys atvejai susiję su regresyvinės balsių asimiliacijos veikimu: tvirtagališkai kirčiuotas į dvigarsio *ur* sudėtį įeinantis balsis *u* išlaikomas siauras, pvz., [p'l'ũ'r'p's'ɪ] ~ *pliurpsi* (taip pat klasterio narius diferencijuoja priegaidės spūdis ant pirmojo dvigarsio dėmens); tvirtagališkai kirčiuotas į dvibalsio *ui* sudėtį įeinantis balsis *u* išlaikomas siauras pvz., [z'ũ'k'ũ] ~ *zuikių* (diferencine ypatybe šiuo atveju laikytinas ir priegaidės spūdis ant pirmojo dvibalsio dėmens); nekirčiuotas į dvibalsio *ui* sudėtį įeinantis balsis *u* išlaikomas siauras pvz., [kur't'ũ:s] ~ *kuitiesi* (taip pat diferenciniai požymiai, lemiantys klasterio narių išskirtinumą, yra kirčio neatitraukimas į pirmąjį skiemenį, sangražinė veiksmažodžio forma su balsiu *y*).

Taikant šešianarę klasterizaciją, išryškėja vyresniosios kartos pateikėjo TL_VYR_1, kuris lieka mėlynajame klasteryje, kalbinis savitumas ir respondentų TL_VYR_2, TL_VID_1, atskiriamų nuo mėlynojo klasterio, tarminis panašumas (žr. 75 ir 76 pav.).

75 pav. Telšių (LKA 128) punkto pateikėjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Šeši klasteriai

76 pav. Šešių klasterių jungimo dendrograma

Pabrėžtina, kad vyresniosios kartos pateikėjas TL_VYR_3 ir vidurinės kartos atstovas TL_VID_2 sudaro atskirus vienanarius klasterius. Visi vyresniosios ir vidurinės amžiaus grupės tiriamieji patenka į skirtingų klasterių sudėtį, taigi kalbiniu požiūriu nėra labai homogeniški.

Diferencinių požymių, kurie būtų skirtini tik pateikėjui TL_VYR_1, nefiksuojama, požymiais „dalinamasi“ su kažkurio kito klasterio tiriamuoju (žr. 30 lentelę). Vis dėlto aukščiausiu F_{1,5} balu įvertintas dvibalsio *ie* atliepimas [ɛ̃r] ir galūnės redukcija, pvz., [kʰɛ̃rʰɪs] ~ *kietis*; nosinio balsio *q* atliepimas [ɔ̃:], pvz., [r̥ɔ̃:sʰtus] ~ *rqstus*; balsio *i*, įeinančio į dvigarsio *ir* sudėtį, platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [ɪʰmʲɛ̃rʰkʰɪ:tʰɛ̃] ~ *išmirkyti*; atitrauktinį kirtį gavusio balsio *u*, įeinančio į dvigarsio *ur* sudėtį, platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [b̥ɔ̃r̥nũ:] ~ *burnų*; dvigarsio [ɔ̃n] iš *an* pirmojo dėmens, kirčiuoto atitrauktiniu kirčiu, nesiaurinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį ir galūnės redukcija, pvz., [d̥ɔ̃nʰtʰɪs] ~ *dantis*. Pabrėžtina, kad žodžių *rqstus*, *išmirkyti*, *burnų*, *dantis* atvejais diferencijuojančiomis (ar vienomis iš diferencijuojančių) ypatybėmis yra regresyvinės balsių asimiliacijos neveikimas.

30 lentelė. Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.45	0.35	0.52	burnų 1:2 dantis 1:2 išmirkyti 1:2 kietis 1:2 rqstus 1:2

Dalis žalsvajį klasterį sudarančio respondento TL_VYR_3 skiriamųjų ypatybių, kurias iliustruoja žodžiai *burnų*, *dantis*, *kietis*, *rqstus*, sutampa su pateikėjo TL_VYR_1, atstovaujančiam mėlynajam klasteriui (žr. 31 lentelę). Kiti diferenciniai požymiai, nors ir neskirtini vien tik respondentui TL_VYR_3, yra dvigarsio *en* išlaikymas, tvirtagalės priegaidės spūdis ant pirmojo dvigarsio dėmens ir neredukuotas galūnės balsis, pvz., [abʰdʲɛ̃r̥kʰsʰɪ] ~ *apdensi*; nosinio balsio *ɛ̃* atliepimas pusilgiu [ɛ̃:], pvz., [ɪʰsʰpʰr̥ɛ̃sʰɪ] ~ *išspręsi*; priebalsio *š* neminkštinimas, pvz., [ɪʰmʲɛ̃rʰkʰɪ:tʰɛ̃] ~ *išmirkyti*; tvirtagališkai kirčiuoto į dvigarsio *ir* sudėtį įeinančio balsio *i* platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį (nevyksta regresyvinė balsių asimiliacija), pvz., [pʰɛ̃rʰlʰɪ] ~ *piršlį*.

Iš 32 lentelėje pateiktų rožinio klasterio pateikėjo TL_VID_2 diferencinių požymių aukštesniu F_{1,5} balu įvertintas polinkis prieš aukštutinio pakilimo balsį siaurinti dvigarsio [ɔ̃m] iš *am* nekirčiuotą pirmąjį dėmenį, pvz., [tʰmʰsʰũ:] ~ *tamsių*; prieš aukštutinio pakilimo balsį platinamas į dvigarsio *ir* sudėtį įeinantis tvirtagališkai atitrauktiniu kirčiu kirčiuotas balsis *i*, pvz., [gʰɛ̃rʰdʰɪ] ~ *girdi*; prieš aukštutinio pakilimo balsį platinamas tvirtagališkai kirčiuotas į dvigarsio *ir* sudėtį įeinantis balsis *i*, pvz., [pʰɛ̃rʰlʰɪ] ~ *piršlį*. Pirmu atveju fiksuojama regresyvinė balsių asimiliacija, antru ir trečiu – asimiliacijos nėra, nors ji galėtų vykti.

31 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.45	0.35	0.52	apdengsi 1:2 burnų 1:2 dantis 1:2 išmirkyti 1:2 išspręsi 1:2 kietis 1:2 piršlį 1:2 rąstus 1:2

Tarp antrąją grupę sudarančių skiriamųjų požymių taip pat yra regresyvinės balsių asimiliacijos (ne)buvimo atveju. Dėl asimiliacijos išlaikomas siauras nekirčiuotas balsis *i*, kuris įeina į dvigarsio *ir* sudėtį, pvz., [ɪʃm¹ir¹k¹t¹č¹] ~išmirkyti (taip pat šis pavyzdys atspindi kitus diferencinius požymius – priebalsio š minkštinimą ir priesagos *-ti* balsio platinimą); siaurinamas pirmasis dvigarsio *am* dėmuo nekirčiuotoje pozicijoje, pvz., [sum¹d¹î:s] ~samydys, ir kirčiuotoje atitrauktiniu kirčiu, pvz., [t¹um¹s¹û:] ~tamsių. Atvejų, kai regresyvinė balsių asimiliacija nevyksta, yra daugiau: platinamas tvirtagališkai kirčiuotas balsis *i*, kuris įeina į dvigarsio *il* sudėtį, pvz., [s¹č¹l¹k¹u] ~silkių; platinamas tvirtapradiškai kirčiuotas balsis *i*, įeinantis į dvigarsio *il* sudėtį, pvz., [p¹r¹t¹t¹č¹l¹d¹r¹t¹č¹] ~priltildyti (kitas diferencinis požymis – nukeltinio kirčio nebuvimas); platinamas tvirtagališkai kirčiuotas į dvigarsio *ir* sudėtį įeinantis balsis *i*, pvz., [p¹č¹r¹ʃ¹l¹ɪ] ~piršlį; platinamas tvirtapradiškai kirčiuotas balsis *u*, įeinantis į dvigarsių *ul* ir *ur* sudėtį, pvz.,

32 lentelė. Rožinio klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.45	0.35	0.52	girdi 1:2 piršlį 1:2 samydys 1:2
0.36	0.22	0.46	dulkių 1:3 grėžinys 1:3 gurkšnius 1:3 išmirkyti 1:3 nendrynas 1:3 pempių 1:3 priltildyti 1:3 silkių 1:3 tamsių 1:3 tremtyje 1:3 zuikių 1:3

[ˈdõːlˈkʲu] ~ *dulkių*, [ˈgõːrˈkʲɪnʲus] ~ *gurkšnius*; platinamas tvirtagališkai kirčiuotas balsis *u*, įeinantis į dvibalsio *ui* sudėtį, pvz., [ˈzõːɪkʲu] ~ *zuikių*.

Nors regresyvinės balsių asimiliacijos kaip diferencinio tarminio požymio atvejai dominuoja, vis dėlto turi žemesnį $F_{1,5}$ balo įvertį ir klasterio narius diferencijuoja mažiau.

Libiausiai raudonąjį klasterį sudarančius vidurinės kartos pateikėją TL_VID_1 ir vyresniosios kartos pateikėją TL_VYR_2 tarminiu požiūriu iš kitų tiriamųjų diferencijuoja dvibalsio *ie* atliepimas [ɛɪ] ir polinkis netrumpinti galūnės, pvz., [ˈkʲɛɪtʲɪs] ~ *kietis*; nosinių balsių *q* ir *ɛ* atliepimas tradicinei Telšių šnektai būdingais [õːn] ir [ɛːn], pvz., [ˈrõːnʂtus] ~ *rąstus* ir [ɪʲsˈpʲrʲɛːnʲsʲɪ] ~ *išspręsi*; nekirčiuoto pirmojo dvigarsio [ɛm] iš *em* dėmens siaurinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį – tai regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejis, pvz., [kʲɪmʲsʲɪːnâ:] ~ *kemsynai* (žr. 33 lentelę). Visi šie diferenciniai požymiai skirtini tik raudonojo klasterio nariams.

33 lentelė. Raudonojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis $F_{1,5}$ balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.64	0.64	0.64	išspręsi 2:2 kemsynai 2:2 kietis 2:2 rąstus 2:2
0.53	0.42	0.59	apdengsi 2:3 ištempši 2:3 liepynas 2:3 įkąši 2:3

Iš mažiau klasterį diferencijuojančių tarminių ypatybių fiksuojamos šios: dvibalsio *ie* atliepimas [ɛɪ], pvz., [lʲɛɪˈpʲɪns] ~ *liepynas*; nosinių balsių *q* atliepimas [õːn], pvz., [ˈkʲõːnʲsʲɪ] ~ *įkąši*; dvigarsio *em* atliepimas [ɛːm] ir galūnės netrumpinimas, pvz., [ɪʲsˈtʲɛːmʲsʲɪ] ~ *ištempši*; dvigarsio *en* atliepimas [ɛːn] ir galūnės netrumpinimas, pvz., [abʲɪˈdʲɛːnʲkʲsʲɪ] ~ *apdengsi*. Nors visi žemesniu $F_{1,5}$ balu įvertinti diferenciniai požymiai atspindi tradicinę šiaurės žemaičių telšikių patarmę, kitų klasterių pateikėjų atžvilgiu yra skiriamieji. Taigi ryškiosios tarminės ypatybės tarp Telšių (LKA 128) tiriamųjų linkusios varijuoti.

4.1.4.4. Apibendrinimas

Atlikus analizę, galima teigti, kad Telšių (LKA 128) punkte vartojamas tarminis variantas nėra labai homogeniškas, dažniausiai išsiskiria jaunesniosios kartos atstovų kalba, nors kalbinio įvairavimo atvejų esama ir tarp kitų amžiaus grupių respondentų.

Visų kartų pateikėjai nuosekliai išlaiko siaurus balsius *i*, *u* įvairiose pozicijose (kirčiuotoje, turinčioje atrauktinį kirtį, nekirčiuotoje) prieš aukštutinio pakilimo balsius.

Regresyvinės balsių asimiliacija balsius *i*, *u*, įeinančius į dvigarsių *il*, *ir*, *ul*, *ur* ir dvibalsio *ui* sudėtį, veikia nevienodai. Telšių (LKA 128) respondentai nuosekliausiai

išlaiko siaurą atitrauktiniu kirčiu kirčiuotą balsį *u* (du jaunesniosios kartos atstovai neatitraukia kirčio), sudaranti dvigarsio *ul* pirmąjį dėmenį; tvirtagališkai kirčiuotą balsį *u* (du jaunesniosios kartos atstovai tvirtagalės priegaidės spūdį koncentruoja ant antrojo dvigarsio dėmens), įeinanti į dvigarsio *ul* sudėtį; nekirčiuotą balsį *u*, įeinanti į dvigarsio *ur* sudėtį; nekirčiuotą balsį *u* (vidurinės kartos pateikėjas atitraukia kirtį į pirmąjį skiemenį ir balsį *u* kirčiuoja), įeinanti į dvibalsio *ui* sudėtį. Kitais atvejais regresyvinės balsių asimiliacijos neveikimo atvejų fiksuojama daugiau, labiausiai įvairuoja atitrauktinį kirtį gavęs (arba nekirčiuotas dviejų jaunesniosios kartos respondentų atveju) balsis *u*, įeinantis į dvibalsio *ui* sudėtį; tvirtapradiškai kirčiuotas balsis *u*, įeinantis į dvibalsio *ui* sudėtį; tvirtapradiškai kirčiuotas balsis *i* įeinantis į dvigarsio *il* sudėtį; tvirtapradiškai kirčiuotas balsis *i* įeinantis į dvigarsio *ir* sudėtį. Platinti balsius *i*, *u* labiau linkę vidurinės ir vyresniosios kartos pateikėjai.

Atliepiant dvigarsių [ɔn], [ɔm] iš *an*, *am* pirmuosius dėmenis, regresyvinė balsių asimiliacija fiksuojama retai. Šis bruožas vyrauja tik tariant nekirčiuotą dvigarsio [ɔn] pirmąjį dėmenį, kuris siaurinamas visų vidurinės ir vyresniosios kartos atstovų. Pasitaikantis, tačiau nedaugelio vidurinės ir vyresniosios kartos pateikėjų, siaurinimas yra dvigarsio [ɔm] pirmojo dėmens, nekirčiuotoje ir kirčiuotoje atitrauktiniu kirčiu pozicijose.

Tariant dvigarsių [ɛn], [ɛm] iš *en*, *em* pirmuosius dėmenis, regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejai yra tik pavieniai: du vidurinės ir vyresniosios kartos pateikėjai siaurina nekirčiuotą dvigarsio [ɛm] pirmąjį dėmenį, vienas vidurinės kartos atstovas – nekirčiuotą dvigarsio [ɛn] pirmąjį dėmenį.

Ilgųjų balsių [ɔ:], [ɛ:] iš *q*, *ɛ* grupėje regresyvinės balsių asimiliacijos veikimas nefiksuojamas.

Atliepiant dvibalsius [ɛr], [ɔu] iš *ie*, *uo*, regresyvinės balsių asimiliacijos atvejų taip pat nėra.

Telšių (LKA 128) punkto tiriamųjų kalboje įvairuojančiomis ir diferencijuojančiomis ypatybėmis tampa nosinių balsių *q*, *ɛ* tarimas: balsis *q* nekirčiuotoje pozicijoje visų pateikėjų atliepiamas [ɑ] / [ɑː], kirčiuotose pozicijose taip pat dominuoja netarminėi kalbai būdingas atliepimas, tačiau vartojami ir šiaurės žemaičiams telšiškiams būdingi garsai [ɔ:], [ɔːn], [ɔːn]; balsio *ɛ* atliepimas [ɛ] visiškai dominuoja nekirčiuotoje pozicijoje, taip pat šiek tiek dažniau tariamas, kai yra kirčiuotas.

Pagrindinė šiaurės žemaičių skiriamoji ypatybė – dvibalsių *ie*, *uo* atliepimas – taip pat respondentų kalboje yra įvairuojanti. Neretai jaunesniosios ir vidurinės kartos tiriamųjų linkstama šiuos dvibalsius išlaikyti ir netarti tradicinėms šiaurės žemaičių patarmėms būdingais atliepiniais.

Esama nemažai dvigarsių *am*, *an*, *em*, *en* išlaikymo atvejų.

Jaunesniosios kartos atstovų, vieno vidurinės ir vieno vyresniosios kartos pateikėjų vietoje žemaičiams tradiciškai įprasto kamieno *num-* žodyje *naminį* vartojamas kamienas *nam-*.

Ypatybės, dažniau fiksuojamos jaunesniosios kartos kalboje yra kirčio neatitraukimas iš trumpos ir iš ilgos tvirtagalės galūnės; tvirtagalės priegaidės spūdžio koncentravimas ant antrojo dvigarsio dėmens; niekada nekirčiuojamos galūnės *-as* trumpojo balsio tarimas;

dvibalsio *ai* išlaikymas žodžio galūnėje; sangražinės veiksmažodžio formos su dvibalsiu *ie* ir nesutrumpinta sangražos dalelyte išlaikymas; *i* kamieno daiktavardžio vienaskaitos vietininko galūnės atliepimas *-yje*; priesagos *-ti* balsio neplatinimas ir netrumpinimas.

Atlikta analizė parodė, kad Telšių (LKA 128) tarminiam variante esama gana nemažai įvairavimo tiek regresyvinės balsių asimiliacijos, tiek kitų kalbinių ypatybių atžvilgiu. Dažnai fiksuojama netarminės kalbos įtaka.

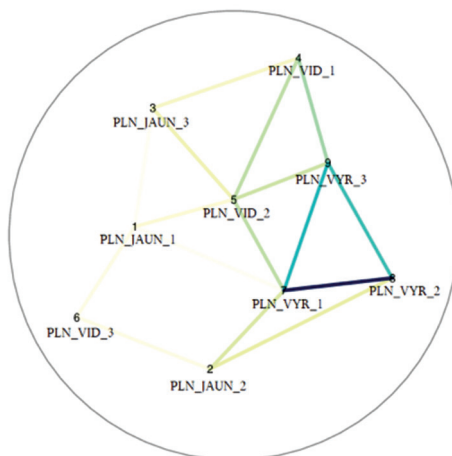
4.2. REGRESYVINĖS BALSŲ ASIMILIACIJOS IR KITŲ TARMINIŲ POŽYMIŲ KAITA ŠIAURĖS ŽEMAIČIŲ KRETINGIŠKIŲ PLOTE

Šiaurės žemaičių kretingiškių patarmės ploto tiriami punktai yra Plūngė (LKA 156) ir Rietāvas (LKA 219), kurie geografiniu požiūriu nėra labai nutolę vienas nuo kito. Pabrėžtina, kad Rietāvui (LKA 219) yra gana artimas ne tik kaimyninės šiaurės žemaičių telšiškių patarmės, bet ir pietų žemaičių varniškių patarmės paribys.

4.2.1. PLUNGĖS (LKA 156) ATVEJIS

4.2.1.1. Tarminiai Plūngės (LKA 156) pateikėjų skirtumai

Linijų / spindulių arba tinklų pseudožemėlapiu iliustruojami kalbiniai ryšiai tarp skirtingų kartų pateikėjų rodo, kad tarminiu požiūriu artimiausi yra vyresniosios kartos atstovai: stipriausios kalbinės sąsajos jungia respondentus PLN_VYR_1 ir PLN_VYR_2, gana stiprūs ryšiai fiksuojami tarp šių abiejų pateikėjų su trečiuoju vyresniosios kartos respondentu (žr. 77 pav.).

77 pav. Tarminiai Plūngės (LKA 156) pateikėjų panašumai

Kalbiniu požiūriu vyresnioji karta yra homogeniškesnė, turinti daugiau bendrų kalbinių ypatybių negu, pvz., vidurinės kartos atstovai, iš kurių panašesni PLN_VID_1 ir PLN_VID_2.

Iš jaunesniosios kartos pateikėjų išsiskiria PLN_JAUN_2, kurio tarminiai požymiai artimesni vyresniosios kartos atstovams PLN_VYR_1 ir PLN_VYR_2, o su kitais jaunuoliais bei vidurinės kartos respondentais esama kur kas silpnesnių kalbinių sąsajų.

4.2.1.2. Atskaitos taškų pseudožemėlapiai

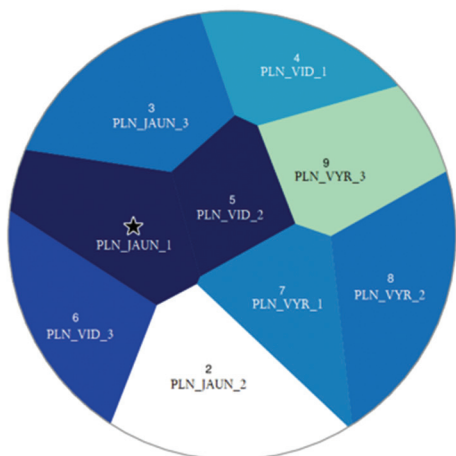
Atskaitos tašku pasirinkus jaunesniosios kartos pateikėją PLN_JAUN_1, išryškėja didžiausias kalbinis panašumas į vidurinės kartos atstovą PLN_VID_2 (žr. 78 pav.). Tai lėmė daugiausia dėl regresyvinės balsių asimiliacijos atsiradę kalbiniai panašumai, pvz., abu pateikėjai išlaiko siaurą balsį *u*, pvz., [ʃu.nʲɪs] ~ *šunis*, [ʊʃpult̪.t̪u:] ~ *užpultų*, [pul.kũ:] ~ *pulkų*, [purʲ.ʊʲ.n̪.ɲ̪:] ~ *purvynai*. Pabrėžtina, kad dviem atvejais (*šunis*, *pulkų*) balsiai turi atitrauktinį kirtį, kitais dviem (*užpultų*, *purvynai*) yra nekirčiuotoje pozicijoje. Pateikėjus PLN_JAUN_1 ir PLN_VID_1 taip pat sieja atvejais, kai prieš aukštutinio pakilimo balsį balsis *i*, įeinantis į dvigarsio *ir* sudėtį, yra platinamas, kitaip tariant, neasimilijuojamas, pvz., [ɪʲmʲɛrʲ.kʲɪ:t̪ɛ] ~ *išmirkyti*; dvibalsių *em* ir *en* išlaikymas kai kuriuose žodžiuose, pvz., [kʲɛmʲ.sʲi:n̪.ɲ̪:] ~ *kemsynai*, [nʲɛnʲ.dʲrʲɪns] ~ *nendrynas*.

Su kitais tiriamaisiais pateikėjo PLN_JAUN_1 tarminiai ryšiai ne tokie stiprūs, tačiau gana didelis kalbinis panašumas nustatytas su dar vienu vidurinės kartos atstovu (PLN_VID_3), kiek mažesnis su pateikėjais PLN_JAUN_3 ir PLN_VYR_2. Labiausiai respondentas PLN_JAUN_1 skiriasi nuo kito savo kartos atstovo PLN_JAUN_2, taigi jaunesniosios kartos pateikėjai nėra labai homogeniški.

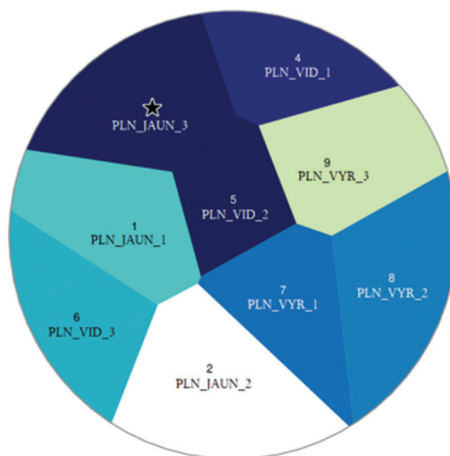
Panašūs kalbiniai ryšiai su kitais Plūngės (LKA 156) respondentais fiksuojami pseudožemėlapyje, iliustruojančiame pateikėjo PLN_JAUN_3 panašumus su kitais pateikėjais (žr. 79 pav.). Kaip ir jaunuolio PLN_JAUN_1 atveju, respondentui PLN_JAUN_3 kalbiniu požiūriu artimiausias yra vidurinės kartos atstovas PLN_VID_2, o nepanašiausiu laikomas jaunesniosios kartos pateikėjas PLN_JAUN_2. Gana stiprių ryšių esama su respondentu PLN_VID_1 (jaunuolio PLN_JAUN_1 sąsajos su pateikėju PLN_VID_1 silpnesnės, plg. 78 pav.). Šiam panašumui galimai įtakos turi formų *užpultų*, *pulkų*, *purvynai*, *kemsynai* tarimas (kaip ir PLN_JAUN_1 ir PLN_VID_2 atveju), taip pat dar viena forma, kurioje dėl regresyvinės balsių asimiliacijos išlaikytas atitrauktinį kirtį gavęs siaurasis *u*, pvz., [ʲbur.nũ:] ~ *burnų*; dvigarsio *em* išlaikymas [tʲrʲɛmʲ.tʲɛ] ~ *tremtyje*; galūnių redukcija, pvz., [nɔʲmʲɛnʲ] ~ *naminį*.

Atskaitos tašku pasirinkus pateikėją PLN_JAUN_2, pasitvirtina faktas apie nepanašumą į kitus jaunesniosios kartos respondentus (žr. 80 pav.). Tarminis (ne)panašumas yra abipusis – kaip minėta, jaunuolių PLN_JAUN_1 ir PLN_JAUN_3 kalba mažiausiai sąsajų turi su trečiuoju jaunesniosios kartos atstovu PLN_JAUN_2.

Pateikėjų PLN_JAUN_2 ir PLN_JAUN_1 kalbiniams skirtumams įtakos turi trejopi regresyvinės balsių asimiliacijos atvejai: „paprastų“ balsių *i*, *u*, pvz., [ʊʲɛ.nʲɪs] ~ *vinis*

78 pav. Pateikėjo PLN_JAUN_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais

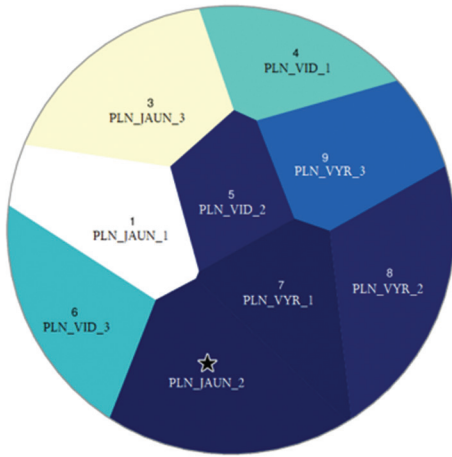
79 pav. Pateikėjo PLN_JAUN_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais

(PLN_JAUN_2) ir [ˈvʲɪ.nʲɪs] ~ *vinis* (PLN_JAUN_1), [ˈʃɔ.nʲɪs] ~ *šunis* (PLN_JAUN_2) ir [ˈʃu.nʲɪs] ~ *šunis* (PLN_JAUN_1), [ˈkɔrkɔ.ʲɪ:ʲ] ~ *kurkuly* (PLN_JAUN_2) ir [ˈkurku.ʲlʲu:] ~ *kurkuly* (PLN_JAUN_1); balsio *u*, įeinančio į dvigarsių *ur*, *ul* sudėtį, pvz., [ˈbɔr.nũ:] ~ *burnų* (PLN_JAUN_2) ir [ˈbur.nũ:] ~ *burnų* (PLN_JAUN_1), [ˈpɔʲl.kũ:] ~ *pulkų* (PLN_JAUN_2) ir [ˈpul.kũ:] ~ *pulkų* (PLN_JAUN_1) ir kt.; balsio *u*, įeinančio į dvibalsio *ui* sudėtį, pvz., [kuɪˈtʲɪ:s] ~ *kuitiesi* (PLN_JAUN_2) ir [kɔɪˈtʲɪ:s] ~ *kuitiesi* (PLN_JAUN_1). Beveik visais šiais atvejais, išskyrus formoje *kuitiesi*, pateikėjas PLN_JAUN_2 balsius taria be regresyvinės balsių asimiliacijos, tuo daugiau panašėdamas į vyresniosios kartos atstovus PLN_VYR_1, PLN_VYR_2, taip pat vidurinės kartos pateikėją PLN_VID_2. Pabrėžtina, kad didesnis įvairavimas regresyvinės balsių asimiliacijos atžvilgiu vyksta su balsiu *u*, atsiduriančiu nekirciuotoje pozicijoje arba turinčiu atitrauktinį kirtį.

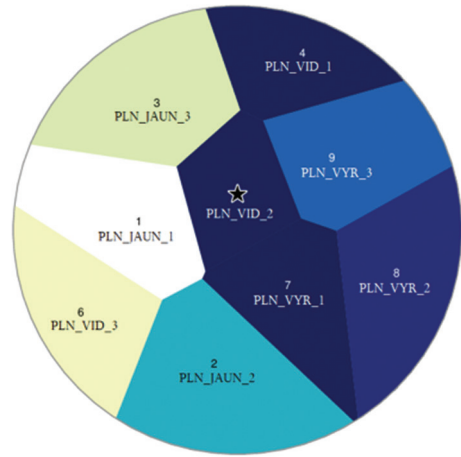
Aptariamų jaunosios kartos atstovų skirtumus lemia ir kitos ypatybės. Jaunuoliui PLN_JAUN_1 kai kuriais atvejais būdingas polinkis neplatinti dvigarsių *em*, *en*, pvz., [ˈtʲɪ.ɛm.ʲtʲɪ:] ~ *tremtyje*, [ˈmʲɛ.ɲkʲɔ] ~ *menkių*, nors kitais atvejais šie dvigarsiai platinami, pvz., [ɪʲˈtʲɛ.ɲsʲɪ] ~ *ištępsis*. Iš ryškesnių ypatybių minėtinas nenuoseklus nosinių balsių *q*, *ę* tarimas, pvz., [rɔˈs.tus] ~ *rqstus* (PLN_JAUN_1), [gʲɪˈɛzʲɪ.nʲɪ:s] ~ *gręžinys* (PLN_JAUN_1), bet [rɔˈs.tūs] ~ *rqstus* (PLN_JAUN_2), [gʲɪˈɛzʲɪ.nʲɪ:s] ~ *gręžinys* (PLN_JAUN_2). Toks nenuoseklus ypatybių vartojimas galimai aiškintinas netarminės kalbos įtaka.

Didžiausias PLN_JAUN_2 panašumas fiksuojamas su vyresniosios kartos atstovu PLN_VYR_1, tik šiek tiek mažiau kalbinių sąsajų esama su PLN_VYR_2 ir vidurinės kartos respondentu PLN_VID_2. Šie rezultatai patvirtina duomenis, kurie pavaizduoti tinklų pseudožemėlapyje.

Atskaitos tašku pasirinkus respondentą PLN_VID_2, išryškėja, kad stipriausios kalbinės sąsajos jį jungia su vidurinės kartos pateikėju PLN_VID_1 ir vyresniosios kartos atstovais (kaip ir jaunuolio PLN_JAUN_2 atveju) (žr. 81 pav.). Į trečią viduri-

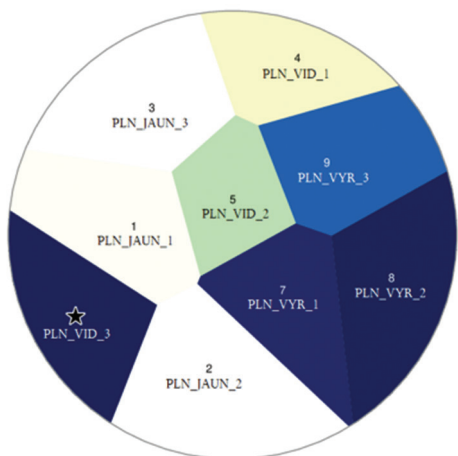
80 pav. Pateikėjo PLN_JAUN_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais

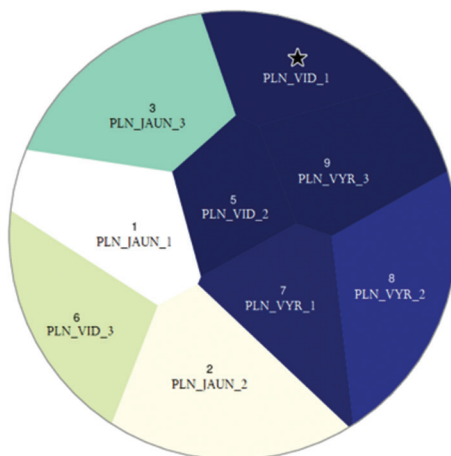
81 pav. Pateikėjo PLN_VID_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais

nės kartos respondentą (PLN_VID_3) pateikėjas PLN_VID_2 kalbiniu požiūriu yra gana nepanašus, taigi vidurinės kartos negalima laikyti labai homogeniška. Daugiausia įtakos turi regresyvinės balsių asimiliacijos skirtumai. Įvairavimo dėl asimiliacijos atsirado ne tik formose *vinis*, *šunis*, *kurkuly*, *užpultų*, *pulkų*, *burnų* (kaip ir jau anksčiau aptartų pateikėjų atveju), bet ir formose *išmirkyti*, *girdi*, *kulnį*. Pastaroji forma išsiskiria tuo, kad įeinantis į dvibalsio *ul* sudėtį balsis *u*, yra kirčiuotas, tačiau ne atitrauktiniu kirčiu kaip kitais atvejais. Rezultatai rodo, jog šiose formose pateikėjas PLN_VID_2, priešingai negu PLN_VID_3, balsius *i*, *u* labiau linkęs platinti, tik keli atvejai tariami su balsiais, veikiamaais regresyvinės balsių asimiliacijos: [ʃu,nʲɪs] ~ *šunis*, [ʊspul,tũ:] ~ *užpultų*, [pul,kũ:] ~ *pulkų*. Abu pateikėjus skiria ir kitos ryškiosios tarminės ypatybės: dvigarsių *em*, *en* tarimas, pvz., [kʲemʲsʲi:nâ:] ~ *kemsynai* (PLN_VID_2) ir [kʲemʲsʲi:nâ:] ~ *kemsynai* (PLN_VID_3), [nʲenʲdʲrʲi:ns] ~ *nendrynas* (PLN_VID_2) ir [nʲenʲdʲrʲi:ns] ~ *nendrynas* (PLN_VID_3); nosinių balsių *q*, *ę* tarimas, pvz., [grɔʲzʲi:nʲtʲɛ] ~ *grąžinti* (PLN_VID_2) ir [grɔʲzʲi:nʲtʲɛ] ~ *grąžinti* (PLN_VID_3), [gʲrʲɛzʲi,nʲʲ:s] ~ *gręžinys* (PLN_VID_2) ir [gʲrʲɛzʲi,nʲʲ:s] ~ *gręžinys* (PLN_VID_3); dvigarsio *an* ir dvibalsio *uo* tarimas, pvz., [spɔŋɔuʲlʲenʲɪ] ~ *spanguolinį* (PLN_VID_2) ir [spɔŋɔuʲlʲenʲɪ] ~ *spanguolinį* (PLN_VID_3); dvigarsio *um* (ne)išlaikymas vardažodžių daugiskaitos kilmininko formos kirčiuotoje galūnėje, pvz., [jɔu,kũ:] ~ *juokų* (PLN_VID_2) ir [jɔu,kũ:m] ~ *juokų* (PLN_VID_3).

Vidurinės kartos pateikėjo PLN_VID_3 išskirtinumą savo kartos atžvilgiu įrodo rezultatai, gauti ši respondentą pasirinkus atskaitos tašku (žr. 82 pav.). Mažiausiai kalbinių sąsajų fiksuojama su visais jaunesniosios kartos atstovais. Vis dėlto atvejų, kai visi jaunuoliai skirtųsi nuo pateikėjo PLN_VID_3 dėl regresyvinės balsių asimiliacijos įtakos, nėra daug, to esama tik formose *girdi* ir *kulnį*, kurias vidurinės kartos atstovas PLN_VID_3 taria su regresyvine balsių asimiliacija, pvz., [gʲi:rʲdʲɪ] ~ *girdi*, [kũʲlʲnʲɪ] ~ *kulnį*.

82 pav. Pateikėjo PLN_VID_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais

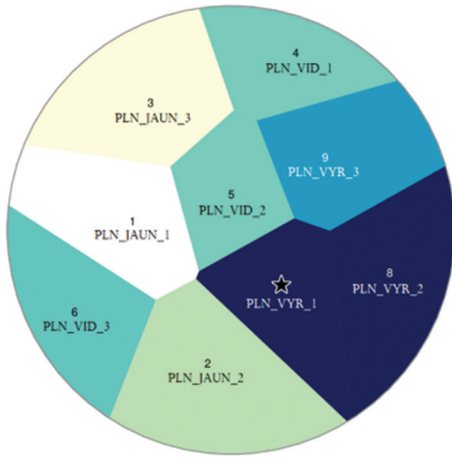

83 pav. Pateikėjo PLN_VID_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais

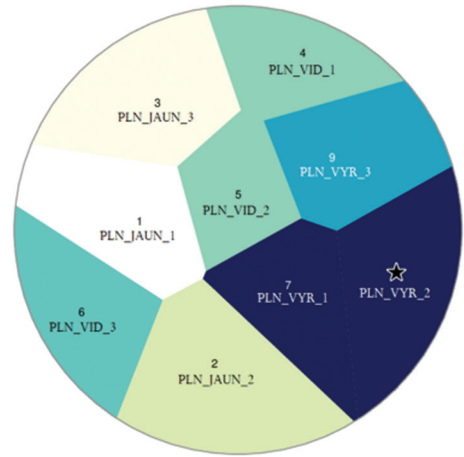
Daugiausia bendrų kalbinių ypatybių respondentas PLN_VID_3 turi su vyresniosios kartos atstovais. Nors tarminis artimumas panašus, šiek tiek mažiau kalbinių sąsajų esama su pateikėju PLN_VYR_3. Šiam faktui didžiausią įtaką turi pateikėjui PLN_VYR_3 būdingas dvigarsio *um* išlaikymas daugiskaitos kilmininko formų kirčiuotose galūnėse, pvz., [ʊʃpɔl.tũ:m] ~ užpultų, [pɔl.kũ:m] ~ pulkų, [bɔɾ.nũ:m] ~ burnų, [tɔm.sũ:m] ~ tamsių; vienas regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejis – atitrauktinį kirtį gavęs balsis *u* išlaikomas siauras prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [ʃɔ.nʲs] ~ šunis. Taigi regresyvinė balsių *i*, *u* asimiliacija šiuo atveju reikšminga, tačiau nėra dominuojanti ypatybė.

Pateikėjo PLN_VID_1 tarminiai ryšiai su kitais pateikėjais turi kai kurių panašumų su tos pačios kartos respondento PLN_VID_3 ryšiais – silpniausios kalbinės sąsajos fiksuojamos su jaunesniosios kartos atstovais PLN_JAUN_1 ir PLN_JAUN_2, tačiau su PLN_JAUN_3 respondentas PLN_VID_1 turi daugiau bendrų kalbinių ypatybių (žr. 83 pav.).

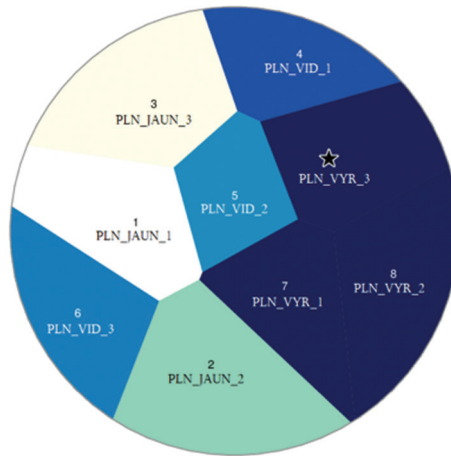
Abipusiu kalbiniu nepanašumu galima laikyti pateikėjų PLN_VID_1 ir PLN_VID_3 kalbinius ryšius (plg. 82 pav.). Tokius vidurinės kartos pateikėjų ryšius labiausiai lemia regresyvinė balsių *i*, *u* asimiliacija. Šie balsiai skirtingai atliepami tiek kirčiuotose, tiek nekirčiuotose pozicijose, pvz., tvirtapradiškai kirčiuotas balsis *i*, įeinantis į dvigarsio *il* sudėtį, pvz., [pʲrʲi'tʲɪ'l'dʲɪ'tʲɛ] ~ *pritildyti* (PLN_VID_1) ir [pʲrʲi'tʲɛ'l'dʲɪ'tʲɛ] ~ *pritildyti* (PLN_VID_3), kirčiuotas atitrauktiniu kirčiu balsis *u*, pvz., [ʃɔ.nʲs] ~ *šunis* (PLN_VID_1) ir [ʃɔ.nʲs] ~ *šunis* (PLN_VID_3), nekirčiuotoje pozicijoje esantis ir pirmąjį dvibalsio dėmenį sudarantis balsis *u*, pvz., [ku'tʲɪ:s] ~ *kuitiesi* (PLN_VID_1) ir [kɔ'tʲɪ:s] ~ *kuitiesi* (PLN_VID_3) ir kt. Reikšminga, kad abu pateikėjai balsius taria pramaišiu, todėl polinkis tarti veikiant ar neveikiant asimiliacijai nėra būdingas tik kuriam nors vienam vidurinės kartos respondentui.

84 pav. Pateikėjo PLN_VYR_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais

85 pav. Pateikėjo PLN_VYR_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais

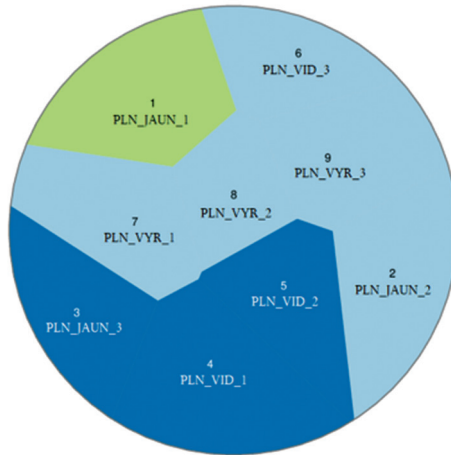
86 pav. Pateikėjo PLN_VYR_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais

Nuosekliausia amžiaus grupių atžvilgiu būtų galima laikyti vyresniąją kartą. Visi pateikėjai daugiausia kalbinių panašumų turi su savo kartos atstovais, po to su vidurine karta, o mažiausiai su jaunesniosios kartos respondentais (žr. 84, 85 ir 86 pav.). Pateikėjai PLN_VYR_1 ir PLN_VYR_2 kalbiniu požiūriu yra itin homogeniški, esminių skirtumų nepastebėta. Abiem respondentams savo tarminiais bruožais tolimesnis yra pateikėjas PLN_VYR_3, nors šiam PLN_VYR_1 ir PLN_VYR_2 yra vienodai panašūs, o kalbiniai ryšiai labai stiprūs (plg. 86 pav.). Regresyvinės balsių asimiliacijos požiūriu vyresniosios kartos atstovai skiriasi mažai – yra tik du atvejai, kai pateikėjai PLN_VYR_1 ir PLN_VYR_2 garsus taria (ne)veikiant asimiliacijai, o PLN_VYR_3

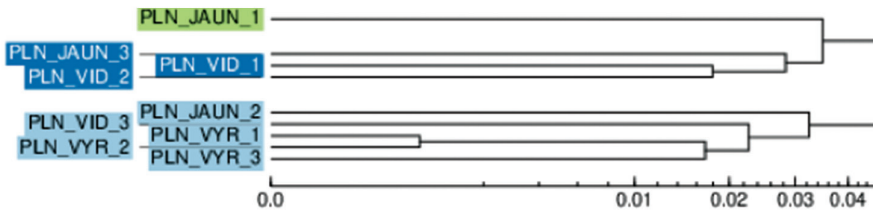
priešingai, pvz., [ʃɔ,nʲɪs] ~ šunis (PLN_VYR_1, PLN_VYR_2) ir [ʃu,nʲɪs] ~ šunis (PLN_VYR_3), [ɪʃmʲɪrʲkʲɪtʲɕ] ~ išmirkyti (PLN_VYR_1, PLN_VYR_2) ir [ɪʃmʲɪrʲkʲɪtʲɕ] ~ išmirkyti (PLN_VYR_3). Pagrindiniu skirtumu laikytinas pateikėjui PLN_VYR_3 būdingas polinkis atliepti dvigarsį *um* vardažodžių daugiskaitos kilmininko formų kirčiuotose galūnėse, pvz., [bɔr,nũ:m] ~ burnų (PLN_VYR_3), plg. [bɔr,nũ:] ~ burnų (PLN_VYR_1, PLN_VYR_2) ir kt.

4.2.1.3. Klasterinė analizė ir diferenciniai tarminiai požymiai

Trinarė klasterizacija išryškina jaunesniosios kartos pateikėjų tarminį nehomogeniškumą, jų tarminės ypatybės galimai nėra tokios panašios – visi jaunuoliai patenka į skirtingų klasterių sudėtį (žr. 87 pav.). Jaunesniosios kartos pateikėjas PLN_JAUN_1, sudarantis atskirą vienanarį klasterį, pasižymi savitesniu tarminiu variantu, kuris su kitų tiriamųjų kalba turi mažiau bendrų požymių. Pabrėžtina, kad tik vyresniosios kartos atstovai nėra grupuojami į skirtingus klasterius, kartu su vidurinės kartos pateikėju PLN_VID_3 ir jaunesniosios kartos respondentu PLN_JAUN_2 sudaro vieną (žydrąjį) klasterį.

87 pav. Plūngės (LKA 156) punkto pateikėjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Trys klasteriai

88 pav. Trijų klasterių jungimo dendrograma

Formuojant tiriamųjų grupes, pirmuoju žingsniu sujungti žydrojo klasterio nariai PLN_VYR_1 ir PLN_VYR_2 (žr. 88 pav.). Tokie rezultatai patvirtina atskaitos taškų pseudožemėlapių duomenis, rodančius šių pateikėjų kalbinį homogeniškumą. Pabrėžtina, kad šiuos vyresniosios kartos respondentus jungiantis šakos ilgis žymiai skiriasi nuo kitų tiriamųjų jungimo šakų ilgio – šakos trumpumas rodo didelį pateikėjų PLN_VYR_1 ir PLN_VYR_2 tarminį panašumą. Antruoju etapu prie respondentų PLN_VYR_1 ir PLN_VYR_2 jungiamas trečias vyresniosios kartos atstovas PLN_VYR_3, trečiuoju žingsniu formuojamas mėlynasis klasteris grupuojant vidurinės kartos pateikėjus PLN_VID_1 ir PLN_VID_2. Ketvirtasis jungimo etapas iliustruoja vidurinės kartos atstovo PLN_VID_3 priskyrimą žydrąjį klasterį sudarantiems vyresniosios kartos pateikėjams. Penktuoju klasterizacijos žingsniu jaunesniosios kartos respondentas PLN_JAUN_3 jungiamas prie vidurinės kartos tiriamųjų PLN_VID_1 ir PLN_VID_2 ir taip baigiamas sudaryti mėlynasis klasteris. Šeštuoju etapu žydrąjam klasteriui priskiriamas jaunuolis PLN_JAUN_2, kuris yra paskutinis žydrojo klasterio narys. Septintasis klasterizacijos žingsnis iliustruoja atskirą žalsvąjį klasterį sudarančio jaunesniosios kartos atstovo PLN_JAUN_1 ir mėlynąjį klasterį sudarančių narių grupavimą. Aštuntuoju – paskutiniu – etapu žydrasis klasteris sujungiamas su mėlynojo ir žalsvojo klasterių grupe.

Diferenciniai tarminiai požymiai, rodantys mėlynojo klasterio narių PLN_VID_1, PLN_VID_2 ir PLN_JAUN_3 išskirtinumą kitų respondentų atžvilgiu, yra keleriopi.

Aukščiausiu $F_{1,5}$ balu įvertintos ypatybės, būdingos visiems klasterio nariams, tačiau visiškai sutampančios ir su kažkurio vieno pateikėjo tarminėmis ypatybėmis (plg. santykį 3:4, žr. 34 lentelę). Pateikėjus PLN_VID_1, PLN_VID_2 ir PLN_JAUN_3 labiausiai diferencijuoja dvigarsio *em* išlaikymas, pvz., [k^lɛm^ls^lɪ̃:n̩:] ~ *kemsynai*; nekirčiuoto *i* dvibalsio *ui* sudėtį įeinančio balsio *u* neplatinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [ku^lt^lɪ̃:s] ~ *kuitiesi*. Pastaruoju atveju veikia regresyvinė balsių asimiliacija.

Žemesniu $F_{1,5}$ balu įvertintas nosinio balsio *ą* atliepimas [ɔ], tvirtagalės priegaidės neavartojimas ir galūnės netrumpinimas, pvz., [r^lɔs^ltus] ~ *raštus*. Šios ypatybės būdingos tik dviem mėlynojo klasterio nariams – PLN_VID_2 ir PLN_JAUN_3.

Dar šiek tiek mažiau mėlynojo klasterio pateikėjus diferencijuoja regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejis: prieš aukštutinio pakilimo balsį pirmąjį dvigarsio *ur* dėmenį sudarantis nekirčiuotas balsis *u* išlaikomas siauras, pvz., [pur^lu^lɪ̃:n̩:] ~ *purvynai*.

Ketvirtąją diferencinių požymių grupę sudaro tos kalbinės ypatybės, kurios būdingos ne tik visiems mėlynojo klasterio respondentams, bet ir dar trims tiriamiesiems, priklausantiems kitiems klasteriams. Neavartojama tvirtagalė priegaidė, pvz., [p^lɔ^lk^lɪ̃] ~ *puiki*; pvz., minkštinamas priebalsis *š* ir netrumpinama galūnė, pvz., [ɪ̃^lʃ^lt^lɛ̃^lm^ls^lɪ̃] ~ *ištępsi*; prieš aukštutinio pakilimo balsį pirmąjį dvigarsio *ir* dėmenį sudarantis balsis *i* platinamas (regresyvinė balsių asimiliacija nevyksta), vartojama tvirtagalė priegaidė ir netrumpinama galūnė, pvz., [g^lɪ̃^lr^ld^lɪ̃] ~ *girdi*.

Žydrojo klasterio narius labiausiai diferencijuoja dvigarsio *em* atliepimas [ɛm], pvz., [k^lɛm^ls^lɪ̃:n̩:] ~ *kemsynai*; dvigarsio *en* atliepimas [ɛn] ir priebalsio *n* minkštinimas prieš priešakinės eilės balsį, pvz., [n^lɛn^ld^lr^lɪ̃ns] ~ *nendrynas* (žr. 35 lentelę).

34 lentelė. Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.56	0.46	0.63	kemsynai 3:4 kuitiesi 3:4
0.49	0.59	0.42	raštus 2:2
0.46	0.30	0.57	purvynai 3:5
0.36	0.19	0.48	girdi 3:6 ištempši 3:6 puiki 3:6

Žemesniu F_{1,5} balu įvertinti diferenciniai požymiai būdingi keturiems žydrąjį klasterį sudarantiems nariams. Prieš aukštutinio pakilimo balsį platinamas balsis *u*, pvz., [ʃɔ,nʰɪs] ~ *šunis*; prieš aukštutinio pakilimo balsį platinamas pirmąjį dvigarsio *ur* dėmenį sudarantis nekirčiuotas balsis *u*, pvz., [pɔrʰʊʔ:nâ:] ~ *purvynai*; prieš aukštutinio pakilimo balsį platinamas pirmąjį dvigarsio *ul* dėmenį sudarantis nekirčiuotas balsis *u* ir neišlaikomas dvigarsis *um* daugiskaitos kilmininko formos kirčiuotoje galūnėje, pvz., [ʊʃpɔl,tũ:] ~ *užpultų*; dvigarsio [ɔn] (iš *an*) nekirčiuoto pirmojo dėmens nesiaurinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, veiksmazodžio priesagos *-ti* balsio *i* platinimas ir trumpinimas, pvz., [abdɔŋʰkʰsʰtʰi:tʰẽ] ~ *apdangstyti*. Visais keturiais atvejais regresyvinė balsių asimiliacija nevyksta.

35 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.69	0.69	0.69	kemsynai 5:5 nendrynas 5:5
0.54	0.64	0.47	apdangstyti 4:4 purvynai 4:4 užpultų 4:4 šunis 4:4

Jaunesniosios kartos atstovo PLN_JAUN_1, kuris sudaro žalsvąjį klasterį, diferenciniai požymiai nėra labai reprezentatyvūs – jie įvertinti gana žemu F_{1,5} balu, taip pat būdingi dar dviem kitų klasterių tiriamiesiems (žr. 36 lentelę). Išlaikomas dvigarsis *en*, pvz., [nʰenʰdʰrʰɪns] ~ *nendrynas*; vartojama tvirtagalė priegaidė, pvz., [pɔʔɪkʰɪ] ~ *puiki*; prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras balsis *i*, pvz., [ʊʰɪ,nʰɪs] ~ *vinis*; prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras balsis *u*, o prieš jį neplatinamas atitrauktinį kirtį gavęs balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ur* sudėtį, pvz., [ʰkurɔ,lũ] ~ *kurkuly*; prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras pirmąjį dvigarsio *ur* dėmenį sudarantis atitrauktiniu kirčiu kirčiuotas balsis *u*, pvz., [ʰbur,nũ:] ~ *burnų*; prieš aukš-

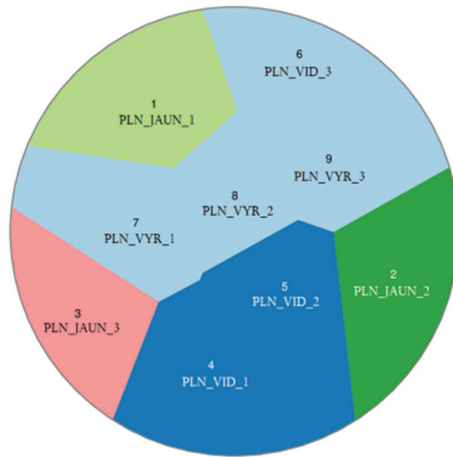
tutinio pakilimo balsį dvigarsio *ul* pirmąjį dėmenį sudarantis balsis *u* išlaikomas siauras tiek nekirčiuotoje pozicijoje, tiek kirčiuotas atitrauktinu kirčiu, abiem atvejais neišlaikomas dvigarsis *um* daugiskaitos kilmininko formos kirčiuotoje galūnėje, pvz., [ʊʃpʊl.tũ:] ~ užpultų, [ˈpʊl.kũ:] ~ pulkų. Siaurųjų balsių išlaikymas prieš aukštutinio pakilimo balsius – regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejai.

36 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

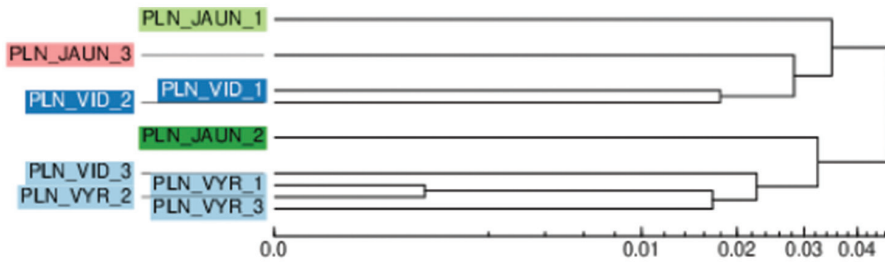
Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.36	0.22	0.46	burnų 1:3 kurkulių 1:3 nendrynas 1:3 puiki 1:3 pulkų 1:3 užpultų 1:3 vinis 1:3

Penkianarė klasterizacija išryškino jaunesniosios kartos pateikėjų PLN_JAUN_2, sudarančio žaliąjį klasterį, ir PLN_JAUN_3, sudarančio rožinį klasterį, tarminį savitumą. Respondentas PLN_JAUN_2 į atskirą klasterį patenka dar taikant keturnarę klasterizaciją, o buvęs mėlynajame klasteryje jaunuolis PLN_JAUN_3 atskiro klasterio nariu tampa būtent penkių grupių klasterizacijoje (žr. 89 ir 90 pav.).

Iš mėlynojo klasterio diferencinių požymių matyti, kad jį sudarančius vidurinės kartos pateikėjus PLN_VID_1 ir PLN_VID_2 nuo kitų respondentų labiausiai skiria veiksmažodžio bendraties priesagos *-ti* balsio platinimas ir netrumpinimas, pvz., [abdɔjˈkʲiˈsʲtʲiˈtʲɛ] ~ apdangstyti; galūnės trumpinimas, pvz., [grɔˈzʲiˈnʲtʲɛ] ~ grąžinti (žr. 37 lentelę).

89 pav. Plūngės (LKA 156) punkto pateikėjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Penki klasteriai

90 pav. Penkių klasterių jungimo dendrograma

37 lentelė. Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.53	0.42	0.59	apdangstyti 2:3 gražinti 2:3
0.43	0.28	0.54	kemsynai 2:4 kuitiesi 2:4
0.34	0.17	0.46	išspręsi 2:5 kurkuly 2:5 purvynai 2:5

Žemesniu F_{1,5} balu įvertinti diferenciniai požymiai yra dvigarsio *em* išlaikymas, pvz., [kʲɛmʲsʲiːnâ:] ~ *kemsynai*; nekirčiuoto į dvibalsio *ui* sudėtį įeinančio balsio *u* neplatinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, t. y. vyksta regresyvinės balsių asimiliacija, pvz., [kuʲtʲiːs] ~ *kuitiesi*.

Mažiausiai respondentus PLN_VID_1 ir PLN_VID_2 diferenciuoja nosinio balsio *ę* atliepimas [ɛ̃:], priebalsio *š* neasimiliavimas ir galūnės netrumpinimas, pvz., [iʲʃʲpʲrʲɛːsʲi] ~ *išspręsi*; nekirčiuoto balsio *u*, įeinančio į dvigarsio *ur* sudėtį, neplatinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį (vyksta regresyvinė balsių asimiliacija), pvz., [purʲvʲiːnâ:] ~ *purvynai*; balsio *u* platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį (nevyksta regresyvinė balsių asimiliacija), balsio *u*, įeinančio į dvigarsio *ur* sudėtį, platinimas ir priebalsio *l* neminkštinimas, pvz., [kʲɔrkʲɔlʲu:] ~ *kurkuly*.

Pasikeitus žydrojo klasterio sudėčiai, fiksuojami ir kitokie diferenciniai požymiai (žr. 38 lentelę). Vyresniosios kartos pateikėjus PLN_VYR_1, PLN_VYR_2, PLN_VYR_3 ir vidurinės kartos respondentą PLN_VID_3 diferenciuoja dvigarsio *em* atliepimas [ɛ̃m], pvz., [kʲɛmʲsʲiːnâ:] ~ *kemsynai*; dvigarsio *en* atliepimas [ɛ̃n] ir priebalsio *n* minkštinimas prieš priešakinės eilės balsį, pvz., [nʲɛnʲdʲrʲɪns] ~ *nendrynas*; taip pat trumpinama galūnė, pvz., [pʲɛ̃ʲjʲkʲɪs] ~ *penkis*; vartojama tvirtagalė priegaidė, pvz., [rʲɔːstus] ~ *raštus*; prieš aukštutinio pakilimo balsį platinamas nekirčiuotas balsis *u*, įeinantis į dvibalsio *ui* sudėtį – regresyvinė balsių asimiliacija nevyksta, pvz., [kuʲtʲiːs] ~ *kuitiesi*.

38 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.57	0.47	0.64	kemsynai 4:5 kuitiesi 4:5 nendrynas 4:5 penkis 4:5 rąstus 4:5

Aukščiausias F_{1,5} balas rodo, kad žaliojo klasterio narį PLN_JAUN_2 labiausiai diferencijuoja polinkis trumpinti galūnes, pvz., [ab^ld^lɛ̃^lŋ^lk^ls^lɪ̃] ~ *apdengsi*, [ˈdɔ^rɪ̃s] ~ *durys*, [ˈsɔ̃^mt^lɪ̃s] ~ *samtis*; nosinis balsis ɛ̃ atliepiamas [ɛ], pvz., [g^rɛ̃z^lɪ̃n^lɪ̃:s] ~ *gręžinys* (žr. 39 lentelę).

Mažiau jaunuolių PLN_JAUN_2 nuo kitų tiriamųjų skiria nosinio balsio *q* atliepimas [ɔ̃] ir galūnės trumpinimas, pvz., [grɔ̃^lz^lɪ̃n^lt^lɛ̃] ~ *grąžinti*. Šios diferencinės ypatybės būdingos ir dar dviem tiriamiesiems, taigi turi mažesnę F_{1,5} įvertį.

39 lentelė. Žaliojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.45	0.35	0.52	apdengsi 1:2 durys 1:2 gręžinys 1:2 samtis 1:2
0.36	0.22	0.46	grąžinti 1:3

Rožinį klasterį sudarančio jaunesniosios kartos pateikėjo PLN_JAUN_3 diferenciniai tarminiai požymiai, kaip ir žaliojo klasterio nario PLN_JAUN_2, nėra būdingi tik jam (žr. 40 lentelę). Vis dėlto jaunuolio PLN_JAUN_3 kalbinį išskirtinumą kitų tiriamųjų atžvilgiu labiausiai lemia galūnių redukcija, pvz., [ˈsɔ̃^mt^lɪ̃s] ~ *samtis*, [ab^ld^lɛ̃^lŋ^lk^ls^lɪ̃] ~ *apdengsi*; nosinio balsio *q* atliepimas [ɔ̃], tvirtagalės priegaidės nevartojimas ir galūnės netrumpinimas, pvz., [ˈrɔ̃s^lt^lɪ̃s] ~ *rąstus*.

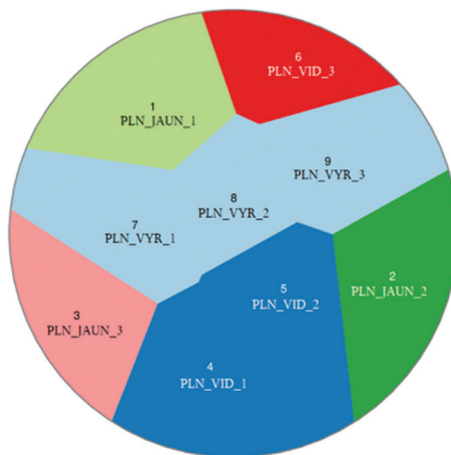
Žemesniu F_{1,5} balu įvertinti ir mažiau diferencijuojantys tarminiai požymiai yra dvigarsio *en* išlaikymas, pvz., [n^lɛ̃n^ld^lr^lɪ̃ns] ~ *nendrynas*; fiksuojama regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejų: prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras balsis *i*, pvz., [v^lɪ̃n^lɪ̃s] ~ *vinis*; prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras pirmąjį dvigarsio *ir* dėmenį sudarantis nekirčiuotas balsis *i* ir minkštinamas priebalsis *š*, pvz., [ɪ̃^lm^lɪ̃r^lk^lɪ̃t^lɛ̃] ~ *išmirkyti*; prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras balsis *u*, o prieš jį neplatintas atitrauktinį kirtį gavęs balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ur* sudėtį, pvz., [ˈkurk^lɪ̃l^lɪ̃] ~ *kurkuly*; prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras pirmąjį dvigarsio *ur* dėmenį sudarantis atitrauktiniu kirčiu kirčiuotas balsis *u*, pvz., [ˈbur^ln^lɪ̃:] ~

burnų; prieš aukštutinio pakilimo balsį dvigarsio *ul* pirmąjį dėmenį sudarantis balsis *u* išlaikomas siauras nekirčiuotoje pozicijoje ir kirčiuotas atitrauktiniu kirčiu, taip pat abiem atvejais neišlaikomas dvigarsis *um* daugiskaitos kilmininko formos kirčiuotoje galūnėje, pvz., [ʊʃpul.tũ:] ~ užpultų, [pul.kũ:] ~ pulkų. Dauguma šių diferencinių požymių sutampa su jaunesniosios kartos atstovo PLN_JAUN_1, sudarančio žalsvąjį klasterį, skiriamosiomis ypatybėmis, kai pasirenkama trinarė klasterizacija (plg. 36 lentelę).

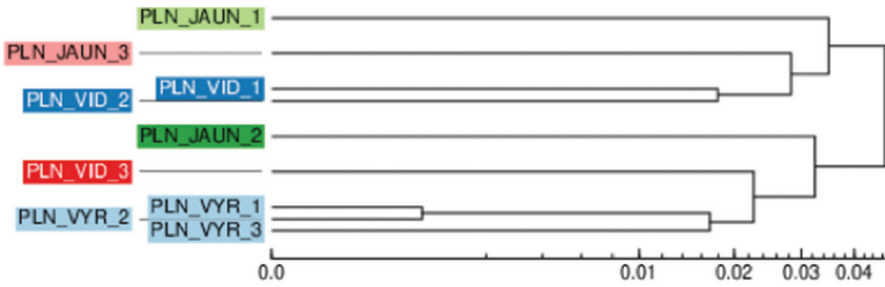
40 lentelė. Rožinio klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.45	0.35	0.52	apdengsi 1:2 raštus 1:2 samtis 1:2
0.36	0.22	0.46	burnų 1:3 išmirkyti 1:3 kurkulų 1:3 nendrynas 1:3 pulkų 1:3 užpultų 1:3 vinis 1:3

Šešianarė klasterizacija patvirtina vyresniosios kartos kalbinį homogeniškumą – žydrajame klasteryje lieka tik vyresniosios kartos atstovai PLN_VYR_1, PLN_VYR_2, PLN_VYR_3, o vidurinės kartos pateikėjas PLN_VID_3 sudaro naują (raudonąjį) klasterį (žr. 91 ir 92 pav.). Kitų klasterių narių sudėtis lieka nepakitusi.

91 pav. Plūngės (LKA 156) punkto pateikėjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Šeši klasteriai

92 pav. Šešių klasterių jungimo dendrograma

Aukščiausiu $F_{1,5}$ balu įvertintas nosinio balsio q atliepimas [ɸ] ir galūnės netrumpinimas, pvz., [grɔ'z'ɪn'tɕ] ~ *grąžinti*. Daugiau aukščiausią $F_{1,5}$ balą turinčių diferencinių požymių, būdingų tik žydrojo klasterio nariams, nefiksuojama (žr. 41 lentelę).

Žydrojo klasterio narius kalbiniu požiūriu mažiau skiria polinkis prieš aukštutinio pakilimo balsį platinti pirmąjį dvigarsio *ur* dėmenį sudarantį nekirčiuotą balsį *u* ir nesiaurinti dvigarsio [ɸn] iš *an* nekirčiuoto pirmojo dėmens, pvz., [pɸr'ʊ'ĩ:nâ:] ~ *purvynai*, [abdɸŋ'k's'ɪ'ĩ:t'ɕ] ~ *apdangstyti* (taip pat šiame žodyje reikšmės diferenciacijai turi galūnės trumpinimas).

Dviem žydrojo klasterio pateikėjams (PLN_VYR_1 ir PLN_VYR_2) būdingas priebalsio *š* kietinimas, pvz., [ɧ't'ɕ'm's'ɪ] ~ *ištempsi*, [ɧ'm'ɪr'k'ĩ:t'ɕ] ~ *išmirkyti*, lemia, kad žydrojo klasterio nariai skiriasi nuo visų kitų pateikėjų. Vis dėlto ši ypatybė vertintina žemiausiu $F_{1,5}$ balu, taigi diferencijuoja mažiausiai.

41 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis $F_{1,5}$ balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.68	0.68	0.68	grąžinti 3:3
0.56	0.46	0.63	apdangstyti 3:4 purvynai 3:4
0.49	0.59	0.42	išmirkyti 2:2 ištempsi 2:2

Raudonąjį klasterį sudarančio vidurinės kartos pateikėjo PLN_VID_3 diferenciniai požymiai dvejoji (žr. 42 lentelę). Šiek tiek labiau respondentą PLN_VID_3 nuo kitų tiriamųjų skiria dvigarsio *um* išlaikymas daugiskaitos kilmininko formos kirčiuotoje galūnėje, pvz., [jɔu'kũ:m] ~ *juokų*, tačiau tokią formą vartoja ir vyresniosios kartos pateikėjas PLN_VYR_3.

Daugiau fiksuojama diferencinių tarminių požymių, kurie būdingi ir dviem kitiems Plūngės (LKA 156) punkto respondentams. Platinamas ir netrumpinamas veiksmažo-

42 lentelė. Raudonojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.45	0.35	0.52	juokų 1:2
0.36	0.22	0.46	apdangstyti 1:3 išmirkyti 1:3 kurkulų 1:3 puiki 1:3 pulkų 1:3 tremtyje 1:3 vinis 1:3

džio priesagos *-ti* balsis *i*, pvz., [abdɔŋ^jk^js^tt^ht^ht^hɛ] ~ *apdangstyti*; *i* kamieno daiktavardžio vienaskaitos vietininko galūnė atliepiama tradicinei tarmei būdinga *-é* (iš *-ėje*), pvz., [t^hr^hɛm^jt^hɛ] ~ *tremtyje*; vartojama tvirtagalė priegaidė, pvz., [pɔ^hr^hk^h] ~ *puiki*; prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras balsis *i*, pvz., [v^hn^hɪs] ~ *vinis*; prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras pirmąjį dvigarsio *ir* dėmenį sudarantis nekirčiuotas balsis *i* ir minkštinamas priebalsis *š*, pvz., [ɪ^hm^hɪr^hk^ht^ht^hɛ] ~ *išmirkyti*; prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras balsis *u*, o prieš jį taip pat išlaikomas siauras atitrauktinį kirtį gavęs balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ur* sudėtį, pvz., [kurk^hl^h] ~ *kurkuly*; prieš aukštutinio pakilimo balsį platinamas atitrauktinis kirčiuotasis balsis *u*, sudarantis dvigarsio *ul* pirmąjį dėmenį, neišlaikomas dvigarsis *um* daugiskaitos kilmininko formos kirčiuotoje galūnėje ir neminkštinamas priebalsis *l*, pvz., [pɔ^hk^h] ~ *pulky*. Fiksuotini keturi regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejai ir vienas atvejis, kai ji neveikia.

4.2.1.4. Apibendrinimas

Atskaitos taškų pseudožemėlapių ir klasterinė analizė parodė, kad Plūngės (LKA 156) punkte vartojamą tarminį variantą galima laikyti gana homogenišku. Vyresniosios kartos atstovai tarpusavyje turi daugiau bendrų tarminių požymių, juos vartodami yra nuoseklesni. Jaunesniosios kartos respondentams būdingas didesnis tarminis nehomogeniškumas.

Regresyvinės balsių *i*, *u* asimiliacijos atvejai pateikėjų kalboje įvairuoja.

Visų kartų pateikėjai platina balsį *i* prieš aukštutinio pakilimo balsį kirčiuotoje pozicijoje, tačiau nekirčiuotas balsis *i* yra išlaikomas siauras. Atitrauktinis kirčiuotasis balsis *i* dažniau atliepiamas platinant, nors tarp jaunesniosios ir vidurinės kartos atstovų pasitaiko neplatinimo atvejų.

Trumpasis balsis *u* kirčiuotoje pozicijoje taip pat visų respondentų platinamas, nekirčiuotoje – taip pat dažniau tariamas plačiai, o kirčiuotas atitrauktinis kirčiuotasis balsis *u* atliepiamas tiek plačiuoju [ɔ], tiek siauruoju [ʊ]. Pabrėžtina, kad šiuo atveju

neplatinimas labiau būdingas jaunesniosios ir vidurinės kartos tiriamiesiems respondentams. Polinkis atliepti siauruosius balsius *i*, *u* rodytų pagrindinio šiaurės žemaičių telšiškių bruožo – regresyvinės balsių asimiliacijos – veikimą Plūngės (LKA 156) pateikėjų kalboje, taigi ir galimai tam tikrą panašėjimą į šiaurės žemaičių telšiškių vartojamą tarminį variantą.

Šiek tiek mažiau skirtumų esama balsių *i*, *u*, įeinančių į dvigarsių *il*, *ir*, *ul*, *ur* ir dvibalsio *ui* sudėty, grupėje. Balsis *i*, sudarantis dvigarsių *il*, *ir* pirmąjį dėmenį, platinamas nuosekliai, fiksuojami pavieniai regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejai. Labiau įvairuoja tik nekirčiuoto balsio *i*, įeinančio į dvigarsio *ir* sudėty, atliepimas: šiek tiek dažniau daugumos vidurinės ir vyresniosios kartų respondentų balsis išlaikomas siauras. Balsis *u*, patenkantis į dvigarsių *ul*, *ur* sudėty, nuosekliai platinamas kirčiuotoje tvirtapradiškai ir tvirtagališkai pozicijose, o sudarantis dvibalsio *ui* pirmąjį dėmenį – kirčiuotoje tvirtapradiškai, tvirtagališkai ir atitrauktiniu kirčiu pozicijose. Kitais atvejais siaurųjų balsių *i*, *u* išlaikymas būdingas maždaug pusei pateikėjų, tarp kurių jaunesniosios ir vidurinės kartos atstovai, taigi regresyvinė balsių asimiliacija yra dažnesnė.

Atliepiant dvigarsius [ɔŋ], [ɔm] iš *an*, *am*, fiksuojami tik pavieniai regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejai, būdingi vienam jaunesniosios kartos pateikėjui. Dvigarsių [ɛŋ], [ɛm] iš *en*, *em* pirmieji dėmenys nesiaurinami.

Regresyvinės balsių asimiliacijos veikimas ilguosiuose balsiuose [ɔ:], [ɛ:] iš *q*, *ɛ* ir dvibalsiuose [ɛɪ], [ɔʊ] iš *ie*, *uo* nefiksuojamas.

Plūngės (LKA 156) punkto tiriamųjų vartojamuose tarminiuose variantuose esama kalbinių ypatybių, kurios neskirtinos tradicinei telšiškių patarbei, tačiau šios ypatybės nedominuoja.

Pavieniais atvejais jaunesniosios ir vidurinės kartos atstovai išlaiko nepakitusių dvigarsį *en*, tik šiek tiek dažniau išlaikomas dvigarsis *em* nekirčiuotoje ir kirčiuotoje atitrauktiniu kirčiu pozicijose.

Nosinis balsis *q* nekirčiuotoje ir turinčioje atitrauktinį kirtį pozicijose kelių jaunesniosios ir vidurinės amžiaus grupės pateikėjų atliepiamas [ɑ] / [ɑː], kitais atvejais vartojami Plūngės (LKA 156) šnektai būdingi [ɔ] / [ɔː] / [ɔ̃:] / [ɔ̃ː]. Atliepiant nosinį balsį *ɛ* kirčiuotose pozicijose, fiksuojami taip pat tik keli atvejai, kai vartojamas bendrinei kalbai būdingas [ɛ] / [ɛː], tačiau nekirčiuotą balsį *ɛ* visi pateikėjai atliepia [ɛ].

Dvibalsiai *ie*, *uo* nuosekliai atliepiami [ɛɪ] / [ɛ̃ɪ] / [ɛ̃ɪ], [ɔʊ] / [ɔ̃ʊ], esama tik dviejų atvejų jaunesniosios kartos atstovų kalboje, kai vartojamas netarminėi kalbai būdingas dvibalsio *ie* atliepinys, ir vienas atvejis, kai vidurinės kartos pateikėjas taria dvibalsį [uɔ].

Atlikta analizė išryškino ir kai kurias kitas ypatybes, tam tikrais atvejais diferencijuojančias analizuojamos gyvenamosios vietovės tiriamuosius. Skiriamaisiais požymiais tampa galūnių redukcija, tvirtagalės priegaidės (ne)vartojimas, veiksmazodžio bendratis priesagos *-ti* balsio (ne)platinimas ir (ne)trumpinimas, priebalsio *š* (ne)asimiliavimas, priebalsio *š* (ne)minkštinimas, priebalsio *l* (ne)minkštinimas, dvigarsio *um* dau-

giskaitos kilmininko formos kirčiuotoje galūnėje (ne)išlaikymas, priebalsio *n* (ne)-minkštinimas prieš priešakinės eilės balsį, *i* kamienu daiktavardžio vienskaitos vietininko galūnės (ne)atliepimas tradicinei tarmai būdinga *-ė* (iš *-ėje*).

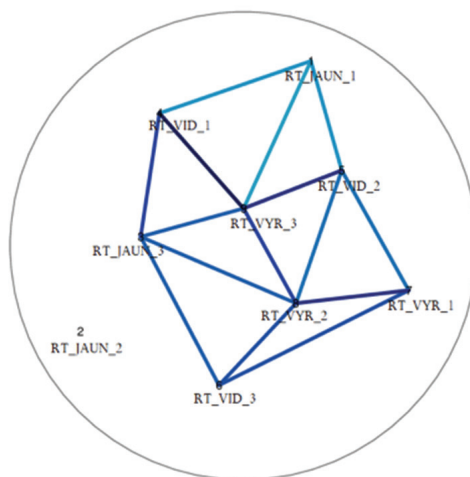
Remiantis Plūngės (LKA 156) tiriamųjų vartojamais tarminiais požymiais, galima teigti, kad esama tam tikros netarminės kalbos įtakos, tačiau tradicinės šiaurės žemaičių kretingiškių patarmės pamatas yra labai stiprus. Regresyvinės balsių asimiliacijos požiūriu daugiau įvairavimo fiksuojama atliepiant trumpuosius balsius *i*, *u*, neįeinančius į dvigarsių sudėtį. Regresyvinės balsių asimiliacijos veikimas Plūngės (LKA 156) punkte, apskritai geolektinėje zonoje, kartu gali būti panašėjimo į šiaurės žemaičius telšiškius įrodymas ir asimiliacijos, kaip skiriamosios patarmių ypatybės, reikšmės mažėjimo ženklas.

4.2.2. RIETAVO (LKA 219) ATVEJIS

4.2.2.1. Tarminiai Rietavo (LKA 219) pateikėjų skirtumai

Duomenys rodo, kad daugiausia tarminių panašumų turi vidurinės kartos atstovas RT_VID_1 ir vyresniosios kartos pateikėjas RT_VYR_3, kurį stiprūs kalbiniai ryšiai sieja ir su kitu vidurinės kartos atstovu – RT_VID_2. Vyresniosios kartos pateikėjų RT_VYR_1 ir RT_VYR_2 kalbinis panašumas taip pat labai ryškus (žr. 93 pav.).

Labiausiai iš Rietavo (LKA 219) informantų išsiskiria jaunesniosios kartos pateikėjas RT_JAUN_2, kurio kalbiniai ryšiai su kitais pateikėjais yra silpni, t. y. jaunuolio vartojamas tarminis variantas pasižymi savitumu ir tarminiais požymiais, mažai būdingais kitų respondentų kalbai.

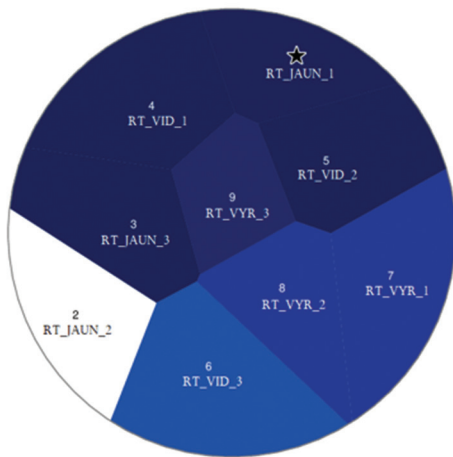
93 pav. Tarminiai Rietavo (LKA 219) pateikėjų panašumai

Apskritai Rietāvo (LKA 219) pateikēju tarpusavio kalbiniai ryšiai gana stiprūs, išskyrus jaunesniosios kartos atstovą RT_JAUN_2. Kiek mažiau tarminių panašumų su kitais respondentais turi ir jaunesniosios kartos pateikėjas RT_JAUN_1, tačiau skirtumas nėra toks ryškus kaip jaunuolio RT_JAUN_2 atveju.

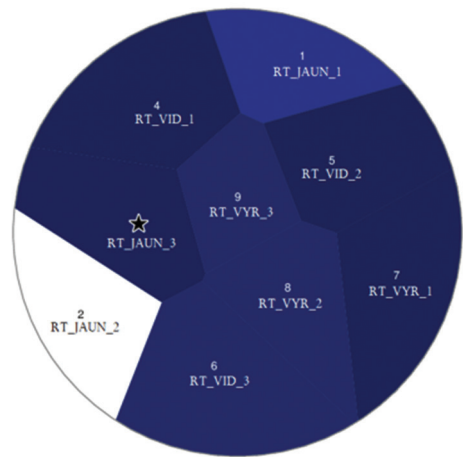
4.2.2.2. Atskaitos taškų pseudožemėlapiai

Atskaitos tašku pasirinkus pateikėją RT_JAUN_1, matyti, kad kalbiniu požiūriu jis panašiausias į jaunesniosios kartos atstavą RT_JAUN_3, vidurinės kartos pateikėjus RT_VID_1 ir RT_VID_2 (žr. 94 pav.). Kalbiniai ryšiai su vyresniąja karta taip pat stiprūs, tačiau daugiau bendrų tarminių požymių turima su respondentu RT_VYR_3. Tai lėmė pusilgio balsio [ɛː] vartojimas, pvz., [nɔːmʲɛːnʲɪ / nɔːmʲɛːnʲɪ] ~ *naminį*, [spɑŋɡuɔːlʲɛːnʲɪ / spɔŋŋɡuɔːlʲɛːnʲɪ] ~ *spanguolinį*; nosinis balsis ɛ atliepiamas [ɛ], pvz., [kʲɛːsʲiːnâː] ~ *kęsynai*; nosinis balsis ą atliepiamas [ôː], t. y., neišlaikomas tradicinei Rietāvo šnektai būdingas atliepinys su senoviniu nosiniu *n*, pvz., [rʲkôːsʲɪ] ~ *įkpsi*.

Stiprūs kalbiniai ryšiai su dauguma kitų Rietāvo (LKA 219) tiriamųjų fiksuojami pseudožemėlapyje, iliustruojančiame pateikėjo RT_JAUN_3 panašumus su kitais respondentais (žr. 95 pav.). Kaip ir RT_JAUN_1 atveju, pateikėjui RT_JAUN_3 kalbiniu požiūriu artimiausi yra vidurinės kartos atstavai RT_VID_1 ir RT_VID_2, o nepanašiausiu laikomas jaunuolis RT_JAUN_2. Vis dėlto jaunesniosios kartos pateikėjas RT_JAUN_3 daugiau bendrų tarminių ypatybių turi ir su vyresniosios kartos respondentais RT_VYR_1 ir RT_VYR_2, taip pat vidurinės kartos atstavu RT_VID_3. Pabrėžtina, kad jaunuoliui RT_JAUN_3 pateikėjo RT_JAUN_1 tarminės ypatybės yra mažiau artimos – šių pateikėjų tarpusavio kalbinis panašumas nėra abipusis. Jaunesniosios kartos atstovas RT_JAUN_3 skiriasi polinkiu netrumpinti galūnių ir veiksmožodžio prie-

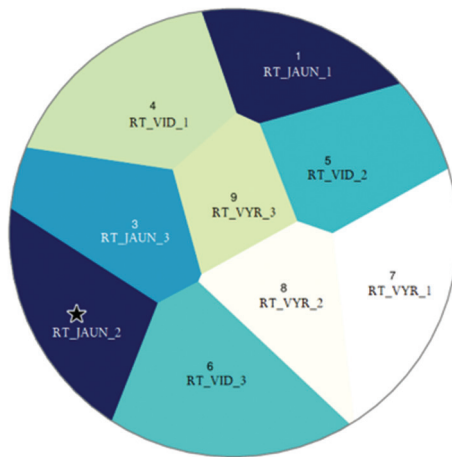
94 pav. Pateikėjo RT_JAUN_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais

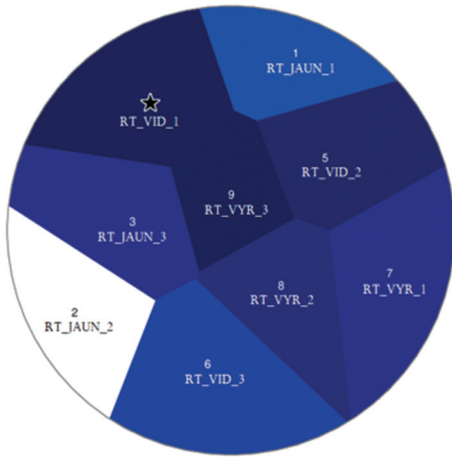
95 pav. Pateikėjo RT_JAUN_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais

sagos *-ti* balsių, pvz., [pʲlʲõrʲpʲsʲɪ] ~ *pliuropsi*, [graʲzʲîntʲɛ] ~ *grąžinti* ir kt.; taip pat nevartojama tvirtagalė priegaidė, pvz., [darʲbʲɪnʲɪŋkʲus] ~ *darbininkus*; neišlaikomas dvigarsis *am*, platinamas pirmasis dvigarsio dėmuo, pvz., [sõmʲtʲɪs] ~ *samtis*; *i* kamieno daiktavardžio vienskaitos vietininko galūnė atliepiama tradicinei tarmai būdinga *-é* (iš *-éje*), pvz., [tʲrʲemʲtʲɛ] ~ *tremtyje*; neišlaikomas dvigarsis *en*, pirmasis dvigarsio dėmuo platinamas, pvz., [abʲdʲɛŋkʲsʲɪ] ~ *apdengsi*; dvibalsis *ie* atliepiamas [ɛi] ir netrumpinama galūnė, pvz., [kʲɛtʲɪs] ~ *kietis*; nosiniai balsiai *q*, *ɛ* atliepiami su senoviniu nosiniu *n*, pvz., [rkõnʲsʲɪ] ~ *įkasi*, [grʲɛnʲzʲɪnʲɪs] ~ *gręžinys*, [ɪʃʲspʲrʲɛnʲsʲɪ] ~ *išspręsi* ir kt. Fiksuo- jama keletas regresyvinės balsių asimiliacijos (ne)veikimo atvejų: balsis *u* prieš aukštu- tinio pakilimo balsį platinamas, plačiai atliepiamas ir dvigarsio [õm] iš *am* pirmasis dėmuo, pvz., [dõrʲɪs] ~ *durys*, [sõmʲdʲɪs] ~ *samdys*, tačiau kitais atvejais balsių siau- rumas išlaikomas, t. y. regresyvinė balsių asimiliacija, būdinga tradicinei šiaurės žemai- čių telšiškių patarnei, vyksta, pvz., [kurkʲlʲũ:] ~ *kurkuly*, [kuʲtʲɪs] ~ *kuitiesi*.

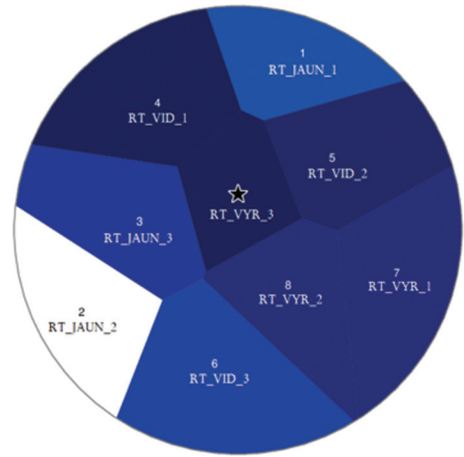
Labiausiai iš jaunesniosios kartos ir kitų respondentų išsiskiriančio jaunuolio RT_ JAUN_2 kalbiniai ryšiai stipriausi su pateikėju RT_JAUN_1, o su jaunesniosios kartos atstovu RT_JAUN_3 esama kur kas mažiau tarminių bendrybių (žr. 96 pav.). Silpniau- sios kalbinės sąsajos fiksuojamos su vyresniosios kartos respondentais RT_VYR_1 ir RT_VYR_2, tik šiek tiek daugiau bendrų tarminių požymių turima su trečiuoju vy- resniosios kartos atstovu – RT_VYR_3. Kalbinės sąsajos su pateikėju RT_VYR_3 labai panašios kaip ir su vidurinės kartos respondentu RT_VID_1, kuris kalbiniu požiūriu vis dėlto šiek tiek artimesnis jaunuoliui RT_JAUN_2. Abiejų pateikėjų didesnę pana- šumą lemia vos dvi ypatybės: nosinio balsio *q* atliepimas [ɑ], pvz., [graʲzʲîntʲɪ / graʲzʲîntʲɛ] ~ *grąžinti*; regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejis – atitrauktinį kirtį gavusio balsio *u*, įeinančio į dvigarsio *ur* sudėtį, neplatinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [burʲnũ:] ~ *burnų*.

96 pav. Pateikėjo RT_JAUN_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais

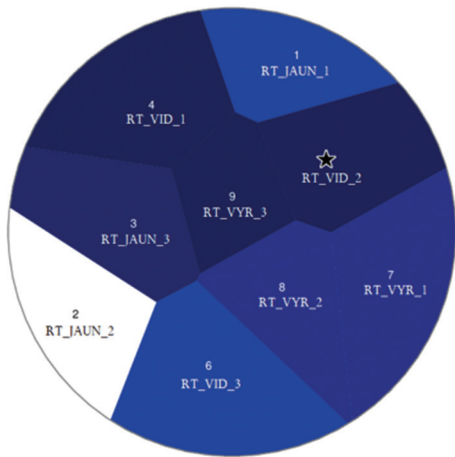
97 pav. Pateikėjo RT_VID_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais

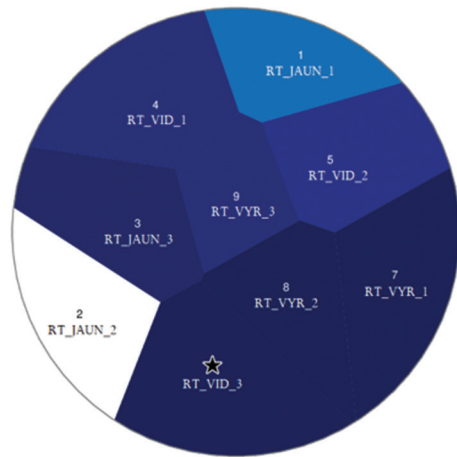
98 pav. Pateikėjo RT_VYR_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais

Atskaitos tašku pasirinkus respondentą RT_VID_1, išryškėja, kad stipriausios kalbinės sąsajos jį jungia su vyresniosios kartos pateikėju RT_VYR_3 (žr. 97 pav.). Daug kalbinių bendrybių turima ir su kitais vyresniosios kartos atstovais, iš kurių šiek tiek panašesnis RT_VYR_2. Didesniam respondento RT_VID_1 kalbiniam artimumui su pateikėju RT_VYR_3, o ne su RT_VYR_2, įtakos turi pusilgio balsio [ɸ] vartojimas, pvz., [nɔ'm'ɸ'n'ɪ / nɔ'm'ɸ'n'ɪ] ~ *naminj*; tvirtagalės priegaidės nevartojimas, pvz., [dar' b'ɪn'ɪŋ'kus] ~ *darbininkus*, [pɔ'ɪ'k'ɪ] ~ *puiki*; galūnių netrumpinimas, pvz., [dɔ'r'ɪs] ~ *durys*; [dɔ'n'ɪ't'ɪs] ~ *dantis*; dvigarsio *en* pirmojo dėmens platinimas, pvz., [n'ɸn'd'r'f'ns] ~ *ndrynas*; nosinių balsių *q*, *ɸ* atliepimas be senovinio nosinio *n*, pvz., [r'kɔ:s'ɪ] ~ *įkasi*, [r'ɔ:s'tus] ~ *raštus*, [g'r'ɸʒ'ɪ'n'ɪ:s] ~ *grėžinys*, [ɪʃ's'p'r'ɸ:s'ɪ] ~ *išspręsi*, [k'ɛ's'ɪ:nâ:] ~ *kęsynai*.

Iš 98 pav. pateiktų tarminių panašumų su kitais pateikėjais matyti, kad respondento RT_VYR_3 vartojamam tarminiam variantui artimiausios yra vidurinės kartos pateikėjo RT_VID_1 tarminės ypatybės. Taigi šių pateikėjų tarpusavio panašumas abipusis. Respondentą RT_VYR_3 skirtingi kalbiniai ryšiai sieja su kitais vidurinės kartos atstovais: šiek tiek daugiau panašumų fiksuojama su pateikėju RT_VID_2. Atliepiami pusilgiai balsiai [ɔ], [ɸ], pvz., [dɔ'r'ɪs] ~ *durys*, [spɔŋgɔv'ɪ'ɸ'n'ɪ] ~ *spanguolinj*; vartojamas tradicinei žemaičių tarnei būdingas kamienas *num-* ir tariamas pusilgis balsis [ɸ], pvz., [nɔ'm'ɸ'n'ɪ / nɔ'm'ɸ'n'ɪ] ~ *naminj*; išlaikomas dvigarsis *em* ir *i* kamieno daiktavardžio vienaskaitos vietininko galūnė atliepiama tradicinei tarnei būdinga *-é* (iš *-ėje*), [t'r'ɛm'ɪ't'ɪɛ] ~ *tremtyje*; nosinių balsių *q*, *ɸ* atliepimas be senovinio nosinio *n*, pvz., [r'ɔ:s'tus] ~ *raštus*, [ɪʃ's'p'r'ɸ:s'ɪ] ~ *išspręsi* ir kt. Esama atvejų, susijusių su regresyvinės balsių asimiliacijos neveikimu: prieš aukštutinio pakilimo balsius plačiai tariamas atitrauktiniu kirčiu kirčiuotas balsis *i*, pvz., [v'ɪ'ɸ'n'ɪs] ~ *vinis*, taip pat įeinantis į dvigarsio *ir* sudėtį nekirčiuotoje pozicijoje, pvz., [ɪʃ'm'ɪ'ɸ'r'k'ɪ't'ɪ'ɸ] ~ *išmirkyti*, įeinantis į dvigarsio *ir* sudėtį ir gavęs atitrauktinį kirtį, pvz., [g'ɸ'r'ɪ'd'ɪ] ~

99 pav. Pateikėjo RT_VID_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais

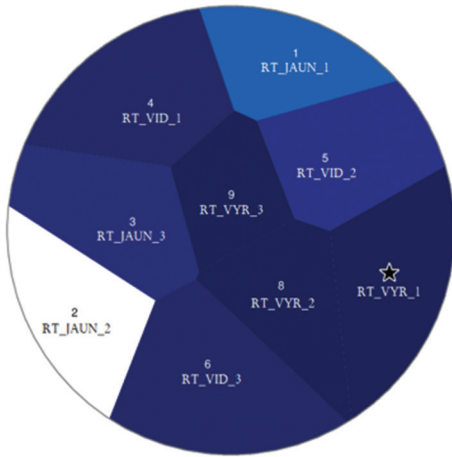
100 pav. Pateikėjo RT_VID_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais

girdi, įeinantis į dvigarsio *ir* sudėtį ir kirčiuotas tvirtapradiškai, pvz., [ʒʲɛ̃rʲnʲu] ~ žirnių; platinamas balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ul* sudėtį nekirčiuotoje pozicijoje ir sudarantis pirmąjį dvibalsio *ui* dėmenį, pvz., [ʊʃpɔlʲtũ:] ~ užpultų, [kɔɪtʲɪs / kɔɪtʲɪs] ~ *kuitiesi*; regresyvinė balsių asimiliacija nevyksta ir atliepiant dvigarsį [ɔŋ] iš *an*, pvz., [abdɔŋʲkʲsʲtʲtʲɛ̃] ~ *apdangstyti* (šiam žodyje taip pat trumpinamas veiksmažodžio priesagos *-ti* balsis). Taigi pateikėjams RT_VYR_3 ir RT_VID_2 skiriamasis šiaurės žemaičių telšiškių požymis nėra būdingas.

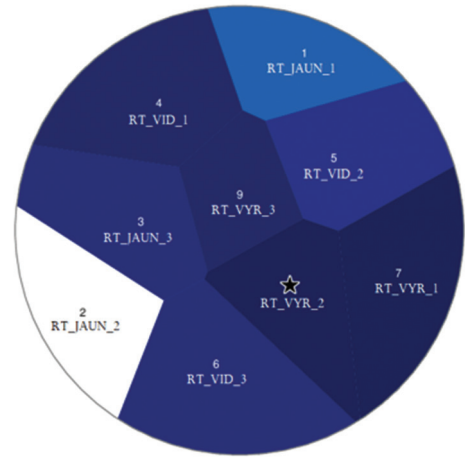
Vidurinės kartos respondento RT_VID_2 kalbiniai ryšiai stipriausi su pateikėjais RT_VID_1 ir RT_VYR_3 (žr. 99 pav.).

Gana skirtingų tarminių sąsajų esama su jaunesniosios kartos atstovais, iš kurių kalbiniu požiūriu nepanašiausias respondentas RT_JAUN_2. Vidurinės kartos tiriamajam RT_VID_2 artimesni yra jaunuolio RT_JAUN_3 tarminiai požymiai negu jaunesniosios kartos atstovo RT_JAUN_1. Didesnį kalbinį panašumą lemia tvirtagalės priegaidės nevertojimas, pvz., [darʲbʲɪnʲɪŋkʲus] ~ *darbininkus*; polinkis netrumpinti galūnių, pvz., [ʃʲvʲɛ̃sʲɪ] ~ *šviesi*, [jɔ̃dʲɪs] ~ *juodis* ir kt.; *i* kamieno daiktavardžio vienasaitos vietininko galūnės atliepimas *-ė* (iš *-ėje*), [tʲɪrʲɛmʲtʲɛ̃] ~ *tremtyje*; dvigarsio *en* pirmojo dėmens platinimas, pvz., [mʲɛ̃ŋkʲu] ~ *menkių*, [abʲdʲɛ̃ŋkʲsʲɪ] ~ *apdengsi*; dvibalsio *ie* atliepimas [ɛ̃ɪ] ir galūnės netrumpinimas, pvz., [kʲɛ̃tʲɪs] ~ *kietis*; dvigarsio *an* atliepimas [ɔŋ] ir dvibalsio *uo* atliepimas [ɔu], pvz., [spɔŋgɔuʲlʲɛ̃nʲɪ] ~ *spanguolinį*; taip pat platinamas ir iki pusilgio ilginamas balsis *u* prieš aukštutinio pakilimo balsį, t. y., nevyksta regresyvinė balsių asimiliacija, pvz., [dɔrʲɪs] ~ *durys*.

Atskaitos tašku pasirinkus pateikėją RT_VID_3, matyti, kad daugiausiai tarminių panašumų turima su vyresniosios kartos tiriamaisiais RT_VYR_1 ir RT_VYR_2 (žr. 100 pav.). Su kitais vidurinės kartos respondentais – RT_VID_1 RT_VID_2 – fiksuojami taip pat glaudūs tarminiai ryšiai. Šiek tiek daugiau panašumų esama su

101 pav. Pateikėjo RT_VYR_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais

102 pav. Pateikėjo RT_VYR_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais

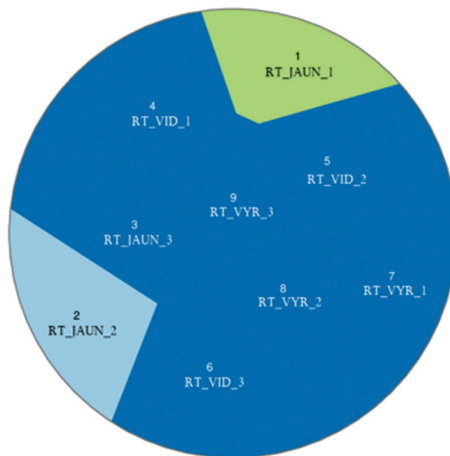
pateikėju RT_VID_1: platinamas dvigarsio *em* pirmasis dėmuo, pvz., [k^lɛmⁱsⁱːnâ:] ~ *kemsynai*, [t^rɛmⁱtⁱː / t^rɛmⁱtⁱɛ] ~ *tremtyje*; nevartojama tvirtagalė priegaidė, pvz., [pɔi,kⁱ] ~ *puiki*; netrumpinama galūnė, pvz., [p^lɛːŋⁱkⁱs] ~ *penkis*; platinamas atitrauktinį kirtį gavęs balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ul* sudėtį, prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [pɔl,kū:] ~ *pulkų*; platinamas tvirtagališkai kirčiuotas balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ur* sudėtį, prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [p^lɪ̯ɔːrⁱsⁱ] ~ *pliurpsi*; prieš aukštutinio pakilimo balsį nesiaurinamas pirmasis dvigarsio [ɔ̇m] iš *am* dėmuo, pvz., [sɔ̇mⁱtⁱs] ~ *samtis*; prieš aukštutinio pakilimo balsį siaurinamas pirmasis dvigarsio dėmuo, pvz., [abdɔ̇jⁱkⁱsⁱtⁱtⁱɛ / abdɔ̇jⁱkⁱsⁱtⁱtⁱɛ̯] ~ *apdangstyti*. Plačiųjų balsių atliepimas rodo nevykstant regresyvinę balsių asimiliaciją, tik vienu atveju fiksuojamas jos veikimas.

Kalbinių požiūriu homogeniškiausiai būtų galima laikyti vyresniosios kartos atstovus RT_VYR_1 ir RT_VYR_2, kuriuos sieja ne tik abipusis tarminis artimumas, bet ir su kitais tiriamaisiais kalbiniai ryšiai yra labai panašaus lygio (101 ir 102 pav.). Kaip ir kiti Rietavo (LKA 219) respondentai, pateikėjai RT_VYR_1 ir RT_VYR_2 mažiausiai bendrų tarminių ypatybių turi su jaunesniosios kartos atstovu RT_JAUN_2. Respondento RT_VYR_1 kalbiniai ryšiai su vyresniosios kartos atstovais RT_VYR_3 ir RT_VYR_2 vaizduojami vienodo stiprumo, tačiau pateikėjo RT_VYR_2 kalbinės sąsajos su respondentu RT_VYR_3 šiek tiek silpnesnės negu su RT_VYR_1. Didesnį panašumą lemia trumpojo balsio [ɛ] vartojimas, pvz., [spɔ̇ŋgɔuⁱlⁱɛnⁱ / spɔ̇ŋgɔuⁱlⁱɛnⁱ] ~ *spanguolinį*; trumpojo balsio [ɛ] vartojimas ir galūnės netrumpinimas, pvz., [nɔ̇mⁱɛnⁱ] ~ *naminį*; tvirtagalės priegaidės vartojimas, pvz., [darⁱbⁱnⁱŋⁱkⁱs] ~ *darbininkus*; dvigarsio *em* pirmojo dėmens platinimas, pvz., [t^rɛmⁱtⁱɛ] ~ *tremtyje*; nosinių balsių *a*, *ɛ* atliepimas su senoviniu nosiniu *n*, pvz., [rⁱkɔ̇nⁱsⁱ] ~ *įkasi*, [rɔ̇nsⁱtⁱs] ~ *raštus*, [grɔ̇nⁱʒⁱnⁱtⁱɛ̯] ~ *gražinti*, [ɪ̯ⁱsⁱp^rɛⁱnⁱsⁱ / ɪ̯ⁱsⁱp^rɛⁱnⁱsⁱ] ~ *išspręsi*.

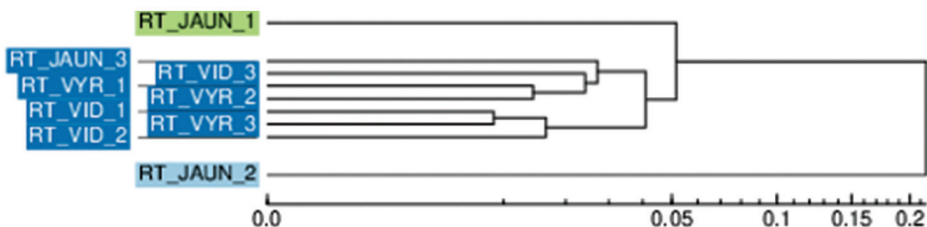
4.2.2.3. Klasterinė analizė ir diferenciniai tarminiai požymiai

Klasterizuojant tiriamuosius į tris grupes, matyti, kad visi jaunesniosios kartos atstovai patenka į skirtingų klasterių sudėtį: jaunuoliai RT_JAUN_1 ir RT_JAUN_2 sudaro vienanarius klasterius, o pateikėjas RT_JAUN_3 yra mėlynojo klasterio narys (žr. 103 pav.). Būtent į pastarąjį klasterį patenka visi vidurinės ir vyresniosios kartos respondentai, taigi kalbiniu požiūriu yra gana panašūs.

Pirmuoju žingsniu sujungti mėlynojo klasterio nariai RT_VID_1 ir RT_VYR_3 (žr. 104 pav.). Antruoju etapu grupuojami vyresniosios kartos respondentai RT_VYR_1 ir RT_VYR_2, patenkantys į tą patį mėlynąjį klasterį. Trečiuoju žingsniu vidurinės kartos pateikėjas RT_VID_2 jungiamas prie pateikėjų RT_VID_1 ir RT_VYR_3 grupės. Ketvirtasis jungimo etapas iliustruoja vidurinės kartos atstovo RT_VID_3 priskyrimą vyresniosios kartos respondentų RT_VYR_1 ir RT_VYR_2 grupei, o penktuoju klasterizacijos žingsniu prie šios trijų pateikėjų grupės jungiamas jaunuolis RT_JAUN_3. Šeštuoju etapu sujungiamos dvi pateikėjų grupės: RT_VID_2, RT_VID_1, RT_VYR_3

103 pav. Rietavo (LKA 219) punkto pateikėjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Trys klasteriai

104 pav. Trijų klasterių jungimo dendrograma

ir RT_JAUN_3, RT_VID_3, RT_VYR_1, RT_VYR_2. Baigiamas sudaryti mėlynasis klasteris. Septintasis klasterizacijos žingsnis iliustruoja žalsvąjį klasterį sudarančio jaunesniosios kartos atstovo RT_JAUN_1 ir mėlynąjį klasterį sudarančių tiriamųjų grupavimą. Aštuntuoju etapu prie mėlynojo ir žalsvojo klasterių jungiamas jaunuolis RT_JAUN_2, kuris yra vienanario žydrojo klasterio atstovas. Trinarės klasterizacijos duomenys patvirtina, kad labiausiai išskirtiniu tarminiu variantu pasižymi jaunesniosios kartos pateikėjas RT_JAUN_2.

Didžiausio mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai, rodo, kad šios grupės nariai labiausiai išsiskiria tradicinei šiaurės žemaičių kretingiškių patarnei būdingomis ypatybėmis. Dvibalsis *ie* atliepiamas [ɛ̃ɪ], pvz., [kʲɛ̃ɪtʲɪs] ~ *kietis*; dvibalsis *ie* atliepiamas [ɛ̃ɪ], netrumpinama galūnė, pvz., [ʃʲvʲɛ̃ɪsʲɪ] ~ *šviesi*; dvibalsis *uo* atliepiamas [ø̃u], netrumpinama galūnė, pvz., [jʲø̃udʲɪs] ~ *juodis*; platinamas pirmasis dvigarsio *en* dėmuo, pvz., [mʲɛ̃ɲkʲu] ~ *menkių*; nosinis balsis *q* atliepiamas [ø̃n] arba [ø̃], pvz., [rʲø̃nsʲtus / rʲø̃sʲtus] ~ *raštus*; prieš aukštutinio pakilimo balsį platinamas balsis *u*, įeinantis į dvibalsio *ui* sudėtį, pvz., [pʲuɪkʲɪ / pʲø̃ɪkʲɪ] ~ *puiki*; prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas platus pirmasis dvigarsio [ɔ̃m] iš *am* dėmuo, pvz., [sɔ̃mʲdʲɪs] ~ *samdys* (žr. 43 lentelę). Pastarieji du atvejai iliustruoja, kad regresyvinė balsių asimiliacija nevyksta.

43 lentelė. Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.64	0.64	0.64	juodis 7:7 kietis 7:7 menkių 7:7 puiki 7:7 raštus 7:7 samdys 7:7 šviesi 7:7

Žydrojo klasterio pateikėją RT_JAUN_2 nuo kitų tiriamųjų diferencijuojantys požymiai (tik keturi) yra dvigarsių *am*, *en* išlaikymas, pvz., [sʲẫmʲtʲɪs] ~ *samtis*, [mʲɛ̃ɲkʲu] ~ *menkių*; prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras balsis *u*, t. y. vyksta regresyvinė balsių asimiliacija, pvz., [dʲurʲɪs] ~ *durys*; prieš aukštutinio pakilimo balsį tvirtagališkai kirčiuotas balsis *i*, įeinantis į dvigarsio *ir* sudėtį, išlaikomas siauras – vyksta regresyvinė balsių asimiliacija, pvz., [ʒʲɪrʲnʲu] ~ *žirnių* (žr. 44 lentelę). Diferenciniai požymiai rodo, kad pateikėjas RT_JAUN_2 linkęs vartoti netarmininei kalbai būdingas ypatybes, todėl regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejai taip pat galėtų būti netarminės kalbos, o ne šiaurės žemaičių telšiškių patarmės, įtakos padarinys. Pabrėžtina, kad šios ypatybės nėra būdingos tik jaunuoliui RT_JAUN_2 (plg. santykį 1:2).

44 lentelė. Žydrjo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.45	0.35	0.52	durys 1:2 menkių 1:2 samtis 1:2 žirnių 1:2

Vienanario žalsvojo klasterio pateikėją RT_JAUN_1 labiausiai diferencijuoja polinkis trumpinti galūnes, pvz., [dõ'n¹t¹s] ~ *dantis*, [p¹ẽ·ŋ¹k¹s] ~ *penkis*; dvigarsių *am*, *en* išlaikymas, pvz., [s¹m¹t¹s] ~ *samtis*, [m¹ẽ·ŋ¹k¹u] ~ *menkių*; nosinio balsio *ɛ* atliepimas [ɛ] ir kirčio atitraukimas į pirmąjį skiemenį, pvz., [g¹r¹ɛz¹n¹s] ~ *grėžinys*; taip pat fiksuojami du regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejai – prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras kirčiuotas balsis *u*, pvz., [dur¹s] ~ *durys*; prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras atitrauktiniu kirčiu kirčiuotas balsis *u* ir atitraukiamas kirtis į pirmąjį skiemenį, pvz., [ju¹n¹s] ~ *šunis* (žr. 45 lentelę). Šios ypatybės įvertintos aukščiausiu F_{1,5} balu.

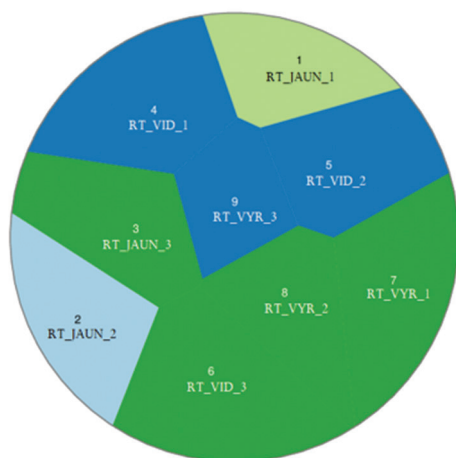
45 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.45	0.35	0.52	dantis 1:2 durys 1:2 grėžinys 1:2 menkių 1:2 penkis 1:2 samtis 1:2 šunis 1:2

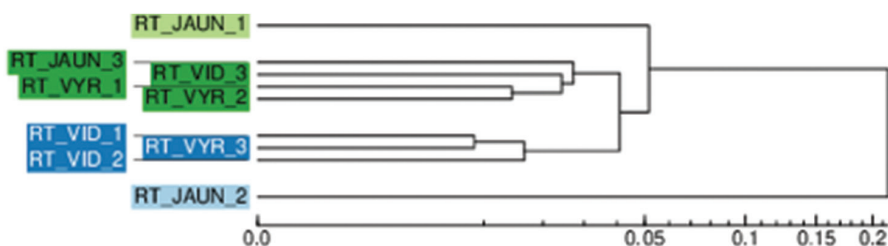
Grupuojant Rietāvo (LKA 219) pateikėjus į keturis klasterius, pasikeičia mėlynojo klasterio sudėtis ir suformuojamas naujas – žalasis – klasteris, kurį sudaro skirtingų amžiaus grupių atstovai. Mėlynasis klasteris tiriamųjų kartų atžvilgiu vientisesnis – jame lieka vidurinės kartos respondentai RT_VID_1, RT_VID_2 ir vyresniosios kartos pateikėjas RT_VYR_3 (žr. 105 ir 106 pav.).

Aukščiausiu F_{1,5} balu įvertintos mėlynąjį klasterį sudarančių narių diferencinės ypatybės yra nosinio balsio *q* atliepimas [õ:] ir nosinio balsio *ɛ* atliepimas [ɛ], [ê:], pvz., [rõ:ʂtus] ~ *raštus*, [g¹r¹ɛz¹n¹s] ~ *grėžinys*, [ɪ¹s¹p¹r¹ɛ:s¹] ~ *išspręsi* (žr. 46 lentelę).

Žemesnį F_{1,5} balą turi tie diferenciniai požymiai, kuriuos be mėlynojo klasterio narių vartoja dar vienas pateikėjas. Nosinis balsis *q* atliepiamas [ô:], pvz., [r¹kô:s¹] ~ *įkasi*; platinamas dvigarsio *an* pirmasis dėmuo, dvibalsis *uo* tariamas [ou], atliepiamas pusilgis balsis [ɛ], pvz., [spõŋgõu¹l¹ɛ·n¹] ~ *spanguolinį*; prieš aukštutinio pakilimo balsį nekirčiuotas balsis *i*, įeinantis į dvigarsio *ir* sudėtį, platinamas – nevyksta regresyvinė balsių asimiliacija, pvz., [ɪ¹m¹ɛr¹k¹t¹ɛ] ~ *išmirkyti*.

105 pav. Rietavo (LKA 219) punkto pateikėjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Keturi klasteriai

106 pav. Keturių klasterių jungimo dendrograma

46 lentelė. Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis $F_{1,5}$ balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.68	0.68	0.68	grėžinys 3:3 išsprėsi 3:3 rąstus 3:3
0.56	0.46	0.63	išmirkyti 3:4 spanguolinį 3:4 įkąsi 3:4

Naujai suformuoto žaliojo klasterio pateikėjų RT_VYR_1, RT_VYR_2, RT_VID_3 ir RT_JAUN_3 diferencinės ypatybės įvertintos skirtingai (žr. 47 lentelę).

Aukščiausias $F_{1,5}$ balas rodo, kad žaliojo klasterio pateikėjus labiausiai diferencijuoja nosinio balsio q , atliepimas su senoviniu nosiniu n , pvz., [r'kø'n'st] ~ įkąsi, [r'ø'n'stus] ~ rąstus. Ši ypatybė priskiriama tik žaliojo klasterio nariams.

47 lentelė. Žaliojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.69	0.69	0.69	rąstus 4:4 įkąsi 4:4
0.57	0.47	0.64	grėžinys 4:5
0.53	0.63	0.46	išspręsi 3:3
0.46	0.30	0.57	apdengsi 4:6 penkis 4:6 samtis 4:6

Žemesniu F_{1,5} balu įvertintas nosinio balsio ξ atliepimas, pvz., [gʲɪʔɛŋʲɪ,nʲɪ:s / gʲɪʔɛʒʲɪ,nʲɪ:s] ~ *grėžinys*. Diferencinis požymis būdingas ne tik mėlynojo klasterio respondentams, bet ir kažkuriam vienam pateikėjui, priklausančiam kitam klasteriui.

Trečiąją diferencinių požymių grupę sudaro tie atvejai, kai diferencinės ypatybės būdingos tik trimis žaliajį klasterį sudarantiems respondentams. Dėl šios priežasties F_{1,5} balas yra dar šiek tiek žemesnis. Nosinis balsis ξ atliepamas su senoviniu nosiniu *n*, pvz., [ɲʲɪʔsʲpʲɪʔɛʔnʲɪ:sʲ] ~ *išspręsi*.

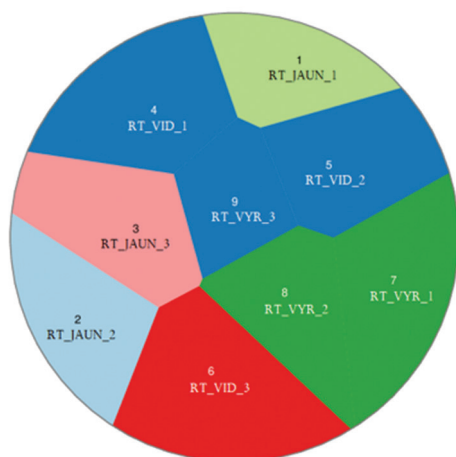
Mažiausiai pateikėjus RT_VYR_1, RT_VYR_2, RT_VID_3 ir RT_JAUN_3 diferencijuoja dvigarsio *en* pirmojo dėmens platinimas ir galūnių netrumpinimas, pvz., [abʲdʲɛʔŋʲkʲɪsʲɪ] ~ *apdengsi*, [pʲɛʔŋʲkʲɪs] ~ *penkis*; dvigarsio *am* atliepimas [ɔ̆m] – dvigarsis eina prieš aukštutinio pakilimo balsį, taigi regresyvinė balsių asimiliacija nevyksta, pvz., [sʲɔ̆mʲɪs] ~ *samtis*.

Taikant šešianarę klasterizaciją, padaugėja vienanarių klasterių. Atskirus klasterius sudaro ne tik pateikėjai RT_JAUN_1 ir RT_JAUN_2, bet ir trečias jaunesniosios kartos atstovas RT_JAUN_3, taip pat vidurinės kartos atstovas RT_VID_3. Žaliojo klasterio sudėtyje lieka vyresniosios kartos atstovai RT_VYR_1 ir RT_VYR_2. Taigi šis klasterizacijos žingsnis įrodo dviejų vyresniosios kartos respondentų kalbinį homogeniškumą ir pateikėjų RT_JAUN_3, RT_VID_3 vartojamų tarminių variantų didesnę savitumą (žr. 107 ir 108 pav.).

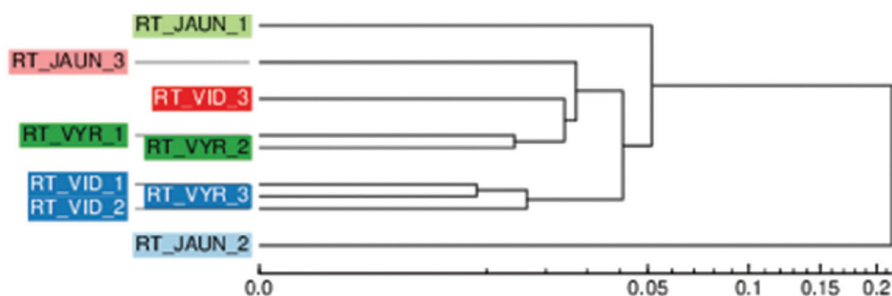
Žaliojo klasterio narius RT_VYR_1 ir RT_VYR_2 kalbiniu požiūriu labiausiai skiria žemaičiams tradiciškai įprasto kamieno *num*- vartojimas platinant balsį *u*, balsio [ɛ] neilginimas, pvz., [nɔ̆mʲɛnʲɪ] ~ *naminį*; priebalsio *š* neminkštinimas, pvz., [ɲʲtʲɛ̆mʲɪsʲ] ~ *ištępsi* (žr. 48 lentelę).

Žemesniu F_{1,5} balu įvertintos, taigi ir mažiau diferencijuojančios ypatybės yra tvirtagalės priegaidės vartojimas, pvz., [darʲbʲɪ,nʲɪŋ,kus] ~ *darbininkus*, [pʲɔ̆ɪ,kʲɪ] ~ *puiki*; dvigarsio *em* pirmojo dėmens platinimas ir *i* kamieno daiktavardžio vienaskaitos vietininko galūnės atliepimas tradicinei tarmai būdinga *-ė* (iš *-ėje*), pvz., [tʲɪʔɛ̆mʲɪ,tʲɪɛ] ~ *tremtyje*.

Rožinį klasterį sudarančio jaunesniosios kartos atstovo RT_JAUN_3 tarminis variantas nuo kitų tiriamųjų išsiskiria prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomu siauru balsiu *u* ir atitraukiamu kirčiu į pirmąjį skiemenį, pvz., [ʃu,nʲɪs] ~ *šunis*; prieš aukštutinio pa-

107 pav. Rietavo (LKA 219) punkto pateikėjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Šeši klasteriai

108 pav. Šešių klasterių jungimo dendrograma

48 lentelė. Žaliojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis $F_{1,5}$ balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.64	0.64	0.64	ištempši 2:2 naminį 2:2
0.53	0.42	0.59	darbininkus 2:3 puiki 2:3 tremtyje 2:3

kilimo balsį išlaikomu siauru atitrauktiniu kirčiu kirčiuotu balsiu *u*, įeinančiu į dvibalsio *ui* sudėtį, ir išlaikyta sangrąžine veiksmožodžio forma su dvibalsiu *ie* ir nesutrumpinta sangrąžos dalelyte, pvz., [kuɪ'tʰi:s] ~ *kuitiesi* (žr. 49 lentelę). Abu pavyzdžiai iliustruoja regresyvinės balsių asimiliacijos veikimą. Pabrėžtina, kad šie diferenciniai požymiai nėra įvertinti aukštu $F_{1,5}$ balu, nes būdingi ne tik pateikėjui RT_JAUN_3.

49 lentelė. Rožinio klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.45	0.35	0.52	kuitiesi 1:2 šunis 1:2
0.36	0.22	0.46	burnų 1:3 gręžinys 1:3 išmirkyti 1:3 išspręsi 1:3 kemsynai 1:3 nendrynas 1:3 pulkų 1:3 tremtyje 1:3 užpultų 1:3

Dar mažiau pateikėją RT_JAUN_3 diferencijuoja nosinio balsio ξ atliepimas su senoviniu nosiniu n , pvz., [gʲrʲɛnʲɜʲi.nʲɪ:s] ~ *gręžinys*; nosinio balsio ξ atliepimas su senoviniu nosiniu n , galūnės netrumpinimas, pvz., [ɪʲsʲpʲrʲɛ.nʲsʲɪ] ~ *išspręsi*; dvigarsio *em* išlaikymas, dvibalsio *ai* vienbalsinimas galūnėje, pvz., [kʲɛmʲsʲɪ.nâ:] ~ *kemsynai*; dvigarsio *em* išlaikymas, *i* kamieno daiktavardžio vienaskaitos vietininko galūnės atliepimas *-ė* (iš *-ėje*), pvz., [tʲrʲɛmʲtʲɛ] ~ *tremtyje*; dvigarsio *en* išlaikymas, galūnės trumpinimas, pvz., [nʲɛnʲdʲrʲɪns] ~ *nendrynas*. Dar keli atvejai (be kitų požymių) galimai rodo regresyvinės balsių asimiliacijos veikimą: prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras pirmąjį dvigarsio *ir* dėmenį sudarantis nekirčiuotas balsis *i*, minkština- mas priebalsis *š*, platinamas ir trumpinamas priesagos *-ti* balsis, pvz., [ɪʲmʲɪrʲkʲɪ:tʲɛ] ~ *išmirkyti*; prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras nekirčiuotas $\dot{\imath}$ dvigarsio *ul* sudėty įeinantis balsis *u*, $\dot{\imath}$ pirmąjį skiemenį atitraukiamas kirtis, pvz., [ʲuʲpʲulʲtʲu:] ~ *užpultų*; prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras atitrauktinį kirtį gavęs balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ul* sudėty, pvz., [pʲulʲkʲu:] ~ *pulkų*; prieš aukštutinio pakilimo balsį neplatinamas atitrauktinį kirtį gavęs balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ur* sudėty, pvz., [burʲnʲu:] ~ *burnų*.

Raudonojo klasterio nario RT_VID_3 diferenciniai požymiai taip pat yra įvertinti gana neaukštu F_{1,5} balu (žr. 50 lentelę).

Vis dėlto labiausiai vidurinės kartos pateikėją nuo kitų tiriamųjų diferencijuoja nosinio balsio α atliepimas su senoviniu nosiniu n , priebalsio n neminkštinimas, pvz., [grɔnʲɜʲɪrʲnʲtʲɛ] ~ *gražinti*; nosinio balsio ξ atliepimas su senoviniu nosiniu n , pvz., [kʲɛnʲsʲɪ.nâ:] ~ *kęsynai*; trumpojo balsio [ɛ] vartojimas, galūnės netrumpinimas, pvz., [spɔŋgɔʲlʲɛnʲɪ] ~ *spanguolinį*; taip pat prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras ir tvirtapradiškai kirčiuotas balsis *i*, įeinantis į dvigarsio *ir* sudėty, pvz., [ɜʲɪrʲnʲu] ~ *žirnių*; prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras atitrauktiniu kirčiu kirčiuotas balsis *u*, įeinantis į dvibalsio *ui* sudėty, ir išlaikoma sangražinė veiksmožodžio forma su dvibalsiu *ie* ir nesutrumpinta sangražos dalelyte, pvz., [kuɪʲtʲɪ:s] ~ *kuitiesi*; prieš aukštu-

50 lentelė. Raudonojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.45	0.35	0.52	grąžinti 1:2 kuitiesi 1:2 kulnį 1:2 kęsynai 1:2 spanguolinį 1:2 žirnių 1:2

tinio pakilimo balsį išlaikomas siauras balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ul* sudėtį, tvirtagalės priegaidės spūdis koncentruojamas ant pirmojo dvigarsio dėmens, pvz., [kʰːlːnˠ] ~ *kulnį*. Taigi trimis atvejais išryškėja regresyvinės balsių asimiliacijos veikimas.

4.2.2.4. Apibendrinimas

Išanalizavus Rietāvo (LKA 219) punkto atvejį, išryškėjo, kad šioje gyvenamojoje vietovėje tiriamųjų vartojami tarminiai variantai turi gana daug bendrų kalbinių ypatybių, tačiau skirtingose amžiaus grupėse esama gana ryškiai išsiskiriančių respondentų.

Pateikėjai nuosekliai platina balsį *i* prieš aukštutinio pakilimo balsį kirčiuotoje ir atitrauktiniu kirčiu kirčiuotoje pozicijose, siauras balsis išlaikomas tik pavieniais atvejais. Visų kartų respondentai išlaiko siaurą balsį *i* nekirčiuotoje pozicijoje.

Atliepiant balsį *u*, vyrauja platinimo atvejai, balsio siaurumo išlaikymas fiksuojamas kai kurių jaunesniosios ir vidurinės kartos atstovų kalboje. Balsių siaurimo atvejus vieno jaunesniosios kartos atstovo vartojamame tarminiame variante būtų galima aiškinti ne tik regresyvinės balsių asimiliacijos veikimu, bet ir netarminės kalbos įtaka – tai rodo kitos kalbinės ypatybės, būdingos būtent netarminėi kalbai.

Mažai įvairuoja balsių *i*, *u*, įeinančių į dvigarsių *il*, *ir* sudėtį, atliepimas. Balsis *i* platinamas nuosekliai, fiksuojami vos keli regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejai. Daugiau skirtumų esama tik tariant nekirčiuotą balsį *i*, įeinantį į dvigarsio *ir* sudėtį: visi jaunesniosios kartos respondentai, po vieną vidurinės ir vyresniosios kartos atstovą balsį išlaiko siaurą.

Balsio *u*, įeinančio į dvigarsių *ul*, *ur* sudėtį, platinimas dominuoja kirčiuotoje tvirtapadiškai ir tvirtagalėškai pozicijose, o polinkis neplatinti būdingas kai kuriems jaunesniosios ir vidurinės kartos respondentams. Pabrėžtina, kad nekirčiuotoje ir turinčioje atitrauktinį kirtį pozicijose visi jaunesniosios kartos atstovai išlaiko balsį *u* siaurą. Atliepiant dvibalsį *ui*, ryškesnė regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo tendencija nefiksuojama.

Dvigarsių [ɔm] iš *am* pirmasis dėmuo siaurinamas dviem atvejais, taigi vyrauja plačiųjų garsų vartojimas. Siaurinimas nebūdingas ir atliepiant dvigarsio [ɔn] iš *am* pirmąjį dėmenį, labiau išsiskiria tik nekirčiuota pozicija, kurioje dauguma jaunesnio-

sios ir vidurinės kartos respondentų, taip pat vienas vyresniosios kartos atstovas pirmąjį dvigarsio dėmenį siaurina. Dvigarsių [ɛn], [ɛm] iš *en*, *em* pirmieji dėmenys visų amžiaus grupių atstovų kalboje nesiaurinami.

Regresyvinės balsių asimiliacijos veikimas ilgųjų balsių [ɔ:], [ɛ:] iš *q*, *ɛ* grupėje fiksuojamas tik vienu atveju, taigi pateikėjų vartojamiems tarminiams variantams nėra būdingas. Vis dėlto balsių *q* ir *ɛ* atliepimas įvairuoja: nosinis balsis *q* tariamas tiek [ɔn] / [ɔ̇n] / [ɔ̈n], tiek [ɔ] / [ɔ̇] / [ɔ̈]; nosinis balsis *ɛ* – tiek [ɛn] / [ɛ̇n], tiek [ɛ] / [ɛ̇].

Dvibalsiuose [ɛi], [ɔu] iš *ie*, *uo* regresyvinės balsių asimiliacija nevyksta.

Rietāvo (LKA 219) punkto tiriamųjų kalboje esama ypatybių, kurios neskirtinos tradicinei kretingiškių patarnei. Tarp jaunesniosios kartos atstovų pasitaiko dvigarsių *am*, *an* išlaikymo. Nors ši ypatybė nėra dominuojanti visų tiriamųjų atžvilgiu, tačiau įrodo netarminės kalbos įtaką jaunesniosios kartos atstovams. Atliepiant dvigarsį *em*, nekirčiuotoje ir kirčiuotoje atitrauktiniu kirčiu pozicijose ir dvigarsį *en* nekirčiuotoje pozicijoje, pramaišiu vartojami tiek tradicinei kretingiškių patarnei, tiek netarmininei kalbai būdingi atliepiniai. Pabrėžtina, kad nepakitusių dvigarsių *em*, *en* išlaiko visi jaunesniosios kartos atstovai, taip pat ir kai kurie vidurinės ir vyresniosios kartos pateikėjai.

Įvairuoja ir nosinių balsių *q*, *ɛ* tarimas. Balsis *q* nekirčiuotoje pozicijoje visų jaunesniosios kartos atstovų ir dviejų vidurinės kartos pateikėjų atliepiamas [ɑ], kirčiuotoje ir kirčiuotoje atitrauktiniu kirčiu pozicijose bendrinei kalbai būdingas atliepimas fiksuojamas tik pavieniais atvejais. Tariant nekirčiuotą balsį *ɛ*, dažniau vartojamas balsis [ɛ], o kirčiuotose pozicijose vyrauja šiaurės žemaičių kretingiškių patarnei būdingi atliepiniai.

Dvibalsiai *ie*, *uo* nuosekliai atliepiami [ɛi] / [ɛ̇i] / [ɛ̈i], [ɔu] / [ɔ̇u], esama kelių atvejų, kai jaunesniosios kartos atstovai taria [ɪɛ] / [ɪ̇ɛ], [ʊɔ] / [ʊ̇ɔ].

Tokios ypatybės kaip dvibalsio *ai* nevienbalsinimas galūnėje, kamieno *nam*- vartojimas žodyje *naminį*, kirčio neatitraukimas iš trumpos ir iš ilgos tvirtagalės galūnės, tvirtagalės priegaidės spūdžio koncentravimas ant antrojo dvigarsių ir dvibalsio dėmens, niekada nekirčiuojamos galūnės *-as* trumpojo balsio tarimas, sangražinės veiksmažodžio formos su dvibalsiu *ie* ir nesutrumpinta sangražos dalelyte išlaikymas; *i*, priesagos *-ti* balsio neplatinimas ir netrumpinimas dažniausiai fiksuojamas jaunesniosios kartos atstovo kalboje.

Atlikta analizė parodė, kad Rietāvo (LKA 219) tiriamųjų vartojamuose tarminiuose variantuose regresyvinės balsių asimiliacijos veikimas fiksuojamas, dažniau nustatomas nekirčiuotose ir kirčiuotose atitrauktiniu kirčiu pozicijose. Netarminės kalbos ypatybių vartoseną, nors ir nedominuojanti tarp visų amžiaus grupių atstovų, rodo tarminio varianto kaitos procesus.

4.3. REGRESYVINĖS BALSŪ ASIMILIACIJOS IR KITŲ TARMINIŲ POŽYMIŲ KAITA PIETŲ ŽEMAIČIŲ VARNIŠKIŲ PLOTE

Šioje darbo dalyje kompiuterinės programos *Gabmap* įrankiais analizuoti pasirinkti pietų žemaičių varniškių patarmės ploto Kuršėnų (LKA 102) ir Važnių (LKA 191) LKA punktai. Tiriamos gyvenamosios vietovės reprezentuoja skirtingas patarmės ploto dalis, taip pat esama specifinių tarminių ypatybių, skiriančių šiuos LKA punktus.

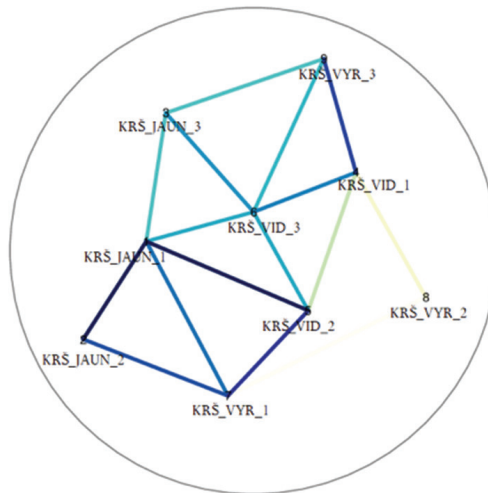
4.3.1. KURŠĖNŲ (LKA 102) ATVEJIS

4.3.1.1. Tarminiai Kuršėnų (LKA 102) pateikėjų skirtumai

Linijų / spindulių arba tinklų pseudožemėlapyje iliustruojami tarminiai Kuršėnų (LKA 102) pateikėjų panašumai rodo, kad stipriausi kalbiniai ryšiai jungia jaunesniosios kartos atstovus KRŠ_JAUN_1 ir KRŠ_JAUN_2, jaunuolį KRŠ_JAUN_1 ir vidurinės kartos respondentą KRŠ_VID_2 (žr. 109 pav.).

Gana daug tarminių bendrybių turi vidurinės kartos pateikėjas KRŠ_VID_2 su vyresniosios kartos atstovu KRŠ_VYR_1, kuri stiprios kalbinės sąsajos taip pat jungia su jaunesniosios kartos pateikėju KRŠ_JAUN_2.

Vyresniosios kartos pateikėjo KRŠ_VYR_2 tarminiai panašumai su vidurinės kartos pateikėju KRŠ_VID_1 neįžymūs, dar silpnesnių ryšių esama su kitu vyresniosios kartos respondentu – KRŠ_VYR_1. Taigi galimai pateikėjas KRŠ_VYR_2 pasižymi savitu tarminiu variantu, gana nutolusiu nuo kitų tiriamųjų vartojamų tarminių variantų.

109 pav. Tarminiai Kuršėnų (LKA 102) pateikėjų panašumai

Pabrėžtina, kad vidurinės kartos pateikėjų kalbiniai ryšiai yra nevienodi: pateikėjas KRŠ_VID_3 nemažai tarminių ypatybių turi su respondentais KRŠ_VID_1, KRŠ_VID_2, tačiau pateikėjus KRŠ_VID_1 ir KRŠ_VID_2 sieja kur kas mažesnis tarminis panašumas.

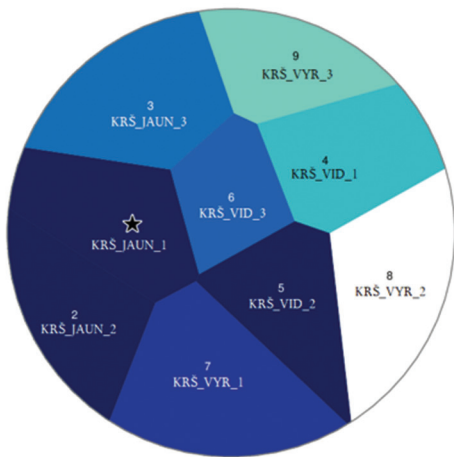
4.3.1.2. Atskaitos taškų pseudožemėlapiai

Atskaitos taškais pasirinkus pateikėjus KRŠ_JAUN_1 ir KRŠ_JAUN_2, matyti, kad jaunuolių kalbiniai ryšiai su kitais Kuršėnų (LKA 102) tiriamaisiais yra labai panašūs, taip pat ryškus jų tarpusavio kalbinis panašumas (žr. 110 ir 111 pav.).

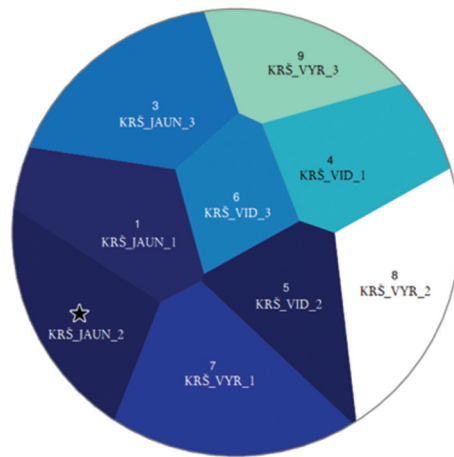
Abiem jaunuoliams kalbiniu požiūriu artimiausias yra vidurinės kartos atstovas KRŠ_VID_2, gana daug tarminių panašumų fiksuojama su vyresniosios kartos pateikėju KRŠ_VYR_1. Mažiausiai bendrų tarminių ypatybių turima su vyresniosios kartos respondentu KRŠ_VYR_2, nestiprios sąsajos jungia ir su kitu vyresniosios kartos pateikėju KRŠ_VYR_3.

Nors jaunesniosios kartos tiriamųjų KRŠ_JAUN_1 ir KRŠ_JAUN_2 kalbiniai ryšiai su kitais tiriamaisiais labai panašūs, vis dėlto jaunuolis KRŠ_JAUN_1, o ne KRŠ_JAUN_2, šiek tiek daugiau bendrų tarminių ypatybių turi su vidurinės kartos pateikėju KRŠ_VID_3. Tai lemia, priebalsio *l* neminkštinimas, pvz., [kurku'lū:] ~ *kurkuly*; priebalsių *l*, *k* neminkštinimas, pvz., ['klû'rkū] ~ *kluiky*; priebalsio *š* neasimiliavimas, pvz., [ɲʲʲ'sʲpʲr'ê:sʲi / ɲʲʲ'sʲpʲr'ê:sʲi] ~ *išspręsi*; antro skiemens kirčiavimas, pvz., [gʊrʲʲ'kʲʲ'nʲʲus] ~ *gurkšnius*.

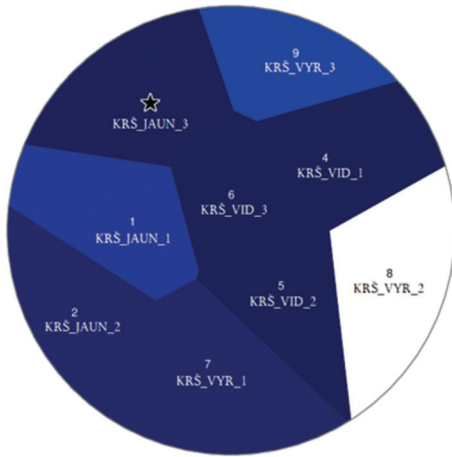
112 pav. pateikti trečiojo jaunesniosios kartos atstovo KRŠ_JAUN_3 tarminių panašumų su kitais pateikėjais rezultatai rodo, kad glaudžiausios kalbinės sąsajos pateikėją jungia su visais vidurinės kartos tiriamaisiais (KRŠ_VID_1, KRŠ_VID_2, KRŠ_VID_3). Šiek tiek mažiau, tačiau ryškių, tarminių bendrybių turima su vyresniosios

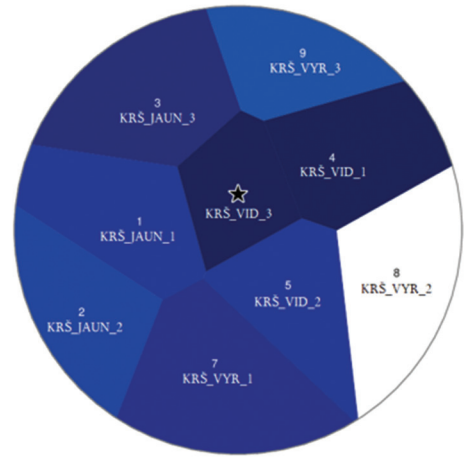
110 pav. Pateikėjo KRŠ_JAUN_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais

111 pav. Pateikėjo KRŠ_JAUN_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais

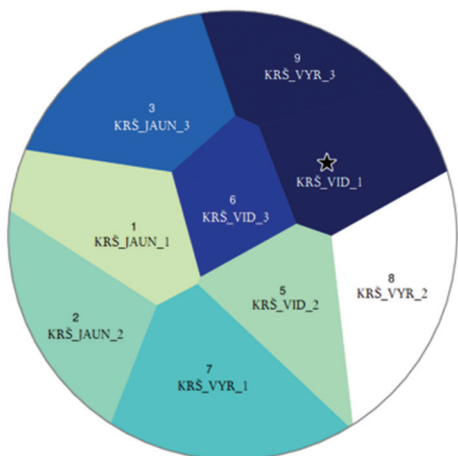
112 pav. Pateikėjo KRŠ_JAUN_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais

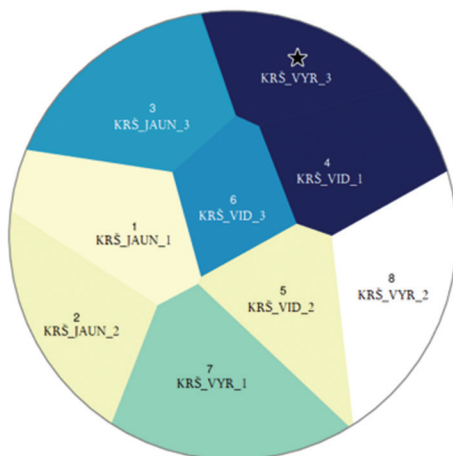
113 pav. Pateikėjo KRŠ_VID_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais

kartos pateikėju KRŠ_VYR_1 ir jaunuoliu KRŠ_JAUN_2. Būtent į šį (ne į KRŠ_JAUN_1) jaunosios kartos atstovą respondentas KRŠ_JAUN_3 kalbiniu požiūriu yra panašesnis. Abu jaunuolius sieja tvirtapradiškai kirčiuojamas pirmas skiemuo, pvz., [ˈgûrˈkʲɪnʲʊs] ~ *gurkšnius*; minkštinami priebalsiai *l*, *k*, pvz., [ˈklʲûrˈkʲʊ] ~ *kluiky*; tvirtapradiškai kirčiuojamas pirmas dvigarsio *en* dėmuo, pvz., [ˈmʲɛːŋˈkʲʊ] ~ *menkių*. Kalbinių panašumų, kuriais pateikėjai KRŠ_JAUN_3 ir KRŠ_JAUN_2 skiriasi nuo trečiojo jaunesniosios kartos atstovo nėra daug, tačiau jie vis dėlto lemia didesnę kalbinį tarpusavio panašumą.

Atskaitos tašku pasirinkus vidurinės kartos respondentą KRŠ_VID_3, matyti, kad tarminiai ryšiai su kitais Kuršėnų (LKA 102) tiriamaisiais yra gana panašūs į pateikėjo KRŠ_JAUN_3 (žr. 113 pav., plg. 112 pav.). Stiprios kalbinės sąsajos fiksuojamos su visais tiriamaisiais, išskyrus vyresniosios kartos pateikėją KRŠ_VYR_2. Daugiausia bendrų tarminių požymių respondentas KRŠ_VID_3 turi su kitu vidurinės kartos atstovu KRŠ_VID_1, o su tiriamuoju KRŠ_VID_2 fiksuojama kai kurių skirtumų. Didesniam pateikėjų KRŠ_VID_3 ir KRŠ_VID_1 kalbiam panašumui įtaką daro polinkis atitraukti kirtį į pirmąjį skiemenį – dažniau iš trumpos negu iš ilgos tvirtagalės galūnės, pvz., [ˈvʲɪnʲɪs] ~ *vinis*, [ˈdantʲɪs] ~ *dantis*, [ˈpʲɛŋˈkʲɪs] ~ *penkis*, [ˈgrʲɛʒʲɪnʲɪs] ~ *grėžinys*, [ˈtamʲɪsʲʊ] ~ *tamsių* ir kt.; netariami niekada nekirčiuojamų galūnių balsiai, pvz., [nʲɛnʲdʲrʲɪns] ~ *nendrynas*, [lʲɛːpʲɪns] ~ *liepynas*; trumpinamas veiksmožodžio bendraties priesagos *-ti* balsis, pvz., [pʲɪrʲɪtʲɪlʲdʲrtʲɪ / pʲɪrʲɪtʲɪlʲdʲrtʲɪ] ~ *pritildyti*, [ɪʃmʲɪrʲkʲɪtʲɪ] ~ *išmirkyti* ir kt.; trumpinama vienaskaitos vietininko galūnė, pvz., [tʲrʲɛmʲtʲɪ] ~ *tremtyje*; trumpinamas ilgasis balsis *y*, pvz., [ˈdurʲɪs] ~ *durys*; trumpinama sangrąžos dalelytė, pvz., [kuˈtʲɪes / ˈkuˈtʲɪes] ~ *kuitiesi*; atitraukiamas kirtis į antrą skiemenį, pvz., [darʲbʲɪnʲɪŋˌkus] ~ *darbininkus*. Taigi jaunuolius KRŠ_VID_3 ir KRŠ_VID_1 labiausiai sieja kirčio atitraukimo ir galūnių redukcijos atvejai.

114 pav. Pateikėjo KRŠ_VID_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais

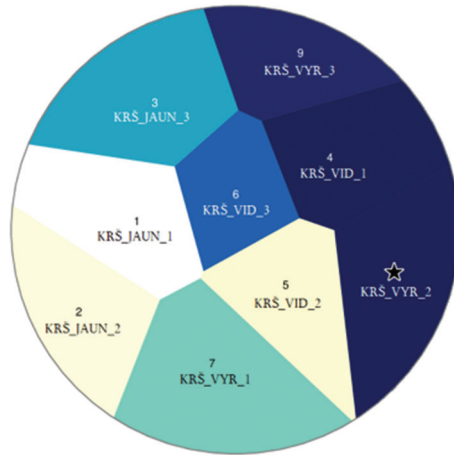

115 pav. Pateikėjo KRŠ_VYR_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais

Vidurinės kartos pateikėjo KRŠ_VID_1 tarminės ypatybės panašiausias į vyresniosios kartos respondentą KRŠ_VYR_3, tačiau tarminės sąsajos su kitais vyresniosios kartos atstovais yra gana silpnos (žr. 114 pav.).

Nors nemažai kalbinių panašumų esama ir su vidurinės kartos pateikėju KRŠ_VID_3, vis dėlto tarminiai požymiai artimesni vyresniosios kartos respondentui KRŠ_VYR_3: tariamas šiek tiek paplatėjęs balsis *u* ir į pirmąjį skiemenį atitraukiamas kirtis, pvz., [ˈkʊrkʊˌlʲu:] ~ *kurkulų*; atliepiamas šiek tiek paplatėjęs balsis *i*, pvz., [gʲirʲdʲi] ~ *girdi*; į pirmąjį skiemenį atitraukiamas kirtis, pvz., [ˈʊʃpʊlˌtʲuː / ˈʊʃpʊlˌtʲu:] ~ *užpultų*, [ˈpʊlˌkʲuː / ˈpʊlˌkʲu:] ~ *pulkų*, [ˈburˌnʲu:] ~ *burnų* ir kt.; tvirtapradiškai kirčiuojamas pirmas skienuo, pvz., [ˈgʲurˌkʲɪˈnʲus] ~ *gurkšnius*; neasimilijuojamas priebalsis *š* ir trumpinamas balsis *i*, pvz., [iˈʃpʲɪˈʃeːʃi] ~ *išspręsi*.

Atskaitos tašku pasirinkus vyresniosios kartos atstovą KRŠ_VYR_3, išryškėja, kad daugiausia bendrų tarminių požymių turima su vidurinės kartos pateikėju KRŠ_VID_1 (žr. 115 pav.). Taigi šių pateikėjų kalbinį panašumą galima laikyti abipusiu. Labai panašūs kalbiniai ryšiai fiksuojami su pateikėjais KRŠ_VID_3 ir KRŠ_JAUN_3, tik šiek tiek daugiau tarminių ypatybių esama su vidurinės kartos respondentu KRŠ_VID_3: atitraukiamas kirtis į pirmą skiemenį, pvz., [ˈdañʲtʲis] ~ *dantis*; atitraukiamas kirtis į antrą skiemenį, pvz., [darˈbʲiˈnʲiŋˌkʲus / darˈbʲiˈnʲiŋˌkʲus] ~ *darbininkus*; trumpinamas ilgasis balsis *y*, pvz., [ˈdurʲis] ~ *durys*; trumpinamas veiksmažodžio bendraties priesagos *-ti* balsis, pvz., [iʃˈmʲirˌkʲiˈtʲi] ~ *išmirkyti*, [abˈdaŋˌkʲiˈsʲtʲiˈtʲi] ~ *apdangstyti*; trumpinama vienaskaitos vietininko galūnė, pvz., [ˈtʲrʲemʲtʲiː / tʲrʲemʲtʲiː] ~ *tremtyje*; netariami niekada nekirčiuojamų galūnių balsiai, pvz., [nʲenʲdʲrʲɪns] ~ *nendrynas*, [lʲiɛˈpʲɪns] ~ *liepynas*; neminkštinami priebalsiai *l*, *k*, pvz., [klʲuˌɪku] ~ *kluikų*; nosinis balsis *q* atliepiamas ilguoju [ǎ:], pvz., [ˈrǎˌʲtus] ~ *rqstus*.

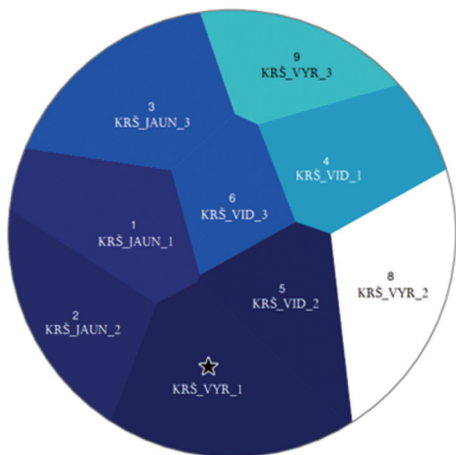

116 pav. Pateikėjo KRŠ_VYR_2 tarminiai panašumai su kitais respondентаis

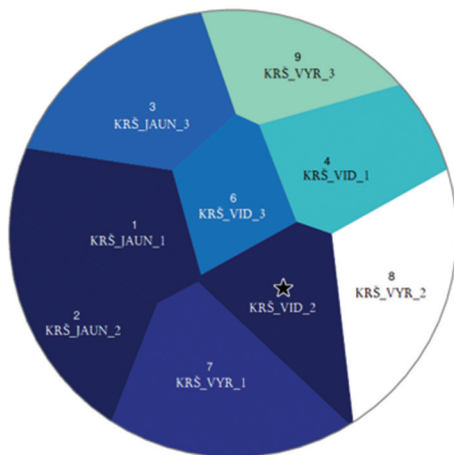
Iš 116 pav. pavaizduotų pateikėjo KRŠ_VYR_2 tarminių panašumų su kitais respondентаis matyti, kad glaudžiausios kalbinės sąsajos fiksuojamos su vidurinės kartos pateikėju KRŠ_VID_1 (šis ryšys nėra abipusis, plg. 114 pav.). Kur kas daugiau bendrų tarminių požymių turima su respondentu KRŠ_VYR_3 negu su kitu vyresniosios kartos pateikėju – KRŠ_VYR_1. Nors tarp pateikėjų KRŠ_VYR_2 ir KRŠ_VYR_3 yra ir nemažai tarminių skirtumų, panašumą lemia kirčio atitraukimas į pirmąjį skiemenį, pvz., [jũ:kũ: / 'juɔ:kũ:] ~ *juokų*, [g'r'ėz'ĩ,n'ĩ:s / 'g'r'ėz'ĩ,n'ĩ:s] ~ *grėžinys*, [ʃ'v'ĩ:s'ĩ / 'ʃ'v'ĩɛs'ĩ] ~ *švoiesi* ir kt.; į pirmąjį skiemenį atitraukiamas kirtis kartu paliekant dalį kirčio ir antrajame skiemenyje, pvz., [r'ũns'tus / 'rã:s'tus] ~ *rąstus*; netariami niekada nekirčiuojamų galūnių balsiai, pvz., [n'ɛn'd'r'ĩns] ~ *nendrynas*, [l'ĩ:p'ĩns / l'ĩɛ'p'ĩns] ~ *liepynas*; trumpinamas veiksmazodžio bendraties priesagos *-ti* balsis, pvz., [ĩʃ'm'ĩr'k'ĩ:t'ĩ / ĩʃ'm'ĩr'k'ĩ:t'ĩ] ~ *išmirkyti*; trumpinama vienaskaitos vietininko galūnė, pvz., [t'r'ɛm't'ĩ: / 't'r'ɛm't'ĩ:] ~ *tremtyje*; tariamas šiek tiek paplatėjęs balsis *i*, pvz., [g'ĩr'd'ĩ] ~ *girdi*, [p'ĩr'ʃ'ĩ] ~ *piršlį*; tariamas šiek tiek paplatėjęs balsis *i* ir redukuojamas bendraties priesagos *-ti* balsis, pvz., [p'r'ĩ't'ĩ'l'd'r't'ĩ] ~ *pritildyti*; tariamas šiek tiek paplatėjęs balsis *u* ir į pirmąjį skiemenį atitraukiamas kirtis, pvz., [k'ũrkũ'lũ:] ~ *kurkuly*.

Atskaitos tašku pasirinkus vyresniosios kartos atstovą KRŠ_VYR_1, stipriausi kalbiniai ryšiai fiksuojami su vidurinės kartos pateikėju KRŠ_VID_2, taip pat gana didelių tarminių panašumų esama su jaunuolių KRŠ_JAUN_1, KRŠ_JAUN_2 vartojamais tarminiais variantais (žr. 117 pav.).

Didžiausią kalbinį artimumą pateikėjui KRŠ_VID_2, o ne kitiems vidurinės kartos atstovams, lemia polinkis neatitraukti kirčio į pirmąjį skiemenį, pvz., [v'ĩ'n'ĩs / v'ĩ'n'ĩs] ~ *vinis*, [dan't'ĩs] ~ *dantis*, [p'ɛŋ'k'ĩs] ~ *penkis*, [ʃ'v'ĩɛs'ĩ] ~ *švoiesi*, [g'r'ėz'ĩ'n'ĩ:s] ~ *grėžinys*; netrumpinamas veiksmazodžio bendraties priesagos *-ti* balsis, pvz., [ĩʃ'm'ĩr'k'ĩ:t'ĩ] ~ *iš-*

117 pav. Pateikėjo KRŠ_VYR_1 tarminiai panašumai su kitais respondентаis

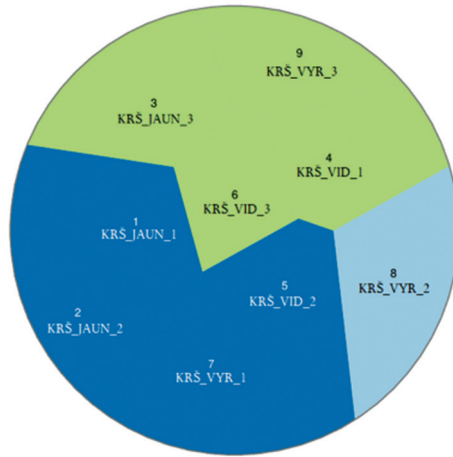
118 pav. Pateikėjo KRŠ_VID_2 tarminiai panašumai su kitais respondентаis

mirkyti, [abdaŋkʲiˈsʲtʲiːtʲi] ~ *apdangstyti* ir kt.; tariami niekada nekirčiuojamų galūnių balsiai, pvz., [nʲɛnʲdʲrʲɪːnas] ~ *nendrynas*, [lʲɛˈpʲɪːnas] ~ *liepynas*; netrumpinama vienas-kaitos vietininko galūnė, pvz., [tʲɪˈɛmʲtʲɪˈjɛ] ~ *tremtyje*; netrumpinama sangrąžos dalelytė, pvz., [kuˈtʲɛsi] ~ *kuitiesi*; atliepiamas pusilgis balsis [r], pvz., [ˈdurʲrs] ~ *durys*.

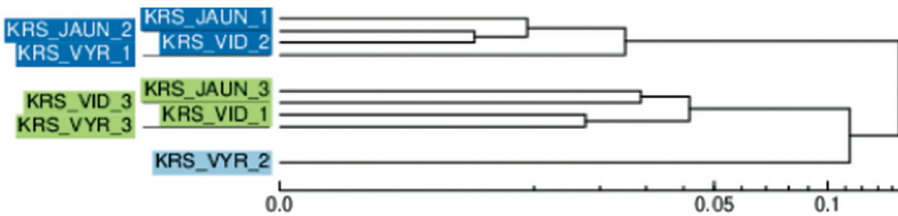
Pateikėjo KRŠ_VID_2 tarminės ypatybės panašiausios į jaunesniosios kartos atstovų KRŠ_JAUN_1 ir KRŠ_JAUN_2, su vyresniosios kartos respondentu KRŠ_VYR_1 turima mažiau kalbinių sąsajų (žr. 118 pav.). Kaip ir kitų Kuršėnų (LKA 102) pateikėjų atveju, silpniausi kalbiniai ryšiai fiksuojami su vyresniosios kartos atstovu KRŠ_VYR_2. Pabrėžtina, kad pateikėjo KRŠ_VID_2 ir trečiojo jaunosios kartos respondento KRŠ_JAUN_3 tarminiai požymiai turi daugiau skirtumų, tačiau tarminės sąsajos su jaunuoliais KRŠ_JAUN_1 ir KRŠ_JAUN_2 vaizduojamos vienodo stiprumo. Šiam kalbiniam panašumui įtakos turi kirčio neatitraukimas į pirmąjį skiemenį, pvz., [gʲɪrʲdʲɪ] ~ *girdi*, [pʲɛŋʲkʲɪs] ~ *penkis*, [juːkʲuː] ~ *juokų*, [tʲɪˈɛmʲtʲɪˈjɛ] ~ *tremtyje* ir kt.; sangrąžos dalelytės netrumpinimas ir kirčio neatitraukimas, pvz., [kuˈtʲɛsi] ~ *kuitiesi*; veiksmožodžio bendraties priesagos *-ti* balsio netrumpinimas, pvz., [graˈzʲɪnʲtʲɪ] ~ *gražinti*.

4.3.1.3. Klasterinė analizė ir diferenciniai tarminiai požymiai

Taikant trinarę klasterizaciją, išryškėja vyresniosios kartos atstovo KRŠ_VYR_2 kalbinis savitumas – šis pateikėjas sudaro atskirą žydrąjį klasterį (žr. 119 pav.). Jaunesniosios kartos respondentai KRŠ_JAUN_1, KRŠ_JAUN_2, vidurinės kartos atstovas KRŠ_VID_2 ir vyresniosios kartos pateikėjas KRŠ_VYR_1 sudaro vieną grupę, o vidurinės kartos pateikėjai KRŠ_VID_1, KRŠ_VID_3, jaunuolis KRŠ_JAUN_3 ir vyresniosios kartos atstovas KRŠ_VYR_3 sudaro žalsvąjį klasterį. Pabrėžtina, kad visi

119 pav. Kuršėnų (LKA 102) punkto pateikėjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Trys klasteriai

120 pav. Trijų klasterių jungimo dendrograma

trys vyresniosios kartos atstovai patenka į skirtingų klasterių sudėtį, taigi kalbiniu požiūriu nėra labai homogeniški.

120 pav. pateiktoje trijų klasterių jungimo dendrogramoje matyti, kad pirmuoju žingsniu sujungti mėlynojo klasterio nariai KRŠ_VID_2 ir KRŠ_JAUN_2. Antruoju etapu prie šių pateikėjų prijungtas jaunesniosios kartos respondentas KRŠ_JAUN_1. Trečiuoju žingsniu pradėtas formuoti žalsvasis klasteris – sugrupuoti respondentai KRŠ_VID_1 ir KRŠ_VYR_3. Ketvirtasis jungimo etapas iliustruoja vyresniosios kartos atstovo KRŠ_VYR_1 priskyrimą mėlynajam klasteriui, kuris taip galutinai suformuojamas. Penktuoju klasterizacijos žingsniu sugrupuojami vidurinės kartos pateikėjas KRŠ_VID_3 ir jaunuolis KRŠ_JAUN_3, šeštuoju etapu prie šios grupės jungiama respondentų KRŠ_VID_1 ir KRŠ_VYR_3 grupė – baigiamas sudaryti žalsvasis klasteris. Kitas klasterizacijos žingsnis įrodo vyresniosios kartos pateikėjo KRŠ_VYR_2 vartojamo tarminio varianto išskirtinumą, nes tik septintuoju etapu šis respondentas jungiamas prie žalsvojo klasterio tiriamųjų. Aštuntuoju klasterizacijos žingsniu mėlynąjį klasterį sudarantys nariai sugrupuojami su grupę sudarančiais žalsvojo klasterio nariais ir pateikėju KRŠ_VYR_2.

Aukščiausias $F_{1,5}$ balas rodo, kad į mėlynojo klasterio sudėtį patenkančius skirtingu kartų pateikėjus (KRŠ_JAUN_1, KRŠ_JAUN_2, KRŠ_VID_2, KRŠ_VYR_1) labiausiai diferencijuoja polinkis į pirmąjį skiemenį neatitraukti kirčio, pvz., [ʃʊ'ɛ'sʲɪ] ~ *šviesi*, [p'ɛɲ'k'ɪs] ~ *penkis*, [g'r'ɛz'ɪ'n'ɪ:s] ~ *grėžinys*; kirčio neatitraukimas į pirmąjį skiemenį ir vienaskaitos vietininko galūnės netrumpinimas, pvz., [t'r'ɛm't'r'jɛ] ~ *tremtyje*; veiksmažodžio bendraties priesagos *-ti* balsio neplatinimas ir netrumpinimas, pvz., [gra'z'ɪ'n't'ɪ] ~ *grąžinti*; sangražos dalelytės netrumpinimas, pvz., [ku't'iesɪ] ~ *kuitiesi* (žr. 51 lentelę). Šios diferencinės ypatybės būdingos tik mėlynojo klasterio nariams (plg. santykį 4:4).

51 lentelė. Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis $F_{1,5}$ balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.69	0.69	0.69	grąžinti 4:4 grėžinys 4:4 kuitiesi 4:4 penkis 4:4 tremtyje 4:4 šviesi 4:4

Žalsvąjį klasterį sudarančių vidurinės kartos atstovų KRŠ_VID_1 ir KRŠ_VID_3, jaunuolio KRŠ_JAUN_3 ir vyresniosios kartos atstovo KRŠ_VYR_3 diferenciniai tarminiai požymiai, būdingi tik jiems ir turintys aukščiausią $F_{1,5}$ balą yra kirčio atitraukimas į pirmąjį skiemenį ir nosinio balsio *ę* atliepimas [ɛ], pvz., [g'r'ɛz'ɪ,n'ɪ:s] ~ *grėžinys*; veiksmažodžio bendraties priesagos *-ti* balsio platinimas ir trumpinimas, pvz., [gra'z'ɪ'n't'ɪ] ~ *grąžinti*; kirčio atitraukimas į pirmąjį skiemenį ir dvibalsio *ie* išlaikymas, pvz., [ʃʊ'ɛ'sʲɪ] ~ *šviesi*; kirčio atitraukimas į pirmąjį skiemenį, dvigarsio *en* išlaikymas ir galūnės *-is* vartojimas, pvz., [p'ɛɲ'k'ɪs] ~ *penkis*. Žemesniu $F_{1,5}$ balu įvertintas kirčio atitraukimas į pirmąjį skiemenį ir dvigarsio *am* išlaikymas, pvz., [tam'ɪ's'ũ:] ~ *tamsių* (žr. 52 lentelę).

Žydrojo klasterio nario KRŠ_VID_2 diferenciniai požymiai, pateikėją nuo kitų respondentų skiriančias labiausiai, patenka į dvi grupes (žr. 53 lentelę).

52 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

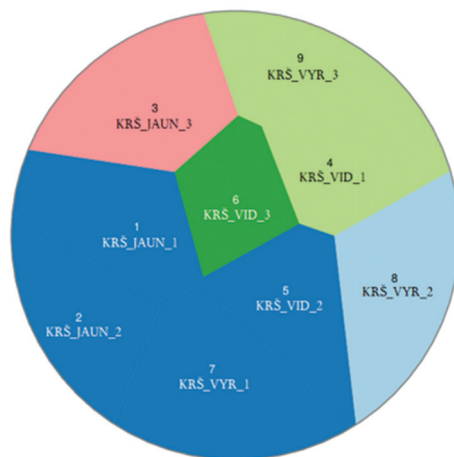
Koreguotasis $F_{1,5}$ balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.69	0.69	0.69	grąžinti 4:4 grėžinys 4:4 penkis 4:4 šviesi 4:4
0.57	0.47	0.64	tamsių 4:5

53 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

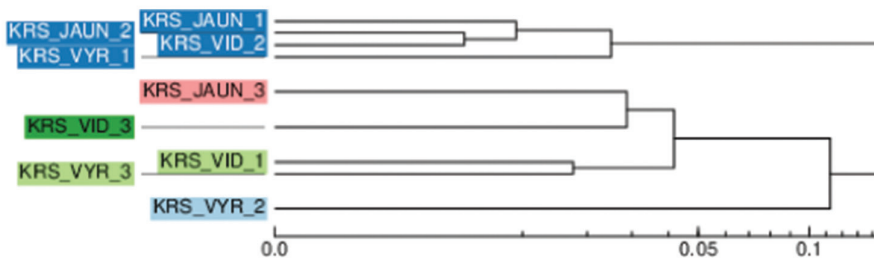
Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.45	0.35	0.52	dulkių 1:2 piršlį 1:2 užpultų 1:2
0.36	0.22	0.46	darbininkus 1:3 girdi 1:3 kurkuly 1:3 pritildyti 1:3 puiki 1:3 tremtyje 1:3 žirnių 1:3

Pirmosios grupės tarminės ypatybės būdingos ir dar vienam tiriamajam, tačiau pateikėją KRŠ_VID_2 diferencijuoja labiausiai: balsis *i*, įeinantis į dvigarsio *ir* sudėtį, ir balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ul* sudėtį, nežymiai platinami, t. y. platinama taip, kaip tradicinėse pietų žemaičių varniškių patarmės ploto šiaurės rytų šnektose, pvz., [pʲɪrʲɪʃlʲi] ~ *piršlį*, [dʲɪlʲkʲu] ~ *dulkių*; balsis *u*, esantis tiek veiksmažodžio priešdėlio, tiek dvigarsio *ul* sudėtyje, neplatinamas, į pirmąjį skiemenį atitraukiamas kirtis, pvz., [ʊʃpʊl.tũ:] ~ *užpultų*. Taigi balsių *i*, *u* platinimas kai kuriais atvejais pateikėją diferencijuoja, kitu atveju, priešingai, skiriamuoju požymiu tampa balsio *u* neplatinimas.

Antrąją grupę sudarantys diferenciniai požymiai būdingi ne tik respondentui KRŠ_VID_2, bet ir dar dviem pateikėjams. Balsis *i*, įeinantis į dvigarsių *il*, *ir* sudėtį, ir balsis *u* (taip pat įeinantis ir į dvigarsio *ur* sudėtį) nežymiai platinami, pvz., [pʲɪrʲɪtʲɪlʲdʲɪrʲtʲɪ] ~ *pritildyti*, [gʲɪrʲdʲɪ] ~ *girdi*, [ʒʲɪrʲnʲu] ~ *žirnių*, [kʲɪrkʲɪlʲu:] ~ *kurkuly*; į pirmąjį

121 pav. Kuršėnų (LKA 102) punkto pateikėjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Penki klasteriai

122 pav. Penkių klasterių jungimo dendrograma

skiemeni atitraukiamas kirtis, bet nevartojama tvirtagalė priegaidė, pvz., [ˈpɔi,kʲi] ~ *puiki*; į antrąjį skiemeni atitraukiamas kirtis, vartojama tvirtagalė priegaidė, [darʲbʲɪnʲɪjˌkʲus] ~ *darbininkus*; į pirmąjį skiemeni neatitraukiamas kirtis ir trumpinama vienaskaitos vietininko galūnė, pvz., [tʲɪmʲtʲɪ] ~ *tremtyje*.

Penkianarė klasterizacija išryškino vidurinės kartos pateikėjo KRŠ_VID_3, sudarančio žaliąjį klasterį, ir jaunuolio KRŠ_JAUN_3, sudarančio rožinį klasterį, kalbinių savitumą (žr. 121 ir 122 pav.). Padaugėja vienanarių klasterių, kuriuos sudaro skirtingų amžiaus grupių atstovai. Taigi iš kiekvienos tiriamųjų informantų kartos esama po vieną respondentą, išsiskiriantį savo vartojamu tarminiu variantu.

Žalsvąjį klasterį sudarančius pateikėjus KRŠ_VID_1 ir KRŠ_VYR_3 labiausiai diferencijuoja galūnės trumpinimas, pvz., [ɪˈspʲɪɛːsʲɪ] ~ *išspręsi*. Šis diferencinis požymis įvertintas aukščiausiu $F_{1,5}$ balu (žr. 54 lentelę).

54 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis $F_{1,5}$ balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.64	0.64	0.64	išspręsi 2:2
0.53	0.42	0.59	apdangstyti 2:3 dantis 2:3 girdi 2:3 išmirkyti 2:3 juokų 2:3 kuitiesi 2:3 kurkulų 2:3 liepynas 2:3 pritildyti 2:3

Mažesnis $F_{1,5}$ įvertis priskirtas kur kas didesniai skaičiui diferencinių požymių. Fiksuojami balsių *i* ir *u* platinimo atvejai, pvz., [pʲɪrʲɪtʲɪˈlʲdʲɪtʲɪ] ~ *pritildyti*, [gʲɪrʲɪˈdʲɪ] ~ *girdi*, [ˈkʲɪrkʲɪlʲuː] ~ *kurkulų*; trumpinamas veiksmažodžio bendraties priesagos *-ti* balsis, taip pat neplatinamas balsis *į*, įeinantis į dvigarsio *ir* sudėtį, pvz., [ɪˈmʲɪrʲkʲɪtʲɪ] ~

išmirkyti; trumpinamas veiksmožodžio bendratis priesagos *-ti* balsis, pvz., [ab-
daŋ¹k¹s¹t¹t¹ŋ] ~ *apdangstyti*; netiriamas niekada nekirčiuojamos galūnės balsis ir išlai-
komas dvibalsis *ie*, pvz., [l¹ɛ¹p¹ŋns] ~ *liepynas*; į pirmąjį skiemenį atitraukiamas kirtis,
pvz., [k¹u¹t¹ɛs] ~ *kuitiesi*; į pirmąjį skiemenį atitraukiamas kirtis, išlaikomas dvibalsis
uo, pvz., [j¹u¹k¹ũ:] ~ *juokų*; į pirmąjį skiemenį atitraukiamas kirtis, išlaikomas dvigar-
sis *an*, pvz., [d¹a¹ŋ¹t¹ɪs] ~ *dantis*.

Žaliojo klasterio nario KRŠ_VID_3 diferenciniai požymiai dvejopi. Aukštesniu F_{1,5}
balu įvertinti nosinio balsio *ę* atliepimas ilguoju [ê:], priebalsio *š* tarimas, galūnės
netrumpinimas, pvz., [ɪ¹s¹p¹r¹ɛ:s¹ɪ] ~ *išspręsi*; kirčio atitraukimas į pirmąjį skiemenį dalį
kirčio paliekant ir antrajame skiemenyje, nosinio balsio *ą* atliepimas ilguoju [ǎ:], pvz.,
[r¹ǎ:s¹tus] ~ *rąstus*; antro skiemens kirčiavimas, pvz., [g¹ur¹k¹ŋn¹us] ~ *gurkšnius*; atitrau-
kiamas kirtis į antrą skiemenį, nevartojama tvirtagalė priegaidė, pvz., [dar¹b¹t¹n¹ɪŋ¹kus] ~
darbininkus (žr. 55 lentelę).

Žemesnį F_{1,5} balą turi tos diferencinės ypatybės, kurios būdingos ne tik pateikėjui
KRŠ_VID_3, bet ir dar dviem respondentams. Į pirmąjį skiemenį atitraukiamas kirtis
ir neplatinamas balsis *i*, pvz., [v¹ɪ¹n¹ɪs] ~ *vinis*, [g¹ɪr¹d¹ɪ] ~ *girdi*; neplatinamas balsis *i*,
įeinantis į dvigarsio *ir* sudėtį, platinamas ir trumpinamas veiksmožodžio bendratis
priesagos *-ti* balsis, pvz., [ɪ¹m¹ɪr¹k¹t¹ŋ] ~ *išmirkyti*; į pirmąjį skiemenį atitraukiamas
kirtis, išlaikomas dvigarsis *an*, pvz., [d¹a¹ŋ¹t¹ɪs] ~ *dantis*; į pirmąjį skiemenį neatitrau-
kiamas kirtis, trumpinama vienkaskaitos vietininko galūnė, pvz., [t¹r¹ɛm¹t¹ŋ:] ~ *tremtyje*;
netiriamas niekada nekirčiuojamos galūnės balsis ir išlaikomas dvibalsis *ie*, pvz.,
[l¹ɛ¹p¹ŋns] ~ *liepynas*; trumpinamas veiksmožodžio bendratis priesagos *-ti* balsis, pvz.,
[ab-¹daŋ¹k¹s¹t¹t¹ŋ] ~ *apdangstyti*.

Rožinį klasterį sudarantį jaunosios kartos atstovą KRŠ_JAUN_3 labiausiai diferen-
cijuoja priebalsių *k*, *l* minkštinimas, pvz., [kl¹ŋ¹k¹ɪ] ~ *kluikų* (žr. 56 lentelę). Mažiau
nuo kitų pateikėjų skiriamasi į pirmąjį skiemenį atitraukiamu kirčiu ir neplatinamu

55 lentelė. Žaliojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.45	0.35	0.52	darbininkus 1:2 gurkšnius 1:2 išspręsi 1:2 rąstus 1:2
0.36	0.22	0.46	apdangstyti 1:3 dantis 1:3 girdi 1:3 išmirkyti 1:3 liepynas 1:3 tremtyje 1:3 vinis 1:3

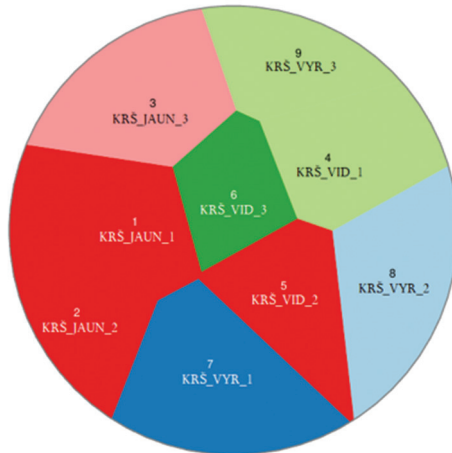
56 lentelė. Rožinio klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.45	0.35	0.52	kluikų 1:2
0.36	0.22	0.46	durys 1:3 girdi 1:3 išspręsi 1:3 juokų 1:3 kuitiesi 1:3 vinis 1:3

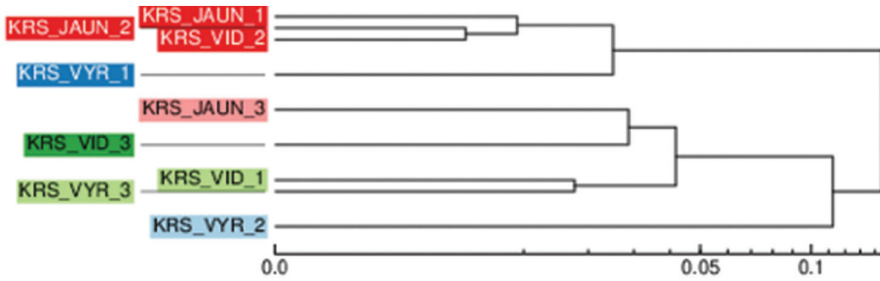
balsiu *i*, pvz., [v¹ɪ.n¹ɪs] ~ *vinis*, [g¹ɪr¹.d¹ɪ] ~ *girdi*; į pirmąjį skiemenį atitraukiamu kirčiu, išlaikomu dvibalsiu *uo*, pvz., [juok¹kū:] ~ *juokų*; į pirmąjį skiemenį atitraukiamu kirčiu, pvz., [kui¹t¹ʃes] ~ *kuitiesi*; nosinio balsio *ɛ* atliepimu pusilgiu [ê:], priebalsio *š* tarimu, pvz., [iʃ¹s¹p¹r¹ê:s¹ɪ] ~ *išspręsi*; atliepiamu pusilgiu balsiu [r], pvz., [d¹ur¹rs] ~ *durys*.

Taikant šešianarę klasterizaciją, pakinta mėlynojo klasterio sudėtis. Mėlynasis klasteris tampa vienanaris – jį sudaro vyresniosios kartos pateikėjas KRŠ_VYR_1, o nuo jo atskirti jaunesniosios kartos respondentai KRŠ_JAUN_1, KRŠ_JAUN_2 ir vidurinės kartos atstovas KRŠ_VID_2 patenka į naujai suformuotą raudonąjį klasterį (žr. 123 ir 124 pav.).

57 lentelėje pateikti pateikėjo KRŠ_VYR_1 diferenciniai požymiai rodo, kad aukščiausiu F_{1,5} balu įvertintos ypatybės yra nosinio balsio *ɛ* atliepimas ilguoju [ê:], priebalsio *š* tarimas, pvz., [iʃ¹s¹p¹r¹ê:s¹ɪ] ~ *išspręsi*. Mažiau mėlynojo klasterio narį KRŠ_VYR_1 nuo kitų Kuršėnų (LKA 102) tiriamųjų diferenciuoja balsio *i*, įeinančio į dvigarsio *ir* sudėtį, platinimas, pvz., [ʒ¹î.r¹n¹ɪ] ~ *žirnių*; kirčio atitraukimas į pirmąjį

123 pav. Kuršėnų (LKA 102) punkto pateikėjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Šeši klasteriai

124 pav. Šešių klasterių jungimo dendrograma

skiemeni, balsio *i*, įeinančio į dvigarsio *ir* sudėtį, neplatinimas, pvz., [g^lir^ld^li] ~ *girdi*; kirčio atitraukimas į pirmąjį skiemenį, tvirtagalės priegaidės neavartojimas, pvz., [pui^lk^li] ~ *puiki*; tvirtagalės priegaidės vartojimas, pvz., [dar^lb^li^ln^li^lj^l,kus] ~ *darbininkus*; pusilgio balsio [r] atliepimas, pvz., [dur^lrs] ~ *durys*.

57 lentelė. Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.45	0.35	0.52	išspręsi 1:2
0.36	0.22	0.46	darbininkus 1:3 durys 1:3 girdi 1:3 puiki 1:3 žirnių 1:3

Raudonąjį klasterį sudarančius respondentus KRŠ_JAUN_1, KRŠ_JAUN_2 ir KRŠ_VID_2 labiausiai diferenciuoja polinkis į pirmąjį skiemenį neatitraukti kirčio, pvz., [ʃu^ln^lis] ~ *šunis*, [g^lir^ld^li] ~ *girdi*, [tam^ls^lū:] ~ *tamsių*, taip pat į pirmąjį skiemenį neatitraukiamas kirtis ir neplatinamas balsis *i*, pvz., [v^li^ln^lis] ~ *vinis* (žr. 58 lentelę). Visi šie požymiai būdingi raudonojo klasterio nariams.

Žemesniu F_{1,5} balu įvertintos, taigi mažiau skiriančios raudonojo klasterio pateikėjus, tarminės ypatybės yra kirčio neatitraukimas į pirmąjį skiemenį, pvz., [dar^l-

58 lentelė. Raudonojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.68	0.68	0.68	girdi 3:3 tamsių 3:3 vinis 3:3 šunis 3:3

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.56	0.46	0.63	darbininkus 3:4 grąžinti 3:4 grėžinys 3:4 kuitiesi 3:4 penkis 3:4 tremtyje 3:4 šviesi 3:4

b^hm^hɪŋ^hkus] ~ *darbininkus*, [p^hɛŋ^hkʰɪs] ~ *penkis*, [ʃ^hvʰɛ'sʰɪ] ~ *šviesi*, [g^hr^hɛʒ^hi'n^h:s] ~ *grėžinys*; kirčio neatitraukimas į pirmąjį skiemenį, taip pat vienaskaitos vietininko galūnės netrumpinimas, pvz., [t^hr^hɛm^ht^hr^hʲɛ] ~ *tremtyje*; sangrąžos dalelytės netrumpinimas, pvz., [ku^ht^hʰɛsɪ] ~ *kuitiesi*; veiksmazodžio bendraties priesagos *-ti* balsio neplatpinimas ir netrumpinimas, pvz., [gra^hʒ^hʰn^ht^hɪ] ~ *grąžinti*. Tiek tarp aukštesniu, tiek tarp žemesniu balu įvertintų diferencinių požymių dominuoja kirčio neatitraukimo atvejai.

4.3.1.4. Apibendrinimas

Išanalizavus Kuršėnų (LKA 102) punkto atvejį, išryškėjo, kad šioje gyvenamojoje vietovėje informantų vartojami tarminiai variantai gana stipriai veikiami netarminės kalbos. Tradicinei pietų žemaičių patarimei būdingos ypatybės vyrauja tik vieno vyresniosios kartos pateikėjo kalboje.

Tariant trumpuosius balsius *i*, *u* prieš aukštutinio pakilimo garsus, visais atvejais dominuoja atliepiniai [ɪ], [ʊ], tik kai kurie vyresniosios kartos atstovai ir vienas vidurinės kartos respondentas vartoja šiek tiek paplatėjusius balsius [ɪ̟], [ʊ̟].

Balsių *i*, *u*, įeinančių į dvigarsių *il*, *ir*, *ul*, *ur* ir dvibalsio *ui* sudėtį, grupėje taip pat nustatytas pateikėjų polinkis išlaikyti pirmuosius dvigarsių dėmenis siaurus. Tik pavieniais atvejais, kai kurie vyresniosios kartos atstovai, vienas vidurinės kartos respondentas balsius nežymiai platina. Fiksuojamos dvi išimtys, kai visi tiriamieji išlaiko siauruosius balsius: atliepiant balsį *u*, įeinantį į dvigarsio *ur* sudėtį, tvirtagališkai (dauguma pateikėjų priegaidės spūdį koncentruoja ant antrojo dvigarsio dėmens) ir attrauktiniu kirčiu (kai kurių pateikėjų kalboje ši pozicija nekirčiuojama) kirčiuotose pozicijose. Balsis *u*, įeinantis į dvibalsio *ui* sudėtį, visada išlaikomas siauras.

Atliepiant dvigarsį *am*, beveik visų pateikėjų jis išlaikomas nepakitęs, vienas vyresniosios kartos respondentas pirmąjį dėmenį šiek tiek platina, o kirčiuotoje attrauktiniu kirčiu pozicijoje pirmąjį dėmenį siaurina. Dvigarsis *an* taip pat beveik visais atvejais tariamas kaip bendrinėje kalboje, tik vieno vyresniosios kartos tiriamojo vartojamame tarminiame variante fiksuojamas šiek tiek palatėjęs pirmasis dėmuo, tačiau tvirtagališkai ir tvirtapradiškai kirčiuotose pozicijose atliepiama [ɑ̃ŋ], [ɑ̃ŋ]. Dvigarsių *em*, *en* išlaikymas vyrauja visose pozicijose, pavienės išimtis sudaro to paties vyresniosios kartos pateikėjo polinkis pirmuosius dvigarsių dėmenis tarti plačius.

Nosinių balsių *q*, *ɣ* atliepimas įvairuoja mažai. Beveik visada tariama [a] / [â:] / [ǎ:] ir [ɛ] / [ɛ̃] / [ê:] / [ễ], o ne su išlaikytu senoviniu nosiniu *n*.

Dvibalsiai *ie*, *uo* nuosekliai išlaikomi nepakitę, tik vyresniosios kartos atstovo kalboje fiksuojama atvejų, kai atliepiama [i:] / [î:] / [ĩ:], [ü:] / [ũ:], t. y. tradicinės pietų žemaičių varniškių patarmės atstovams būdingais garsais.

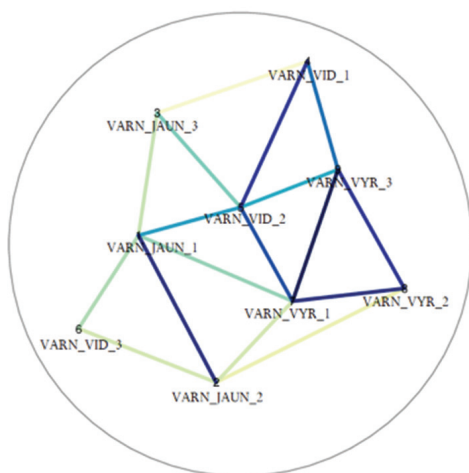
Kuršėnų (LKA 102) pateikėjų vartojamuose tarminiuose variantuose išryškėja polinkis gana dažnai neatitraukti kirčio iš trumpos ir iš ilgos tvirtagalės galūnės į pirmąjį skiemenį, vartoti kamieną *nam-* žodyje *naminj*; netrumpinti vienaskaitos vietininko galūnės, neplatinti veiksmazodžio bendraties priesagos *-ti* balsio. Šie požymiai būdingi visų amžiaus grupių atstovų vartojamiems tarminiams variantams.

Atlikta analizė parodė, kad Kuršėnuose (LKA 102) vartojamas tarminis variantas yra labai priartėjęs prie netarminės kalbos. Dažniausiai išlaikomas balsių *i*, *u* siaurumas prieš aukštutinio pakilimo balsius, tačiau, remiantis kitų kalbinių požymių vartojimu, tai būtų galima sieti su netarminės kalbos įtaka, o ne regresyvinės balsių asimiliacijos veikimu. Netarminės kalbos ypatybių vartoseną tarp visų amžiaus grupių atstovų, rodo tarminio varianto kaitos procesus.

4.3.2. VARNIŲ (LKA 191) ATVEJIS

4.3.2.1. Tarminiai Varnių (LKA 191) pateikėjų skirtumai

Atlikta analizė rodo, kad stipriausi kalbiniai ryšiai jungia vyresniosios kartos atstovus, kurie iš visų amžiaus grupių tarminiu požiūriu yra homogeniškiausi (žr. 125 pav.). Gana daug kalbinių sąsajų esama tarp dviejų vidurinės kartos pateikėjų (VARN_VID_2, VARN_VID_3) bei dviejų vyresniosios kartos respondentų (VARN_VYR_1, VARN_VYR_3).

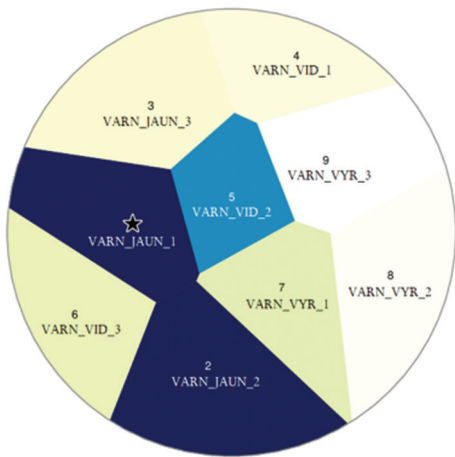
125 pav. Tarminiai Varnių (LKA 191) pateikėjų panašumai

Dideliu tarminiu panašumu pasižymi jaunesniosios kartos atstovai VARN_JAUN_1 ir VARN_JAUN_2, tačiau trečiojo jaunuolio vartojamą tarminį variantą būtų galima laikyti gana nutolusiu nuo respondentų VARN_JAUN_1 ir VARN_JAUN_2.

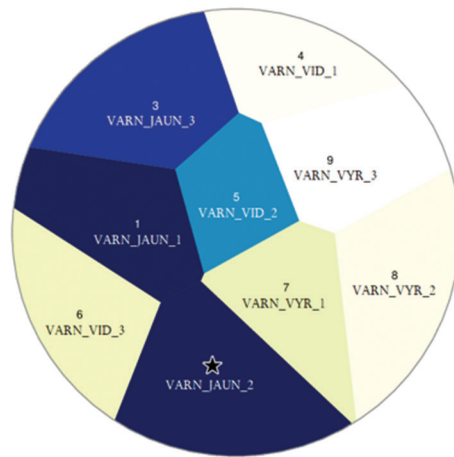
Iš vidurinės kartos atstovų išsiskiria pateikėjas VID_3, kurį, kaip ir jaunuolį VARN_JAUN_3, su kitais tiriamaisiais sieja silpnesni kalbiniai ryšiai. Vis dėlto rezultatai tikrintini nagrinėjant Vaėnių (LKA 191) kalbinių duomenų pagrindu nubraižytus atskaitos taškų ir klasterinės analizės pseudožemėlapius.

4.3.2.2. Atskaitos taškų pseudožemėlapiai

Atskaitos tašku pasirinkus pateikėją VARN_JAUN_1, patvirtinamas jo kalbinis panašumas į kitą jaunesniosios kartos atstavą VARN_JAUN_2 ir skirtumai su kitu jaunesniosios kartos respondentu VARN_JAUN_3. Šių jaunuolių kalbinį heterogeniškumą lemia nemažai skirtingų ypatybių: balsių *i*, *u* (įeinančių ir į dvigarsių, dvibalsių sudėtį) skirtingas atliepimas prieš aukštutinio pakilimo balsius, pvz., [v'ɛ̃.n'ɪs] ~ *vinis* (VARN_JAUN_1) ir [v'ɪ.n'ɪs] ~ *vinis* (VARN_JAUN_3), [b'ɔ̃r.nũ:] ~ *burnų* (VARN_JAUN_1) ir [bur.nũ:] ~ *burnų* (VARN_JAUN_3) ir kt.; 2) dvigarsių *an*, *em*, *en* atliepimas, pvz., [d'ɔ̃.n'ɪs] ~ *dantis* (VARN_JAUN_1) ir [d'ã.n'ɪs] ~ *dantis* (VARN_JAUN_3), [p'ɛ̃.m'p'ɪu] ~ *pempių* (VARN_JAUN_1) ir [p'ê.m'p'ɪu] ~ *pempių* (VARN_JAUN_3), [m'ễ.ɲ'k'ɪu] ~ *menkių* (VARN_JAUN_1) ir [m'ễ.ɲ'k'ɪu] ~ *menkių* (VARN_JAUN_3); dvibalsio *uo* atliepimas, pvz., [spɔ̃ŋgu'ɫɪn'ɪ] ~ *spanguolinį* (VARN_JAUN_1) ir [spãŋgu'ɫɪn'ɪ] ~ *spanguolinį* (VARN_JAUN_3); balsio *i* atliepimas veiksmažodžio bendraties priesagoje *-ti*, pvz., [grã'z'ɪn'ɪt'ɛ̃] ~ *grąžinti* (VARN_JAUN_1) ir [grã'z'ɪn'ɪt'ɪ] ~ *grąžinti* (VARN_JAUN_3) ir kt. Pateikėjo VARN_JAUN_1 tarminis variantas vertintinas kaip turintis daugiau tradicinei pietų žemaičių varniškių patarimei būdingų požymių negu jaunuolio VARN_JAUN_3. (žr. 126 pav.).

126 pav. Pateikėjo VARN_JAUN_1 tarminiai panašumai su kitais respondetais

127 pav. Pateikėjo VARN_JAUN_2 tarminiai panašumai su kitais respondetais

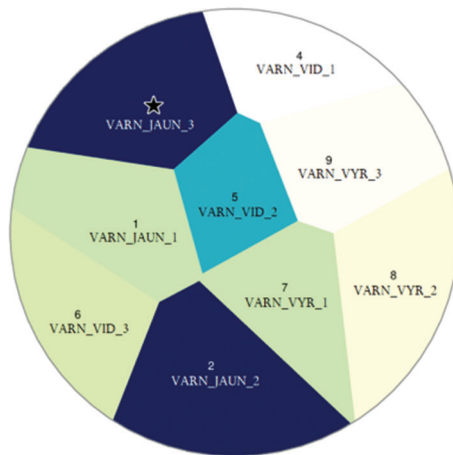
Pateikėjo VARN_JAUN_1 kalbinės sąsajos su kitais punkto respondentais nėra labai stiprios. Daugiau panašumų esama su vidurinės kartos atstovu VARN_VID_2, tačiau su likusiais vidurinės kartos pateikėjais fiksuoti kur kas silpnesni ryšiai. Labiausiai jaunuolio VARN_JAUN_1 kalbinės ypatybės skiriasi nuo vyresniosios kartos atstovų VARN_VYR_2, VARN_VYR_3.

Kai atskaitos tašku pasirinktas pateikėjas VARN_JAUN_2, išryškėja labai panaši situacija kaip ir VARN_JAUN_1 atveju, žr. 127 pav. Daugiausiai kalbinių panašumų turima su VARN_JAUN_1, mažiausiai – su vyresniosios kartos atstovais VARN_VYR_2, VARN_VYR_3 bei vidurinės kartos pateikėju VARN_VID_1. Pagrindinis skirtumas tarp VARN_JAUN_1 ir VARN_JAUN_2 yra kalbiniai ryšiai su trečiuoju jaunesniosios kartos atstovu: pateikėjui VARN_JAUN_2 respondentas VARN_JAUN_3 tarminiu požiūriu yra kur kas artimesnis. Tam įtakos turi dauguma tų pačių ypatybių, kurios diferencijavo jaunuolius VARN_JAUN_1 ir VARN_JAUN_3: balsių *i*, *u* (įeinančių ir į dvigarsių, dvibalsių sudėtį) skirtingas atliepimas prieš aukštutinio pakilimo balsius dėl regresyvinės balsių *i*, *u* asimiliacijos; dvigarsių *an*, *em*, *en* ir dvibalsio *uo* atliepimas; priegaidžių ir galūnių redukcijos skirtumai.

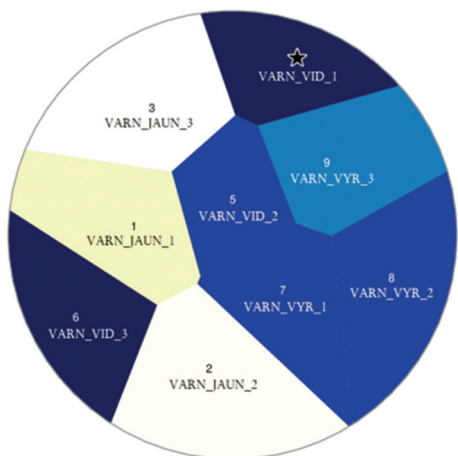
128 pav. pavaizduoti respondento VARN_JAUN_3 kalbiniai ryšiai su kitais pateikėjais rodo, kad panašiausios kalbinės ypatybės yra jaunuolio VARN_JAUN_2, o labiausiai skiriasi, kaip ir kitų jaunuolių atveju, vyresniosios kartos respondentų VARN_VYR_2, VARN_VYR_3 ir vidurinės kartos atstovo VARN_VID_1 vartojami tarminiai variantai.

Nepaisant to, kad tarp visų jaunesniosios kartos pateikėjų esama skirtumų (ypač tarp VARN_JAUN_1 ir VARN_JAUN_3), vis dėlto jų ryšiai su kitais pateikėjais yra panašūs, taigi kalbiniu požiūriu jaunesnioji karta yra gana homogeniška (žr. 128 pav.).

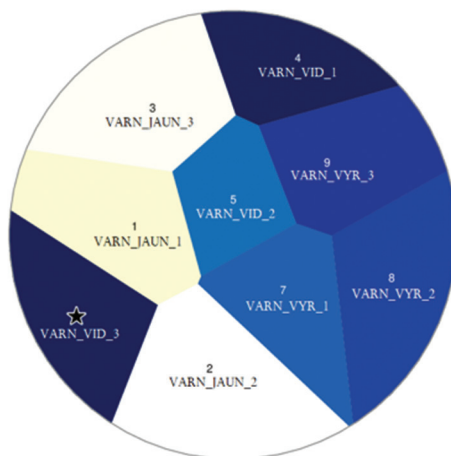
Pateikėjo VARN_JAUN_3 kalbinės sąsajos su vidurinės kartos atstovais yra skirtingos. Kaip minėta, daugiausia kalbinių panašumų esama su respondentu VARN_VID_2,

128 pav. Pateikėjo VARN_JAUN_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais

129 pav. Pateikėjo VARN_VID_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais

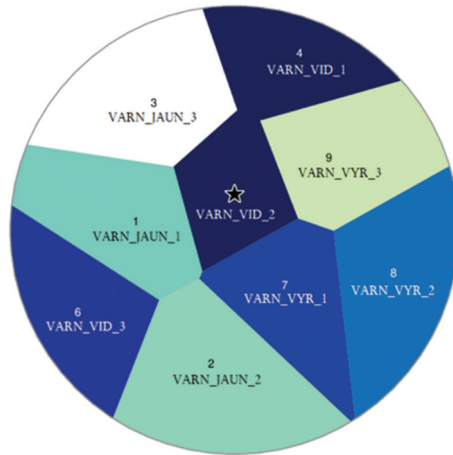
130 pav. Pateikėjo VARN_VID_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais

mažiau su VARN_VID_3, silpniausios su VARN_VID_1. Kalbinį panašumą būtent į respondentą VARN_VID_2, o ne kitus šios kartos atstovus, labiausiai lemia polinkis išlaikyti nepakitusius dvigarsius *am*, *en*, pvz., [sam^hdʲi:s] ~ *samdys*, [m^hɛ̃ŋkʲu] ~ *menkių*; balsio *u* (pozicijose, kai balsis nekirčiuotas ir kai balsis yra dvigarsio *ur* pirmasis dėmuo, turintis atitrauktinį kirtį) neplatrinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [ˈkurku.lū:] ~ *kurkuly*; nosinio balsio *ą* išlaikymas (skirtingai tariama tik priegaidė), pvz., [ˈrʌstus / ˈrasˌtus] ~ *rqstus*.

Atskaitos tašku pasirinkus vidurinės kartos pateikėjus VARN_VID_1 ir VARN_VID_3, išryškėja, kad jų kalbiniai ryšiai su kitais respondentais yra labai panašūs, o tarpusavio tarminės sąsajos yra abipusės (žr. 129 ir 130 pav.).

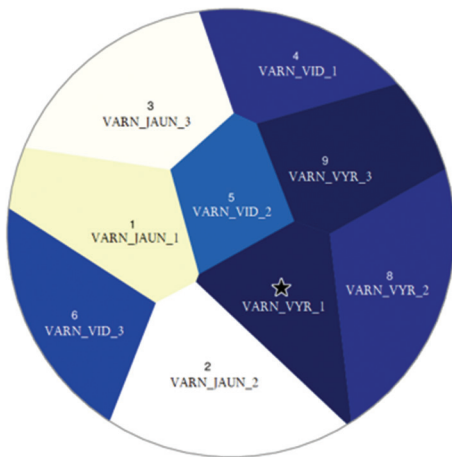
Mažiausiai kalbinių bendrybių fiksuojama su jaunesniąja karta, iš kurios tik šiek tiek aptariamiesiems vidurinės kartos atstovams panašesnis yra jaunuolio VARN_JAUN_1 vartojamas tarminis variantas. Pateikėjui VARN_VID_1 negu respondentui VARN_VID_3 savo kalbinėmis ypatybėmis artimesnis trečias vidurinės kartos atstovas VARN_VID_2. Šiam, nors ir nedideliame, panašumo skirtumui įtakos turi tvirtagališkai kirčiuoto balsio *u*, įeinančio į dvigarsio *ul* sudėtį, platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [ˈkøˈlʲnʲ] ~ *kulnį*; balsio *u* neplatrinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį (vyksta regresyvinė balsių asimiliacija), pvz., [ˈʃu.nʲis / ˈʃu.nʲis] ~ *šunis*, [uʃpultʲ:] ~ *užpultų*; atitrauktinį kirtį gavusio balsio *i*, įeinančio į dvigarsio *ir* sudėtį platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [ˈgʲɛˈrʲdʲi / ˈgʲɛˈrʲdʲi] ~ *girdi*; nosinio balsio *q* atliepimas [o], pvz., [grøˈzʲɪˈnʲtʲɕ] ~ *grąžinti*; dvibalsio *uo* atliepimas [u], pvz., [spøŋˈlʲmʲ / spøŋguˈlʲɕˈnʲ] ~ *spanguolinį* ir kt.

Respondentas VARN_VID_3 daugiau bendrų tarminių ypatybių turi su vyresniosios kartos pateikėju VARN_VYR_3, kuris respondentui VARN_VID_1 kalbiniu požiūriu yra mažiau panašus. Dažniausiai fiksuotas požymis, šiuo atveju siejantis VARN_VID_3

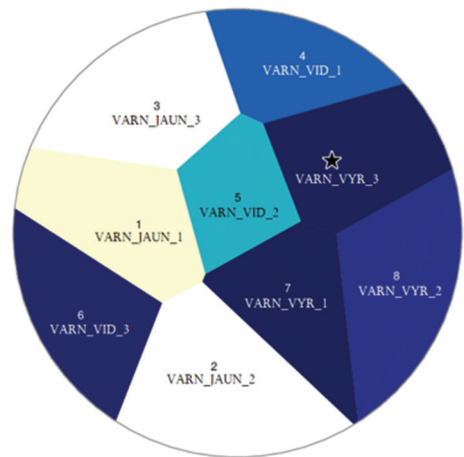

131 pav. Pateikėjo VARN_VID_2
tarminiai panašumai su kitais respondentais

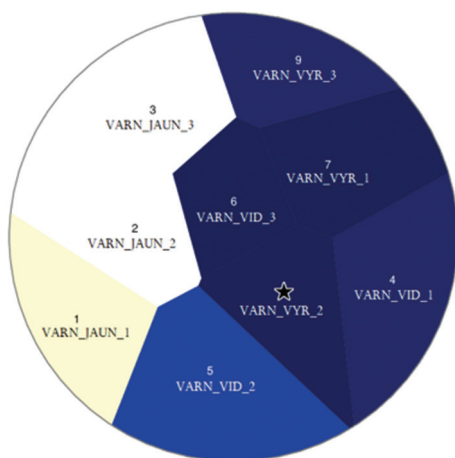
ir VARN_VYR_3, yra polinkis netrumpinti galūnių, pvz., [ˈdɔrʲɪs] ~ *durys*, [ˈsʲɛːlʲkʊ] ~ *silkių* (tik vienu atveju abu pateikėjai galūnę trumpino, kai respondentas VARN_VID_1 – ne, pvz., [abdʊjˈkʲsʲtʲtʲɛ] ~ *apdangstyti*). Dar viena ypatybė – regresyvinės balsių asimiliacijos (ne)veikimas. Dviem atvejais prieš aukštutinio pakilimo balsius atliepiami siaurieji garsai, kitais dviem atvejais pateikėjai garsus taria plačiai: nekirčiuotas balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ur* sudėtį, neplatinamas, pvz., [purʲvʲiːnâ:] ~ *purovnai*; dvigarsio [ɔm] iš *am* pirmasis dėmuo, turintis atitrauktinį kirtį, siaurinamas, pvz., [ˈtumʲsʲi̯u:] ~ *tamsių*; balsis *u*, turintis atitrauktinį kirtį, platinamas, pvz., [ʃɔːnʲɪs] ~ *šunis*; balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ul* sudėtį, platinamas, pvz., [ʊʲpʰɪltu] ~ *užpultų*

132 pav. Pateikėjo VARN_VYR_1
tarminiai panašumai su kitais respondentais

133 pav. Pateikėjo VARN_VYR_3
tarminiai panašumai su kitais respondentais

134 pav. Pateikėjo VARN_VYR_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais

(VARN_VYR_3) ir [ˈuʃpɔl̩tũ:] ~ užpultų (VARN_VID_3) (vyresniosios kartos atstovas tvirtapradiškai kirčiuoja skiemenį su dvigarsiu *ul*, o vidurinės kartos pateikėjas šio skiemens nekirčiuoja, bet atitraukia kirtį į pirmą skiemenį dalį jo palikdamas trečiame skiemenyje (būtent taip kirčiuoja ir visi kiti informantai). Nepaisant to, nevienodas kirčiavimas balsio *u* tarimo skirtumams įtakos neturi). Skirtingai tariamos priegaidės taip pat yra vienas iš respondentus VARN_VID_3 ir VARN_VYR_3 jungiančių kalbinių sąsajų, pvz., [pʲl̩ʲɔrʲpʲsʲɪ] ~ *plurpsi*, [pʲɔ̞ːɪkʲɪ] ~ *puiki*.

Trečiasis vidurinės kartos atstovas VARN_VID_2 daugiausiai kalbinių sąsajų turi su tos pačios kartos pateikėju VARN_VID_1, o mažiausiai, kaip ir kiti vidurinės kartos pateikėjai, su jaunuoliu VARN_JAUN_3. Vis dėlto informantai VARN_JAUN_1 ir VARN_JAUN_2 savo tarminiais požymiais yra artimesni VARN_VID_2 negu kitiems vidurinės kartos respondentams. Kalbiniai ryšiai abipusiai, nes pateikėjams VARN_JAUN_1 ir VARN_JAUN_2 iš visų vidurinės kartos atstovų VARN_VID_2 kalbiniu požiūriu taip pat yra panašiausias (plg. 126 ir 127 pav.). Pabrėžtina, kad su jaunesniosios kartos respondentais VARN_JAUN_1 ir VARN_JAUN_2 fiksuota daugiau bendrų kalbinių požymių negu su vyresniosios kartos atstovu VARN_VYR_3, nors su kitais vyresniosios kartos pateikėjais kalbiniai ryšiai gana stiprūs (žr. 131 pav.). Taigi respondentą VARN_VID_2 būtų galima vertinti kaip turintį tam tikrų bendrų kalbinių bruožų su visų kartų atstovais, tačiau su kai kuriais iš jų – ir gana daug skirtumų.

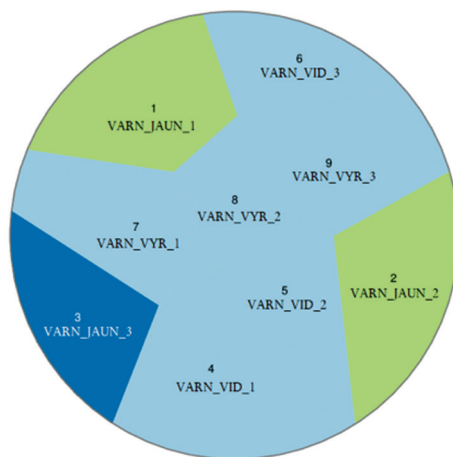
Vyresniosios kartos atstovų VARN_VYR_1, VARN_VYR_3, VARN_VYR_2 atskaitos taškų pseudožemėlapiuose matyti, kad mažiausiai kalbinių sąsajų esama su jaunesniosios kartos atstovais, glaudžiausiais ryšiais pateikėjai susiję tarpusavyje ir su vidurinės kartos respondentais (plg. 132, 133 ir 134 pav.). Tarminių požymių (ne)panašumo lygis šiek tiek skiriasi, pvz., pateikėjas VARN_VYR_3 turi šiek tiek mažiau sąsajų su vidurinės kartos atstovu VARN_VID_2 negu kiti vyresniosios kartos atstovai.

Tai lemia pateikėjo VARN_VYR_3 polinkis prieš aukštesnio pakilimo balsius platin-ti balsius *u* ir *i* (regresyvinė balsių asimiliacija nevyksta): platinamas balsis *u*, įeinantis į dvibalsio *ui* sudėtį, pvz., [kɔɪ'tʰi:s] ~ *kuitiesi*; platinamas atitrauktinį kirtį gavęs balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ur* sudėtį, pvz., ['bɔɪ.nũ:] ~ *burnų*; platinamas balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ul* sudėtį, pvz., *ul* sudėtį, pvz., [ʊɟ'pɔ̌ltu] ~ *užpultų*; platinamas nekirčiutas balsis *i*, įeinantis į dvigarsio *ir* sudėtį, [ɪɟ'mʲɛr'kʲi:tʲɛ] ~ *išmirkyti*; dvibalsio *ie* atliepimas [ɪ], pvz., [lʲr'pʲɪns] ~ *liepynas*; balsio *i* neplatinimas veiksmažodžio bendra-ties priesagoje *-ti*, pvz., [gra'zʲɪn'tʲi] ~ *gražinti*; dvigarsio *ul* pirmojo dėmens kirčiavimas, pvz., [ʊɟ'pɔ̌ltu] ~ *užpultų*.

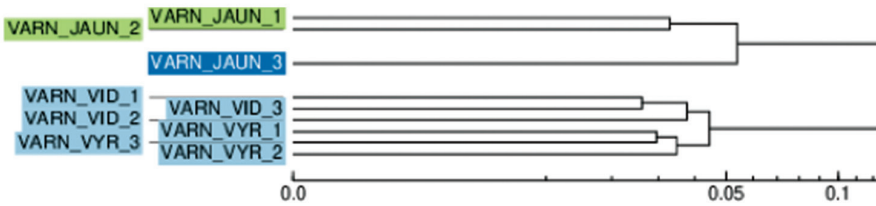
4.3.2.3. Klasterinė analizė ir diferenciniai tarminiai požymiai

Sugrupavus pateikėjus į tris klasterius, išryškėja gana aiški tiriamųjų diferenciacija kartų atžvilgiu (žr. 135 pav.). Jaunesniosios kartos pateikėjai VARN_JAUN_1 ir VARN_JAUN_2 sudaro žalsvąjį klasterį, jaunuolis VARN_JAUN_3 yra mėlynojo klasterio narys, o visi vidurinės ir vyresniosios kartos respondentai patenka į žydrąjį klasterio sudėtį. Taigi jaunesniosios kartos atstovai, iš kurių savitesnėmis kalbinėmis ypatybėmis pasižymi jaunuolis VARN_JAUN_3, tarminiu požiūriu skiriasi nuo kitų amžiaus grupių pateikėjų.

Formuojant klasterius, pirmuoju žingsniu sujungti vidurinės kartos atstovai VARN_VID_1 ir VARN_VID_3, patenkantys į žydrąjį klasterį (žr. 136 pav.). Antruoju etapu sugrupuoti to paties klasterio nariai – vyresniosios kartos atstovai VARN_VYR_1 ir VARN_VYR_3, trečiuoju žingsniu suformuotas žalsvasis klasteris, kurį sudaro jaunesniosios kartos atstovai VARN_JAUN_1 ir VARN_JAUN_2. Ketvirtuoju jungimo etapu pateikėjas VARN_VYR_2 prijungiamas prie kitų dviejų vyresniosios kartos respon-

135 pav. Varnių (LKA 191) punkto pateikėjų grupavimas pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Trys klasteriai

136 pav. Trijų klasterių jungimo dendrograma

dentų VARN_VYR_1 ir VARN_VYR_3. Penktuoju klasterizacijos žingsniu vidurinės kartos respondentas VARN_VID_2 grupuojamas su vidurinės kartos tiriamaisiais VARN_VID_1 ir VARN_VID_3, o šeštuoju etapu sujungiamos vidurinės ir vyresniosios kartos respondentų grupės – baigiamas formuoti žydrasis klasteris. Jaunesniosios kartos atstovo VARN_JAUN_3 kalbinį išskirtinumą patvirtina septintasis klasterizacijos žingsnis, kuriuo jaunuolis priskiriamas prie kitų jaunosios kartos pateikėjų VARN_JAUN_1 ir VARN_JAUN_2. Aštuntuoju etapu žydrasis klasteris sujungiamas su viena grupę sudarančiais žalsvuoju ir mėlynuoju klasteriais. Klasterius jungiančios šakos ilgis rodo, kad vidurinės ir vyresniosios kartos tiriamųjų, sudarančių žydrąjį klasterį, ir jaunesniosios kartos pateikėjų vartojami tarminiai variantai turi nemažai skirtumų. Pabrėžtina, kad vyresniosios kartos atstovai į vieną grupę sujungti šiek tiek anksčiau negu vidurinės kartos pateikėjai, taigi kalbiniu požiūriu yra homogeniškesni.

Diferencinių požymių, kurie būtų skirtini tik mėlynąjį klasterį sudarančiam pateikėjui VARN_JAUN_3, nefiksuoja, tos pačios diferencinės ypatybės būdingos ir kažkuriam kitam tiriamajam (žr. 59 lentelę). Vis dėlto aukščiausiu $F_{1,5}$ balu įvertintas polinkis išlaikyti dvigarsį *an*, pvz., [abdan̩kʰsʰtʰtʰɛ̃] ~ *apdangstyti*, [d̩d̩n̩tʰs] ~ *dantis*, [l̩d̩ŋgus] ~ *langus*, [r̩d̩ŋku] ~ *rankų*; taip pat išlaikomas dvigarsis *am* ir netrumpinama galūnė, pvz., [s̩d̩m̩tʰs] ~ *samtis*; išlaikomas dvigarsis *em*, pvz., [p̩d̩m̩p̩u] ~ *pempių*; neplatinamas priesagos *-ti* balsis, pvz., [graʰzʰn̩tʰtʰ] ~ *gražinti*; išlaikomas dvibalsis *ie* ir netrumpinama galūnė, pvz., [ʃv̩tʰɛ̃sʰtʰ] ~ *šviesi*; nevartojama tvirtagalė priegaidė, pvz., [p̩d̩r̩tʰtʰ] ~ *piršlį*. Kiti diferenciniai požymiai susiję su regresyvinės balsių asimiliacijos veikimu (arba bendrinės kalbos įtaka): prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomi siauri balsiai *i* ir *u*, pvz., [v̩tʰn̩tʰs] ~ *vinis*, [d̩d̩r̩tʰs] ~ *durys*; prieš aukštutinio pakilimo balsį neplatinamas tiek tvirtapradiškai, tiek tvirtagališkai kirčiuotas balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ui* sudėtį, pvz., [kl̩d̩tʰtʰku] ~ *kluikų*, [z̩d̩tʰtʰku] ~ *zuikų*; prieš aukštutinio pakilimo balsį neplatinamas tvirtapradiškai kirčiuotas balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ur* sudėtį, pvz., [g̩d̩tʰtʰkʰn̩tʰs] ~ *gurkšnius*.

Labiausiai žydrąjį klasterį sudarančius vidurinės kartos pateikėjus VARN_VID_1, VARN_VID_2, VARN_VID_3 ir vyresniosios kartos respondentus VARN_VYR_1, VARN_VYR_2, VARN_VYR_3 tarminiu požiūriu iš kitų tiriamųjų, t. y. jaunesniosios kartos atstovų, diferenciuoja dvigarsio *an* atliepimas [d̩d̩ŋ], pvz., [l̩d̩d̩ŋgus] ~ *langus*; nosinio balsio *a* atliepimas [d̩d̩ŋ], pvz., [r̩d̩d̩ŋn̩tʰs] ~ *įkasi*; prieš aukštutinio pakilimo

59 lentelė. Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.45	0.35	0.52	apdangstyti 1:2 dantis 1:2 durys 1:2 gražinti 1:2 gurkšnius 1:2 kluikų 1:2 langus 1:2 pempių 1:2 piršlį 1:2 rankų 1:2 samtis 1:2 vinis 1:2 zuikių 1:2 šviesi 1:2

balsį platinamas tvirtapradiškai kirčiuotas balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ur* sudėtį (regresyvinė balsių asimiliacija nevyksta), ir netrumpinama galūnė, pvz., [ˈgõːrˈkʲʊnʊs] ~ *gurkšnius*; prieš aukštutinio pakilimo balsį siaurinamas nekirčiuotas pirmasis dvigarsio [ɔn] iš *an* dėmuo – vyksta regresyvinė balsių asimiliacija, pvz., [abduŋˈkʲsʲtʲtʲɛ] ~ *apdangstyti* (žr. 60 lentelę).

Tarp antrąją grupę sudarančių ir žemesnį F_{1,5} balą turinčių diferencinių požymių taip pat yra vienas regresyvinės balsių asimiliacijos neveikimo atvejis, kai prieš aukštutinio pakilimo balsį platinamas tvirtapradiškai kirčiuotas balsis *u*, įeinantis į dvigarsio *ui* sudėtį, pvz., [ˈklõːɪku] ~ *kluikų*. Žydrojo klasterio narius dar skiria dvigarsio *an* atliepimas [õːn], pvz., [ˈdõːnʲtʲs] ~ *dantis*; dvigarsio *em* atliepimas [ɛːm], pvz., [ˈpʲɛːmʲpʲu] ~ *pempių*; tvirtagalės priegaidės vartojimas, pvz., [ˈpʲɛːrʲʃlʲi] ~ *piršlį*.

60 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.68	0.67	0.67	apdangstyti 6:6 gurkšnius 6:6 langus 6:6 įkąsi 6:6
0.53	0.42	0.59	dantis 6:7 kluikų 6:7 pempių 6:7 piršlį 6:7

Aukščiausias $F_{1,5}$ balas rodo, kad žalsvojo klasterio pateikėjus VARN_JAUN_1 ir VARN_JAUN_2 labiausiai diferencijuoja nosinio balsio ϵ atliepimas [ɛ:] ir galūnės trumpinimas, pvz., [ɪʰsʰpʰrʰɛ:sʰɪ] ~ išspręsi; galūnės trumpinimas, pvz., [spɔŋguʰlʰmʰɪ] ~ spanguolinį; balsio u , tariamo [ɔʰ], pusilgumas, pvz., [dɔʰrʰis] ~ durys; suvienbalsinto dvibalsio ai pusilgumas, pvz., [pʰrʰvʰi:nʰaʰ] ~ purvynai; tvirtagalės priegaidės nevertinimas ir galūnės trumpinimas, pvz., [pʰlʰɔʰrʰpʰsʰɪ] ~ pliurpsi; prieš aukštutinio pakilimo balsį neplatinamas tvirtapradiškai kirčiuotas balsis i , įeinantis į dvigarsio il sudėtį, ir tariamas pusilgis [r], pvz., [pʰrʰiʰtʰlʰdʰrʰtʰɛ] ~ pritildyti; prieš aukštutinio pakilimo balsius išlaikomas siauras tvirtapradiškai kirčiuotas į dvigarsio il sudėtį įeinantis balsis i , pvz., [sʰrʰlʰkʰɪ] ~ silkių (žr. 61 lentelę).

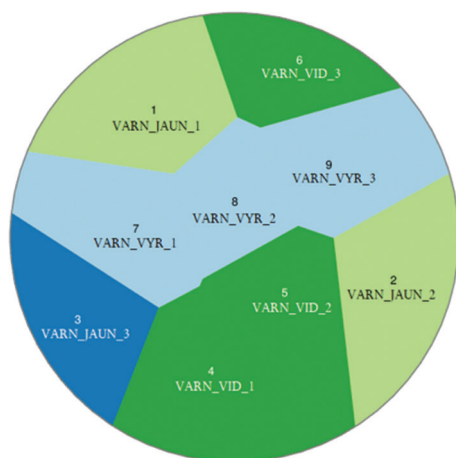
61 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis $F_{1,5}$ balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.64	0.64	0.64	durys 2:2 išspręsi 2:2 pliurpsi 2:2 pritildyti 2:2 purvynai 2:2 silkių 2:2 spanguolinį 2:2

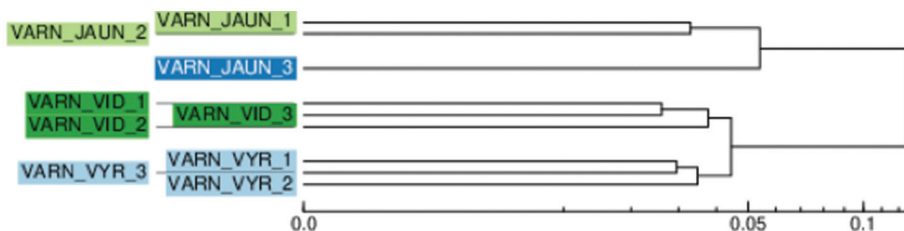
Vaŋnių (LKA 191) pateikėjus grupuojant į keturis klasterius, mėlynojo ir žalsvojo klasterių sudėtis ir diferenciniai požymiai nepasikeitė. Sumažėjo žydrasis klasteris, kurį sudaro tik vyresniosios kartos atstovai VARN_VYR_1, VARN_VYR_2 ir VARN_VYR_3. Nuo žydrojo klasterio atskirti vidurinės kartos pateikėjai VARN_VID_1, VARN_VID_2 ir VARN_VID_3, sudaro naujai suformuotą žaliąjį klasterį (žr. 137 ir 138 pav.). Taigi šiame klasterizacijos žingsnyje išryškėja gana aiški tiriamųjų diferenciacija pagal kartas.

62 lentelėje pateikti žydrojo klasterio narių diferenciniai požymiai rodo, kad vyresniosios kartos atstovus iš kitų klasterių narių labiausiai skiria i kamieno daiktavardžio vienaskaitos vietininko galūnės atliepimas tradicinei žemaičių tarmei būdinga $-é$ (iš $-éje$), pvz., [tʰrʰɛmʰtʰɛ] ~ tremtyje. Ši ypatybė įvertinta aukščiausiu $F_{1,5}$ balu.

Mažiau pateikėjus VARN_VYR_1, VARN_VYR_2 ir VARN_VYR_3 diferencijuoja dvibalsio uo atliepimas [uʰ], galūnės netrumpinimas ir kirčiuoto balsio i neplatinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį – regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejis, pvz., [spɔŋguʰlʰmʰɪ] ~ spanguolinį; dvibalsio ie atliepimas [i:], pvz., [kʰi:tʰis] ~ kietis. Dar dviem atvejais fiksuojama vyresniosios kartos respondentų diferenciacija, nors pateikėjo VARN_VYR_3 tarminės ypatybės skiriasi: respondentai VARN_VYR_1 ir VARN_VYR_2 taria pusilgį [ɑʰ], platina ir trumpina balsį i veiksmažodžio bendraties priesa-

137 pav. Vaŕnių (LKA 191) punkto pateikėjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Keturi klasteriai

138 pav. Keturių klasterių jungimo dendrograma

goje *-ti*, o pateikėjas VARN_VYR_3 atliepia trumpąjį [a], neplatina ir netrumpina balsio *i*, plg. [gra'z'ŕn't'ĕ / gra'z'ŕn't'i] ~ *grąžinti*; tiriamieji VARN_VYR_1 ir VARN_VYR_2 neminkština priebalsio š, prieš aukštutinio pakilimo balsį neplatina į dvigarsio *ir* sudėtį įeinančio balsio *i*, o pateikėjas VARN_VYR_3 elgiasi priešingai, plg. [iʃm'ir'k'ŕ:t'ĕ / iʃm'ĕr'k'ŕ:t'ĕ] ~ *išmirkyti*.

62 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.68	0.68	0.68	tremtyje 3:3
0.56	0.46	0.63	grąžinti 3:4 išmirkyti 3:4 kietis 3:4 spanguolinį 3:4

Vidurinės kartos pateikėjų VARN_VID_1, VARN_VID_2 ir VARN_VID_3, sudarančių žaliąjį klasterį, reikšmingiausi tarminiai skirtumai yra balsio *u*, įeinančio į dvi-balsio *ui* sudėtį, neplatinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį ir kirčio atitraukimas į pirmąjį skiemenį, pvz., [ˈkuɪ.tʰɪːs] ~ *kuitiesi* (žr. 63 lentelę). Abi ypatybės yra nebūdingos tradicinės varniškių patarmės požiūriu, nes balsio *u* neplatinimas galėtų reikšti regresyvinės balsių asimiliacijos – šiaurės žemaičių telšiškių patarmės pagrindinį požymį – veikimą, o kirčio atitraukimas iš tvirtapradės galūnės apskritai nebūdingas tradicinei žemaičių tarnei.

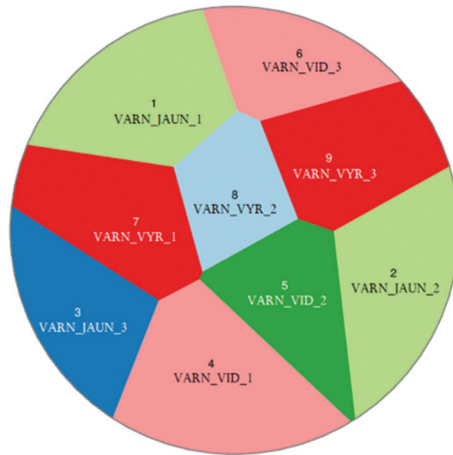
63 lentelė. Žaliojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.68	0.68	0.68	kuitiesi 3:3
0.56	0.46	0.63	gražinti 3:4 ištempsi 3:4
0.49	0.59	0.42	kurkulų 2:2 pritildyti 2:2 žirnių 2:2

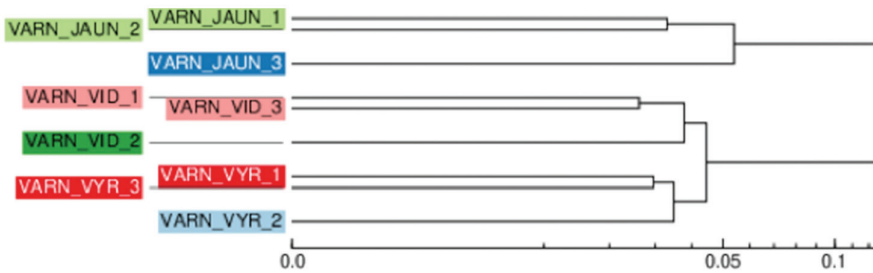
Žemesniu F_{1,5} balu įvertintas dvibalsio *em* atliepimas [ɛ̃ːm] ir galūnės netrumpinimas, pvz., [ɪʰ.tʰɛ̃.mʰ.sʰɪ] ~ *ištempsi*. Į tą pačią diferencinių požymių grupę patenka ir ypatybė, kuri vis dėlto ne tik skiria pateikėjus nuo kitų tiriamųjų, bet skiriasi ir tarp pačių žaliojo klasterio narių. Pateikėjai VARN_VID_1 ir VARN_VID_2 nosinį balsį *q* atliepia [ɔ], o respondentas VARN_VID_3 atliepia [a], plg. [grɔːzʰɪnʰ.tʰɛ̃ / graːzʰɪnʰ.tʰɛ̃] ~ *gražinti*.

Diferenciniai požymiai, priskirti trečiajai – mažiausiai skiriančiai – grupei, būdingi tik dviems klasterio nariams iš trijų. Vidurinės kartos atstovai VARN_VID_1 ir VARN_VID_3 trumpina galūnę, pvz., [zʰɛ̃.rʰ.nʰ.ʊ] ~ *žirnių*; pateikėjai VARN_VID_1 ir VARN_VID_3 prieš aukštutinio pakilimo balsį platina nekirčiuotą balsį *u* ir platina balsį *u*, įeinantį į dvigarsio *ur* sudėtį, pvz., [ˈkɔrkɔ.lũː] ~ *kurkulų*; pateikėjai VARN_VID_1 ir VARN_VID_2 vartoja pusilgį balsį [r], trumpina galūnę ir prieš aukštutinio pakilimo balsį platina tvirtapradiškai kirčiuotą balsį *i*, įeinantį į dvigarsio *il* sudėtį, pvz., [pʰrʰrʰ.tʰɛ̃.lʰ.dʰrʰ.tʰɛ̃] ~ *pritildyti*. Teoriškai galėjusios veikti regresyvinės balsių asimiliacijos šiais atvejais nėra.

Taikant šešianarę klasterizaciją, kai kurių tiriamųjų grupavimas į klasterius yra pakitęs. Žydrąjį klasterį sudaro vyresniosios kartos pateikėjas VARN_VYR_2, raudonąjį – vyresniosios kartos pateikėjai VARN_VYR_1 ir VARN_VYR_3. Vidurinės kartos atstovai taip pat grupuojami į skirtingus klasterius. Pateikėjas VARN_VID_2 lieka žaliajame klasteryje, o VARN_VID_1 ir VARN_VID_3 sudaro rožinį klasterį. Taigi esminis skirtumas nuo ketvirtame klasterizacijos etape suformuotų žydrojo, kurį sudarė visi vyresniosios kartos atstovai, ir žaliojo, kuriam priskirti visi vidurinės kartos pateikėjai, klasterių, yra šiame etape išryškėjantys galimai savitesni respondentų VARN_VYR_2 ir VARN_VID_2 vartojami tarminiai variantai (žr. 139 ir 140 pav.).

139 pav. Važnių (LKA 191) punkto pateikėjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Šeši klasteriai

140 pav. Šešių klasterių jungimo dendrograma

Aukščiausiu $F_{1,5}$ balu įvertintas šios žydrąjį klasterį sudarančio vyresniosios kartos pateikėjo VARN_VYR_2 tarminės ypatybės: pusilgio [ɑ] atliepimas, pvz., [gra'zĩ'nĩ'tʃ] ~ gržinti; priebalsio š neminkštinimas, pvz., [ɟm'ɪ'k'ĩ:tʃ] ~ išmirkyti; dvibalsio em išlaikymas ir priebalsio p netarimas, pvz., [ɟ'ĩ'tʃ'm'ĩs'ĩ] ~ ištempši (žr. 64 lentelę). Vis dėlto šie diferenciniai požymiai nėra būdingi tik šiam pateikėjui (plg. santykį 1:2).

Dar mažiau pateikėją VARN_VYR_2 iš kitų klasterių narių diferencijuoja *i* kamieno daiktavardžio vienkaskaitos vietininko galūnės atliepimas -ė (iš -ėje), pvz., [t'ɪ'ɛm'ĩ'tʃ] ~ tremtyje; dvigarsių *am*, *en* atliepimas [ɑ'm], [ɛ'ŋ] ir netrumpinamos galūnės, pvz., [sɑ'm'ĩs] ~ samtis, [p'ɛ'ŋ'k'ĩs] ~ penkis; kirčio atitraukimas į antrąjį skiemenį, pvz., [dar'b'ĩ'n'ĩ'ŋ'kus] ~ darbininkus; tvirtagalės priegaidės vartojimas, galūnės netrumpinimas, pvz., [p'ĩ'q'r'p'ĩs'ĩ] ~ pliuropsi; prieš aukštutinio pakilimo balsį siaurinamas nekirčiuotas pirmasis dvigarsio [ɑn] iš *an* dėmuo, t. y. vyksta regresyvinė balsių asimiliacija, ir netrumpinama galūnė, pvz., [abdʊŋ'k'ĩ's't'ĩ'tʃ] ~ apdangstyti; prieš aukštutinio pakilimo balsį platinamas atitrauktinį kirtį gavęs balsis *u* (nevyksta regresyvinė balsių

64 lentelė. Žydrjo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.45	0.35	0.52	gražinti 1:2 išmirkyti 1:2 ištempsi 1:2
0.36	0.22	0.46	apdangstyti 1:3 darbininkus 1:3 naminį 1:3 penkis 1:3 pliuropsi 1:3 puiki 1:3 samtis 1:3 tremtyje 1:3 šunis 1:3

asimiliacija) ir netrumpinama galūnė, pvz., [ʃɔ,nʲɪs] ~ *šunis*; prieš aukštutinio pakilimo balsį platinamas nekirčiuotas balsis *i* (nevyksta regresyvinė balsių asimiliacija), vartojamas kamienas *num-* ir netrumpinama galūnė, pvz., [nɔ'mʲɛnʲɪ] ~ *naminį*; prieš aukštutinio pakilimo balsį platinamas atitrauktiniu kirčiu kirčiuotas balsis *u*, įeinantis į dvibalsio *ui* sudėtį (nevyksta regresyvinė balsių asimiliacija), nevartojama tvirtagalė priegaidė ir netrumpinama galūnė, pvz., [pɔɪ,kʲɪ] ~ *puiki*.

Raudonąjį klasterį sudarančius vyresniosios kartos pateikėjus VARN_VYR_1 ir VARN_VYR_3 labiausiai diferencijuoja dvigarsio *em* atliepimas [ɛm], pvz., [kʲɛmʲsʲɪ,nô:] ~ *kemsynai* (žr. 65 lentelę). Visi kiti Važnių (LKA 191) tiriamieji šį dvigarsį išlaiko nepakitusį ir taria kaip bendrinėje kalboje. Daugiau tarminių ypatybių, būdingų respondentams VARN_VYR_1 ir VARN_VYR_3 ir juos skiriančių kitų klasterių narių atžvilgiu, nefiksuojama.

Žemesniu F_{1,5} balu įvertintas dvigarsio *en* atliepimas [ɛ̃ɲ] ir galūnės netrumpinimas, pvz., [abʲdʲɛ̃ɲkʲɪsʲɪ] ~ *apdengsi*; *i* kamieno daiktavardžio vienaskaitos vietininko galūnės atliepimas tradicinei žemaičių tarnei būdinga *-ė* (iš *-ėje*), pvz., [tʲɪɛ̃mʲɪʃɛ̃] ~ *tremtyje*.

65 lentelė. Raudonojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis F _{1,5} balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis
0.64	0.64	0.64	kemsynai 2:2
0.53	0.42	0.59	apdangstyti 2:3 apdengsi 2:3 pritildyti 2:3 tremtyje 2:3 žirnių 2:3

Tarp mažiau diferencijuojančių požymių taip pat yra regresyvinės balsių asimiliacijos (ne)buvimas atvejų. Galimai dėl asimiliacijos veikimo išlaikomas siauras tvirtapradiškai kirčiuotas balsis *i*, kuris įeina į dvigarsio *ir* sudėtį, pvz., [ʒʲrʲnʲu] ~žirnių; siaurinamas nekirčiuotas pirmasis dvigarsio [ɔn] iš *an* dėmuo, pvz., [abdɔŋkʲsʲtʲtʲɛ] ~ *apdangstyti* (taip pat šis pavyzdys iliustruoja dar vieną diferencinį požymį – galūnės redukciją). Išryškėja vienas atvejis, kai regresyvinė balsių asimiliacija nevyksta, t. y. prieš aukštutinio pakilimo balsį platinamas tvirtapradiškai kirčiuotas balsis *i*, įeinantis į dvigarsio *il* sudėtį, taip pat tariamas ne pusilgis, o ilgas balsis [iː], pvz., [pʲrʲiːtʲɛːlʲdʲtʲɛ] ~ *pritildyti*.

4.3.2.4. Apibendrinimas

Atskaitos taškų pseudožemėlapių ir klasterinė analizė parodė, kad Važnių (LKA 191) punkte tarminiu požiūriu homogeniškiausiai laikytini vyresniosios kartos pateikėjai, kurių tarminės ypatybės artimesnės vidurinės kartos negu jaunesniosios kartos atstovams.

Regresyvinės balsių *i*, *u* asimiliacijos, nebūdingos tradicinei Važnių (LKA 191) šnektai, galimų atvejų yra fiksuojama. Visų kartų pateikėjai išlaiko siaurą balsį *i* prieš aukštutinio pakilimo balsį nekirčiuotoje pozicijoje. Pramašiu balsis *i* išlaikomas siauras ir platinamas kirčiuotoje pozicijoje. Atliepiant atitrauktiniu kirčiu kirčiuotą balsį *i*, dominuoja platinimo atvejai. Trumpasis balsis *u* dažniau išlaikomas siauras, kai yra nekirčiuotas arba turi atitrauktinį kirtį. Šiose pozicijose neplatinti labiau linkę jaunesniosios ir vidurinės kartos atstovai, tačiau regresyvinė balsių asimiliacija fiksuojama ir kai kurių vyresniosios kartos respondentų kalboje.

Balsių *i*, *u*, įeinančių į dvigarsių *il*, *ir*, *ul*, *ur* ir dvibalsio *ui* sudėtį, grupėje regresyvinės balsių asimiliacijos veikimas taip pat nustatytas. Tik vieninteliu atveju, kai tvirtagališkai kirčiuotas balsis *i*, įeina į dvigarsio *ir* sudėtį, visi pateikėjai balsį platina. Siaurumo išlaikymas vyrauja atliepiant balsį *i*, įeinantį į dvigarsio *ir* sudėtį, nekirčiuotoje pozicijoje. Kitais atvejais regresyvinė balsių asimiliacija fiksuojama, bet nėra dominantė. Balsis *u*, patenkantis į dvigarsio *ul* sudėtį, nuosekliausiai platinamas kirčiuotas tvirtagališkai, sudarantis dvigarsio *ur* ir dvibalsio *ui* pirmąjį dėmenį – kirčiuotas tvirtagališkai ir tvirtapradiškai. Labiausiai regresyvinė balsių asimiliacija veikia atitrauktiniu kirčiu kirčiuotą balsį *u*, įeinantį į dvigarsio *ul* sudėtį – visi pateikėjai balsį išlaiko siaurą; taip pat balsis *u* beveik visų respondentų neplatina, kai yra dvigarsio *ur* sudėtyje ir nekirčiuotas.

Atliepiant dvigarsius [ɔn], [ɔm] iš *an*, *am*, taip pat esama įvairavimo. Dvigarsio [ɔm] nekirčiuotas pirmasis dėmuo dviejų vidurinės ir dviejų vyresniosios kartos atstovų yra siaurinamas, o kirčiuotas atitrauktiniu kirčiu – siaurinamas visų vyresniosios kartos tiriamųjų ir dviejų vidurinės kartos pateikėjų. Dvigarsio [ɔn] pirmasis dėmuo visų vidurinės ir vyresniosios kartos respondentų siaurinamas, kai yra nekirčiuotoje pozicijoje. Kitais atvejais regresyvinė balsių asimiliacija dvigarsių pirmųjų dėmenų neveikia.

Dvigarsių [ɛn], [ɛm] iš *en*, *em* pirmieji dėmenys nesiaurina.

Atliepiant ilgusius balsius [ɔ:], [ɛ:] iš *q*, *ɛ* ir dvibalsius [ɛɪ], [ɔu] iš *ie*, *uo* regresyvinė balsių asimiliacija nefiksuojama.

Važnių (LKA 191) pateikėjų vartojamuose tarminiuose variantuose esama atvejų, kai išlaikomi nepakitę dvigarsiai *am*, *an*, tačiau šis polinkis labiausiai būdingas jaunesniosios kartos atstovams: dvigarsį *am* išlaiko visi jaunuoliai, o tvirtapradiškai ir tvirtagališkai kirčiuotose pozicijose – ir vienas vidurinės kartos atstovas; dvigarsį *an* išlaiko du jaunesniosios kartos respondentai. Dvigarsio *em* išlaikymas fiksuojamas tvirtapradiškai ir tvirtagališkai kirčiuotose pozicijose, tačiau nedominuoja. Visi pateikėjai dvigarsį *em* išlaiko, kai atitraukiamas kirtis, taip pat beveik visų amžiaus grupių tiriamieji, išskyrus du vyresniosios kartos atstovus, šį dvigarsį nepakitusių išlaiko ir nekirčiuotoje pozicijoje. Atliepiant dvigarsį *en*, jis nuosekliausiai išlaikomas taip pat nekirčiuotoje pozicijoje.

Nosiniams balsiams *q*, *ɛ* pateikėjų kalboje būdingi nevienodi atliepiniai. Tvirtapradiškai kirčiuotą balsį *q* vidurinės ir vyresniosios kartos pateikėjai taria [ɔ̇n], tačiau nekirčiuotoje pozicijoje visiems jaunesniosios ir vyresniosios kartos respondentams, taip pat vidurinės kartos atstovui būdingas balsio [ɑ] / [ɑ̇] vartojimas. Balsis *ɛ* visų respondentų nekirčiuotoje pozicijoje tariamas [ɛ], kirčiuotose pozicijose esama kelių atliepinių – [ɛ] / [ɛ̇:], [ɛ] / [ɛ̇:], [ɛn] / [ɛ̇n].

Dvibalsių *ie*, *uo* atliepimas taip pat gana įvairuoja. Nekerčiuotoje pozicijoje beveik visi pateikėjai išlaiko dvibalsį *ie* nepakitusių, o kirčiuotoje ir nekirčiuotoje pozicijose vartojami ir netarminėi kalbai, ir tradicinei pietų žemaičių varniškių patarimei būdingi atliepiniai. Dvibalsio *uo* tarimas turi mažiau skirtumų – jis atliepiamas [uɔ̇] / [uɔ̇] kirčiuotoje ir nekirčiuotoje pozicijose tik kai kurių jaunesniosios ir vidurinės kartos respondentų. Pabrėžtina, kad vieno jaunesniosios kartos atstovo vartojamame tarminiam variante fiksuojamas ir šiaurės žemaičiams būdingas dvibalsis [ɔu], o vieno vidurinės kartos pateikėjo kalboje – dvibalsis [ɛ̇ɪ].

Tam tikrais atvejais tiriamuosius diferencijuoja ir kitos tarminės ypatybės: fiksuojami skirtumai, atsiradę dėl galūnių redukcijos, veiksmazodžio bendraties priesagos *-ti* balsio neplatinimo, tvirtagalės priegaidės (ne)vartojimo, pusilgių balsių vartojimo, priebalsio *š* neminkštinimo, priebalsio *p* netarimo, *i* kamieno daiktavardžio vienaskaitos vietininko galūnės atliepimo *-ė* (iš *-ėje*), kirčio atitraukimo į antrąjį skiemenį.

Remiantis Važnių (LKA 191) pateikėjų tarminiais duomenimis, galima teigti, kad šios gyvenamosios vietovės pateikėjams būdingas ne tik tradicinei pietų žemaičių varniškių patarimei priskiriamų ypatybių vartojimas, bet fiksuojama ir netarminės kalbos įtaka. Siaurųjų balsių tarimas sietinas su regresyvinės balsių asimiliacijos veikimu – tai įrodo užfiksuotas šiaurės žemaičiams būdingas dvibalsių *ie*, *uo* atliepimas. Pabrėžtina, kad regresyvinės balsių asimiliacijos atvejai nustatyti visų kartų atstovų kalboje, taigi šis bruožas nėra būdingas tik kuriai nors vienai amžiaus grupei. Galimai Važnių (LKA 191) pateikėjų tarminis panašėjimas į šiaurės žemaičius telšiškius ateiptyje stiprės.

4.4. REGRESYVINĖS BALSŲ ASIMILIACIJOS KAITOS KRYPTYS ŠIAURĖS ŽEMAIČIŲ TELŠIŠKIŲ, ŠIAURĖS ŽEMAIČIŲ KRETINGIŠKIŲ IR PIETŲ ŽEMAIČIŲ VARNIŠKIŲ PLOTUOSE

Atlikta tiriamosios medžiagos atskaitos taškų pseudožemėlapių, klasterinė analizė išryškino respondentų kalbinius panašumus ir skirtumus, atsiradusius dėl konkrečių regresyvinės balsų asimiliacijos atvejų, taip pat kitų kalbinių ypatybių (žr. 4.1–4.3. poskyrius). Tokiam kalbiniam įvairavimui įtakos turi pasirinkti ne tik skirtingi regresyvinei balsų asimiliacijai veikti atvejai, bet ir kirčiavimo ypatumai.

Tikslesnius rezultatus atskleidžia ir duomenys, kai atsižvelgiama į bendrą regresyvinės balsų asimiliacijos realizavimą respondentų įskaitytuose kontroliniuose žodžiuose. Statistiškai nustatomas visų pasirinktų analizuoti asimiliacijos atvejų intensyvumas tiriamųjų LKA punktų ir pateikėjų amžiaus grupių požiūriu.

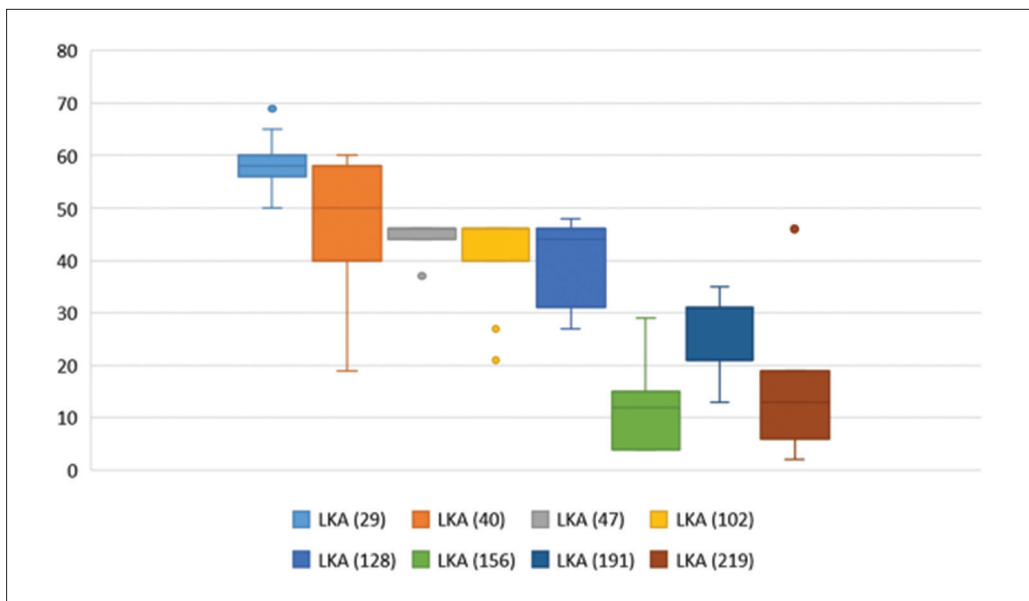
4.4.1. REGRESYVINĖ BALSŲ ASIMILIACIJA LOKACIJOS POŽIŪRIU

Kalbos variantiškumą vertinant dinamiškosios dialektologijos požiūriu, tiek naujieji tarmiškieji dariniai, tiek tarminiai požymiai yra dinamiški (plačiau žr. 2.1. poskyrį). Kaip minėta, pastebėtas tam tikrų regresyvinės balsų asimiliacijos atvejų veikimo, paplitimo įvairavimas, priklausantis nuo vietovių lokacijos, ši ypatybė vis dėlto laikyta gana pastovia, mažai kintančia (žr. 2.2. poskyrį). Šiame darbe dialektometrijos metodais išanalizuotos tiriamosios medžiagos rezultatai rodo, kad toks asimiliacijos statiškumas gali būti ne toks būdingas XXI a. gyventojų vartojamiems tarminiams variantams.

Apskaičiuoti siaurųjų balsų atliepimo prieš aukštutinio pakilimo garsus, t. y. galiama regresyvinės balsų asimiliacijos, atvejų, kuriuos realizavo pateikėjai, statistiniai vidurkiai (proc.) rodo skirtingą asimiliacijos realizavimo laipsnį tiriamuosiuose LKA punktuose, lokalizuotuose šiaurės žemaičių telšiškių, šiaurės žemaičių kretingiškių ir pietų žemaičių varniškių patarmių plotuose (žr. 141 pav.)²⁷.

Daugiausia asimiliacijos atvejų realizuojama Skuodė (LKA 29) – mediana, žyminti vidurkį, yra 58 proc., mažesnis statistinis vidurkis fiksuojamas Mósėdyje (LKA 40) (50 proc.). Šiose vietovėse kertasi šiaurės žemaičių telšiškių ir kretingiškių gyventojų judumo kryptys (intensyviau judama į Skuodą (LKA 29), tačiau, tikėtina, mažesniame asimiliacijos intensyvumui tai ryškesnės įtakos neturi. Nors kontaktuojama su šiaurės žemaičiais kretingiškais, regresyvinės balsų asimiliacijos veikimas yra stipriausias būtent Skuodė (LKA 29) ir Mósėdyje (LKA 40), t. y. šiaurės vakarinėje telšiškių patarmės ploto dalyje. Taigi šiuose LKA punktuose (iš visų pasirinktų tirti) asimiliaciją galima apibūdinti kaip pastoviausią, mažiausiai paveiktą kaitos.

²⁷ Apie skaitinių duomenų vizualizavimą stačiakampėje diagramoje plačiau žr. Janilionis 2008: 69–70; Lapinskas 2010: 2–1–2–5; Mikulėnienė 2020a: 7–8.

141 pav. Regresyvinės balsių asimiliacijos vartojimo įvertis tiriamuosiuose LKA punktuose

Vienodas asimiliacijos intensyvumo vidurkis apskaičiuotas Papilėje (LKA 47) ir Kuršėnuose (LKA 102) – 46 proc. Kaip parodė judumo krypčių analizė, šiaurės žemaičiams telšiškams priklausanti Papilės (LKA 47) vietovė nėra didelis traukos centras aplinkinių LKA punktų gyventojams, taigi galimai nėra daug kontaktuojama (žr. 3.1. poskyrį). Pabrėžtina, kad Papilės (LKA 47) punkto tiriamųjų vartojamuose tarminiuose variantuose esama nemažai ypatybių, neskirtinų tradicinei telšiškių patarnei (ar apskritai žemaičių tarnei), todėl, tikėtina, dalis balsių siaurinimo atvejų gali būti veikiami netarminės kalbos: atliepant dvigarsius *am*, *an*, *em*, *en*, didesnė dalis respondentų juos išlaiko nepakitusius, pvz., [sam^hdʲi:s] ~ *samdys* (PP_JAUN_1), [da^hʲtʲi:s] ~ *dantis* (PP_VYR_1), [pʲɛ^hmʲpʲu] ~ *pempių* (PP_VID_3), [pʲɛ^hkʲi:s] ~ *penkis* (PP_VID_1); nosinių balsių *q*, *ɛ* ir dvibalsių *ie*, *uo* tarimas dažnai nebūdingas tradicinei tarnei, pvz., [ras^htʲus] ~ *raštus* (PP_JAUN_2), [ʲjʲsʲpʲrʲɛ:sʲi] ~ *išspręsi* (PP_VYR_3), [ʲjʲvʲɛ:sʲi] ~ *švieši* (PP_JAUN_3), [juʲkʲū:] ~ *juokų* (PP_VID_1) ir kitos ypatybės (plačiau žr. 4.1.3. poskyrį, 3 priedą). Netarminės kalbos įtaka lemia kur kas didesnę regresyvinės balsių asimiliacijos kaitą, rodo šio požymio dinamiką.

Gana aukštą vidurkį, išryškėjusį pietų žemaičiams varniškiams skiriamuose Kuršėnuose (LKA 102), galima sieti su netarminės kalbos, prie kurios šioje gyvenamojoje vietovėje vartojamas tarminis variantas yra labai priartėjęs, įtaka: dvibalsiai *ie*, *uo* beveik visada išlaikomi nepakitę, pvz., [kʲiɛtʲi:s] ~ *kietis* (KRŠ_VID_1), [ʲjuʲdʲi:s] ~ *juodis* (KRŠ_JAUN_1), išlaikomi dvigarsiai *am*, *an*, *em*, *en*, pvz., [tamʲsʲū:] ~ *tamsių* (KRŠ_VYR_1), [ʲjʲtʲɛmʲsʲi] ~ *ištempsi* (KRŠ_JAUN_2), ir nosiniai balsiai *q*, *ɛ*, pvz., [rʲkâ:sʲi] ~ *įkąsi* (KRŠ_VYR_3), [gʲrʲɛʲi,nʲi:s] ~ *grėžinys* (KRŠ_VID_1); nevienbalsinamas dvibal-

sis *ai*, pvz., [k^lemⁱsⁱ:ner] ~ *kemsynai* (KRŠ_VYR_3), neatitraukiamas kirtis į pirmąjį skiemenį, pvz., [puⁱkⁱ] ~ *puiki* (KRŠ_JAUN_1), ir kt. Mažai tikėtina, kad siaurųjų balsių atliepimas prieš aukšutinio pakilimo balsius būtų ryškus regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo rezultatas, tuo labiau, kad su telšiškių patarmės ploto paribio vietovių gyventojais kontaktuojama nežymiai.

141 pav. matyti, kad, nors Papilės (LKA 47) ir Kuršėnų (LKA 102) medianos yra vienodos, Kuršėnuose (LKA 102) esama daugiau nenuoseklumo siaurųjų balsių tarimo požiūriu (svyruojama nuo mažiausios reikšmės (21 proc.) iki su mediana sutampančio didžiausio įverčio (46 proc.).

Panašus į Papilės (LKA 47) ir Kuršėnų (LKA 102), tik šiek tiek mažesnis regresyvinės balsių asimiliacijos intensyvumo vidurkis fiksuojamas Telšiuosė (LKA 128). Šis LKA punktas yra didžiausias traukos centras, į kurį daugiausia vykstama iš to paties šiaurės žemaičių telšiškių patarmės ploto, taip pat iš kai kurių pietų žemaičių varniškių paribio vietovių. Hipotetiškai galima teigti, kad daugiausia kontaktuojama su telšiškių patarmės atstovais, todėl, tikėtina, didelės įtakos judumo kryptį požiūriu nėra.

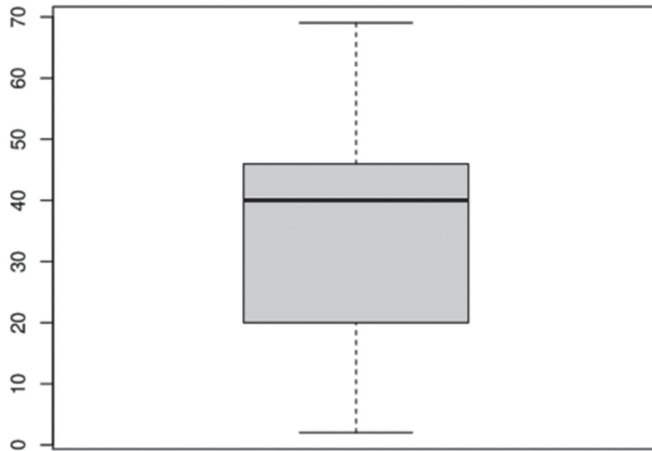
Antrojo pietų žemaičių varniškių LKA punkto – Važnių (LKA 191) – tiriamųjų kalboje asimiliacija yra dažnesnė (mediana 21 proc.) negu kretingiškių patarmės vietovių (Plūngės (LKA 156) ir Rietavo (LKA 219) respondentų vartojamuose tarminiuose variantuose. Tokiam rezultatui įtakos galimai turi kontaktai su telšiškių patarmės atstovais, netarminė kalba, kurios veikimas pastebimas Važnių (LKA 191) respondentų tarminiuose variantuose: vartojami tradicinei varniškių patarmei nebūdingi atliepimai, atssakoma ryškiųjų tarminių ypatybių, pvz., [ʃ^vʲe^si] ~ *šviesi* (VARN_JAUN_2), [m^lɛ̃·ŋ^ku] ~ *menkių* (VARN_VID_2), [l^aŋgus] ~ *langus* (VARN_JAUN_3), [g^rɛʒⁱn^ŕ:s] ~ *grėžinys* (VARN_VYR_2) ir kt.

Mažiausiai asimiliacijos veikimo atvejų fiksuojama šiaurės žemaičių kretingiškių LKA punktuose – Plūngėje (LKA 156) (mediana 12 proc.) ir Rietavė (LKA 219) (mediana 13 proc.). Į Plūngę (LKA 156) vykstama ir kontaktuojama tiek iš šiaurės žemaičių kretingiškių, tiek iš telšiškių patarmių paribio vietovių. Rietavė (LKA 219) jungiasi šiaurės žemaičių kretingiškių, telšiškių ir pietų žemaičių varniškių patarmių atstovų judumo kryptys. Žemi įverčiai rodo, kad gyventojų judumas, tikėtina, iš esmės įtakos neturi didesniai asimiliacijos atvejų skaičiui.

Įvertinus visų pasirinktų tirti LKA punktų duomenis, matyti, kad asimiliacijos vartojimo atvejai svyruoja nuo 20,5 proc. iki 46 proc., vidurkis yra 40 proc. (žr. 142 pav.).

Taigi bendras visų vietovių regresyvinės balsių asimiliacijos intensyvumas yra gana neaukštas. Atsižvelgiant į tarmiškumui vertinti taikomą metodą, 40 proc. asimiliacijos realizacija rodytų šio požymio stiprų kaitos, sietinos su dinamika, procesą (Inoue 2012: 121–122; Mikulėnienė 2020a: 5–8; Dambrauskienė 2021: 102–106).

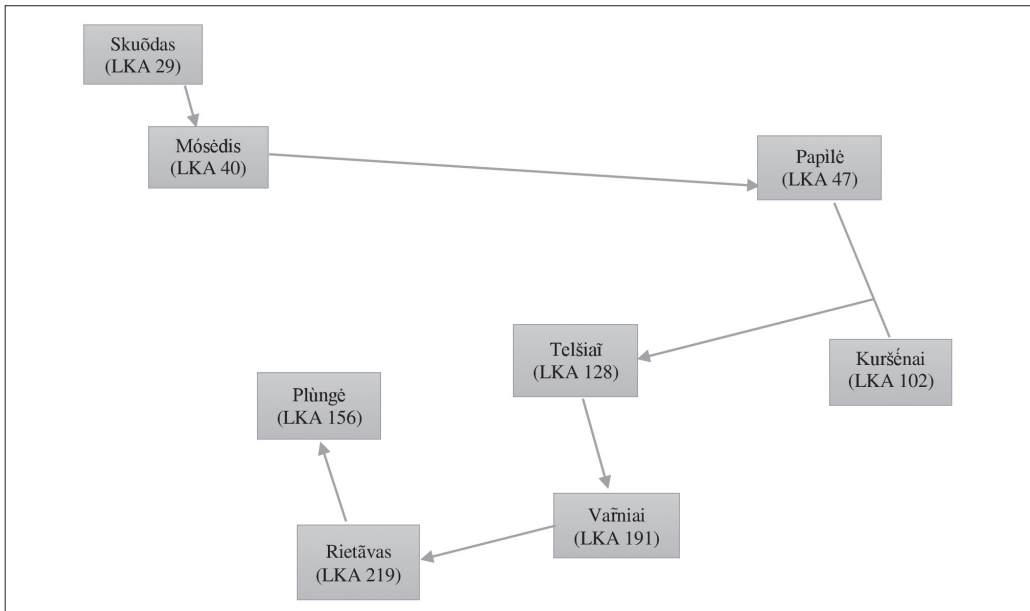
Regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo intensyvumas LKA punktų lokacijos požiūriu yra nevienodas. Asimiliacijos atvejų daugiau fiksuojama šiauriau esančiose vietovėse, o pietų kryptimi ji silpnėja (žr. 143 pav.).

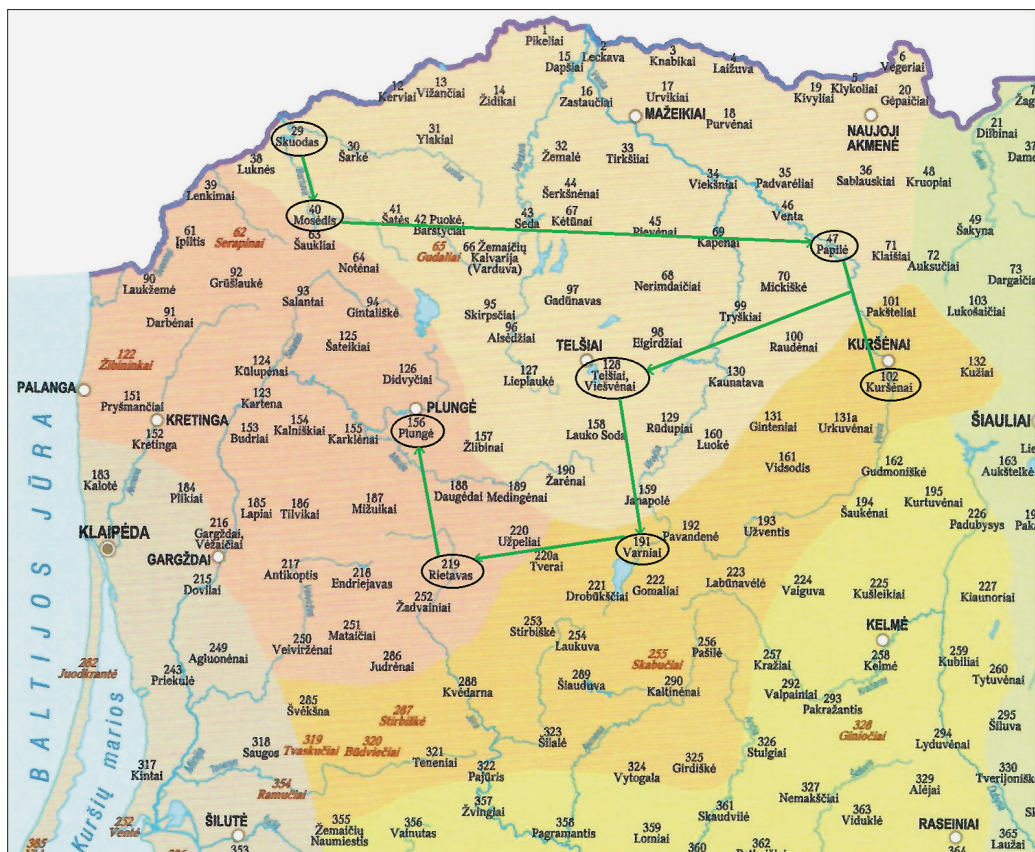
142 pav. Bendras regresyvinės balsių asimiliacijos vartojimo įvertis tiriamuosiuose LKA punktuose

Nedidele išimtimi galima laikyti Plūngę (LKA 156), kuri nėra labiausiai į pietus nutolęs LKA punktas. Nors kontaktų su telšiškių patarmių paribio vietovių gyventojais esama, vis dėlto Plūngėje (LKA 156) fiksuojama silpniausia regresyvinės balsių asimiliacijos realizacija.

Gyventojų judumas regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo intensyvumui įtakos, tikėtina, turi kai kuriais atvejais, tačiau šio reiškinio labiausiai sieti su judumo kryp-

143 pav. Regresyvinės balsių asimiliacijos silpnėjimo seka

144 pav. Regresyvinės balsių asimiliacijos silpnėjimo seka žemaičių tarminiam plote

timis greičiausiai negalima²⁸. LKA punktuose, kurie yra didesni traukos centrai ir kuriuose bendruomenės narių judumas gana didelis, pvz., Skuodė (LKA 29), Telšiuosė (LKA 128), Rietavė (LKA 219), asimiliacijos atvejų realizacija yra gana ar net labai skirtinga. Tiesioginio ryšio tarp tiriamųjų vietovių gyventojų judumo ir regresyvinės balsių asimiliacijos realizacijos intensyvumo negalima išvelgti (žr. 144 pav.).

Balsių asimiliacijos silpnėjimo kryptys iš esmės nesutampa su gyventojų judumo kryptimis, pvz., iš Mósédžio (LKA 40) nevykstanta į Papilė (LKA 47), o iš Papilės (LKA 47) ir Kuršėnų (LKA 102) nekeliaujama į Telšius (LKA 128) (žr. 3.1. poskyrį).

Taigi judumas nevaizduoja esminio vaidmens, didesnę reikšmę turi (ne)išlaikytas tradicinės tarmės pamatas, būdingas atitinkamai vietai, patarčiai, santykis su netarminė kalba ir kiti veiksniai. Amžiaus kintamasis taip pat gali būti vienas iš svarbiausių veiksnių.

²⁸ Pabrėžtina, kad judumui nustatyti pasirinktos tik kelios (vienos iš pagrindinių) kryptys, o analizuojami šiaurės žemaičių kretingiškių, šiaurės žemaičių telšiškių ir pietų žemaičių varniškių LKA punktai, esantys arčiausiai patarmių ribų (plačiau žr. 3.1. poskyrį).

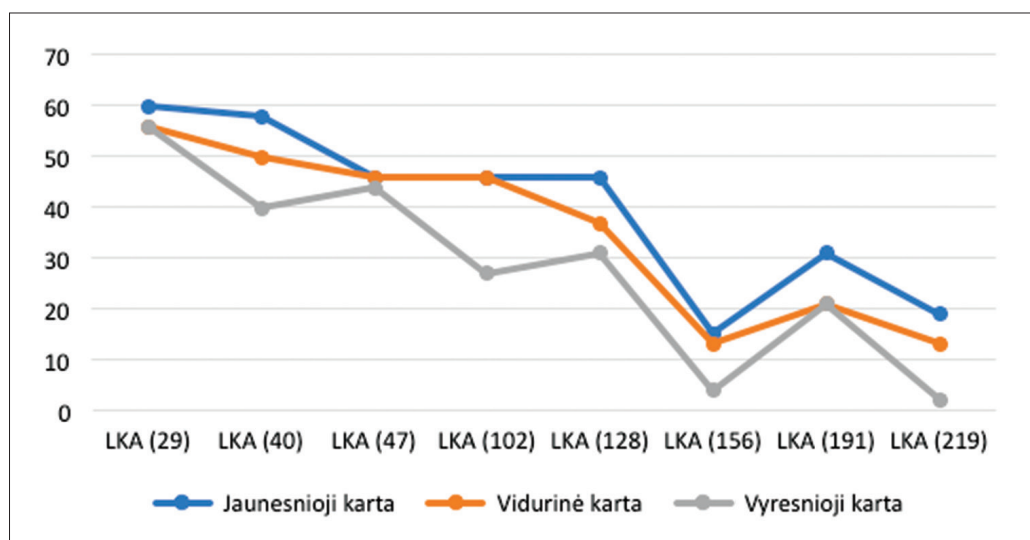
4.4.2. REGRESYVINĖ BALSŲ ASIMILIACIJA PATEIKĖJŲ POŽIŪRIU

Apskaičiavus kiekvienoje tiriamųjų amžiaus grupėje realizuojamų regresyvinės balsių asimiliacijos atvejų statistinius vidurkius (medianas), išryškėja tam tikri panašumai ir skirtumai analizuojamuose LKA punktuose. Dažniausiai didžiausias polinkis tarti siauruosius garsus prieš aukštutinio pakilimo balsius yra būdingas jaunesniosios kartos atstovams, mažiausiai galimų balsių asimiliacijos atvejų fiksuojama tarp vyresniosios kartos respondentų, vidurinei amžiaus grupei priklausantys pateikėjai asimiliacijos realizavimo požiūriu artimesni jaunesniajai kartai (žr. 145 pav.).

Ši tendencija išryškėja beveik visuose tiriamuosiuose LKA punktuose, ypač ji yra akivaizdi Mósėdyje (LKA 40), Telšiuosė (LKA 128), Rietavė (LKA 219), Plūngėje (LKA 156), nors pastarojoje vietovėje vidurinės ir jaunesniosios kartos atstovų asimiliacijos realizavimo įvertis labai panašus.

Nustatyta, kad esama aiškaus ryšio tarp respondentų amžiaus ir tarminių ypatybių vartojimo (Mikulėnienė 2019a). Dažniausiai vyresniosios kartos atstovų vartojamas kalbinis variantas pasižymi didesniu skiriamųjų požymių laipsniu, vidurinės kartos atstovų kalboje šių požymių yra mažiau, o jaunesniosios kartos atstovų kalba labiausiai linkusi varijuoti – neretai vartojamas toks kalbinis kodas, kuriame išlaikytos ryškiausios ypatybės, arba toks, kuriame išlikę tik blankieji tarmės požymiai (Aliūkaitė, Meiliūnaitė, Mikulėnienė 2014: 265–266; Mikulėnienė 2020: 18–19).

Regresyvinės balsių asimiliacijos realizavimo požiūriu būtent jaunesniąją kartą galima vertinti kaip dvilypę: jaunesniosios kartos atstovai geriau negu kitų amžiaus grupių pateikėjai išlaiko balsių asimiliaciją galimai dėl stipresnio tradicinės šiaurės žemaičių telšiškių patarmės pamato, tačiau ši ypatybė išlaikoma ir dėl netarminės kalbos

145 pav. Regresyvinės balsių asimiliacijos realizavimas pagal kartas

poveikio, nes esama atvejų, kai balsių asimiliacijos raiška nesiskiria nuo būdingosios bendrinei kalbai. Taigi tai nėra įprastai suprantamas kodų kaitos atvejis (plačiau žr. Auer 1998: 2–5; Alvanoudi 2017: 3–4).

Kai kuriais atvejais tarp visų amžiaus grupių tiriamųjų skirtumai yra nežymūs, arba skiriasi tik kuri nors viena respondentų karta. Papilėje (LKA 47) pateikėjų amžius nėra reikšmingas veiksnys – jaunesniosios ir vidurinės kartos atstovų asimiliacijos realizavimo vidurkis sutampa (46 proc.), o vyresniosios kartos informantų yra tik nežymiai mažesnis (44 proc.). Kaip parodė atskaitos taškų pseudožemėlapių ir klasterinė analizė, nors stipresnis tradicinės patarmės pamatas yra būdingas vyresniosios kartos atstovams, tačiau ir šios amžiaus grupės tiriamųjų kalboje fiksuojama netarminėi kalbai skiriamų bruožų: dvigarsių *am, an, em, en*, atliepimas, pvz., [sâ'm'tɪs] ~ *samtis* (PP_VYR_1), [n'ɛn'd'rɪns] ~ *nendrynas* (PP_VYR_3); nosinių balsių *q, ɛ* ir dvibalsių *ie, uo* tarimas, pvz., [r'kâ:sɪ] ~ *įkqsi* (PP_VYR_1), [ɲ's'p'r'ɛ:s'ɪ] ~ *išsprɛsi* (PP_VYR_2), [k'ɪɛtɪs] ~ *kietis* (PP_VYR_1); tradicinei tarmai nebūdingo žodžio kamieno atliepimas, pvz., [na'm'm'ɪ] ~ *naminį* (PP_VYR_1) ir kt.

Skirtumų nesama ir tarp jaunesniosios bei vidurinės kartos pateikėjų Kuršėnuose (LKA 102), tačiau čia ryškiau išsiskiria vyresniajai amžiaus grupei priklausantys pateikėjai (siaurųjų balsių atliepimo prieš aukštutinio pakilimo garsus atvejai sudaro 27 proc.). Tai galėjo lemti vieno vyresniosios kartos respondento vartojamame tarminiame variante vyraujantios tradicinei pietų žemaičių patarmei būdingos ypatybės, nes kitų tiriamųjų vartojami tarminiai variantai, kaip minėta, yra gana stipriai veikiami netarminės kalbos.

Skuodo (LKA 29) vidurinės ir vyresniosios kartų respondentų įverčiai yra vienodi, nedaug skiriasi jaunesniosios kartos pateikėjai. Pabrėžtina, kad visų trijų amžiaus grupių atstovai būtent šiame LKA punkte labiausiai linkę atliepti siauruosius balsius prieš aukštutinio pakilimo garsus.

Vidurinės ir vyresniosios kartų respondentų įverčiai (po 21 proc.) taip pat sutampa Vašnių (LKA 191) punkte. Atliktos analizės rezultatai rodo, kad siaurųjų balsių tarimą šioje vietovėje būtų galima sieti ne tik su netarminės kalbos įtaka (ypač jaunuolių atveju), bet ir su regresyvinės balsių asimiliacijos veikimu (tai patvirtintų ir užfiksuotas šiaurės žemaičiams būdingas dvibalsių *ie, uo* atliepimas, pvz., [jɔu:kũ:] ~ *juokų* (VARN_JAUN_1).

Taigi regresyvinės balsių asimiliacijos, atspindinčios tradicinės šiaurės žemaičių telšiškių patarmės pamatą ir tam tikrais atvejais sutampančios su netarminės kalbos raiška, realizacijos įvairavimas tiek vietovių lokacijos, tiek skirtingoms amžiaus grupėms atstovaujančių pateikėjų požiūriu, rodo šio požymio kaitą.

Regresyvinės balsių asimiliacijos analizė statikos ir dinamikos požiūriu atskleidžia, kad ši ypatybė labiau linksta ne į skiriamąją, bet būdingąją požymio pusę. Atliktas tyrimas papildoma A. Salio (taip pat K. Jauniaus, A. Baranausko) regresyvinės balsių asimiliacijos kaip požymio sampratą, kai ši ypatybė nelaikyta skiriamąja. Patvirtinamas balsių asimiliacijos reikšmės mažėjimas šiaurės žemaičių patarmių diferenciacijai, žemaičių regiolekto formavimosi koncepcija. Vykstant nuolatiniam kalbinių variantų konvergencijos ir niveliacijos procesams, ateityje regiolektinėje struktūroje balsių asimiliacija turėtų tapti būdinguoju požymiu.

5. IŠVADOS

Siaurųjų balsių atliepimas prieš aukštutinio pakilimo balsius fiksuojamas visuose tiriamuosiuose šiaurės žemaičių telšiškių, šiaurės žemaičių kretingiškių ir pietų žemaičių varniškių LKA punktuose. Labiausiai tikėtina, kad šis reiškinys yra regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo rezultatas, nors tam tikrais atvejais negalima atmesti ir kitų kalbinių atmainų įtakos.

Nustatyta, kad regresyvinės balsių asimiliacijos intensyvumas įvairuoja tiek tiriamųjų vietovių, tiek pateikėjų amžiaus grupių požiūriu.

1. Regresyvinės balsių asimiliacijos reiškinys stipriausias Skudė (LKA 29) (58 proc. atvejų), Mósėdyje (LKA 40) (50 proc. atvejų), t. y. šiaurės vakarinėje telšiškių patarmės ploto dalyje. Šiose vietovėse kertasi šiaurės žemaičių telšiškių ir kretingiškių gyventojų judumo kryptys, tačiau, tikėtina, mažesniai asimiliacijos intensyvumui ryškesnės įtakos neturi.
2. Gana aukštas asimiliacijos intensyvumo vidurkis pietų žemaičiams varniškiams skiriamuose Kuršėnuose (LKA 102) galimai rodo didesnę netarminės kalbos įtaką, tuo labiau, kad su telšiškių patarmės ploto paribio vietovių gyventojais kontaktuojama nežymiai.
3. Mažiausiai asimiliacijos veikimo atvejų fiksuojama šiaurės žemaičių kretingiškių LKA punktuose – Plūngėje (LKA 156), į kurią vykstama ir kontaktuojama tiek iš šiaurės žemaičių kretingiškių, tiek iš telšiškių patarmių vietovių, ir Rietavė (LKA 219), kuriame jungiasi šiaurės žemaičių kretingiškių, telšiškių ir pietų žemaičių varniškių patarmių atstovų judumo kryptys.
4. Pietų žemaičiams varniškiams priklausančių Vaŕnių (LKA 191) punkto tiriamųjų kalboje asimiliacija yra dažnesnė negu kretingiškių patarmės vietovių respondentų vartojamuose tarminiuose variantuose. Tam įtakos galimai turi kontaktai su telšiškių patarmės plote lokalizuotais LKA punktais.
5. Regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo intensyvumas iš esmės koreliuoja su LKA punktų lokacija. Asimiliacijos atvejų daugiau fiksuojama šiauriau esančiose vietovėse, o pietų kryptimi ji silpnėja. Nedidele išimtimi galima laikyti Plūngę (LKA 156), kuri nėra labiausiai į pietus nutolusi tiriamoji vietovė.
6. Net ir pačiuose intensyviausia regresyvinės balsių asimiliacijos realizacija pasižyminčiuose LKA punktuose vidurkis nėra labai aukštas, taigi šios tarminės ypatybės laikyti labai sistemiška negalima. Fiksuojami kaitos procesai, dėl kurių asimiliacijos, kaip skiriamosios šiaurės žemaičių telšiškių ir kretingiškių patarmių ypatybės, reikšmė galimai mažėja.
7. Dažniausiai didesnis polinkis tarti siauruosius garsus prieš aukštutinio pakilimo balsius yra būdingas jaunesniosios kartos atstovams.
 - 7.1. Ši tendencija išryškėja beveik visuose tiriamuosiuose LKA punktuose, išskyrus Papilę (LKA 47), kurios respondentų amžiaus skirtumai nevaiddina

reikšmingo vaidmens, ir Kuršėnuose (LKA 102), kuriuose ryškiau išsiskiria tik vyresniosios kartos pateikėjai. Vidurinės kartos tiriamųjų grupėje asimiliacijos atvejai fiksuojami šiek tiek rečiau.

- 7.2. Mažiausiai intensyvi asimiliacija yra vyresniosios kartos atstovų vartojamuose tarminiuose variantuose (išskyrus Skuodo (LKA 29), Važnių (LKA 191) atvejus, kai vidurinės ir vyresniosios kartų vidurkiai sutampa).
8. Pastebėtina, kad autentiškoji šiaurės žemaičių telšiškių patarnei būdinga regresyvinė balsių asimiliacija kai kuriais atvejais sutampa su bendrinės kalbos raiška. Dėl šios priežasties jaunesnioji ir vidurinė karta asimiliacijos atvejus realizuoja geriau negu vyresnioji. Regresyvinė balsių asimiliacija yra palaikoma ir stiprinama netarminės kalbos.
9. Regresyvinė balsių asimiliacija labiau linksta ne į skiriamąjį, bet būdingojo požymio pusę. Vykstant nuolatiniam kalbinių variantų konvergencijos ir niveliacijos procesams, ateityje regiolektinėje struktūroje balsių asimiliacija turėtų tapti būdinguoju požymiu.

6. LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Aliūkaitė D., Bakšienė R., Jaroslaviėnė J., Judžentytė G., Leskauskaitė A., Lubienė J., Meiliūnaitė V., Pakalniškienė D., Ragaišienė V., Rinkauskienė R., Švambarytė-Valužienė J., Urbanavičienė J., Vaišnienė D. 2014. Punktų tinklo tankis geolingvistinės skirties *aukštaičiai: žemaičiai* požiūriu. *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)*, sud. D. Mikulėnienė, V. Meiliūnaitė. Vilnius: Briedis, 129–196.
2. Aliūkaitė D., Meiliūnaitė V., Mikulėnienė D. 2014. Apibendrinimas: dinamiškumo samprata tarmių kaitos laikotarpiu. *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)*, sud. D. Mikulėnienė, V. Meiliūnaitė. Vilnius: Briedis, 263–266.
3. Aliūkaitė D., Mikulėnienė D. 2014. Geolingvistika: ideologija, teorija ir metodai. Pagrindinės sąvokos. *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)*, sud. D. Mikulėnienė, V. Meiliūnaitė. Vilnius: Briedis, 29–47.
4. Aliūkaitė D., Mikulėnienė D., Čepaitienė A., Brazaitienė L. 2020. *Lietuvių kalbos variantai: tyrėjo ir paprastojo kalbos bendruomenės nario perspektyvos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
5. Aliūkaitė D., Mikulėnienė D., Čepaitienė A., Geržotaitė L. 2017. *Kalbos variantiškumas ir jo vertinimas perceptyvosios dialektologijos požiūriu: variantų ir vietų vaizdiniai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
6. Alvanoudi A. 2017. Language contact, borrowing and code switching. A case study of Australian Greek. *Journal of Greek Linguistics*, 1–42.
7. Atkočaitytė D. 1997. Dėl *i* ir *u* atvirumo pietų žemaičių raseiniškių tarmėje. *Kalbotyra* 46 (1), 5–12.
8. Atkočaitytė D. 2002. *Pietų žemaičių raseiniškių prozodija ir vokalizmas*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.
9. Auer P. 1998. From Code-switching via Language Mixing to Fused Lects: Toward a Dynamic Typology of Bilingual Speech. *InLiSt – Interaction and Linguistic Structures* 6, 1–28. Prieiga internete: <http://www.inlist.uni-bayreuth.de/issues/6/inlist6.pdf>.
10. Auer P. 2005. Europe's sociolinguistic unity, or: A typology of European dialect standard constellations. *Perspectives on Variation*, eds. N. Delbecque, J. van der Auwera, D. Geeraerts. Berlin: Mouton de Gruyter, 7–42.
11. Auer P. 2011. Dialect vs. standard: a typology of scenarios in Europe. *The languages and linguistics of Europe. A comprehensive guide*, eds. B. Kortmann, J. van der Auwera. Berlin: Mouton de Gruyter, 485–500.
12. Babickienė Z. 1991. Regresyvinė balsių asimiliacija kretingiškių šnektose. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 29, 15–25.
13. Babickienė Z., Jasiūnaitė B., Pečeliūnaitė A., Bagužytė R. 2007. *Centrinė šiaurės žemaičių kretingiškių tarmė: tarmės tekstai su komentarais ir žodynėliu*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
14. Bakšienė R., Čepaitienė A. 2017. Tarptautinės fonetinės abėcėlės taikymo lietuvių tarmių garsams galimybės. *Baltistica* 52 (1), 105–135.

15. Bakšienė R., Čepaitienė A. 2017a. Lietuvių tarmių transkripcija: tradicija ir IPA. *Linguistica Lettica* 25, 203–229.
16. Bakšienė R., Čepaitienė A. 2020. A Quantitative Analysis of the Eastern Aukštaitian Subdialects of the Lithuanian Language. *Scando-Slavica* 66 (1), 144–180, DOI: 10.1080/00806765.2020.1740108.
17. Bellmann G. 1998. Between Base Dialect and Standard Language. *Folia Linguistica* 32 (1–2), 23–34.
18. Berruto G. 2010. Identifying dimensions of linguistic variation in a language space. *Language and Space*. Vol. I, eds. P. Auer, J. E. Schmidt. Berlin and New York: Walter de Gruyter, 226–241.
19. Brun-Trigaud G., Sollic T., Le Dû J. 2016. A new dialectometric approach applied to the Breton language. *The future of dialects: Selected papers from Methods in Dialectology XV*. Berlin: Language Science Press, 135–153.
20. Būga K. 1959. Keli mažmožiai del „Ateities spindulių“ (Nr. Nr. 1–2, 3–4 1917/18 m.) rašybos ir kalbos [1920: *Ateitis* Nr. 2 p. 49–54, Nr. 3 p. 80–84, Nr. 4–5 p. 138–142]. *Rinktiniai raštai* II, 484–498.
21. Būga K. 1961. Ylakių apylinkės šnekta [1923: *Tauta ir žodis* I]. *Rinktiniai raštai* III, 603–606.
22. Chambers J. K., Trudgill P. 2004. *Dialectology*. Cambridge: Cambridge University Press.
23. Chicco D., Jurman G. 2020. The advantages of the Matthews correlation coefficient (MCC) over F1 score and accuracy in binary classification evaluation. *BMC Genomics*. 21 (1), 1–13. doi:10.1186/s12864-019-6413-7.
24. Čepaitienė A. 2016. Vakarų aukštaičių kauniškių ir rytų aukštaičių panevėžiškių sociokultūriniai tinklai. *Taikomoji kalbotyra* 8, 136–159. Prieiga internete: <https://taikomojikalbotyra.lt/ojs/index.php/taikomoji-kalbotyra/article/view/95/86>.
25. Čepaitienė A. 2016a. Kiekybinis diferencinių tarminių požymių tyrimas: rytų aukštaičių panevėžiškių ir širvintiškių atvejis. *Acta Linguistica Lithuanica* 74, 143–174.
26. Čepaitienė A. 2018. *XXI a. pradžios aukštaičių patarmių kaita: gretinamasis geolinguistinis aspektas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
27. Čepaitienė A. 2018a. Tarminių ypatybių kaita Ramygalos apylinkėse. *Kalbos istorijos ir dialektologijos problemos* 5, sud. R. Bakšienė, N. Morozova. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 44–75.
28. Čepaitienė A. 2019. Pasvalio geolektas: tarminės ypatybės dialektometrijos požiūriu. *Taikomoji kalbotyra* 12, 39–74. Prieiga internete: <https://taikomojikalbotyra.lt/ojs/index.php/taikomoji-kalbotyra/article/view/183/131>.
29. Čepaitienė A. 2020. Application of Dialectometric Methods in Research on Lithuanian Dialects. *Lithuanian Dialectology Profiles: Problems and Findings*, 217–248.
30. Dambrauskienė D. 2021. *Pietų žemaičių raseiniškių kalbinis pereigiškumas: horizontalusis ir vertikalusis variantiškumas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
31. Derczynski L. 2016. Complementarity, F-score, and NLP Evaluation. *Proceedings of the International Conference on Language Resources and Evaluation*, 261–266. Prieiga internete: <https://www.aclweb.org/anthology/L16-1040.pdf>.
32. *Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. birželio 9 d. nutarimo Nr. 757 „Dėl Valstybinės reikšmės automobilių kelių sąrašo patvirtinimo“ pakeitimo*. Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/dbdf0a10ed8911e88568e724760eeafa>.

33. Drotvinas V., Grinaveckis V. 1970. *Kalbininkas Kazimieras Jaunius*. Vilnius: Mintis.
34. GABMAP 2011: *Cluster analysis*. Prieiga internete: <https://gabmap.nl/doc/manual/cluster.html> (žiūrėta 2021 04 22).
35. GABMAP 2011: *Cluster determinants*. Prieiga internete: <https://urd2.let.rug.nl/~kleiweg/L04/webapp/bin/help?s=adjustedfscore> (žiūrėta 2021 04 22).
36. GABMAP 2011: *Differences*. Prieiga internete: <https://gabmap.nl/doc/manual/distances.html> (žiūrėta 2021 04 22).
37. GABMAP 2011: *Reference point maps*. Prieiga internete: <https://gabmap.nl/doc/manual/distances.html> (žiūrėta 2021 04 22).
38. GABMAP 2011: *String Edit Distance*. Prieiga internete: <https://gabmap.nl/doc/manual/processing.html> (žiūrėta 2021 04 22).
39. Geržotaitė L. 2014. Antano Baranausko tarmių klasifikacija (rekonstrukcija): žemėlapis ir komentarai. *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)*, sud. D. Mikulėnienė, V. Meiliūnaitė. Vilnius: Briedis, II žemėlapis ir komentarai.
40. Geržotaitė L. 2015. Geolingvistinė Antano Baranausko lietuvių tarmių klasifikacijos analizė. *Kalbos istorijos ir dialektologijos problemos* 4, sud. V. Ragaišienė, V. Meiliūnaitė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 133–165.
41. Geržotaitė L. 2016. *Lietuvos tarmių klasifikacijos tyrimas geolingvistiniu aspektu*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
42. Geržotaitė L. 2018. Nauji duomenys Antano Baranausko lietuvių tarmių skirstymo rekonstrukcijai. *Linguistica Lettica* 26, 174–190.
43. Geržotaitė L., Mikulėnienė D. 2014. Dabartinė lietuvių tarmių klasifikacija ir *Lietuvių kalbos atlaso* punktai: žemėlapis ir komentarai. *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)*, sud. D. Mikulėnienė, V. Meiliūnaitė. Vilnius: Briedis, I žemėlapis ir komentarai.
44. Girdenis A. 1962. Balsių asimiliacijos reiškiniai Tirkšlių tarmėje. *Kalbotyra* 4, 141–150.
45. Girdenis A. 1981. Hierarchinė šiaurės žemaičių tarmės klasifikacija. *Baltistica* 27 (1), 42–51.
46. Girdenis A. 1981a. Šiaurės žemaičių fonemų dažnumai. *Kalbotyra* 32 (1), 15–37.
47. Girdenis A. 1996. *Antanas Salys Raštai IV (Roma: Lietuvių Katalikų Mokslo Akademija, 1992)* (recenzija). *Baltistica* 31 (1), 101–114.
48. Girdenis A. 2000. Balsių asimiliacijos reiškiniai Tirkšlių tarmėje [1962]. *Kalbotyros darbai* I, 16–28.
49. Girdenis A. 2000a. Mažeikių tarmės vokalizmas [1967]. *Kalbotyros darbai* I, 120–160.
50. Girdenis A. 2012. Šiaurės žemaičių Skuodo zona. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
51. Girdenis A., Piročkinas A. 1977. Jonas Jablonskis – dialektologas (I–III). *Kalbotyra* 28 (1), 29–39.
52. Girdenis A., Piročkinas A. 1978. Jonas Jablonskis – dialektologas (IV–VII). *Kalbotyra* 29 (1), 19–28.
53. Girdenis A., Zinkevičius Z. 1966. Dėl lietuvių kalbos tarmių klasifikacijos. *Kalbotyra* 14, 139–147.
54. Goebel H. 2010. Dialectometry: theoretical prerequisites, practical problems, and concrete applications (mainly with examples drawn from the “Atlas linguistique de la France”, 1902–1910). *Dialectologia*. Special issue, I, 63–77.

55. Goebel H. 2017. Dialectometry. *The Handbook of Dialectology*, ed. by Ch. Boberg, J. Nerbonne, D. Watt. Hoboken: John Wiley & Sons Inc, 123–142.
56. Grinaveckienė E. 1982. Kamieno kirčiuoti *i, u*. *Lietuvių kalbos atlasas II. Fonetika*. Aut. E. Grinaveckienė, A. Jonaitytė, J. Lipskienė, K. Morkūnas, B. Vanagienė, A. Vidugiris. Vilnius: Mokslas, 37–38.
57. Grinaveckienė E. 1982a. Kamieno *i, u* tvirtapradžiuose *il, im, in, ir, ul, um, un, ur, ui*. *Lietuvių kalbos atlasas II. Fonetika*. Aut. E. Grinaveckienė, A. Jonaitytė, J. Lipskienė, K. Morkūnas, B. Vanagienė, A. Vidugiris. Vilnius: Mokslas, 38–39.
58. Grinaveckis V. 1963. Žemaičių tarmių vokalizmo susiformavimas. *Kalbotyra* 6, 37–63.
59. Grinaveckis V. 1970. K. Jauniaus lietuvių kalbos tarmių klasifikacija. *Kalbininkas Kazimieras Jaunius*. Aut. V. Drotvinas, V. Grinaveckis. Vilnius: Mintis, 66–71.
60. Grinaveckis V. 1973. *Žemaičių tarmių istorija*. Vilnius: Mintis.
61. Grinaveckis V. 1978. Vakarų dounininkų žodžio kamieno siaurieji *u, i* ir jų kilmė. *Baltistica* 14 (2), 123–126.
62. Hernández-Campoy J. M. 1999. Paradigmatic Complementariness in Variation Studies. *Revista Alicantina de Estudios Ingleses* 12, 75–88.
63. Hernández-Campoy J. M. 2003. Geolinguistic patterns of diffusion in a Spanish Region: The case of the dialect of Murcia. *Estudios de Sociolingüística* 4.2, 1–36. Prieiga internete: <https://journals.equinoxpub.com/index.php/SS/article/view/3448>.
64. Hoppenbrouwers C. 1983. Het genus in een Brabants regiolect. *TABU, Bulletin voor Nederlandse Taalkunde* 13, 1–25.
65. Inoue F. 2012. Improvements in the sociolinguistic status of dialects as observed through linguistic landscapes – utilization of google maps and google insights –. *Dialectologia* 8, 85–132.
66. Janilionis V. 2008. Stačiakampė diagrama. *Pavyzdinis metodologinis mokomasis studijų paketas: statistinė kiekybinių duomenų analizė su SPSS ir STATA*, 69–70. Prieiga internete: http://www.lidata.eu/files/mokymai/stat/Statistika_galutine_redakcija.pdf.
67. Jonaitytė A. 1982. Kamieno *i, u* tvirtagaliuose *il, im, in, ir, ul, um, un, ur*. *Lietuvių kalbos atlasas II. Fonetika*. Aut. E. Grinaveckienė, A. Jonaitytė, J. Lipskienė, K. Morkūnas, B. Vanagienė, A. Vidugiris. Vilnius: Mokslas, 39–40.
68. Jonaitytė A. 1982a. Kamieno tvirtagalis *ui*. *Lietuvių kalbos atlasas II. Fonetika*. Aut. E. Grinaveckienė, A. Jonaitytė, J. Lipskienė, K. Morkūnas, B. Vanagienė, A. Vidugiris. Vilnius: Mokslas, 40.
69. Jonaitytė A. 1982b. Kamieno *i, u* nekirčiuotuose *il, im, in, ir, ul, um, un, ur, ui*. *Lietuvių kalbos atlasas II. Fonetika*. Aut. E. Grinaveckienė, A. Jonaitytė, J. Lipskienė, K. Morkūnas, B. Vanagienė, A. Vidugiris. Vilnius: Mokslas, 40–41.
70. Kalėdienė L., Mikulėnienė D. 2014. *Lietuvių kalbos atlaso* punkto tyrimo metodika. *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentariai)*, sud. D. Mikulėnienė, V. Meiliūnaitė. Vilnius: Briedis, 374–377.
71. Kompiuterinė programa *Gabmap*. Prieiga internete: <https://gabmap.nl/>.
72. Lapinskas R. 2010. *Pats trumpiausias taikomosios statistikos kursas su R*. Vilnius: Vilniaus universitetas. Prieiga internete: <http://web.vu.lt/mif/a.reklaite/files/2013/02/2010.01-Pats-trumpiausias-su-R.pdf>.
73. Leinonen Th., Çöltekin Ç., Nerbonne J. 2016. Using Gabmap, *Lingua* 178, 71–83.

74. Leskauskaitė A. 2016. Bendruomenės veiksnys: sociokultūrinių tinklų perspektyva. *Lietuvių tarmių kaita XXI a. pradžioje: Lenkijos lietuvių šnektos*, 276–299.
75. Levenshtein V. I. 1966. Binary codes capable of correcting deletions, insertions, and reversals. *Soviet Physics-Doklady* 10 (8), 707–710.
76. *Lietuvos medicina*. Prieiga internete: <https://www.medicina.lt/rubrika/Poliklinikos-pirmin%C4%97s-sveikatos-prie%C5%BEi%C5%ABros-centrai/100199079> (žiūrėta 2017-10-08).
77. *Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka*. Prieiga internete: <https://www.libis.lt/content/info/libraries.jsp> (žiūrėta 2017 10 08).
78. LKA I – *Lietuvių kalbos atlasas I. Leksika* 1977. Aut. E. Grinaveckienė, A. Jonaitytė, J. Lipskienė, K. Morkūnas, M. Razmukaitė, B. Vanagienė, A. Vidugiris. Vilnius: Mokslas.
79. LKA II – *Lietuvių kalbos atlasas II. Fonetika* 1982. Aut. E. Grinaveckienė, A. Jonaitytė, J. Lipskienė, K. Morkūnas, B. Vanagienė, A. Vidugiris. Vilnius: Mokslas.
80. LKT – *Lietuvių kalbos tarmės. Chrestomatija* 1970. Ats. red. K. Morkūnas. Vilnius: Mintis.
81. LKTCh – *Lietuvių kalbos tarmių chrestomatija* 2004, sud. R. Bacevičiūtė, A. Ivanauskienė, A. Leskauskaitė, E. Trumpa. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.
82. Meiliūnaitė V. 2014. Optimizuoti „Lietuvių kalbos atlaso“ punktai: žemėlapis ir komentarai. *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)*, sud. D. Mikulėnienė, V. Meiliūnaitė. Vilnius: Briedis, IV žemėlapis ir komentaras.
83. Mesthrie R. 2003. Regional Dialectology. *Introducing Sociolinguistics*, eds. R. Mesthrie, J. Swann, A. Deumert, W. L. Leap. Edinburgh: Edinburgh University Press, 44–75.
84. Mikulėnienė D. 2014. Žodyno kelias. Šiaurės vakarų žemaičių žodynas. Ylakių, Lenkimų, Mosėdžio, Skuodo, Šačių apylinkių šnektos. T. 1: A–O. Moksliniai redaktoriai D. Mikulėnienė, J. Pabrėža. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, VII–X.
85. Mikulėnienė D. 2016. Multimodalusis tarmėtyros modelis: vietinės lenkų kalbos variantiškumo lietuvoje tyrimo galimybės. *Lietuvos lenkų tarmės*, 1–12. Prieiga internete: http://www.lenkutarmes.flf.vu.lt/files/mikuleniene_%20tarmetyros_modelis.pdf.
86. Mikulėnienė D. 2018. *Lietuvių tarmėtyra: genėzė, raida ir paradigminiai lūžiai. D. 1: Ikitarmėtyrinis laikotarpis. Lietuvių tarmėtyros pradžia: tarmių skyrimas, tyrimų perspektyvų užuomazgos ir jų tipai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
87. Mikulėnienė D. 2019. Tarmiškumo bruožų nomenklatūra: nuo tarminių požymių prie tarmiškumo žymenų. *Respectus philologicus* 35 (40), 51–62. Prieiga internete: <https://www.zurnalai.vu.lt/respectus-philologicus/article/view/12716/11395>.
88. Mikulėnienė D. 2019a. Development of Lithuanian Dialectal Classification across Centuries. *ICLAVE / 10: International Conference on Language Variation in Europe* (pranešimų tezės). Prieiga internete: <https://easychair.org/smart-program/ICLAVE10/2019-06-26.html#talk:96347>.
89. Mikulėnienė D. 2020. New Trends in Lithuanian Dialectology: Multimodal Research Model. *Acta Linguistica Lithuanica* 82, 11–33.
90. Mikulėnienė D. 2020a. Tarmiškumas kaip išmatuojamas dydis. *Lietuvių kalba* 15, 1–11. Prieiga internete: <https://www.zurnalai.vu.lt/lietuviu-kalba/article/view/22434/21701>.
91. Mikulėnienė D., Čepaitienė A., Bakšienė R., Geržotaitė L., Kardelytė-Grinevičienė D., Leskauskaitė A., Meiliūnaitė V., Vyniautaitė S. 2019. *Dialektometrinis lietuvių tradicinių*

- tarmių klasifikacijos pjūvis: žvalgomasis tyrimas*, kolektyvinė studija, sud. D. Mikulėnienė, A. Čepaitienė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
92. Mikulėnienė D., Meiliūnaitė V. 2017. Tarmiškumo matmuo Lietuvos etnografinių regionų struktūroje. *Naujos tradicinės regionų tapatybės konstravimas: integralumas, sumanumas, konkurencingumas*. Kolektyvinė monografija. Aut. A. Augustinaitis, D. Mikulėnienė, J. Zabaraskaitė, V. Meiliūnaitė, L. Labanauskas, A. Kiškienė, R. Venckus, K. Rudokas. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 169–195.
 93. Mikulėnienė D., Trumpa E. 2008. Naujas žvilgsnis į Kazimiero Jauniaus tarmių klasifikaciją. *Kalbos istorijos ir dialektologijos problemos 2*, sud. S. Ambrazas, D. Mikulėnienė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 128–146.
 94. Milroy J., Milroy L. 1997. Network Structure and Linguistic Change. *Sociolinguistics*, eds. N. Coupland, A. Jaworski. London: Palgrave, 199–211.
 95. Morkūnas K. 1982. Kamieno kirčiuoti *q, ę*. *Lietuvių kalbos atlasas II. Fonetika*. Aut. E. Grinaveckienė, A. Jonaitytė, J. Lipskienė, K. Morkūnas, B. Vanagienė, A. Vidugiris. Vilnius: Mokslas, 61–62.
 96. Morkūnas K. 1982a. Kamieno nekirčiuoti *q, ę*. *Lietuvių kalbos atlasas II. Fonetika*. Aut. E. Grinaveckienė, A. Jonaitytė, J. Lipskienė, K. Morkūnas, B. Vanagienė, A. Vidugiris. Vilnius: Mokslas, 62–63.
 97. Morkūnas K. 1982b. Kamieno tvirtapradžiai *am, an*. *Lietuvių kalbos atlasas II. Fonetika*. Aut. E. Grinaveckienė, A. Jonaitytė, J. Lipskienė, K. Morkūnas, B. Vanagienė, A. Vidugiris. Vilnius: Mokslas, 83–84.
 98. Morkūnas K. 1982c. Kamieno tvirtagaliai *am, an*. *Lietuvių kalbos atlasas II. Fonetika*. Aut. E. Grinaveckienė, A. Jonaitytė, J. Lipskienė, K. Morkūnas, B. Vanagienė, A. Vidugiris. Vilnius: Mokslas, 84–86.
 99. Morkūnas K. 1982d. Kamieno nekirčiuoti *am, an*. *Lietuvių kalbos atlasas II. Fonetika*. Aut. E. Grinaveckienė, A. Jonaitytė, J. Lipskienė, K. Morkūnas, B. Vanagienė, A. Vidugiris. Vilnius: Mokslas, 86.
 100. Morkūnas K. 1982e. Kamieno tvirtapradžiai *em, en*. *Lietuvių kalbos atlasas II. Fonetika*. Aut. E. Grinaveckienė, A. Jonaitytė, J. Lipskienė, K. Morkūnas, B. Vanagienė, A. Vidugiris. Vilnius: Mokslas, 86–87.
 101. Morkūnas K. 1982f. Kamieno tvirtagaliai *em, en*. *Lietuvių kalbos atlasas II. Fonetika*. Aut. E. Grinaveckienė, A. Jonaitytė, J. Lipskienė, K. Morkūnas, B. Vanagienė, A. Vidugiris. Vilnius: Mokslas, 87–88.
 102. Morkūnas K. 1982g. Kamieno kirčiuoti *ie, uo*. *Lietuvių kalbos atlasas II. Fonetika*. Aut. E. Grinaveckienė, A. Jonaitytė, J. Lipskienė, K. Morkūnas, B. Vanagienė, A. Vidugiris. Vilnius: Mokslas, 77–79.
 103. Morkūnas K. 1982h. Kamieno nekirčiuotas *ie*. *Lietuvių kalbos atlasas II. Fonetika*. Aut. E. Grinaveckienė, A. Jonaitytė, J. Lipskienė, K. Morkūnas, B. Vanagienė, A. Vidugiris. Vilnius: Mokslas, 79–80.
 104. Morkūnas K. 1982i. Kamieno nekirčiuotas *uo*. *Lietuvių kalbos atlasas II. Fonetika*. Aut. E. Grinaveckienė, A. Jonaitytė, J. Lipskienė, K. Morkūnas, B. Vanagienė, A. Vidugiris. Vilnius: Mokslas, 81–82.
 105. Murinienė L. 1995. Balsių asimiliacijos ypatumai Akmenės šnektoje. *Kalbotyra* 44 (1), 78–88.

106. Murinienė L. 2007. *Rytinių šiaurės žemaičių fonologija: vokalizmas ir prozodija*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
107. Nerbonne J., Colen R., Gooskens Ch., Kleiweg P., Leinonen Th. 2011. Gabmap – A Web Application for Dialectology. *Dialectologia*, Special Issue II, 65–89.
108. *Oficialiosios statistikos portalas. 2011 m. visuotinis gyventojų ir būstų surašymas*. Prieiga internete: <https://osp.stat.gov.lt/2011m.-visuotinis-gyventoju-ir-bustu-surasymas> (žiūrėta 2017-10-08).
109. Pabrėža J. 1987. *Lietuvių kalbos atlasas II. Fonetika (Vilnius: Mokslas, 1982)* (recenzija). *Baltistica* 23 (2), 198–202.
110. Pabrėža J. 2017. *Žemaičių kalba ir rašyba*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
111. *Postit*. Prieiga internetu: <https://postit.lt> (žiūrėta 2017-10-08).
112. Prokić J., Nerbonne J. 2008. Recognizing Groups among Dialects. *International Journal of Humanities and Arts Computing*. Special Issue on *Language Variation*, eds. J. Nerbonne, Ch. Gooskens, S. Kürschner, R. van Bezooijen, 153–172.
113. Registrų centras. Prieiga internete: https://www.registrucentras.lt/adr/p/index.php?aps_id=&sav_id=1197&gyv=%C5%BEadvainai&gat=&sen_id=&gyv_id=&gat_id=
114. Rokaitė B. 1961. Kai kurie nauji žemaičių dounininkų tarmių fonetikos dalykai. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 4, 141–155.
115. Salys A. 1933. Kelios pastabos tarmių istorijai. *Archivum Philologicum* 4, 21–34.
116. Salys A. 1935. *Lietuvių kalbos tarmės* (Rankraščio teisėmis). Kaunas.
117. Salys A. 1946. *Lietuvių kalbos tarmės* (Rankraščio teisėmis). Tübingenas.
118. Salys A. 1968. Lietuvių kalbos tarmės. *Lietuvių enciklopedija* 15. South Boston (Mass.): Lietuvių enciklopedijos leidykla, 571–589.
119. Salys A. 1992. *Raštai 4: Lietuvių kalbos tarmės*. Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija.
120. Sasaki Y. 2007. The truth of the F-measure, 1–5. Prieiga internete: <https://www.cs.odu.edu/~mukka/cs795sum09dm/Lecturenotes/Day3/F-measure-YS-26Oct07.pdf>.
121. Snoek C. 2014. Review of Gabmap: Doing Dialect Analysis on the Web. *Language Documentation & Conservation* 8, 192–208.
122. Subačius G. 2014. Birutės Rokaitės-Vanagienės žodynas ir kiti darbai. *Šiaurės vakarų žemaičių žodynas. Ylakių, Lenkimų, Mosėdžio, Skuodo, Šačių apylinkių šnektos*. T. 1: A–O. Moksliniai redaktoriai D. Mikulėnienė, J. Pabrėža. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, XI–XXII.
123. Szmrecsanyi B. 2011. Corpus-based dialectometry: a methodological sketch. *Corpora* 6 (1), 45–76.
124. Taeldeman J. 2005. Polarisation Revisited. *Language Variation – European Perspectives: Selected Papers from the Third International Conference on Language Variation in Europe (ICLaVE 3)*, eds. F. Hinskens. Amsterdam: Benjamins, 233–248.
125. *Telšių vyskupija*. Prieiga internete: <http://telsiuvyskupija.lt> (žiūrėta 2017 10 08).
126. Vanagienė B. 2014. *Šiaurės vakarų žemaičių žodynas. Ylakių, Lenkimų, Mosėdžio, Skuodo, Šačių apylinkių šnektos*. T. 1: A–O. Moksliniai redaktoriai D. Mikulėnienė, J. Pabrėža. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
127. Villena Ponsoda J. A. 2010. Community-based Investigations: From Traditional Dialect Grammar to Sociolinguistic Studies. *Language and Space. An International Handbook of Linguistic Variation*. Volume 1: *Theories and Methods*. HSK Handbücher zur Sprach- und

- Kommunikationswissenschaft*, eds. P. Auer, J. E. Schmidt. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 613–631.
128. Vitkauskas V. 1963. Dėl regresyvinės balsių asimiliacijos kai kuriose šiaurės rytų žemaičių dūnininkų tarmėse. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 6, 269–273.
129. Vitkauskas V. 1970. Dėl tęstinės priegaidės spūdžio vietos dvigarsiuose (kuriose-ne-kuriose žemaičių šnektose). *Baltistica* 6 (2), 167–172.
130. Vitkauskas V. 1975. Nauji regresyvinės balsių asimiliacijos faktai Kuršėnų šnekte. *Kalbotyra* 26 (1), 81–85.
131. Vyniautaitė S. 2018. Regresyvinė balsių asimiliacija šiaurės žemaičių patarmių paribio šnektose XX a. 6–9 dešimtmečių rankraštinųjų šaltinių duomenimis. *Kalbos istorijos ir dialektologijos problemos* 5, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 140–166.
132. Vyniautaitė S. 2020. Plungės geolektas regresyvinės balsių *i, u* asimiliacijos požiūriu. *Lietuvių kalba* 14, 1–19. Prieiga internete: <http://www.lietuviukalba.lt/index.php/lietuviu-kalba/article/view/298>.
133. Zinkevičius Z. 1966. *Lietuvių dialektologija: lyginamoji tarmių fonetika ir morfologija*, Vilnius: Mintis.
134. Zinkevičius Z. 1994. *Lietuvių kalbos dialektologija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
135. Zinkevičius Z. 2006. *Lietuvių tarmių kilmė*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

LENTELIŲ SARAŠAS

- 1 lentelė. Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
- 2 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
- 3 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
- 4 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
- 5 lentelė. Žaliojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
- 6 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
- 7 lentelė. Rožinio klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
- 8 lentelė. Raudonojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
- 9 lentelė. Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
- 10 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
- 11 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
- 12 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
- 13 lentelė. Žaliojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
- 14 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
- 15 lentelė. Rožinio klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
- 16 lentelė. Raudonojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
- 17 lentelė. Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
- 18 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
- 19 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
- 20 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
- 21 lentelė. Žaliojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

22 lentelė. Rožinio klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
23 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
24 lentelė. Raudonojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
25 lentelė. Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
26 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
27 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
28 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
29 lentelė. Žaliojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
30 lentelė. Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
31 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
32 lentelė. Rožinio klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
33 lentelė. Raudonojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
34 lentelė. Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
35 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
36 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
37 lentelė. Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
38 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
39 lentelė. Žaliojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
40 lentelė. Rožinio klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
40 lentelė. Rožinio klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
42 lentelė. Raudonojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
43 lentelė. Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
44 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
45 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
46 lentelė. Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
47 lentelė. Žaliojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
48 lentelė. Žaliojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
49 lentelė. Rožinio klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
50 lentelė. Raudonojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
51 lentelė. Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
52 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
53 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
54 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
55 lentelė. Žaliojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
56 lentelė. Rožinio klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
57 lentelė. Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
58 lentelė. Raudonojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
59 lentelė. Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
60 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
61 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
62 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
63 lentelė. Žaliojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
64 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai
65 lentelė. Raudonojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

- 1 pav. Tiriamieji šiaurės žemaičių telšiškių, kretingiškių ir pietų žemaičių varniškių LKA punktai (žemėlapis fragmentas iš Meiliūnaitė: 2014: IV žemėlapis ir komentaras)
- 2 pav. Tarmių identifikacijos lentelė pagal Z. Zinkevičiaus ir A. Girdenio tarmių klasifikaciją (Aliūkaitė, Mikulėnienė ir kt. 2020: 41)
- 3 pav. Tarminių darinių formavimasis (Aliūkaitė, Mikulėnienė 2014: 44)
- 4 pav. Tarmiškumo bruožų kaita (Mikulėnienė 2019: 61)
- 5 pav. Antano Salio tarmių klasifikacija (Geržotaitė 2016: 85)
- 6 pav. Regresyvinės balsių asimiliacijos ribos. Žemėlapis sudarė L. Brazaitienė
- 7 pav. Maksčių k. (Alsėdžių apyl.) tarminiai pavyzdžiai, pirma dalis
- 8 pav. Maksčių k. (Alsėdžių apyl.) tarminiai pavyzdžiai, antra dalis
- 9 pav. Z. Zinkevičiaus ir A. Girdenio tarmių klasifikacija (Geržotaitė, Mikulėnienė 2014: I žemėlapis ir komentaras)
- 10 pav. Šiaurės žemaičių kretingiškių paribio punktų gyventojų judumo kryptys
- 11 pav. Šiaurės žemaičių telšiškių paribio punktų gyventojų judumo kryptys
- 12 pav. Pietų žemaičių varniškių paribio punktų gyventojų judumo kryptys
- 13 pav. Tarminiai Skuodo (LKA 29) pateikėjų panašumai
- 14 pav. Pateikėjo SKD_JAUN_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 15 pav. Pateikėjo SKD_JAUN_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 16 pav. Pateikėjo SKD_JAUN_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 17 pav. Pateikėjo SKD_VID_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 18 pav. Pateikėjo SKD_VID_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 19 pav. Pateikėjo SKD_VID_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 20 pav. Pateikėjo SKD_VYR_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 21 pav. Pateikėjo SKD_VYR_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 22 pav. Pateikėjo SKD_VYR_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 23 pav. Skuodo (LKA 29) punkto tiriamųjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Trys klasteriai
- 24 pav. Trijų klasterių jungimo dendrograma
- 25 pav. Skuodo (LKA 29) punkto tiriamųjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Keturi klasteriai
- 26 pav. Keturių klasterių jungimo dendrograma
- 27 pav. Skuodo (LKA 29) punkto tiriamųjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Šeši klasteriai
- 28 pav. Šešių klasterių jungimo dendrograma
- 29 pav. Tarminiai Mósėdžio (LKA 40) pateikėjų panašumai
- 30 pav. Pateikėjo MS_JAUN_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 31 pav. Pateikėjo MS_JAUN_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 32 pav. Pateikėjo MS_JAUN_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 33 pav. Pateikėjo MS_VID_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 34 pav. Pateikėjo MS_VID_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 35 pav. Pateikėjo MS_VID_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 36 pav. Pateikėjo MS_VYR_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais

- 37 pav. Pateikėjo MS_VYR_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 38 pav. Pateikėjo MS_VYR_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 39 pav. Mósédžio (LKA 40) punkto tiriamųjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Trys klasteriai
- 40 pav. Trijų klasterių jungimo dendrograma
- 41 pav. Mósédžio (LKA 40) punkto tiriamųjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Keturi klasteriai
- 42 pav. Keturių klasterių jungimo dendrograma
- 43 pav. Mósédžio (LKA 40) punkto tiriamųjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Šeši klasteriai
- 44 pav. Šešių klasterių jungimo dendrograma
- 45 pav. Tarminiai Papilės (LKA 47) pateikėjų panašumai
- 46 pav. Pateikėjo PP_JAUN_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 47 pav. Pateikėjo PP_JAUN_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 48 pav. Pateikėjo PP_JAUN_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 49 pav. Pateikėjo PP_VID_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 50 pav. Pateikėjo PP_VID_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 51 pav. Pateikėjo PP_VID_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 52 pav. Pateikėjo PP_VYR_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 53 pav. Pateikėjo PP_VYR_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 54 pav. Pateikėjo PP_VYR_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 55 pav. Papilės (LKA 47) punkto tiriamųjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Trys klasteriai
- 56 pav. Trijų klasterių jungimo dendrograma
- 57 pav. Papilės (LKA 47) punkto tiriamųjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Penki klasteriai
- 58 pav. Penkių klasterių jungimo dendrograma
- 59 pav. Papilės (LKA 47) punkto tiriamųjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Šeši klasteriai
- 60 pav. Šešių klasterių jungimo dendrograma
- 61 pav. Tarminiai Telšių (LKA 128) pateikėjų panašumai
- 62 pav. Pateikėjo TL_JAUN_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 63 pav. Pateikėjo TL_JAUN_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 64 pav. Pateikėjo TL_JAUN_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 65 pav. Pateikėjo TL_VID_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 66 pav. Pateikėjo TL_VID_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 67 pav. Pateikėjo TL_VID_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 68 pav. Pateikėjo TL_VYR_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 69 pav. Pateikėjo TL_VYR_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 70 pav. Pateikėjo TL_VYR_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 71 pav. Telšių (LKA 128) punkto tiriamųjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Trys klasteriai
- 72 pav. Trijų klasterių jungimo dendrograma

- 73 pav. Telšių (LKA 128) punkto tiriamųjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Keturi klasteriai
- 74 pav. Keturių klasterių jungimo dendrograma
- 75 pav. Telšių (LKA 128) punkto tiriamųjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Šeši klasteriai
- 76 pav. Šešių klasterių jungimo dendrograma
- 77 pav. Tarminiai Plūngės (LKA 156) pateikėjų panašumai
- 78 pav. Pateikėjo PLN_JAUN_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 79 pav. Pateikėjo PLN_JAUN_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 80 pav. Pateikėjo PLN_JAUN_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 81 pav. Pateikėjo PLN_VID_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 82 pav. Pateikėjo PLN_VID_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 83 pav. Pateikėjo PLN_VID_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 84 pav. Pateikėjo PLN_VYR_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 85 pav. Pateikėjo PLN_VYR_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 86 pav. Pateikėjo PLN_VYR_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 87 pav. Plūngės (LKA 156) punkto tiriamųjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Trys klasteriai
- 88 pav. Trijų klasterių jungimo dendrograma
- 89 pav. Plūngės (LKA 156) punkto tiriamųjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Penki klasteriai
- 90 pav. Penkių klasterių jungimo dendrograma
- 91 pav. Plūngės (LKA 156) punkto tiriamųjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Šeši klasteriai
- 92 pav. Šešių klasterių jungimo dendrograma
- 93 pav. Tarminiai Rietavo (LKA 219) pateikėjų panašumai
- 94 pav. Pateikėjo RT_JAUN_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 95 pav. Pateikėjo RT_JAUN_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 96 pav. Pateikėjo RT_JAUN_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 97 pav. Pateikėjo RT_VID_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 98 pav. Pateikėjo RT_VYR_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 99 pav. Pateikėjo RT_VID_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 100 pav. Pateikėjo RT_VID_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 101 pav. Pateikėjo RT_VYR_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 102 pav. Pateikėjo RT_VYR_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 103 pav. Rietavo (LKA 219) punkto tiriamųjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Trys klasteriai
- 104 pav. Trijų klasterių jungimo dendrograma
- 105 pav. Rietavo (LKA 219) punkto tiriamųjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Keturi klasteriai
- 106 pav. Keturių klasterių jungimo dendrograma
- 107 pav. Rietavo (LKA 219) punkto tiriamųjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Šeši klasteriai
- 108 pav. Šešių klasterių jungimo dendrograma

- 109 pav. Tarminiai Kuršėnų (LKA 102) pateikėjų panašumai
- 110 pav. Pateikėjo KRŠ_JAUN_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 111 pav. Pateikėjo KRŠ_JAUN_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 112 pav. Pateikėjo KRŠ_JAUN_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 113 pav. Pateikėjo KRŠ_VID_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 114 pav. Pateikėjo KRŠ_VID_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 115 pav. Pateikėjo KRŠ_VYR_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 116 pav. Pateikėjo KRŠ_VYR_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 117 pav. Pateikėjo KRŠ_VYR_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 118 pav. Pateikėjo KRŠ_VID_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 119 pav. Kuršėnų (LKA 102) punkto tiriamųjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Trys klasteriai
- 120 pav. Trijų klasterių jungimo dendrograma
- 121 pav. Kuršėnų (LKA 102) punkto tiriamųjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Penki klasteriai
- 122 pav. Penkių klasterių jungimo dendrograma
- 123 pav. Kuršėnų (LKA 102) punkto tiriamųjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Šeši klasteriai
- 124 pav. Šešių klasterių jungimo dendrograma
- 125 pav. Tarminiai Važnių (LKA 191) pateikėjų panašumai
- 126 pav. Pateikėjo VARN_JAUN_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 127 pav. Pateikėjo VARN_JAUN_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 128 pav. Pateikėjo VARN_JAUN_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 129 pav. Pateikėjo VARN_VID_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 130 pav. Pateikėjo VARN_VID_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 131 pav. Pateikėjo VARN_VID_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 132 pav. Pateikėjo VARN_VYR_1 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 133 pav. Pateikėjo VARN_VYR_3 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 134 pav. Pateikėjo VARN_VYR_2 tarminiai panašumai su kitais respondentais
- 135 pav. Važnių (LKA 191) punkto tiriamųjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Trys klasteriai
- 136 pav. Trijų klasterių jungimo dendrograma
- 137 pav. Važnių (LKA 191) punkto tiriamųjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Keturi klasteriai
- 138 pav. Keturių klasterių jungimo dendrograma
- 139 pav. Važnių (LKA 191) punkto tiriamųjų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Šeši klasteriai
- 140 pav. Šešių klasterių jungimo dendrograma
- 141 pav. Regresyvinės balsių asimiliacijos vartojimo įvertis tiriamuosiuose LKA punktuose
- 142 pav. Bendras regresyvinės balsių asimiliacijos vartojimo įvertis tiriamuosiuose LKA punktuose
- 143 pav. Regresyvinės balsių asimiliacijos silpnėjimo seka
- 144 pav. Regresyvinės balsių asimiliacijos silpnėjimo seka žemaičių tarminiame plote
- 145 pav. Regresyvinės balsių asimiliacijos realizavimas pagal kartas

PRIEDAI

1 priedas. SOCIOLINGVISTINIAI INFORMANTŲ DUOMENYS

Nr.	LKA punktas	Informantas	Lytis	Išsilavinimas
1.	Skuōdas (LKA 29)	SKD_JAUN_1	moteris	aukštasis
2.		SKD_JAUN_2	moteris	aukštasis
3.		SKD_JAUN_3	moteris	aukštasis
4.		SKD_VID_1	moteris	aukštasis
5.		SKD_VID_2	vyras	aukštasis
6.		SKD_VID_3	moteris	aukštasis
7.		SKD_VYR_1	moteris	aukštesnysis profesinis
8.		SKD_VYR_2	moteris	aukštesnysis
9.		SKD_VYR_3	moteris	aukštasis
10.	Mōsėdis (LKA 40)	MS_JAUN_1	moteris	aukštasis
11.		MS_JAUN_2	vyras	aukštasis
12.		MS_JAUN_3	vyras	aukštasis
13.		MS_VID_1	moteris	aukštasis
14.		MS_VID_2	vyras	aukštesnysis
15.		MS_VID_3	moteris	profesinis
16.		MS_VYR_1	moteris	vidurinis
17.		MS_VYR_2	moteris	aukštasis
18.		MS_VYR_3	moteris	–
19.	Papilė (LKA 47)	PP_JAUN_1	vyras	pagrindinis
20.		PP_JAUN_2	vyras	pagrindinis
21.		PP_JAUN_3	vyras	pagrindinis
22.		PP_VID_1	moteris	aukštasis
23.		PP_VID_2	moteris	profesinis
24.		PP_VID_3	moteris	profesinis, aukštasis
25.		PP_VYR_1	moteris	profesinis
26.		PP_VYR_2	moteris	–
27.		PP_VYR_3	moteris	–
28.	Kuršėnai (LKA 102)	KRŠ_JAUN_1	moteris	aukštasis
29.		KRŠ_JAUN_2	vyras	profesinis
30.		KRŠ_JAUN_3	vyras	pagrindinis
31.		KRŠ_VID_1	moteris	aukštasis
32.		KRŠ_VID_2	moteris	aukštasis
33.		KRŠ_VID_3	moteris	aukštasis

Nr.	LKA punktas	Informantas	Lytis	Išsilavinimas
34.		KRŠ_VYR_1	moteris	profesinis
35.		KRŠ_VYR_2	moteris	profesinis
36.		KRŠ_VYR_3	moteris	aukštasis
37.	Telšiai (LKA 128)	TL_JAUN_1	vyras	aukštasis
38.		TL_JAUN_2	moteris	aukštasis
39.		TL_JAUN_3	moteris	pagrindinis
40.		TL_VID_1	vyras	aukštasis
41.		TL_VID_2	moteris	aukštasis
42.		TL_VID_3	moteris	aukštasis
43.		TL_VYR_1	vyras	aukštasis
44.		TL_VYR_2	vyras	profesinis
45.		TL_VYR_3	moteris	–
46.		Plūngė (LKA 156)	PLN_JAUN_1	vyras
47.	PLN_JAUN_2		vyras	aukštasis
48.	PLN_JAUN_3		vyras	aukštasis
49.	PLN_VID_1		moteris	aukštasis
50.	PLN_VID_2		vyras	aukštasis
51.	PLN_VID_3		moteris	aukštasis
52.	PLN_VYR_1		moteris	–
53.	PLN_VYR_2		moteris	–
54.	PLN_VYR_3		vyras	aukštasis
55.	Važniai (LKA 191)	VARN_JAUN_1	vyras	pagrindinis
56.		VARN_JAUN_2	moteris	pagrindinis
57.		VARN_JAUN_3	moteris	aukštasis
58.		VARN_VID_1	moteris	aukštasis
59.		VARN_VID_2	moteris	profesinis
60.		VARN_VID_3	vyras	aukštasis
61.		VARN_VYR_1	moteris	profesinis
62.		VARN_VYR_2	moteris	aukštasis
63.		VARN_VYR_3	moteris	profesinis
64.	Rietavas (LKA 219)	RT_JAUN_1	moteris	aukštasis
65.		RT_JAUN_2	vyras	aukštasis
66.		RT_JAUN_3	moteris	aukštasis
67.		RT_VID_1	moteris	aukštasis
68.		RT_VID_2	moteris	aukštasis
69.		RT_VID_3	moteris	profesinis
70.		RT_VYR_1	moteris	profesinis
71.		RT_VYR_2	moteris	profesinis
72.		RT_VYR_3	vyras	–

2 priedas. KONTROLINIAI ŽODŽIAI IR SAKINIAI

Balsis	Kirčiuotoje pozicijoje	Nekirčiuotoje pozicijoje	Turintis atitrauktinį kirtį		
i	<i>Naminį. (Apsivilkau naminį megztinį).</i>	<i>Darbininkus. (Seniau visuomet samdys darbininkus).</i>	<i>Vinis. (Visas vinis sukalei).</i>		
u	<i>Durys. (Mačiau, kad durys atdaros).</i>	<i>Kurkuly. (Kiek daug kurkuly varlės prileido!).</i>	<i>Šunis. (Tas žmogus laikė penkis šunis ir vieną katingą).</i>		
Balsis, įeinantis į dvigarsių ir dvi-balsio sudėtį		Nekirčiuotoje pozicijoje	Turintis atitrauktinį kirtį	Tvirtapradžia-me dėmenyje	Tvirtagaliame dėmenyje
il				<i>Pritildyti. (Reikia pritildyti radiją).</i>	<i>Silkių. (Pirkau visokių rūšių silkių Kūčioms).</i>
ir		<i>Išmirkyti. (Pupas reikia išmirkyti vandenyje).</i>	<i>Girdi. (Ar girdi mane?).</i>	<i>Žirnių. (Verdu skanių žirnių košę).</i>	<i>Piršlį. (Turėjo gerą piršlį iš giminės).</i>
ul		<i>Užpultų. (Pamiškėse būna užpultų gyvulių).</i>	<i>Pulkų. (Daug pulkų buvo kariuomenėje).</i>	<i>Dulkių. (Nemažai dulkių tame kambaryje yra).</i>	<i>Kulnį. (Į kulnį įsmego rakštis).</i>
ur		<i>Puroynai. (Vieni puroynai aplinkui).</i>	<i>Burnų. (Kiek burnų, tiek ir vietų prie stalo).</i>	<i>Gurkšnius. (Nurijo du gurkšnius vandens).</i>	<i>Pliurpsi. (Kiek dar pliurpsi nesąmones?).</i>
ui		<i>Kuitiesi. (Ko čia tiek kuitiesi ilgai?).</i>	<i>Puiki. (Rytoj bus puiki diena).</i>	<i>Klukių. (Tokių klukių dar nemačiau).</i>	<i>Zuikių. (Seniau zuikių buvo daugiau).</i>
Kitos kilmės balsis (dvigarsiuose [ɔn], [ɔm], [ɛn], [ɛm] iš <i>an, am, en, em</i>)		Nekirčiuotoje pozicijoje	Turintis atitrauktinį kirtį	Tvirtapradžia-me dėmenyje	Tvirtagaliame dėmenyje
am		<i>Samdys. (Seniau visuomet samdys darbininkus).</i>	<i>Tamsių. (Brolis buvo tamsių akių).</i>	<i>Samtis. (Liko samtis pieno).</i>	<i>Vamzdis. (Per trumpas vamzdis, neišeis pakeisti).</i>

Kitos kilmės balsis (dvigarsiuose [ɔn], [ɔm], [ɛn], [ɛm] iš <i>an, am, en, em</i>)		Nekirčiuotoje pozicijoje	Turintis ati- trauktinį kirtį	Tvirtapradžia- me dėmenyje	Tvirtagaliame dėmenyje
an		<i>Apdangstyti.</i> (<i>Vakare reikės apdangstyti daigus.</i>)	<i>Dantis.</i> (<i>Sveikus dan- tis kiti turi ir senatvėje.</i>)	<i>Langus.</i> (<i>Nuvalė visus langus, bet tik iš lauko.</i>)	<i>Rankų.</i> (<i>Nušalo rankų pirštai.</i>)
em		<i>Kemsynai.</i> (<i>Ten prasideda kemsynai, gerų pievų nebėra.</i>)	<i>Tremtyje.</i> (<i>Buvo tremtyje daug žmonių.</i>)	<i>Pempių.</i> (<i>Mūsų krašte pempių nebėra matyti.</i>)	<i>Ištempsi.</i> (<i>Kai ištempsi stalą, tai visi sutilpsim.</i>)
en		<i>Nendrynas.</i> (<i>Tankus nen- drynas yra ta- me ežere.</i>)	<i>Penkis.</i> (<i>Tas žmogus laikė penkis šunis ir vieną katingą.</i>)	<i>Menkių.</i> (<i>Sugavo daug menkių, bet ne- pardavė.</i>)	<i>Apdengsi.</i> (<i>Kai apdengsi lovą, ateik.</i>)
Kitos kilmės balsis (ilgieji [ɔ:], [ɛ:] iš ą, ę)	Kirčiuotoje pozicijoje	Nekirčiuotoje pozicijoje	Turintis ati- trauktinį kirtį		
ą	<i>Įkąsi.</i> (<i>Ar įkąsi į duoną?</i>)	<i>Grąžinti.</i> (<i>Reikia grąžin- ti skolą.</i>)	<i>Rąstus.</i> (<i>Atvežė rąstus, prasidės staty- bos.</i>)		
ę	<i>Išspręsi.</i> (<i>Kaip nors išspręsi tą uždavinį.</i>)	<i>Kęsynai.</i> (<i>Toje vietoje vien tik kęsy- nai ir šabakš- tynai yra.</i>)	<i>Gręžinys.</i> (<i>Vandens grę- žinys yra už miesto.</i>)		
Kitos kilmės balsis (dvibalsiuose [ɛi], [ou] iš ie, uo)	Kirčiuotoje pozicijoje	Nekirčiuotoje pozicijoje	Turintis ati- trauktinį kirtį		
ie	<i>Kietis.</i> (<i>Sako, kad kietis yra ne tik pikt- žolė, bet ir vaistas.</i>)	<i>Liepynas.</i> (<i>Gražus liepy- nas užaugo prie kelio.</i>)	<i>Šviesi.</i> (<i>Buvo šviesi naktis.</i>)		
uo	<i>Juodis.</i> (<i>Juodas arklys juo- dis yra.</i>)	<i>Spanguolinį.</i> (<i>Seniau virė spanguolinį kisielių.</i>)	<i>Juokų.</i> (<i>Visokių juokų pripasakojo.</i>)		

3 priedas. KONTROLINIŲ ŽODŽIŲ TRANSKRIPCIJOS

Skuódas (LKA 29)

	SKD_JAUN_1	SKD_JAUN_2	SKD_JAUN_3	SKD_VID_1	SKD_VID_2	SKD_VID_3	SKD_VYR_1	SKD_VYR_2	SKD_VYR_3
<i>naminij</i>	no'm'm'i	no'm'm'i	no'm'm'i	no'm'm'i	no'm'm'i	no'm'm'i	no'm'm'i	no'm'm'i	no'm'm'i
<i>vinis</i>	'v'i,n'is	'v'i,n'is	'v'i,n'is	'v'i,n'is	'v'i,n'is	'v'i,n'is	'v'i,n'is	'v'i,n'is	'v'i,n'is
<i>darbininkus</i>	'dar'b'i,n'iq,kus	'dar'b'i,n'iq,kus	'dar'b'i,n'iq,kus	'dar'b'i,n'iq,kus	'dar'b'i,n'iq,kus	'dar'b'i,n'iq,kus	'dar'b'i,n'iq,kus	'dar'b'i,n'iq,kus	'dar'b'i,n'iq,kus
<i>duryš</i>	'dor'is	'dor'is	'dor'is	'dor'is	'dor'is	'dor'is	'dor'is	'dor'is	'dor'is
<i>šunis</i>	'ju,n'is	'ju,n'is	'ju,n'is	'ju,n'is	'ju,n'is	'ju,n'is	'ju,n'is	'ju,n'is	'ju,n'is
<i>kurkuly</i>	'kurku,lū:	'kurku,lū:	'kurku,lū:	'kurku,lū:	'kurku,lū:	'kurku,lū:	'kurku,lū:	'kurku,lū:	'kurku,lū:
<i>prilidyti</i>	p'r'i't'i'l,d'i:t'ė	p'r'i't'i'l,d'i:t'ė	p'r'i't'i'l,d'i:t'ė	p'r'i't'i'l,d'i:t'ė	p'r'i't'i'l,d'i:t'ė	p'r'i't'i'l,d'i:t'ė	p'r'i't'i'l,d'i:t'ė	p'r'i't'i'l,d'i:t'ė	p'r'i't'i'l,d'i:t'ė
<i>silkių</i>	's'i'l'k'u	's'i'l'k'u	's'i'l'k'u	's'i'l'k'u	's'i'l'k'u	's'i'l'k'u	's'i'l'k'u	's'i'l'k'u	's'i'l'k'u
<i>išmirkyti</i>	i'f'm'r'k'i:t'ė	i'f'm'r'k'i:t'ė	i'f'm'r'k'i:t'ė	i'f'm'r'k'i:t'ė	i'f'm'r'k'i:t'ė	i'f'm'r'k'i:t'ė	i'f'm'r'k'i:t'ė	i'f'm'r'k'i:t'ė	i'f'm'r'k'i:t'ė
<i>girdi</i>	'g'j'r,d'i	'g'j'r,d'i	'g'j'r,d'i	'g'j'r,d'i	'g'j'r,d'i	'g'j'r,d'i	'g'j'r,d'i	'g'j'r,d'i	'g'j'r,d'i
<i>žirnių</i>	'ž'i'r'n'u	'ž'i'r'n'u	'ž'i'r'n'u	'ž'i'r'n'u	'ž'i'r'n'u	'ž'i'r'n'u	'ž'i'r'n'u	'ž'i'r'n'u	'ž'i'r'n'u
<i>piršij</i>	'p'j'r'f'li	'p'j'r'f'li	'p'j'r'f'li	'p'j'r'f'li	'p'j'r'f'li	'p'j'r'f'li	'p'j'r'f'li	'p'j'r'f'li	'p'j'r'f'li
<i>užpultų</i>	'u'p'ul,tū:	'u'p'ul,tū:	'u'p'ul,tū:	'u'p'ul,tū:	'u'p'ul,tū:	'u'p'ul,tū:	'u'p'ul,tū:	'u'p'ul,tū:	'u'p'ul,tū:
<i>pulkų</i>	'pul,kū:	'pul,kū:	'pul,kū:	'pul,kū:	'pul,kū:	'pul,kū:	'pul,kū:	'pul,kū:	'pul,kū:
<i>dulkų</i>	'd'u'l'k'u	'd'u'l'k'u	'd'u'l'k'u	'd'u'l'k'u	'd'u'l'k'u	'd'u'l'k'u	'd'u'l'k'u	'd'u'l'k'u	'd'u'l'k'u
<i>kulnij</i>	'k'ü'l'n'i	'k'ü'l'n'i	'k'ü'l'n'i	'k'ü'l'n'i	'k'ü'l'n'i	'k'ü'l'n'i	'k'ü'l'n'i	'k'ü'l'n'i	'k'ü'l'n'i
<i>purvoynai</i>	pur'v'i:ná:	pur'v'i:ná:	pur'v'i:ná:	pur'v'i:ná:	pur'v'i:ná:	pur'v'i:ná:	pur'v'i:ná:	pur'v'i:ná:	pur'v'i:ná:
<i>burnų</i>	'bur,nū:	'bur,nū:	'bur,nū:	'bur,nū:	'bur,nū:	'bur,nū:	'bur,nū:	'bur,nū:	'bur,nū:
<i>gurkšnius</i>	'g'ur'k'f'n'us	'g'ur'k'f'n'us	'g'ur'k'f'n'us	'g'ur'k'f'n'us	'g'ur'k'f'n'us	'g'ur'k'f'n'us	'g'ur'k'f'n'us	'g'ur'k'f'n'us	'g'ur'k'f'n'us
<i>plūterpsi</i>	'p'l'ü'r'p's'i	'p'l'ü'r'p's'i	'p'l'ü'r'p's'i	'p'l'ü'r'p's'i	'p'l'ü'r'p's'i	'p'l'ü'r'p's'i	'p'l'ü'r'p's'i	'p'l'ü'r'p's'i	'p'l'ü'r'p's'i
<i>kuitiesi</i>	ku'i't'is	ku'i't'is	ku'i't'is	ku'i't'is	ku'i't'is	ku'i't'is	ku'i't'is	ku'i't'is	ku'i't'is
<i>puiki</i>	'pu,i'k'i	'pu,i'k'i	'pu,i'k'i	'pu,i'k'i	'pu,i'k'i	'pu,i'k'i	'pu,i'k'i	'pu,i'k'i	'pu,i'k'i
<i>klaukų</i>	'klå'uku	'klå'uku	'klå'uku	'klå'uku	'klå'uku	'klå'uku	'klå'uku	'klå'uku	'klå'uku
<i>zuikių</i>	'z'ü'ik'u	'z'ü'ik'u	'z'ü'ik'u	'z'ü'ik'u	'z'ü'ik'u	'z'ü'ik'u	'z'ü'ik'u	'z'ü'ik'u	'z'ü'ik'u
<i>samdys</i>	sum'd'i:s	sum'd'i:s	sum'd'i:s	sum'd'i:s	sum'd'i:s	sum'd'i:s	sum'd'i:s	sum'd'i:s	sum'd'i:s

	SKD_JAUN_1	SKD_JAUN_2	SKD_JAUN_3	SKD_VID_1	SKD_VID_2	SKD_VID_3	SKD_VYR_1	SKD_VYR_2	SKD_VYR_3
<i>tamsiŭ</i>	tum's'ŭ:	tum's'ŭ:	tum's'ŭ:	tum's'ŭ:	tum's'ŭ:	tum's'ŭ:	tum's'ŭ:	tum's'ŭ:	tum's'ŭ:
<i>samits</i>	's'ŏm'tis	's'ŭm'tis	's'ŏm'tis	's'ŭm'tis	's'ŭm'tis	's'ŭm'tis	's'ŭm'tis	's'ŭm'tis	's'ŭm'tis
<i>vamzdis</i>	'v'ŏm'z'dis	'v'ŏm'z'dis	'v'ŏm'z'dis	'v'ŏm'z'dis	'v'ŏm'z'dis	'v'ŏm'z'dis	'v'ŏm'z'dis	'v'ŏm'z'dis	'v'ŏm'z'dis
<i>apdangstyti</i>	abdɔɣk'- 's't'it'ĕ	abdɔɣk'- 's't'it'ĕ	abdɔɣk'- 's't'it'ĕ	abdɔɣk'- 's't'it'ĕ	abdɔɣk'- 's't'it'ĕ	abdɔɣk'- 's't'it'ĕ	abdɔɣk'- 's't'it'ĕ	abdɔɣk'- 's't'it'ĕ	abdɔɣk'- 's't'it'ĕ
<i>dantis</i>	'd'ŭn'tis	'd'ŭn'tis	'd'ŭn'tis	'd'ŭn'tis	'd'ŭn'tis	'd'ŭn'tis	'd'ŭn'tis	'd'ŭn'tis	'd'ŭn'tis
<i>langus</i>	'l'ŭ:ngus	'l'ŭ:ngus	'l'ŭ:ngus	'l'ŭ:ngus	'l'ŭ:ngus	'l'ŭ:ngus	'l'ŭ:ngus	'l'ŭ:ngus	'l'ŭ:ngus
<i>ranku</i>	'r'ŭ:ŋku	'r'ŭ:ŋku	'r'ŭ:ŋku	'r'ŭ:ŋku	'r'ŭ:ŋku	'r'ŭ:ŋku	'r'ŭ:ŋku	'r'ŭ:ŋku	'r'ŭ:ŋku
<i>kemsynai</i>	k'em's'f:nâ:	k'em's'f:nâ:	k'em's'f:nâ:	k'em's'f:nâ:	k'em's'f:nâ:	k'em's'f:nâ:	k'em's'f:nâ:	k'em's'f:nâ:	k'em's'f:nâ:
<i>tremtyje</i>	't'r'em't'ĕ	't'r'em't'ĕ	't'r'em't'ĕ	't'r'em't'ĕ	't'r'em't'ĕ	't'r'em't'ĕ	't'r'em't'ĕ	't'r'em't'ĕ	't'r'em't'ĕ
<i>pempių</i>	p'ĕm'p'u	p'ĕm'p'u	p'ĕm'p'u	p'ĕm'p'u	p'ĕm'p'u	p'ĕm'p'u	p'ĕm'p'u	p'ĕm'p'u	p'ĕm'p'u
<i>ištempši</i>	i'f't'ĕm's'i	i'f't'ĕm's'i	i'f't'ĕm's'i	i'f't'ĕm's'i	i'f't'ĕm's'i	i'f't'ĕm's'i	i'f't'ĕm's'i	i'f't'ĕm's'i	i'f't'ĕm's'i
<i>nendrynas</i>	n'ĕn'd'r'f:ns	n'ĕn'd'r'f:ns	n'ĕn'd'r'f:ns	n'ĕn'd'r'f:ns	n'ĕn'd'r'f:ns	n'ĕn'd'r'f:ns	n'ĕn'd'r'f:ns	n'ĕn'd'r'f:ns	n'ĕn'd'r'f:ns
<i>penkis</i>	p'ĕ'ŋ,k'is	p'ĕ'ŋ,k'is	p'ĕ'ŋ,k'is	p'ĕ'ŋ,k'is	p'ĕ'ŋ,k'is	p'ĕ'ŋ,k'is	p'ĕ'ŋ,k'is	p'ĕ'ŋ,k'is	p'ĕ'ŋ,k'is
<i>menkių</i>	'm'ĕ'ŋk'u	'm'ĕ'ŋk'u	'm'ĕ'ŋk'u	'm'ĕ'ŋk'u	'm'ĕ'ŋk'u	'm'ĕ'ŋk'u	'm'ĕ'ŋk'u	'm'ĕ'ŋk'u	'm'ĕ'ŋk'u
<i>apdengsi</i>	ab'd'ĕ'ŋk's'i	ab'd'ĕ'ŋk's'i	ab'd'ĕ'ŋk's'i	ab'd'ĕ'ŋk's'i	ab'd'ĕ'ŋk's'i	ab'd'ĕ'ŋk's'i	ab'd'ĕ'ŋk's'i	ab'd'ĕ'ŋk's'i	ab'd'ĕ'ŋk's'i
<i>įkasi</i>	i'k'ŏs'i	i'k'ŏs'i	i'k'ŏs'i	i'k'ŏs'i	i'k'ŏs'i	i'k'ŏs'i	i'k'ŏs'i	i'k'ŏs'i	i'k'ŏs'i
<i>gražinti</i>	gr'ŏ'ž'f:n't'ĕ	gr'ŏ'ž'f:n't'ĕ	gr'ŏ'ž'f:n't'ĕ	gr'ŏ'ž'f:n't'ĕ	gr'ŏ'ž'f:n't'ĕ	gr'ŏ'ž'f:n't'ĕ	gr'ŏ'ž'f:n't'ĕ	gr'ŏ'ž'f:n't'ĕ	gr'ŏ'ž'f:n't'ĕ
<i>raštus</i>	'r'ŏ:s,tus	'r'ŏ:s,tus	'r'ŏ:s,tus	'r'ŏ:s,tus	'r'ŏ:s,tus	'r'ŏ:s,tus	'r'ŏ:s,tus	'r'ŏ:s,tus	'r'ŏ:s,tus
<i>išspręsi</i>	i'f's'p'r'ĕ:s'i	i'f's'p'r'ĕ:s'i	i'f's'p'r'ĕ:s'i	i'f's'p'r'ĕ:s'i	i'f's'p'r'ĕ:s'i	i'f's'p'r'ĕ:s'i	i'f's'p'r'ĕ:s'i	i'f's'p'r'ĕ:s'i	i'f's'p'r'ĕ:s'i
<i>kęsynai</i>	k'e's'f:nâ:	k'e's'f:nâ:	k'e's'f:nâ:	k'e's'f:nâ:	k'e's'f:nâ:	k'e's'f:nâ:	k'e's'f:nâ:	k'e's'f:nâ:	k'e's'f:nâ:
<i>gręžinys</i>	'g'r'ĕ'ž'i,n'ĕ:s	'g'r'ĕ'ž'i,n'ĕ:s	'g'r'ĕ'ž'i,n'ĕ:s	'g'r'ĕ'ž'i,n'ĕ:s	'g'r'ĕ'ž'i,n'ĕ:s	'g'r'ĕ'ž'i,n'ĕ:s	'g'r'ĕ'ž'i,n'ĕ:s	'g'r'ĕ'ž'i,n'ĕ:s	'g'r'ĕ'ž'i,n'ĕ:s
<i>kietis</i>	'k'ĕ:t'is	'k'ĕ:t'is	'k'ĕ:t'is	'k'ĕ:t'is	'k'ĕ:t'is	'k'ĕ:t'is	'k'ĕ:t'is	'k'ĕ:t'is	'k'ĕ:t'is
<i>liepynas</i>	l'ĕi'p'f:ns	l'ĕi'p'f:ns	l'ĕi'p'f:ns	l'ĕi'p'f:ns	l'ĕi'p'f:ns	l'ĕi'p'f:ns	l'ĕi'p'f:ns	l'ĕi'p'f:ns	l'ĕi'p'f:ns
<i>šviesi</i>	'f'u'ĕi,s'i	'f'u'ĕi,s'i	'f'u'ĕi,s'i	'f'u'ĕi,s'i	'f'u'ĕi,s'i	'f'u'ĕi,s'i	'f'u'ĕi,s'i	'f'u'ĕi,s'i	'f'u'ĕi,s'i
<i>juodis</i>	'j'ŏud'is	'j'ŏud'is	'j'ŏud'is	'j'ŏud'is	'j'ŏud'is	'j'ŏud'is	'j'ŏud'is	'j'ŏud'is	'j'ŏud'is
<i>spanguolinų</i>	sp'ŏngou'l'm'i	sp'ŏngou'l'm'i	sp'ŏngou'l'm'i	sp'ŏngou'l'm'i	sp'ŏngou'l'm'i	sp'ŏngou'l'm'i	sp'ŏngou'l'm'i	sp'ŏngou'l'm'i	sp'ŏngou'l'm'i
<i>juokų</i>	'j'ou:k'ŭ:	'j'ou:k'ŭ:	'j'ou:k'ŭ:	'j'ou:k'ŭ:	'j'ou:k'ŭ:	'j'ou:k'ŭ:	'j'ou:k'ŭ:	'j'ou:k'ŭ:	'j'ou:k'ŭ:

Mósédís (LKA 40)

	MS_JAUN_1	MS_JAUN_2	MS_JAUN_3	MS_VID_1	MS_VID_2	MS_VID_3	MS_VYR_1	MS_VYR_2	MS_VYR_3
<i>naminj</i>	nú'm'ín'í	nú'm'ín'í	nú'm'ín'í	nó'm'én'í	nú'm'ín'í	nú'm'ín'í	nú'm'ín'í	nú'm'ín'í	nó'm'én'í
<i>vinis</i>	'v'í,n'ís	'v'í,n'ís	'v'í,n'ís	'v'é,n'ís	'v'í,n'ís	'v'í,n'ís	'v'é,n'ís	'v'í,n'ís	'v'é,n'ís
<i>darbininkus</i>	'dar'b'í,n'ín'j,kus	'dar'b'í,n'ín'j,kus	'dar'b'í,n'ín'j,kus	'dar'b'í,n'ín'j,kus	'dar'b'í,n'ín'j,kus	'dar'b'í,n'ín'j,kus	'dar'b'í,n'ín'j,kus	'dar'b'í,n'ín'j,kus	'dar'b'í,n'ín'j,kus
<i>durys</i>	'd'ur'ís	'd'ur'ís	'd'ur'ís	'd'or'ís	'd'ur'ís	'd'ur'ís	'd'or'ís	'd'ur'ís	'd'or'ís
<i>šunis</i>	'š'u,n'ís	'š'u,n'ís	'š'u,n'ís	'š'u,n'ís	'š'u,n'ís	'š'u,n'ís	'š'u,n'ís	'š'u,n'ís	'š'u,n'ís
<i>kurkuly</i>	'kurku,lü:	'kurku,lü:	'kurku,lü:	'kurku,lü:	'kurku,lü:	'kurku,lü:	'kurku,lü:	'kurku,lü:	'kurku,lü:
<i>prítildyti</i>	p'r'ít'íl',d'ít'è	p'r'ít'íl',d'ít'è	p'r'ít'íl',d'ít'è	p'r'ít'íl',d'ít'è	p'r'ít'íl',d'ít'è	p'r'ít'íl',d'ít'è	p'r'ít'íl',d'ít'è	p'r'ít'íl',d'ít'è	p'r'ít'íl',d'ít'è
<i>silkių</i>	's'ý,l'k'ù	's'ý,l'k'ù	's'ý,l'k'ù	's'è,l'k'ù	's'ý,l'k'ù	's'ý,l'k'ù	's'è,l'k'ù	's'ý,l'k'ù	's'è,l'k'ù
<i>išmirkyti</i>	í'f'm'ír',k'ít'è	í'f'm'ír',k'ít'è	í'f'm'ír',k'ít'è	í'f'm'ér',k'ít'è	í'f'm'ír',k'ít'è	í'f'm'ír',k'ít'è	í'f'm'ír',k'ít'è	í'f'm'ír',k'ít'è	í'f'm'ír',k'ít'è
<i>girdi</i>	'g'ýr',d'í	'g'ýr',d'í	'g'ýr',d'í	'g'èr',d'í	'g'ýr',d'í	'g'ýr',d'í	'g'ýr',d'í	'g'ýr',d'í	'g'èr',d'í
<i>žirnių</i>	'ž'í,r'n'ù	'ž'í,r'n'ù	'ž'í,r'n'ù	'ž'è,r'n'ù	'ž'í,r'n'ù	'ž'í,r'n'ù	'ž'í,r'n'ù	'ž'í,r'n'ù	'ž'è,r'n'ù
<i>piršlj</i>	'p'ý,r'f'lí	'p'ý,r'f'lí	'p'ý,r'f'lí	'p'è,r'f'lí	'p'ý,r'f'lí	'p'ý,r'f'lí	'p'ý,r'f'lí	'p'ý,r'f'lí	'p'è,r'f'lí
<i>užpultų</i>	'u'f'p'ul,tù:	'u'f'p'ul,tù:	'u'f'p'ul,tù:	'u'f'p'ul,tù:	'u'f'p'ul,tù:	'u'f'p'ul,tù:	'u'f'p'ul,tù:	'u'f'p'ul,tù:	'u'f'p'ul,tù:
<i>pulkų</i>	'pul,kù:	'pul,kù:	'pul,kù:	'pul,kù:	'pul,kù:	'pul,kù:	'pul,kù:	'pul,kù:	'pul,kù:
<i>dulkų</i>	'd'ù,l'k'ù	'd'ù,l'k'ù	'd'ù,l'k'ù	'd'ù,l'k'ù	'd'ù,l'k'ù	'd'ù,l'k'ù	'd'ù,l'k'ù	'd'ù,l'k'ù	'd'ù,l'k'ù
<i>kulnį</i>	'k'ù,l'n'í	'k'ù,l'n'í	'k'ù,l'n'í	'k'ø'l'n'í	'k'ù,l'n'í	'k'ù,l'n'í	'k'ù,l'n'í	'k'ù,l'n'í	'k'ù,l'n'í
<i>purvoynai</i>	pur'ú'f',nà:	pur'ú'f',nà:	pur'ú'f',nà:	pur'ú'f',nà:	pur'ú'f',nà:	pur'ú'f',nà:	pur'ú'f',nà:	pur'ú'f',nà:	pur'ú'f',nà:
<i>burnų</i>	'bur,nù:	'bur,nù:	'bur,nù:	'bur,nù:	'bur,nù:	'bur,nù:	'bur,nù:	'bur,nù:	'bur,nù:
<i>gurkšnius</i>	'g'ù,r'k'f'n'ùs	'g'ù,r'k'f'n'ùs	'g'ù,r'k'f'n'ùs	'g'ù,r'k'f'n'ùs	'g'ù,r'k'f'n'ùs	'g'ù,r'k'f'n'ùs	'g'ù,r'k'f'n'ùs	'g'ù,r'k'f'n'ùs	'g'ù,r'k'f'n'ùs
<i>plurpsį</i>	'p'l'ù,r'p's'í	'p'l'ù,r'p's'í	'p'l'ù,r'p's'í	'p'l'ù,r'p's'í	'p'l'ù,r'p's'í	'p'l'ù,r'p's'í	'p'l'ù,r'p's'í	'p'l'ù,r'p's'í	'p'l'ù,r'p's'í
<i>kuitiesi</i>	ku'ít'is	ku'ít'is	ku'ít'is	ku'ít'is	ku'ít'is	ku'ít'is	ku'ít'is	ku'ít'is	ku'ít'is
<i>puiki</i>	'pu,ík'í	'pu,ík'í	'pu,ík'í	'p'ø,ík'í	'pu,ík'í	'pu,ík'í	'pu,ík'í	'pu,ík'í	'pu,ík'í
<i>klaukų</i>	'klà,ŋk'ù	'klà,ŋk'ù	'klà,ŋk'ù	'klà,ŋk'ù	'klà,ŋk'ù	'klà,ŋk'ù	'klà,ŋk'ù	'klà,ŋk'ù	'klà,ŋk'ù
<i>zuikių</i>	'z'ù,ík'ù	'z'ù,ík'ù	'z'ù,ík'ù	'z'ù,ík'ù	'z'ù,ík'ù	'z'ù,ík'ù	'z'ù,ík'ù	'z'ù,ík'ù	'z'ù,ík'ù
<i>samydis</i>	sum'p'd'f'is	sum'p'd'f'is	sum'p'd'f'is	šom'p'd'f'is	sum'p'd'f'is	sum'p'd'f'is	šom'p'd'f'is	sum'p'd'f'is	šom'p'd'f'is
<i>tamsių</i>	'tum',š'ù:	'tum',š'ù:	'tum',š'ù:	'tum',š'ù:	'tum',š'ù:	'tum',š'ù:	'tom',š'ù:	'tum',š'ù:	'tum',š'ù:

	MS_JAUN_1	MS_JAUN_2	MS_JAUN_3	MS_VID_1	MS_VID_2	MS_VID_3	MS_VYR_1	MS_VYR_2	MS_VYR_3
<i>samitis</i>	'sôm'tis	'sôm'tis	'sôm'tis	'sôm'tis	'sôm'tis	'sôm'tis	'sôm'tis	'sôm'tis	'sôm'tis
<i>vamizdis</i>	'vâm'zdis	'vâm'zdis	'vôm'zdis	'vôm'zdis	'vôm'zdis	'vôm'zdis	'vôm'zdis	'vôm'zdis	'vôm'zdis
<i>apdangstyti</i>	abdunj'k'st'it'ë	abdunj'k'st'it'ë	abdunj'k'st'it'ë	abdunj'k'st'it'ë	abdunj'k'st'it'ë	abdunj'k'st'it'ë	abdunj'k'st'it'ë	abdunj'k'st'it'ë	abdunj'k'st'it'ë
<i>dantis</i>	'dû'n'tis	'dû'n'tis	'dû'n'tis	'dû'n'tis	'dû'n'tis	'dû'n'tis	'dû'n'tis	'dû'n'tis	'dû'n'tis
<i>langus</i>	'lû'ngus	'lû'ngus	'lû'ngus	'lû'ngus	'lû'ngus	'lû'ngus	'lû'ngus	'lû'ngus	'lû'ngus
<i>ranku</i>	'rû'ŋku	'rû'ŋku	'rû'ŋku	'rû'ŋku	'rû'ŋku	'rû'ŋku	'rû'ŋku	'rû'ŋku	'rû'ŋku
<i>kemynai</i>	k'em'sf:nâ:	k'em'sf:nâ:	k'em'sf:nâ:	k'em'sf:nâ:	k'em'sf:nâ:	k'em'sf:nâ:	k'em'sf:nâ:	k'em'sf:nâ:	k'em'sf:nâ:
<i>trentyje</i>	'tr'em,t'ÿe	'tr'em,t'ÿe	'tr'em,t'ÿe	'tr'em,t'ÿe	'tr'em,t'ÿe	'tr'em,t'ÿe	'tr'em,t'ÿe	'tr'em,t'ÿe	'tr'em,t'ÿe
<i>pempiu</i>	'p'ë'm'p'u	'p'ë'm'p'u	'p'ë'm'p'u	'p'ë'm'p'u	'p'ë'm'p'u	'p'ë'm'p'u	'p'ë'm'p'u	'p'ë'm'p'u	'p'ë'm'p'u
<i>ištempsi</i>	ÿ'f't'ë'm'st	ÿ'f't'ë'm'st	ÿ'f't'ë'm'st	ÿ'f't'ë'm'st	ÿ'f't'ë'm'st	ÿ'f't'ë'm'st	ÿ'f't'ë'm'st	ÿ'f't'ë'm'st	ÿ'f't'ë'm'st
<i>nendrynas</i>	n'en'd'r'f'ns	n'en'd'r'f'ns	n'en'd'r'f'ns	n'en'd'r'f'ns	n'en'd'r'f'ns	n'en'd'r'f'ns	n'en'd'r'f'ns	n'en'd'r'f'ns	n'en'd'r'f'ns
<i>penkis</i>	'p'ë'ŋ'k'is	'p'ë'ŋ'k'is	'p'ë'ŋ'k'is	'p'ë'ŋ'k'is	'p'ë'ŋ'k'is	'p'ë'ŋ'k'is	'p'ë'ŋ'k'is	'p'ë'ŋ'k'is	'p'ë'ŋ'k'is
<i>menkiu</i>	'm'ë'ŋ'k'u	'm'ë'ŋ'k'u	'm'ë'ŋ'k'u	'm'ë'ŋ'k'u	'm'ë'ŋ'k'u	'm'ë'ŋ'k'u	'm'ë'ŋ'k'u	'm'ë'ŋ'k'u	'm'ë'ŋ'k'u
<i>apdengsi</i>	ab'd'ë'ŋ'k'st	ab'd'ë'ŋ'k'st	ab'd'ë'ŋ'k'st	ab'd'ë'ŋ'k'st	ab'd'ë'ŋ'k'st	ab'd'ë'ŋ'k'st	ab'd'ë'ŋ'k'st	ab'd'ë'ŋ'k'st	ab'd'ë'ŋ'k'st
<i>įkqsi</i>	r'kô'st	r'kô'st	r'kô'st	r'kô'st	r'kô'st	r'kô'st	r'kô'st	r'kô'st	r'kô'st
<i>grąžinti</i>	grô'ž'f'n't'ë	grô'ž'f'n't'ë	grô'ž'f'n't'ë	grô'ž'f'n't'ë	grô'ž'f'n't'ë	grô'ž'f'n't'ë	grô'ž'f'n't'ë	grô'ž'f'n't'ë	grô'ž'f'n't'ë
<i>rąstus</i>	'rôs,tus	'rôs,tus	'rôs,tus	'rôs,tus	'rôs,tus	'rôs,tus	'rôs,tus	'rôs,tus	'rôs,tus
<i>išspręsi</i>	ÿ'f's'p'r'ë'st	ÿ'f's'p'r'ë'st	ÿ'f's'p'r'ë'st	ÿ'f's'p'r'ë'st	ÿ'f's'p'r'ë'st	ÿ'f's'p'r'ë'st	ÿ'f's'p'r'ë'st	ÿ'f's'p'r'ë'st	ÿ'f's'p'r'ë'st
<i>kęsynai</i>	k'e'sf:nâ:	k'e'sf:nâ:	k'e'sf:nâ:	k'e'sf:nâ:	k'e'sf:nâ:	k'e'sf:nâ:	k'e'sf:nâ:	k'e'sf:nâ:	k'e'sf:nâ:
<i>gręžinys</i>	'g'r'ë'ž'i'n'ÿ:s	'g'r'ë'ž'i'n'ÿ:s	'g'r'ë'ž'i'n'ÿ:s	'g'r'ë'ž'i'n'ÿ:s	'g'r'ë'ž'i'n'ÿ:s	'g'r'ë'ž'i'n'ÿ:s	'g'r'ë'ž'i'n'ÿ:s	'g'r'ë'ž'i'n'ÿ:s	'g'r'ë'ž'i'n'ÿ:s
<i>kėtis</i>	'k'ë't'is	'k'ë't'is	'k'ë't'is	'k'ë't'is	'k'ë't'is	'k'ë't'is	'k'ë't'is	'k'ë't'is	'k'ë't'is
<i>liepynas</i>	l'ë'i'p'f'ns	l'ë'i'p'f'ns	l'ë'i'p'f'ns	l'ë'i'p'f'ns	l'ë'i'p'f'ns	l'ë'i'p'f'ns	l'ë'i'p'f'ns	l'ë'i'p'f'ns	l'ë'i'p'f'ns
<i>šotesi</i>	'š'ot'ë'st	'š'ot'ë'st	'š'ot'ë'st	'š'ot'ë'st	'š'ot'ë'st	'š'ot'ë'st	'š'ot'ë'st	'š'ot'ë'st	'š'ot'ë'st
<i>juodis</i>	'j'ôud'is	'j'ôud'is	'j'ôud'is	'j'ôud'is	'j'ôud'is	'j'ôud'is	'j'ôud'is	'j'ôud'is	'j'ôud'is
<i>spanguolinį</i>	spôngou'l'm't	spôngou'l'm't	spôngou'l'm't	spôngou'l'm't	spôngou'l'm't	spôngou'l'm't	spôngou'l'm't	spôngou'l'm't	spôngou'l'm't
<i>juokų</i>	'j'ou,kû:	'j'ou,kû:	'j'ou,kû:	'j'ou,kû:	'j'ou,kû:	'j'ou,kû:	'j'ou,kû:	'j'ou,kû:	'j'ou,kû:

Papilė (LKA 47)

	PP_JAUN_1	PP_JAUN_2	PP_JAUN_3	PP_VID_1	PP_VID_2	PP_VID_3	PP_VYR_1	PP_VYR_2	PP_VYR_3
<i>naminį</i>	na'm'in'i	na'm'in'i	na'm'in'i	na'm'in'i	nə'm'in'i	na'm'in'i	na'm'in'i	na'm'in'i	na'm'in'i
<i>vinis</i>	'v'i,n'is	'v'i,n'is	'v'i,n'is	'v'i,n'is	'v'i,n'is	'v'i,n'is	'v'i,n'is	'v'i,n'is	'v'i,n'is
<i>darbininkus</i>	dar'b'i'n'ing'kus	dar'b'i'n'ing'kus	dar'b'im'ing'kus	dar'b'i'n'ing'kus	'dar'b'i'n'ing'kus	dar'b'im'ing'kus	'dar'b'i'n'ing'kus	'dar'b'i'n'ing'kus	'dar'b'i'n'ing'kus
<i>dūrys</i>	'dūr'is	'dūr'is	'dūr'is	'dūr'is	'dūr'is	'dūr'is	'dūr'is	'dūr'is	'dūr'is
<i>šunis</i>	'ju,n'is	'ju,n'is	'ju,n'is	'ju,n'is	'ju,n'is	'ju,n'is	'ju,n'is	'ju,n'is	'ju,n'is
<i>kurkuly</i>	'kurku,lū:	'kurku,lū:	'kurku,lū:	kor'ku:lū:	'kurku,lū:	kor'ku:lū:	'kurku,lū:	'kurku,lū:	'kurku,lū:
<i>pritiidyti</i>	p'r'i't'i'd'i'r't'i	p'r'i't'i'd'i'r't'i	p'r'i't'i'd'i'r't'i	p'r'i't'i'd'i'r't'i	p'r'i't'i'd'i'r't'e	p'r'i't'i'd'i'r't'i	p'r'i't'i'd'i'r't'e	p'r'i't'i'd'i'r't'e	p'r'i't'i'd'i'r't'e
<i>silkių</i>	's'il'k'ūs	's'il'k'ūs	's'il'k'ūs	's'il'k'ūs	's'ē'l'k'ūs	's'il'k'ūs	's'ē'l'k'ūs	's'ē'l'k'ūs	's'ē'l'k'ūs
<i>išmirkyti</i>	i'f'm'ir'k'ūt't'i	i'f'm'ir'k'ūt't'i	i'f'm'ir'k'ūt't'i	i'f'm'ir'k'ūt't'i	i'f'm'ir'k'ūt't'e	i'f'm'ir'k'ūt't'i	i'f'm'ir'k'ūt't'e	i'f'm'ir'k'ūt't'e	i'f'm'ir'k'ūt't'e
<i>girdi</i>	'g'ir',d'i	'g'ir',d'i	'g'ir',d'i	'g'ir',d'i	'g'ir',d'i	'g'ir',d'i	'g'ir',d'i	'g'ir',d'i	'g'ir',d'i
<i>žirnių</i>	'z'ir'n'ūs	'z'ir'n'ūs	'z'ir'n'ūs	'z'ir'n'ūs	'z'ir'n'ūs	'z'ir'n'ūs	'z'ir'n'ūs	'z'ir'n'ūs	'z'ir'n'ūs
<i>piršlį</i>	'p'ir'š'j'i	'p'ir'š'j'i	'p'ir'š'j'i	'p'ir'š'j'i	'p'ē'r'š'j'i	'p'ir'š'j'i	'p'ir'š'j'i	'p'ir'š'j'i	'p'ir'š'j'i
<i>užpultų</i>	u'f'pul'tū:	u'f'pul'tū:	u'f'pul'tū:	u'f'pul'tū:	u'f'pul'tū:	u'f'pul'tū:	u'f'pul'tū:	u'f'pul'tū:	u'f'pul'tū:
<i>pulkų</i>	pul'kū:	pul'kū:	pul'kū:	pul'kū:	pul'kū:	pul'kū:	pul'kū:	pul'kū:	pul'kū:
<i>dulkų</i>	dū'l'k'ūs	dū'l'k'ūs	dū'l'k'ūs	dū'l'k'ūs	dū'l'k'ūs	dū'l'k'ūs	dū'l'k'ūs	dū'l'k'ūs	dū'l'k'ūs
<i>kulnį</i>	'ku'l'n'i	'ku'l'n'i	'ku'l'n'i	'ku'l'n'i	'ku'l'n'i	'ku'l'n'i	'ku'l'n'i	'ku'l'n'i	'ku'l'n'i
<i>purvoynai</i>	pur'v'of'nei	pur'v'of'nei	pur'v'of'nei	pur'v'of'nei	pur'v'of'nā:	pur'v'of'nei	pur'v'of'nā:	pur'v'of'nā:	pur'v'of'nā:
<i>burnų</i>	'bur,nū:	'bur,nū:	'bur,nū:	bor'nū:	'bur,nū:	bur'nū:	'bur,nū:	'bur,nū:	'bur,nū:
<i>gurkšnius</i>	'gū'r'k'j'f'n'ūs	'gū'r'k'j'f'n'ūs	'gū'r'k'j'f'n'ūs	'gū'r'k'j'f'n'ūs	'gū'r'k'j'f'n'ūs	'gū'r'k'j'f'n'ūs	'gū'r'k'j'f'n'ūs	'gū'r'k'j'f'n'ūs	'gū'r'k'j'f'n'ūs
<i>plurpsi</i>	'p'l'ū'r'p's'i	'p'l'ū'r'p's'i	'p'l'ū'r'p's'i	'p'l'ū'r'p's'i	'p'l'ū'r'p's'i	'p'l'ū'r'p's'i	'p'l'ū'r'p's'i	'p'l'ū'r'p's'i	'p'l'ū'r'p's'i
<i>kuitiesi</i>	'ku'i,t'ies	'ku'i,t'ies	'ku'i,t'ies	ku'i't'iesi	ku'i't'ies	ku'i't'iesi	'ku'i,t'ies	'ku'i,t'ies	'ku'i,t'ies
<i>puiki</i>	pu'k'i	pu'k'i	pu'k'i	pu'k'i	pu'k'i	pu'k'i	pu'k'i	pu'k'i	pu'k'i
<i>klaukų</i>	'klū'rk'ūs	'klū'rk'ūs	'klū'rk'ūs	'klū'rk'ūs	'klū'rk'ūs	'klū'rk'ūs	'klū'rk'ūs	'klū'rk'ūs	'klū'rk'ūs
<i>zuikų</i>	'zū'rk'ūs	'zū'rk'ūs	'zū'rk'ūs	'zū'rk'ūs	'zū'rk'ūs	'zū'rk'ūs	'zū'rk'ūs	'zū'rk'ūs	'zū'rk'ūs
<i>samdytis</i>	sam'd'i't's	sam'd'i't's	sam'd'i't's	sam'd'i't's	sam'd'i't's	sam'd'i't's	sam'd'i't's	sum'd'i't's	sum'd'i't's
<i>tamsių</i>	'tam',s'ū:	'tam',s'ū:	'tam',s'ū:	tam's'ū:	'tum',s'ū:	tam's'ū:	'tam',s'ū:	'təm',s'ū:	'təm',s'ū:

	PP_JAUN_1	PP_JAUN_2	PP_JAUN_3	PP_VID_1	PP_VID_2	PP_VID_3	PP_VYR_1	PP_VYR_2	PP_VYR_3
<i>samitis</i>	'sám'tis	'sám'tis	'sám'tis	'sám'tis	'sám'tis	'sám'tis	'sám'tis	'sám'tis	'sám'tis
<i>vamizdis</i>	'vam'iz'dis	'vam'iz'dis	'vam'iz'dis	'vam'iz'dis	'vam'iz'dis	'vam'iz'dis	'vam'iz'dis	'vam'iz'dis	'vam'iz'dis
<i>apdangstytī</i>	ab'daŋk'st'it'ī	ab'daŋk'st'it'ī	ab'daŋk'st'it'ī	ab'daŋk'st'it'ī	ab'daŋk'st'it'ī	ab'daŋk'st'it'ī	ab'daŋk'st'it'ī	ab'daŋk'st'it'ī	ab'daŋk'st'it'ī
<i>dantis</i>	'dan'tis	'dan'tis	'dan'tis	'dan'tis	'dan'tis	'dan'tis	'dan'tis	'dan'tis	'dan'tis
<i>langus</i>	'lāŋgus	'lāŋgus	'lāŋgus	'lāŋgus	'lāŋgus	'lāŋgus	'lāŋgus	'lāŋgus	'lāŋgus
<i>raņķu</i>	'raņķu	'raņķu	'raņķu	'raņķu	'raņķu	'raņķu	'raņķu	'raņķu	'raņķu
<i>kemynai</i>	k'em's'f'ine	k'em's'f'ine	k'em's'f'ine	k'em's'f'ine	k'em's'f'ine	k'em's'f'ine	k'em's'f'ine	k'em's'f'ine	k'em's'f'ine
<i>trentyje</i>	'tr'em,t'jē	'tr'em,t'jē	'tr'em,t'jē	'tr'em,t'jē	'tr'em,t'jē	'tr'em,t'jē	'tr'em,t'jē	'tr'em,t'jē	'tr'em,t'jē
<i>pempju</i>	'p'em'p'u	'p'em'p'u	'p'em'p'u	'p'em'p'u	'p'em'p'u	'p'em'p'u	'p'em'p'u	'p'em'p'u	'p'em'p'u
<i>ištēpsi</i>	ĵ't'eš's'ī	ĵ't'eš's'ī	ĵ't'eš's'ī	ĵ't'eš's'ī	ĵ't'eš's'ī	ĵ't'eš's'ī	ĵ't'eš's'ī	ĵ't'eš's'ī	ĵ't'eš's'ī
<i>nendrynas</i>	n'en'd'r'f'inas	n'en'd'r'f'inas	n'en'd'r'f'inas	n'en'd'r'f'inas	n'en'd'r'f'inas	n'en'd'r'f'inas	n'en'd'r'f'inas	n'en'd'r'f'inas	n'en'd'r'f'inas
<i>penkis</i>	'p'eŋ'k'is	'p'eŋ'k'is	'p'eŋ'k'is	'p'eŋ'k'is	'p'eŋ'k'is	'p'eŋ'k'is	'p'eŋ'k'is	'p'eŋ'k'is	'p'eŋ'k'is
<i>menkių</i>	'm'eŋ'k'u	'm'eŋ'k'u	'm'eŋ'k'u	'm'eŋ'k'u	'm'eŋ'k'u	'm'eŋ'k'u	'm'eŋ'k'u	'm'eŋ'k'u	'm'eŋ'k'u
<i>apdengsi</i>	ab'd'eŋ'k's'ī	ab'd'eŋ'k's'ī	ab'd'eŋ'k's'ī	ab'd'eŋ'k's'ī	ab'd'eŋ'k's'ī	ab'd'eŋ'k's'ī	ab'd'eŋ'k's'ī	ab'd'eŋ'k's'ī	ab'd'eŋ'k's'ī
<i>įkąsi</i>	r'kās'ī	r'kās'ī	r'kās'ī	r'kās'ī	r'kās'ī	r'kās'ī	r'kās'ī	r'kās'ī	r'kās'ī
<i>gražinti</i>	grā'ž'f'nt'jē	grā'ž'f'nt'jē	grā'ž'f'nt'jē	grā'ž'f'nt'jē	grā'ž'f'nt'jē	grā'ž'f'nt'jē	grā'ž'f'nt'jē	grā'ž'f'nt'jē	grā'ž'f'nt'jē
<i>rašius</i>	'ras,tus	'ras,tus	'ras,tus	'ras,tus	'ras,tus	'ras,tus	'ras,tus	'ras,tus	'ras,tus
<i>išspręsi</i>	ĵ'š'p'r'e's'jē	ĵ'š'p'r'e's'jē	ĵ'š'p'r'e's'jē	ĵ'š'p'r'e's'jē	ĵ'š'p'r'e's'jē	ĵ'š'p'r'e's'jē	ĵ'š'p'r'e's'jē	ĵ'š'p'r'e's'jē	ĵ'š'p'r'e's'jē
<i>kęsynai</i>	k'e's'f'ine	k'e's'f'ine	k'e's'f'ine	k'e's'f'ine	k'e's'f'ine	k'e's'f'ine	k'e's'f'ine	k'e's'f'ine	k'e's'f'ine
<i>gręžinys</i>	'gr'ež'i'n'j's	'gr'ež'i'n'j's	'gr'ež'i'n'j's	'gr'ež'i'n'j's	'gr'ež'i'n'j's	'gr'ež'i'n'j's	'gr'ež'i'n'j's	'gr'ež'i'n'j's	'gr'ež'i'n'j's
<i>kietis</i>	'k'j'e't'is	'k'j'e't'is	'k'j'e't'is	'k'j'e't'is	'k'j'e't'is	'k'j'e't'is	'k'j'e't'is	'k'j'e't'is	'k'j'e't'is
<i>liepynas</i>	l'j'e'p'f'inas	l'j'e'p'f'inas	l'j'e'p'f'inas	l'j'e'p'f'inas	l'j'e'p'f'inas	l'j'e'p'f'inas	l'j'e'p'f'inas	l'j'e'p'f'inas	l'j'e'p'f'inas
<i>šotesi</i>	'š'v't'e's'ī	'š'v't'e's'ī	'š'v't'e's'ī	'š'v't'e's'ī	'š'v't'e's'ī	'š'v't'e's'ī	'š'v't'e's'ī	'š'v't'e's'ī	'š'v't'e's'ī
<i>juodis</i>	'juo'd'j's	'juo'd'j's	'juo'd'j's	'juo'd'j's	'juo'd'j's	'juo'd'j's	'juo'd'j's	'juo'd'j's	'juo'd'j's
<i>spanguolinė</i>	spangū'l'ln'ī	spangū'l'ln'ī	spangū'l'ln'ī	spangū'l'ln'ī	spangū'l'ln'ī	spangū'l'ln'ī	spangū'l'ln'ī	spangū'l'ln'ī	spangū'l'ln'ī
<i>juokų</i>	'juo,kū:	'juo,kū:	'juo,kū:	'juo,kū:	'juo,kū:	'juo,kū:	'juo,kū:	'juo,kū:	'juo,kū:

Kuršėnai (LKA 102)

	KRŠ_JAUN_1	KRŠ_JAUN_2	KRŠ_JAUN_3	KRŠ_VID_1	KRŠ_VID_2	KRŠ_VID_3	KRŠ_VYR_1	KRŠ_VYR_2	KRŠ_VYR_3
<i>naminij</i>	ná'm'im'i v'i'n'is	ná'm'im'i v'i'n'is	ná'm'im'i v'i'n'is	ná'm'im'i v'i'n'is	ná'm'im'i v'i'n'is	ná'm'im'i v'i'n'is	ná'm'im'i v'i'n'is	nų'm'jn'i v'i'n'æs	ná'm'im'i v'i'n'is
<i>darbininkus</i>	dar'b'in'ij'kus 'dur'is	dar'b'in'ij'kus 'dur'is	dar'b'in'ij'kus 'dur'is	dar'b'in'ij'kus 'dur'is	dar'b'in'ij'kus 'dur'is	dar'b'in'ij'kus 'dur'is	dar'b'in'ij'kus 'dur'is	dar'b'in'ij'kus 'dur'æs	dar'b'in'ij'kus 'dur'is
<i>šunis</i>	ju'n'is	ju'n'is	ju'n'is	ju'n'is	ju'n'is	ju'n'is	ju'n'is	ju'n'is	ju'n'is
<i>kėrkulų</i>	kor'ku:lū: p'r'i't'f'ld'r't'i	kor'ku:lū: p'r'i't'f'ld'r't'i	kor'ku:lū: p'r'i't'f'ld'r't'i	kor'ku:lū: p'r'i't'f'ld'r't'i	kor'ku:lū: p'r'i't'f'ld'r't'i	kor'ku:lū: p'r'i't'f'ld'r't'i	kor'ku:lū: p'r'i't'f'ld'r't'i	kor'ku:lū: p'r'i't'f'ld'r't'i	kor'ku:lū: p'r'i't'f'ld'r't'i
<i>prilidyti</i>	s'i'l'k'us	s'i'l'k'us	s'i'l'k'us	s'i'l'k'us	s'i'l'k'us	s'i'l'k'us	s'i'l'k'us	s'i'l'k'us	s'i'l'k'us
<i>silkių</i>	ij'm'ir'k'it'i g'ir'd'i	ij'm'ir'k'it'i g'ir'd'i	ij'm'ir'k'it'i g'ir'd'i	ij'm'ir'k'it'i g'ir'd'i	ij'm'ir'k'it'i g'ir'd'i	ij'm'ir'k'it'i g'ir'd'i	ij'm'ir'k'it'i g'ir'd'i	ij'm'ir'k'it'i g'ir'd'i	ij'm'ir'k'it'i g'ir'd'i
<i>išmūrkyti</i>	z'f'r'n'us	z'f'r'n'us	z'f'r'n'us	z'f'r'n'us	z'f'r'n'us	z'f'r'n'us	z'f'r'n'us	z'f'r'n'us	z'f'r'n'us
<i>girdi</i>	p'ir'j'li	p'ir'j'li	p'ir'j'li	p'ir'j'li	p'ir'j'li	p'ir'j'li	p'ir'j'li	p'ir'j'li	p'ir'j'li
<i>žirnių</i>	uj'pul'tū: pul'kū: d'at'lk'us	uj'pul'tū: pul'kū: d'at'lk'us	uj'pul'tū: pul'kū: d'at'lk'us	uj'pul'tū: pul'kū: d'at'lk'us	uj'pul'tū: pul'kū: d'at'lk'us	uj'pul'tū: pul'kū: d'at'lk'us	uj'pul'tū: pul'kū: d'at'lk'us	uj'pul'tū: pul'kū: d'at'lk'us	uj'pul'tū: pul'kū: d'at'lk'us
<i>pūšlį</i>	kuļ'n'i	kuļ'n'i	kuļ'n'i	kuļ'n'i	kuļ'n'i	kuļ'n'i	kuļ'n'i	kuļ'n'i	kuļ'n'i
<i>užpultų</i>	pur'v'f'nei bur'nū:	pur'v'f'nei bur'nū:	pur'v'f'nei bur'nū:	pur'v'f'nei bur'nū:	pur'v'f'nei bur'nū:	pur'v'f'nei bur'nū:	pur'v'f'nei bur'nū:	pur'v'f'nei bur'nū:	pur'v'f'nei bur'nū:
<i>pulkų</i>	gur'k'f'n'us	gur'k'f'n'us	gur'k'f'n'us	gur'k'f'n'us	gur'k'f'n'us	gur'k'f'n'us	gur'k'f'n'us	gur'k'f'n'us	gur'k'f'n'us
<i>dulkinių</i>	p'l'ur'p's'i ku't'f'esi	p'l'ur'p's'i ku't'f'esi	p'l'ur'p's'i ku't'f'esi	p'l'ur'p's'i ku't'f'esi	p'l'ur'p's'i ku't'f'esi	p'l'ur'p's'i ku't'f'esi	p'l'ur'p's'i ku't'f'esi	p'l'ur'p's'i ku't'f'esi	p'l'ur'p's'i ku't'f'esi
<i>kulnį</i>	pur'v'f'nei bur'nū:	pur'v'f'nei bur'nū:	pur'v'f'nei bur'nū:	pur'v'f'nei bur'nū:	pur'v'f'nei bur'nū:	pur'v'f'nei bur'nū:	pur'v'f'nei bur'nū:	pur'v'f'nei bur'nū:	pur'v'f'nei bur'nū:
<i>purvoynai</i>	g'ur'k'f'n'us	g'ur'k'f'n'us	g'ur'k'f'n'us	g'ur'k'f'n'us	g'ur'k'f'n'us	g'ur'k'f'n'us	g'ur'k'f'n'us	g'ur'k'f'n'us	g'ur'k'f'n'us
<i>burnų</i>	p'l'ur'p's'i ku't'f'esi	p'l'ur'p's'i ku't'f'esi	p'l'ur'p's'i ku't'f'esi	p'l'ur'p's'i ku't'f'esi	p'l'ur'p's'i ku't'f'esi	p'l'ur'p's'i ku't'f'esi	p'l'ur'p's'i ku't'f'esi	p'l'ur'p's'i ku't'f'esi	p'l'ur'p's'i ku't'f'esi
<i>garkšnius</i>	ku't'f'esi pur'k'i	ku't'f'esi pur'k'i	ku't'f'esi pur'k'i	ku't'f'esi pur'k'i	ku't'f'esi pur'k'i	ku't'f'esi pur'k'i	ku't'f'esi pur'k'i	ku't'f'esi pur'k'i	ku't'f'esi pur'k'i
<i>plurpsį</i>	klū'rk'us	klū'rk'us	klū'rk'us	klū'rk'us	klū'rk'us	klū'rk'us	klū'rk'us	klū'rk'us	klū'rk'us
<i>kuitiesi</i>	z'uf'k'us	z'uf'k'us	z'uf'k'us	z'uf'k'us	z'uf'k'us	z'uf'k'us	z'uf'k'us	z'uf'k'us	z'uf'k'us
<i>puiki</i>	sam'd'f'is	sam'd'f'is	sam'd'f'is	sam'd'f'is	sam'd'f'is	sam'd'f'is	sam'd'f'is	sam'd'f'is	sam'd'f'is
<i>klaukų</i>	tam's'ū:	tam's'ū:	tam's'ū:	tam's'ū:	tam's'ū:	tam's'ū:	tam's'ū:	tam's'ū:	tam's'ū:
<i>zuikių</i>									
<i>samdys</i>									
<i>tamsių</i>									

	KRŠ_JAUN_1	KRŠ_JAUN_2	KRŠ_JAUN_3	KRŠ_VID_1	KRŠ_VID_2	KRŠ_VID_3	KRŠ_VYR_1	KRŠ_VYR_2	KRŠ_VYR_3
<i>samitis</i>	'sám'tis	'sám'tis	'sám'tis	'sám'tis	'sám'tis	'sám'tis	'sám'tis	'sám'tis	'sám'tis
<i>vamzdīs</i>	'uam'z'dis	'uam'z'dis	'uam'z'dis	'uam'z'dis	'uam'z'dis	'uam'z'dis	'uam'z'dis	'uam'z'dis	'uam'z'dis
<i>apdangstyti</i>	abdajk'st'it'i	abdajk'st'it'i	abdajk'st'it'i	abdajk'st'it'i	abdajk'st'it'i	abdajk'st'it'i	abdajk'st'it'i	abdajk'st'it'i	abdajk'st'it'i
<i>dantis</i>	dan'tis	dan'tis	dan'tis	dan'tis	dan'tis	dan'tis	dan'tis	dan'tis	dan'tis
<i>langus</i>	'lángus	'lángus	'lángus	'lángus	'lángus	'lángus	'lángus	'lángus	'lángus
<i>raņķu</i>	'raņķu	'raņķu	'raņķu	'raņķu	'raņķu	'raņķu	'raņķu	'raņķu	'raņķu
<i>kemšynai</i>	k'em's'f'ne	k'em's'f'ne	k'em's'f'ne	k'em's'f'ne	k'em's'f'ne	k'em's'f'ne	k'em's'f'ne	k'em's'f'ne	k'em's'f'ne
<i>tremtyje</i>	t'r'em't'r'je	t'r'em't'r'je	t'r'em't'r'je	t'r'em't'r'je	t'r'em't'r'je	t'r'em't'r'je	t'r'em't'r'je	t'r'em't'r'je	t'r'em't'r'je
<i>pempju</i>	'p'ë'm'p'u	'p'ë'm'p'u	'p'ë'm'p'u	'p'ë'm'p'u	'p'ë'm'p'u	'p'ë'm'p'u	'p'ë'm'p'u	'p'ë'm'p'u	'p'ë'm'p'u
<i>ištēmpsi</i>	į'š'tēm's'i	į'š'tēm's'i	į'š'tēm's'i	į'š'tēm's'i	į'š'tēm's'i	į'š'tēm's'i	į'š'tēm's'i	į'š'tēm's'i	į'š'tēm's'i
<i>nendrynas</i>	n'en'd'r'f'nas	n'en'd'r'f'nas	n'en'd'r'f'nas	n'en'd'r'f'nas	n'en'd'r'f'nas	n'en'd'r'f'nas	n'en'd'r'f'nas	n'en'd'r'f'nas	n'en'd'r'f'nas
<i>penkis</i>	p'ëj'k'is	p'ëj'k'is	p'ëj'k'is	p'ëj'k'is	p'ëj'k'is	p'ëj'k'is	p'ëj'k'is	p'ëj'k'is	p'ëj'k'is
<i>menkių</i>	'm'ë'ņ'k'u	'm'ë'ņ'k'u	'm'ë'ņ'k'u	'm'ë'ņ'k'u	'm'ë'ņ'k'u	'm'ë'ņ'k'u	'm'ë'ņ'k'u	'm'ë'ņ'k'u	'm'ë'ņ'k'u
<i>apdengsi</i>	ab'd'ëj'k's'i	ab'd'ëj'k's'i	ab'd'ëj'k's'i	ab'd'ëj'k's'i	ab'd'ëj'k's'i	ab'd'ëj'k's'i	ab'd'ëj'k's'i	ab'd'ëj'k's'i	ab'd'ëj'k's'i
<i>įkeksi</i>	į'k'ë:s'i	į'k'ë:s'i	į'k'ë:s'i	į'k'ë:s'i	į'k'ë:s'i	į'k'ë:s'i	į'k'ë:s'i	į'k'ë:s'i	į'k'ë:s'i
<i>gražinti</i>	gra'ž'f'm't'i	gra'ž'f'm't'i	gra'ž'f'm't'i	gra'ž'f'm't'i	gra'ž'f'm't'i	gra'ž'f'm't'i	gra'ž'f'm't'i	gra'ž'f'm't'i	gra'ž'f'm't'i
<i>raštus</i>	ra's'tus	ra's'tus	ra's'tus	ra's'tus	ra's'tus	ra's'tus	ra's'tus	ra's'tus	ra's'tus
<i>išspręsi</i>	į'š'p'r'ë:s'i	į'š'p'r'ë:s'i	į'š'p'r'ë:s'i	į'š'p'r'ë:s'i	į'š'p'r'ë:s'i	į'š'p'r'ë:s'i	į'š'p'r'ë:s'i	į'š'p'r'ë:s'i	į'š'p'r'ë:s'i
<i>kęsynai</i>	k'ë's'f'ne	k'ë's'f'ne	k'ë's'f'ne	k'ë's'f'ne	k'ë's'f'ne	k'ë's'f'ne	k'ë's'f'ne	k'ë's'f'ne	k'ë's'f'ne
<i>gręžinys</i>	g'r'ëž'i'n'is	g'r'ëž'i'n'is	g'r'ëž'i'n'is	g'r'ëž'i'n'is	g'r'ëž'i'n'is	g'r'ëž'i'n'is	g'r'ëž'i'n'is	g'r'ëž'i'n'is	g'r'ëž'i'n'is
<i>kietis</i>	'k'ietis	'k'ietis	'k'ietis	'k'ietis	'k'ietis	'k'ietis	'k'ietis	'k'ietis	'k'ietis
<i>liepynas</i>	l'ie'p'f'nas	l'ie'p'f'nas	l'ie'p'f'nas	l'ie'p'f'nas	l'ie'p'f'nas	l'ie'p'f'nas	l'ie'p'f'nas	l'ie'p'f'nas	l'ie'p'f'nas
<i>šviesi</i>	š'v'ie's'i	š'v'ie's'i	š'v'ie's'i	š'v'ie's'i	š'v'ie's'i	š'v'ie's'i	š'v'ie's'i	š'v'ie's'i	š'v'ie's'i
<i>juodis</i>	'juōd'is	'juōd'is	'juōd'is	'juōd'is	'juōd'is	'juōd'is	'juōd'is	'juōd'is	'juōd'is
<i>spanguolinį</i>	spaņg'u'o'l'ņ'i	spaņg'u'o'l'ņ'i	spaņg'u'o'l'ņ'i	spaņg'u'o'l'ņ'i	spaņg'u'o'l'ņ'i	spaņg'u'o'l'ņ'i	spaņg'u'o'l'ņ'i	spaņg'u'o'l'ņ'i	spaņg'u'o'l'ņ'i
<i>juokų</i>	ju'o'k'ū:	ju'o'k'ū:	ju'o'k'ū:	ju'o'k'ū:	ju'o'k'ū:	ju'o'k'ū:	ju'o'k'ū:	ju'o'k'ū:	ju'o'k'ū:

Telšiai (LKA 128)

	TL_JAUN_1	TL_JAUN_2	TL_JAUN_3	TL_VID_1	TL_VID_2	TL_VID_3	TL_VYR_1	TL_VYR_2	TL_VYR_3
<i>naminij</i>	ná'm'im'i	ná'm'im'i	ná'm'im'i	nú'm'im'i	nú'm'im'i	ná'm'im'i	nú'm'im'i	nú'm'im'i	ná'm'im'i
<i>vinis</i>	'u'i,n'is	'u'i,n'is	'u'i,n'is	'u'i,n'is	'u'i,n'is	'u'i,n'is	'u'i,n'is	'u'i,n'is	'u'i,n'is
<i>darbininkus</i>	'dar'b'i,n'ij,kus	'dar'b'i,n'ij,kus	dar'b'i,n'ij,kus	'dar'b'i,n'ij,kus	'dar'b'i,n'ij,kus	'dar'b'i,n'ij,kus	dar'b'i,n'ij,kus	'dar'b'i,n'ij,kus	'dar'b'i,n'ij,kus
<i>duryš</i>	'dur'is	'dur'is	'dur'is	'dur'is	'dur'is	'dur'is	'dur'is	'dur'is	'dur'is
<i>šunis</i>	'ju'n'is	'ju'n'is	'ju'n'is	'ju'n'is	'ju'n'is	'ju'n'is	'ju'n'is	'ju'n'is	'ju'n'is
<i>kurkūly</i>	'kurk,u:lū:	kurkū:lū:	kurkū:lū:	'kurk,u:lū:	'kurk,u:lū:	'kurk,u:lū:	'kurk,u:lū:	'kurk,u:lū:	'kurk,u:lū:
<i>prilidyti</i>	p'r'i't'i'l'dit'ė	p'r'i't'i'l'dit'ė	p'r'i't'i'l'dit'ė	p'r'i't'i'l'dit'ė	p'r'i't'i'l'dit'ė	p'r'i't'i'l'dit'ė	p'r'i't'i'l'dit'ė	p'r'i't'i'l'dit'ė	p'r'i't'i'l'dit'ė
<i>silkių</i>	's'i:l'k'us	's'i:l'k'us	's'i:l'k'us	's'i:l'k'us	's'i:l'k'us	's'i:l'k'us	's'i:l'k'us	's'i:l'k'us	's'i:l'k'us
<i>išmirkyti</i>	įf'm'ir'k'it'ė	įf'm'ir'k'it'ė	įf'm'ir'k'it'ė	įf'm'ir'k'it'ė	įf'm'ir'k'it'ė	įf'm'ir'k'it'ė	įf'm'ir'k'it'ė	įf'm'ir'k'it'ė	įf'm'ir'k'it'ė
<i>girdi</i>	'g'ė'r',d'i	g'ir'd'i	'g'ė'r',d'i	'g'ė'r',d'i	'g'ė'r',d'i	'g'ė'r',d'i	'g'ė'r',d'i	'g'ė'r',d'i	'g'ė'r',d'i
<i>žirnių</i>	'z'ir'n'us	'z'ir'n'us	'z'ir'n'us	'z'ir'n'us	'z'ir'n'us	'z'ir'n'us	'z'ir'n'us	'z'ir'n'us	'z'ir'n'us
<i>piršlį</i>	'p'ė'r'j'li	'p'ė'r'j'li	'p'ė'r'j'li	'p'ė'r'j'li	'p'ė'r'j'li	'p'ė'r'j'li	'p'ė'r'j'li	'p'ė'r'j'li	'p'ė'r'j'li
<i>užpultų</i>	ų'p'ul'tū:	ų'p'ul'tū:	ų'p'ul'tū:	ų'p'ul'tū:	ų'p'ul'tū:	ų'p'ul'tū:	ų'p'ul'tū:	ų'p'ul'tū:	ų'p'ul'tū:
<i>pulkų</i>	'pul,kū:	'pul,kū:	'pul,kū:	'pul,kū:	'pul,kū:	'pul,kū:	'pul,kū:	'pul,kū:	'pul,kū:
<i>dulkų</i>	'd'ul'k'us	'd'ul'k'us	'd'ul'k'us	'd'ul'k'us	'd'ul'k'us	'd'ul'k'us	'd'ul'k'us	'd'ul'k'us	'd'ul'k'us
<i>kulnį</i>	'k'ul'n'i	'k'ul'n'i	'k'ul'n'i	'k'ul'n'i	'k'ul'n'i	'k'ul'n'i	'k'ul'n'i	'k'ul'n'i	'k'ul'n'i
<i>purvynai</i>	pur'v'i:ná:	pur'v'i:nei	pur'v'i:nei	pur'v'i:ná:	pur'v'i:ná:	pur'v'i:ná:	pur'v'i:ná:	pur'v'i:ná:	pur'v'i:ná:
<i>burnų</i>	'bur,nū:	'bur,nū:	'bur,nū:	'bur,nū:	'bur,nū:	'bur,nū:	'bur,nū:	'bur,nū:	'bur,nū:
<i>gurkšnius</i>	'g'ur'k'j'n'us	'g'ur'k'j'n'us	'g'ur'k'j'n'us	'g'ur'k'j'n'us	'g'ur'k'j'n'us	'g'ur'k'j'n'us	'g'ur'k'j'n'us	'g'ur'k'j'n'us	'g'ur'k'j'n'us
<i>plurpsi</i>	'p'l'ur'p's'i	'p'l'ur'p's'i	'p'l'ur'p's'i	'p'l'ur'p's'i	'p'l'ur'p's'i	'p'l'ur'p's'i	'p'l'ur'p's'i	'p'l'ur'p's'i	'p'l'ur'p's'i
<i>kuittesi</i>	ku't'is	ku't'is	ku't'is	ku't'is	ku't'is	ku't'is	ku't'is	ku't'is	ku't'is
<i>puikė</i>	'pu,i'k'i	pu'ik'i	'p'ö,i'k'i	'p'ö,i'k'i	'p'ö,i'k'i	'p'ö,i'k'i	'p'ö,i'k'i	'p'ö,i'k'i	'p'ö,i'k'i
<i>klaukų</i>	'kl'ú'rk'us	'kl'ú'rk'us	'kl'ú'rk'us	'kl'ú'rk'us	'kl'ú'rk'us	'kl'ú'rk'us	'kl'ú'rk'us	'kl'ú'rk'us	'kl'ú'rk'us
<i>zuikų</i>	'z'ü'rk'us	'z'ü'rk'us	'z'ü'rk'us	'z'ü'rk'us	'z'ü'rk'us	'z'ü'rk'us	'z'ü'rk'us	'z'ü'rk'us	'z'ü'rk'us
<i>samdys</i>	sam'd'is	sam'd'is	sam'd'is	sum'd'is	sum'd'is	sam'd'is	sam'd'is	sam'd'is	sam'd'is
<i>tamsių</i>	'tam',s'ü:	tam's'ü:	tam's'ü:	'tom',s'ü:	'tom',s'ü:	'tom',s'ü:	'tom',s'ü:	'tom',s'ü:	'tum',s'ü:

	TL_JAUN_1	TL_JAUN_2	TL_JAUN_3	TL VID_1	TL VID_2	TL VID_3	TL_VYR_1	TL_VYR_2	TL_VYR_3
<i>samitis</i>	'sám'tis	'sám'tis	'sám'tis	'sóm'tis	'sóm'tis	'sám'tis	'sóm'tis	'sóm'tis	'sóm'tis
<i>vamzdis</i>	vám'z'dis	vám'z'dis	vám'z'dis	vóm'z'dis	vóm'z'dis	vám'z'dis	vóm'z'dis	vóm'z'dis	vóm'z'dis
<i>apdangstyti</i>	abdajk'stít'č	abdajk'stít'č	abdajk'stít'č	abdajk'stít'č	abdajk'stít'č	abdajk'stít'č	abdajk'stít'č	abdajk'stít'č	abdajk'stít'č
<i>dantis</i>	'dān'tis	dan'tis	dan'tis	'dōn'tis	'dōn'tis	'dōn'tis	'dōn'tis	'dōn'tis	'dōn'tis
<i>langus</i>	'lāngus	'lāngus	lan'gus	'lōngus	'lōngus	'lōngus	'lōngus	'lōngus	'lōngus
<i>ranku</i>	'rāņku	'raņku	raņkū:	'rōņku	'rōņku	'rōņku	'rōņku	'rōņku	'rōņku
<i>kemsynai</i>	k'em'sf:nai	k'em'sf:nai	k'em'sf:nai	k'im'sf:nai	k'em'sf:nai	k'em'sf:nai	k'em'sf:nai	k'im'sf:nai	k'em'sf:nai
<i>tremtyje</i>	'tr'em't'je	tr'em't'je	tr'em't'je	'tr'em't'je	'tr'em't'je	'tr'em't'je	'tr'em't'je	'tr'em't'je	'tr'em't'je
<i>pempiu</i>	'p'ē'm'p'u	'p'ē'm'p'u	'p'ē'm'p'u	'p'ē'm'p'u	'p'ē'm'p'u	'p'ē'm'p'u	'p'ē'm'p'u	'p'ē'm'p'u	'p'ē'm'p'u
<i>ištēmpsi</i>	į'č'ē'm's'	į'č'ē'm's'	į'č'ē'm's'	į'č'ē'm's'	į'č'ē'm's'	į'č'ē'm's'	į'č'ē'm's'	į'č'ē'm's'	į'č'ē'm's'
<i>nendrynas</i>	'n'en'd'r'f'ns	n'en'd'r'f'ns	n'en'd'r'f'ns	n'im'd'r'f'ns	n'en'd'r'f'ns	n'en'd'r'f'ns	n'ėn'd'r'f'ns	l'ėn'd'r'f'ns	n'en'd'r'f'ns
<i>penkis</i>	'p'ē'ņ'k'is	p'ej'k'is	p'ej'k'is	'p'ē'ņ'k'is	'p'ē'ņ'k'is	'p'ē'ņ'k'is	'p'ē'ņ'k'is	'p'ē'ņ'k'is	'p'ē'ņ'k'is
<i>menkių</i>	'm'ė'ņ'k'u	'm'ė'ņ'k'u	'm'ė'ņ'k'u	'm'ė'ņ'k'u	'm'ė'ņ'k'u	'm'ė'ņ'k'u	'm'ė'ņ'k'u	'm'ė'ņ'k'u	'm'ė'ņ'k'u
<i>apdengsi</i>	ab'd'ė'ņ'k's'	ab'd'ė'ņ'k's'	ab'd'ė'ņ'k's'	ab'd'ė'ņ'k's'	ab'd'ė'ņ'k's'	ab'd'ė'ņ'k's'	ab'd'ė'ņ'k's'	ab'd'ė'ņ'k's'	ab'd'ė'ņ'k's'
<i>įkqsi</i>	į'kā:s'i	į'kā:s'i	į'kā:s'i	į'kōn's'i	į'kōn's'i	į'kā:s'i	į'kōn's'i	į'kōn's'i	į'kōn's'i
<i>grąžinti</i>	grā'ž'f'n't'č	grā'ž'f'n't'č	grā'ž'f'n't'č	grā'ž'f'n't'č	grā'ž'f'n't'č	grā'ž'f'n't'č	grā'ž'f'n't'č	grā'ž'f'n't'č	grā'ž'f'n't'č
<i>rqstus</i>	'ras,tus	ras'tus	ras'tus	'rōns,tus	'ras,tus	'ras,tus	'rōs,tus	'rōns,tus	'rōs,tus
<i>išspręsi</i>	į'č'p'r'ė:s'i	į'č'p'r'ė:s'i	į'č'p'r'ė:s'i	į'č'p'r'ė:s'i	į'č'p'r'ė:s'i	į'č'p'r'ė:s'i	į'č'p'r'ė:s'i	į'č'p'r'ė:s'i	į'č'p'r'ė:s'i
<i>kęsynai</i>	k'ė's'f:nai	k'ė's'f:nai	k'ė's'f:nai	k'ė's'f:nai	k'ė's'f:nai	k'ė's'f:nai	k'ė's'f:nai	k'ė's'f:nai	k'ė's'f:nai
<i>gręžinyas</i>	'gr'ė'ž'i,n'is	gr'ė'ž'i,n'is	gr'ė'ž'i,n'is	'gr'ė'ž'i,n'is	'gr'ė'ž'i,n'is	'gr'ė'ž'i,n'is	'gr'ė'ž'i,n'is	'gr'ė'ž'i,n'is	'gr'ė'ž'i,n'is
<i>kietis</i>	'k'iet'is	'k'iet'is	'k'iet'is	'k'iet'is	'k'iet'is	'k'iet'is	'k'iet'is	'k'iet'is	'k'iet'is
<i>liopynas</i>	l'ie'p'f'ns	l'ie'p'f'ns	l'ie'p'f'ns	l'ie'p'f'ns	l'ie'p'f'ns	l'ie'p'f'ns	l'ie'p'f'ns	l'ie'p'f'ns	l'ie'p'f'ns
<i>šviesi</i>	š'v'ie's'i	š'v'ie's'i	š'v'ie's'i	š'v'ėi's'i	š'v'ėi's'i	š'v'ėi's'i	š'v'ėi's'i	š'v'ėi's'i	š'v'ėi's'i
<i>juodis</i>	'jōudis	'juōdis	'juōdis	'jōudis	'juōdis	'jōudis	'jōudis	'jōudis	'jōudis
<i>spanguolinį</i>	spangou'l'im'i	spangou'l'im'i	spangou'l'im'i	spangou'l'im'i	spangou'l'im'i	spangou'l'im'i	spangou'l'im'i	spangou'l'im'i	spangou'l'im'i
<i>juokų</i>	'jōu,kū:	juo'kū:	juo'kū:	'jōu,kū:	'jōu,kū:	'jōu,kū:	'jōu,kū:	'jōu,kū:	'jōu,kū:

Plùngé (LKA 156)

	PLN_JAUN_1	PLN_JAUN_2	PLN_JAUN_3	PLN_VID_1	PLN_VID_2	PLN_VID_3	PLN_VYR_1	PLN_VYR_2	PLN_VYR_3
<i>naminj</i>	ná m'è-n'í	nò m'è-n'í	nò m'è-n'í	nò m'è-n'í	nò m'è-n'í	nò m'è-n'í	nò m'è-n'í	nò m'è-n'í	nò m'è-n'í
<i>vinis</i>	'u'í,n'ís	'u'è,n'ís	'u'í,n'ís	'u'è,n'ís	'u'è,n'ís	'u'í,n'ís	'u'è,n'ís	'u'è,n'ís	'u'è,n'ís
<i>darbininkus</i>	'dar'b'i,n'ij,kus	'dar'b'i,n'ij,kus	'dar'b'i,n'ij,kus	'dar'b'i,n'ij,kus	'dar'b'i,n'ij,kus	'dar'b'i,n'ij,kus	'dar'b'i,n'ij,kus	'dar'b'i,n'ij,kus	'dar'b'i,n'ij,kus
<i>durys</i>	'dòr'ís	'dòr'ís	'dòr'ís	'dòr'ís	'dòr'ís	'dòr'ís	'dòr'ís	'dòr'ís	'dòr'ís
<i>šunis</i>	'ju'n'ís	'ju'n'ís	'ju'n'ís	'ju'n'ís	'ju'n'ís	'ju'n'ís	'ju'n'ís	'ju'n'ís	'ju'n'ís
<i>kurkuly</i>	'kurku,lù:	'kòrkò,lù:	'kurku,lù:	'kòrkò,lù:	'kòrkò,lù:	'kurku,lù:	'kòrkò,lù:	'kòrkò,lù:	'kòrkò,lù:
<i>pritiidyti</i>	p'r'i't'è'l',d'f'it'è	p'r'i't'è'l',d'f'it'è	p'r'i't'è'l',d'f'it'è	p'r'i't'è'l',d'f'it'è	p'r'i't'è'l',d'f'it'è	p'r'i't'è'l',d'f'it'è	p'r'i't'è'l',d'f'it'è	p'r'i't'è'l',d'f'it'è	p'r'i't'è'l',d'f'it'è
<i>silkių</i>	's'è'l'l'k'ù	's'è'l'l'k'ù	's'è'l'l'k'ù	's'è'l'l'k'ù	's'è'l'l'k'ù	's'è'l'l'k'ù	's'è'l'l'k'ù	's'è'l'l'k'ù	's'è'l'l'k'ù
<i>išmūrkyti</i>	į'm'è'r'k'it'è	į'm'è'r'k'it'è	į'm'è'r'k'it'è	į'm'è'r'k'it'è	į'm'è'r'k'it'è	į'm'è'r'k'it'è	į'm'è'r'k'it'è	į'm'è'r'k'it'è	į'm'è'r'k'it'è
<i>girdi</i>	'g'è'r',d'í	'g'è'r',d'í	'g'è'r',d'í	'g'è'r',d'í	'g'è'r',d'í	'g'è'r',d'í	'g'è'r',d'í	'g'è'r',d'í	'g'è'r',d'í
<i>žirnių</i>	'ž'è-r'n'ù	'ž'è-r'n'ù	'ž'è-r'n'ù	'ž'è-r'n'ù	'ž'è-r'n'ù	'ž'è-r'n'ù	'ž'è-r'n'ù	'ž'è-r'n'ù	'ž'è-r'n'ù
<i>pūšlį</i>	'p'è-r'j'l'í	'p'è-r'j'l'í	'p'è-r'j'l'í	'p'è-r'j'l'í	'p'è-r'j'l'í	'p'è-r'j'l'í	'p'è-r'j'l'í	'p'è-r'j'l'í	'p'è-r'j'l'í
<i>užpultų</i>	'u'jpul,tù:	'u'jpul,tù:	'u'jpul,tù:	'u'jpul,tù:	'u'jpul,tù:	'u'jpul,tù:	'u'jpul,tù:	'u'jpul,tù:	'u'jpul,tù:
<i>pulkų</i>	'pul,kù:	'pul,kù:	'pul,kù:	'pul,kù:	'pul,kù:	'pul,kù:	'pul,kù:	'pul,kù:	'pul,kù:
<i>dulkų</i>	'dò'l'l'k'ù	'dò'l'l'k'ù	'dò'l'l'k'ù	'dò'l'l'k'ù	'dò'l'l'k'ù	'dò'l'l'k'ù	'dò'l'l'k'ù	'dò'l'l'k'ù	'dò'l'l'k'ù
<i>kulnį</i>	'kò'l'n'í	'kò'l'n'í	'kò'l'n'í	'kò'l'n'í	'kò'l'n'í	'kò'l'n'í	'kò'l'n'í	'kò'l'n'í	'kò'l'n'í
<i>purvoynai</i>	pur'v'f',nà:	pur'v'f',nà:	pur'v'f',nà:	pur'v'f',nà:	pur'v'f',nà:	pur'v'f',nà:	pur'v'f',nà:	pur'v'f',nà:	pur'v'f',nà:
<i>burnų</i>	'bur,nù:	'bur,nù:	'bur,nù:	'bur,nù:	'bur,nù:	'bur,nù:	'bur,nù:	'bur,nù:	'bur,nù:
<i>gurkšnius</i>	'gòr'k'f'n'ùs	'gòr'k'f'n'ùs	'gòr'k'f'n'ùs	'gòr'k'f'n'ùs	'gòr'k'f'n'ùs	'gòr'k'f'n'ùs	'gòr'k'f'n'ùs	'gòr'k'f'n'ùs	'gòr'k'f'n'ùs
<i>plurpsį</i>	'p'l'òr'p's'į	'p'l'òr'p's'į	'p'l'òr'p's'į	'p'l'òr'p's'į	'p'l'òr'p's'į	'p'l'òr'p's'į	'p'l'òr'p's'į	'p'l'òr'p's'į	'p'l'òr'p's'į
<i>kuitiesi</i>	koi't'is	koi't'is	koi't'is	koi't'is	koi't'is	koi't'is	koi't'is	koi't'is	koi't'is
<i>puiki</i>	'p'ò'i,k'í	'p'ò'i,k'í	'p'ò'i,k'í	'p'ò'i,k'í	'p'ò'i,k'í	'p'ò'i,k'í	'p'ò'i,k'í	'p'ò'i,k'í	'p'ò'i,k'í
<i>klaukų</i>	'klò'ŋku	'klò'ŋku	'klò'ŋku	'klò'ŋku	'klò'ŋku	'klò'ŋku	'klò'ŋku	'klò'ŋku	'klò'ŋku
<i>zuikių</i>	'zò'ŋk'ù	'zò'ŋk'ù	'zò'ŋk'ù	'zò'ŋk'ù	'zò'ŋk'ù	'zò'ŋk'ù	'zò'ŋk'ù	'zò'ŋk'ù	'zò'ŋk'ù
<i>samdys</i>	sòm'd'f'is	sòm'd'f'is	sòm'd'f'is	sòm'd'f'is	sòm'd'f'is	sòm'd'f'is	sòm'd'f'is	sòm'd'f'is	sòm'd'f'is
<i>tamsių</i>	'tòm',s'ù:	'tòm',s'ù:	'tòm',s'ù:	'tòm',s'ù:	'tòm',s'ù:	'tòm',s'ù:	'tòm',s'ù:	'tòm',s'ù:	'tòm',s'ù:

	PLN_JAUN_1	PLN_JAUN_2	PLN_JAUN_3	PLN_VID_1	PLN_VID_2	PLN_VID_3	PLN_VYR_1	PLN_VYR_2	PLN_VYR_3
<i>samitis</i>	'sə'm'it's	'sə'm'it's	'sə'm'it's	'sə'm'it's	'sə'm'it's	'sə'm'it's	'sə'm'it's	'sə'm'it's	'sə'm'it's
<i>vamzdis</i>	'uə'm'iz'dis	'uə'm'iz'dis	'uə'm'iz'dis	'uə'm'iz'dis	'uə'm'iz'dis	'uə'm'iz'dis	'uə'm'iz'dis	'uə'm'iz'dis	'uə'm'iz'dis
<i>apdangstyti</i>	abdə'ɔj'k'st'it'ti	abdə'ɔj'k'st'it'tē	abdə'ɔj'k'st'it'tē	abdə'ɔj'k'st'it'tē	abdə'ɔj'k'st'it'tē	abdə'ɔj'k'st'it'tē	abdə'ɔj'k'st'it'tē	abdə'ɔj'k'st'it'tē	abdə'ɔj'k'st'it'tē
<i>dantis</i>	'də'n'tis	'də'n'tis	'də'n'tis	'də'n'tis	'də'n'tis	'də'n'tis	'də'n'tis	'də'n'tis	'də'n'tis
<i>langus</i>	'lŏ'ɲgus	'lŏ'ɲgūs	'lŏ'ɲgus	'lŏ'ɲgus	'lŏ'ɲgus	'lŏ'ɲgus	'lŏ'ɲgus	'lŏ'ɲgus	'lŏ'ɲgus
<i>ranku</i>	'rə'ɲku	'rə'ɲku	'rə'ɲku	'rə'ɲku	'rə'ɲku	'rə'ɲku	'rə'ɲku	'rə'ɲku	'rə'ɲku
<i>kemsynai</i>	k'ɛm'st'nā:	k'ɛm'st'nā:	k'ɛm'st'nā:	k'ɛm'st'nā:	k'ɛm'st'nā:	k'ɛm'st'nā:	k'ɛm'st'nā:	k'ɛm'st'nā:	k'ɛm'st'nā:
<i>tremtyje</i>	't'r'ɛm't'jē:	't'r'ɛm't'jē:	't'r'ɛm't'jē:	't'r'ɛm't'jē:	't'r'ɛm't'jē:	't'r'ɛm't'jē:	't'r'ɛm't'jē:	't'r'ɛm't'jē:	't'r'ɛm't'jē:
<i>pempiu</i>	'p'ɛ'm'p'u	'p'ɛ'm'p'u	'p'ɛ'm'p'u	'p'ɛ'm'p'u	'p'ɛ'm'p'u	'p'ɛ'm'p'u	'p'ɛ'm'p'u	'p'ɛ'm'p'u	'p'ɛ'm'p'u
<i>ištēpsi</i>	ɲ'ɔ't'ɛ'm's'i	ɲ'ɔ't'ɛ'm's'i	ɲ'ɔ't'ɛ'm's'i	ɲ'ɔ't'ɛ'm's'i	ɲ'ɔ't'ɛ'm's'i	ɲ'ɔ't'ɛ'm's'i	ɲ'ɔ't'ɛ'm's'i	ɲ'ɔ't'ɛ'm's'i	ɲ'ɔ't'ɛ'm's'i
<i>nendrynas</i>	n'ɛn'd'r'f'ns	n'ɛn'd'r'f'ns	n'ɛn'd'r'f'ns	n'ɛn'd'r'f'ns	n'ɛn'd'r'f'ns	n'ɛn'd'r'f'ns	n'ɛn'd'r'f'ns	n'ɛn'd'r'f'ns	n'ɛn'd'r'f'ns
<i>penkis</i>	'p'ɛ'ɲ'k'is	'p'ɛ'ɲ'k'is	'p'ɛ'ɲ'k'is	'p'ɛ'ɲ'k'is	'p'ɛ'ɲ'k'is	'p'ɛ'ɲ'k'is	'p'ɛ'ɲ'k'is	'p'ɛ'ɲ'k'is	'p'ɛ'ɲ'k'is
<i>menkiu</i>	'm'ɛ'ɲ'k'u	'm'ɛ'ɲ'k'u	'm'ɛ'ɲ'k'u	'm'ɛ'ɲ'k'u	'm'ɛ'ɲ'k'u	'm'ɛ'ɲ'k'u	'm'ɛ'ɲ'k'u	'm'ɛ'ɲ'k'u	'm'ɛ'ɲ'k'u
<i>apdengsi</i>	ab'd'ɛ'ɲ'k's'i	ab'd'ɛ'ɲ'k's'i	ab'd'ɛ'ɲ'k's'i	ab'd'ɛ'ɲ'k's'i	ab'd'ɛ'ɲ'k's'i	ab'd'ɛ'ɲ'k's'i	ab'd'ɛ'ɲ'k's'i	ab'd'ɛ'ɲ'k's'i	ab'd'ɛ'ɲ'k's'i
<i>įkqsi</i>	r'kə's'i	r'kə's'i	r'kə's'i	r'kə's'i	r'kə's'i	r'kə's'i	r'kə's'i	r'kə's'i	r'kə's'i
<i>grąžinti</i>	grə'ʒ'f'n't'i	grə'ʒ'f'n't'ē	grə'ʒ'f'n't'ē	grə'ʒ'f'n't'ē	grə'ʒ'f'n't'ē	grə'ʒ'f'n't'ē	grə'ʒ'f'n't'ē	grə'ʒ'f'n't'ē	grə'ʒ'f'n't'ē
<i>rqstus</i>	rə's'tus	rə's,tūs	rə's,tus	rə's,tus	rə's,tus	rə's,tus	rə's,tus	rə's,tus	rə's,tus
<i>išspręsi</i>	r's'p'r'ɛ:s'i	ɲ'ɔ's'p'r'ɛ:s'i	ɲ'ɔ's'p'r'ɛ:s'i	ɲ'ɔ's'p'r'ɛ:s'i	ɲ'ɔ's'p'r'ɛ:s'i	ɲ'ɔ's'p'r'ɛ:s'i	ɲ'ɔ's'p'r'ɛ:s'i	ɲ'ɔ's'p'r'ɛ:s'i	ɲ'ɔ's'p'r'ɛ:s'i
<i>kęsynai</i>	k'ɛ'st'nā:	k'ɛ'st'nā:	k'ɛ'st'nā:	k'ɛ'st'nā:	k'ɛ'st'nā:	k'ɛ'st'nā:	k'ɛ'st'nā:	k'ɛ'st'nā:	k'ɛ'st'nā:
<i>gręžinyas</i>	'g'r'ɛ'ʒ'ɲ'n'j's	'g'r'ɛ'ʒ'ɲ'n'j's	'g'r'ɛ'ʒ'ɲ'n'j's	'g'r'ɛ'ʒ'ɲ'n'j's	'g'r'ɛ'ʒ'ɲ'n'j's	'g'r'ɛ'ʒ'ɲ'n'j's	'g'r'ɛ'ʒ'ɲ'n'j's	'g'r'ɛ'ʒ'ɲ'n'j's	'g'r'ɛ'ʒ'ɲ'n'j's
<i>kietis</i>	'k'ɛ't'is	'k'ɛ't'is	'k'ɛ't'is	'k'ɛ't'is	'k'ɛ't'is	'k'ɛ't'is	'k'ɛ't'is	'k'ɛ't'is	'k'ɛ't'is
<i>liepynas</i>	l'ɛ'p'f'ns	l'ɛ'p'f'ns	l'ɛ'p'f'ns	l'ɛ'p'f'ns	l'ɛ'p'f'ns	l'ɛ'p'f'ns	l'ɛ'p'f'ns	l'ɛ'p'f'ns	l'ɛ'p'f'ns
<i>šotesi</i>	'ʃ'v'ɛ'i,s'i	'ʃ'v'ɛ'i,s'i	'ʃ'v'ɛ'i,s'i	'ʃ'v'ɛ'i,s'i	'ʃ'v'ɛ'i,s'i	'ʃ'v'ɛ'i,s'i	'ʃ'v'ɛ'i,s'i	'ʃ'v'ɛ'i,s'i	'ʃ'v'ɛ'i,s'i
<i>juodis</i>	'j'əud'is	'j'əud'is	'j'əud'is	'j'əud'is	'j'əud'is	'j'əud'is	'j'əud'is	'j'əud'is	'j'əud'is
<i>spanguolinį</i>	spə'ŋgou'l'ɛ'n'i	spə'ŋgou'l'ɛ'n'i	spə'ŋgou'l'ɛ'n'i	spə'ŋgou'l'ɛ'n'i	spə'ŋgou'l'ɛ'n'i	spə'ŋgou'l'ɛ'n'i	spə'ŋgou'l'ɛ'n'i	spə'ŋgou'l'ɛ'n'i	spə'ŋgou'l'ɛ'n'i
<i>juokų</i>	'j'ou,kū:	'j'ou,kū:	'j'ou,kū:	'j'ou,kū:	'j'ou,kū:	'j'ou,kū:	'j'ou,kū:	'j'ou,kū:	'j'ou,kū:

Vārņiai (LKA 191)

	VARN_JAUN_1	VARN_JAUN_2	VARN_JAUN_3	VARN_VID_1	VARN_VID_2	VARN_VID_3	VARN_VYR_1	VARN_VYR_2	VARN_VYR_3
<i>namiņj</i>	nó'm'ím'ň	nó'm'ím'ň	nó'm'ím'ň	nó'm'ím'ň	nó'm'ím'ň	nó'm'ím'ň	nó'm'ím'ň	nó'm'ím'ň	nó'm'ím'ň
<i>vimis</i>	'u'ē,n'is	'u'ī,n'is	'u'ī,n'is	'u'ē,n'is	'u'ē,n'is	'u'ē,n'is	'u'ē,n'is	'u'ē,n'is	'u'ē,n'is
<i>darbinieks</i>	dar'b'i,n'īŋ,kus	dar'b'i,n'īŋ,kus	dar'b'i,n'īŋ,kus	dar'b'i,n'īŋ,kus	dar'b'i,n'īŋ,kus	dar'b'i,n'īŋ,kus	dar'b'i,n'īŋ,kus	dar'b'i,n'īŋ,kus	dar'b'i,n'īŋ,kus
<i>durys</i>	'dōr'is	'dōr'is	'dōr'is	'dōr'is	'dōr'is	'dōr'is	'dōr'is	'dōr'is	'dōr'is
<i>šunis</i>	'jō,n'is	'jō,n'is	'jō,n'is	'jō,n'is	'jō,n'is	'jō,n'is	'jō,n'is	'jō,n'is	'jō,n'is
<i>kurkuļi</i>	'kurku,lū:	'kurku,lū:	'kurku,lū:	'kurku,lū:	'kurku,lū:	'kurku,lū:	'kurku,lū:	'kurku,lū:	'kurku,lū:
<i>prītdāyti</i>	p'r'i't'ē'l,d'irt'ē	p'r'i't'ē'l,d'irt'ē	p'r'i't'ē'l,d'irt'ē	p'r'i't'ē'l,d'irt'ē	p'r'i't'ē'l,d'irt'ē	p'r'i't'ē'l,d'irt'ē	p'r'i't'ē'l,d'irt'ē	p'r'i't'ē'l,d'irt'ē	p'r'i't'ē'l,d'irt'ē
<i>silki</i>	's'ē'l'k'ū	's'ē'l'k'ū	's'ē'l'k'ū	's'ē'l'k'ū	's'ē'l'k'ū	's'ē'l'k'ū	's'ē'l'k'ū	's'ē'l'k'ū	's'ē'l'k'ū
<i>išmārkyti</i>	īf'm'ir'k'ūt'ē	īf'm'ir'k'ūt'ē	īf'm'ir'k'ūt'ē	īf'm'ir'k'ūt'ē	īf'm'ir'k'ūt'ē	īf'm'ir'k'ūt'ē	īf'm'ir'k'ūt'ē	īf'm'ir'k'ūt'ē	īf'm'ir'k'ūt'ē
<i>girdi</i>	'g'ē'r',d'ī	'g'ē'r',d'ī	'g'ē'r',d'ī	'g'ē'r',d'ī	'g'ē'r',d'ī	'g'ē'r',d'ī	'g'ē'r',d'ī	'g'ē'r',d'ī	'g'ē'r',d'ī
<i>žirnū</i>	'z'ēr'n'ū	'z'ēr'n'ū	'z'ēr'n'ū	'z'ēr'n'ū	'z'ēr'n'ū	'z'ēr'n'ū	'z'ēr'n'ū	'z'ēr'n'ū	'z'ēr'n'ū
<i>pišļi</i>	'p'ēr'ļ'i	'p'ēr'ļ'i	'p'ēr'ļ'i	'p'ēr'ļ'i	'p'ēr'ļ'i	'p'ēr'ļ'i	'p'ēr'ļ'i	'p'ēr'ļ'i	'p'ēr'ļ'i
<i>užpultu</i>	'u'j'pōl,tū:	'u'j'pōl,tū:	'u'j'pōl,tū:	'u'j'pōl,tū:	'u'j'pōl,tū:	'u'j'pōl,tū:	'u'j'pōl,tū:	'u'j'pōl,tū:	'u'j'pōl,tū:
<i>pulki</i>	'pul,kū:	'pul,kū:	'pul,kū:	'pul,kū:	'pul,kū:	'pul,kū:	'pul,kū:	'pul,kū:	'pul,kū:
<i>dūlki</i>	'dū'l'k'ū	'dū'l'k'ū	'dū'l'k'ū	'dū'l'k'ū	'dū'l'k'ū	'dū'l'k'ū	'dū'l'k'ū	'dū'l'k'ū	'dū'l'k'ū
<i>kulņi</i>	'kō'l'n'i	'kō'l'n'i	'kul'n'i	'kō'l'n'i	'kō'l'n'i	'kū'l'n'i	'kō'l'n'i	'kō'l'n'i	'kō'l'n'i
<i>purvīnāi</i>	pur'v'ī:nā:	pur'v'ī:nā:	pur'v'ī:nā:	pur'v'ī:nā:	pur'v'ī:nā:	pur'v'ī:nā:	pur'v'ī:nā:	pur'v'ī:nā:	pur'v'ī:nā:
<i>burni</i>	'bōr,nū:	'bōr,nū:	'bur,nū:	'bur,nū:	'bur,nū:	'bur,nū:	'bur,nū:	'bur,nū:	'bōr,nū:
<i>gurkšņius</i>	gōr'k'f'n'ūs	gōr'k'f'n'ūs	gōr'k'f'n'ūs	gōr'k'f'n'ūs	gōr'k'f'n'ūs	gōr'k'f'n'ūs	gōr'k'f'n'ūs	gōr'k'f'n'ūs	gōr'k'f'n'ūs
<i>plurpsi</i>	'p'l'ōr'p's'i	'p'l'ōr'p's'i	'p'l'ur'p's'i	'p'l'ōr'p's'i	'p'l'ōr'p's'i	'p'l'ōr'p's'i	'p'l'ōr'p's'i	'p'l'ōr'p's'i	'p'l'ōr'p's'i
<i>kuittesi</i>	ku't'f'is	ku't'f'is	ku't'f'is	ku't'f'is	ku't'f'is	ku't'f'is	ku't'f'is	ku't'f'is	ku't'f'is
<i>puķi</i>	'pū,k'ī	'pū,k'ī	'pōi,k'ī	'pōi,k'ī	'pōi,k'ī	'pōi,k'ī	'pōi,k'ī	'pōi,k'ī	'pōi,k'ī
<i>klauķi</i>	'klō'rk'ū	'klō'rk'ū	'klō'rk'ū	'klō'rk'ū	'klō'rk'ū	'klō'rk'ū	'klō'rk'ū	'klō'rk'ū	'klō'rk'ū
<i>zūiķi</i>	'zō'rk'ū	'zō'rk'ū	'zō'rk'ū	'zō'rk'ū	'zō'rk'ū	'zō'rk'ū	'zō'rk'ū	'zō'rk'ū	'zō'rk'ū
<i>samdys</i>	sam'd'f'is	sam'd'f'is	sam'd'f'is	sam'd'f'is	sam'd'f'is	sum'd'f'is	sum'd'f'is	sum'd'f'is	šom'd'f'is
<i>tamsi</i>	'tam',s'ū:	'tam',s'ū:	'tam',s'ū:	'tam',s'ū:	'tam',s'ū:	'tum',s'ū:	'tum',s'ū:	'tum',s'ū:	'tum',s'ū:

	VARN_JAUN_1	VARN_JAUN_2	VARN_JAUN_3	VARN_VID_1	VARN_VID_2	VARN_VID_3	VARN_VYR_1	VARN_VYR_2	VARN_VYR_3
<i>samitis</i>	'sámítis	'sámítis	'sámítis	'sámítis	'sámítis	'sámítis	'sámítis	'sámítis	'sámítis
<i>vamzdis</i>	'vám'z'dis	'vám'z'dis	'vám'z'dis	'vám'z'dis	'vám'z'dis	'vám'z'dis	'vám'z'dis	'vám'z'dis	'vám'z'dis
<i>apdangstyti</i>	abdajk'st'it'ė	abdajk'st'it'ė	abdajk'st'it'ė	abdajk'st'it'ė	abdajk'st'it'ė	abdajk'st'it'ė	abdajk'st'it'ė	abdajk'st'it'ė	abdajk'st'it'ė
<i>dantis</i>	'dǎn'tis	'dǎn'tis	'dǎn'tis	'dǎn'tis	'dǎn'tis	'dǎn'tis	'dǎn'tis	'dǎn'tis	'dǎn'tis
<i>langus</i>	'lǎngus	'lǎngus	'lǎngus	'lǎngus	'lǎngus	'lǎngus	'lǎngus	'lǎngus	'lǎngus
<i>rankų</i>	'rǎŋku	'rǎŋku	'rǎŋku	'rǎŋku	'rǎŋku	'rǎŋku	'rǎŋku	'rǎŋku	'rǎŋku
<i>kemsynai</i>	k'em'sf:ná:	k'em'sf:ná:	k'em'sf:ná:	k'em'sf:ná:	k'em'sf:ná:	k'em'sf:ná:	k'em'sf:ná:	k'em'sf:ná:	k'em'sf:ná:
<i>tremtyje</i>	'tr'em'tj:	'tr'em'tj:	'tr'em'tj:	'tr'em'tj:	'tr'em'tj:	'tr'em'tj:	'tr'em'tj:	'tr'em'tj:	'tr'em'tj:
<i>pempių</i>	'p'ėm'p'u	'p'ėm'p'u	'p'ėm'p'u	'p'ėm'p'u	'p'ėm'p'u	'p'ėm'p'u	'p'ėm'p'u	'p'ėm'p'u	'p'ėm'p'u
<i>ištempsi</i>	į't'ė:m'si	į't'ė:m'si	į't'ė:m'si	į't'ė:m'si	į't'ė:m'si	į't'ė:m'si	į't'ė:m'si	į't'ė:m'si	į't'ė:m'si
<i>nendrynas</i>	n'en'dr'fns	n'en'dr'fns	n'en'dr'fns	n'en'dr'fns	n'en'dr'fns	n'en'dr'fns	n'en'dr'fns	n'en'dr'fns	n'en'dr'fns
<i>penkis</i>	'p'ė:ŋ'k'is	'p'ė:ŋ'k'is	'p'ė:ŋ'k'is	'p'ė:ŋ'k'is	'p'ė:ŋ'k'is	'p'ė:ŋ'k'is	'p'ė:ŋ'k'is	'p'ė:ŋ'k'is	'p'ė:ŋ'k'is
<i>menkių</i>	'm'ė:ŋ'k'u	'm'ė:ŋ'k'u	'm'ė:ŋ'k'u	'm'ė:ŋ'k'u	'm'ė:ŋ'k'u	'm'ė:ŋ'k'u	'm'ė:ŋ'k'u	'm'ė:ŋ'k'u	'm'ė:ŋ'k'u
<i>apdengsi</i>	ab'd'ė:ŋ'k'si	ab'd'ė:ŋ'k'si	ab'd'ė:ŋ'k'si	ab'd'ė:ŋ'k'si	ab'd'ė:ŋ'k'si	ab'd'ė:ŋ'k'si	ab'd'ė:ŋ'k'si	ab'd'ė:ŋ'k'si	ab'd'ė:ŋ'k'si
<i>įkąsi</i>	'i'kási	'i'kási	'i'kási	'i'kási	'i'kási	'i'kási	'i'kási	'i'kási	'i'kási
<i>gražinti</i>	grǎ'ž'f'n't'ė	grǎ'ž'f'n't'ė	grǎ'ž'f'n't'ė	grǎ'ž'f'n't'ė	grǎ'ž'f'n't'ė	grǎ'ž'f'n't'ė	grǎ'ž'f'n't'ė	grǎ'ž'f'n't'ė	grǎ'ž'f'n't'ė
<i>raštus</i>	'ras,tūs	'ras,tus	'ras,tus	'ras,tus	'ras,tus	'ras,tus	'ras,tus	'ras,tus	'ras,tus
<i>išspręsi</i>	į's'p'r'ė:s'į	į's'p'r'ė:s'į	į's'p'r'ė:s'į	į's'p'r'ė:s'į	į's'p'r'ė:s'į	į's'p'r'ė:s'į	į's'p'r'ė:s'į	į's'p'r'ė:s'į	į's'p'r'ė:s'į
<i>kęsynai</i>	k'ė'sf:ná:	k'ė'sf:ná:	k'ė'sf:ná:	k'ė'sf:ná:	k'ė'sf:ná:	k'ė'sf:ná:	k'ė'sf:ná:	k'ė'sf:ná:	k'ė'sf:ná:
<i>gręžinys</i>	'gr'ė:ž'i:n'į:s	'gr'ė:ž'i:n'į:s	'gr'ė:ž'i:n'į:s	'gr'ė:ž'i:n'į:s	'gr'ė:ž'i:n'į:s	'gr'ė:ž'i:n'į:s	'gr'ė:ž'i:n'į:s	'gr'ė:ž'i:n'į:s	'gr'ė:ž'i:n'į:s
<i>kietis</i>	'k'ė:t'is	'k'ė:t'is	'k'ė:t'is	'k'ė:t'is	'k'ė:t'is	'k'ė:t'is	'k'ė:t'is	'k'ė:t'is	'k'ė:t'is
<i>liepynas</i>	l'ie'p'f'ns	l'ie'p'f'ns	l'ie'p'f'ns	l'ie'p'f'ns	l'ie'p'f'ns	l'ie'p'f'ns	l'ie'p'f'ns	l'ie'p'f'ns	l'ie'p'f'ns
<i>šviesti</i>	'š'v'ie's'į	'š'v'ie's'į	'š'v'ie's'į	'š'v'ie's'į	'š'v'ie's'į	'š'v'ie's'į	'š'v'ie's'į	'š'v'ie's'į	'š'v'ie's'į
<i>juodis</i>	'juǒd'is	'juǒd'is	'juǒd'is	'juǒd'is	'juǒd'is	'juǒd'is	'juǒd'is	'juǒd'is	'juǒd'is
<i>spanguolinį</i>	spǎŋu'li:m'į	spǎŋu'li:m'į	spǎŋu'li:m'į	spǎŋu'li:m'į	spǎŋu'li:m'į	spǎŋu'li:m'į	spǎŋu'li:m'į	spǎŋu'li:m'į	spǎŋu'li:m'į
<i>juokų</i>	'ju'k'ū:	'ju'k'ū:	'ju'k'ū:	'ju'k'ū:	'ju'k'ū:	'ju'k'ū:	'ju'k'ū:	'ju'k'ū:	'ju'k'ū:

Rietāvas (LKA 219)

	RT_JAUN_1	RT_JAUN_2	RT_JAUN_3	RT_VID_1	RT_VID_2	RT_VID_3	RT_VYR_1	RT_VYR_2	RT_VYR_3
<i>naminij</i>	nə'm'ɛ'n'i	nə'm'in'i	nə'm'ɛ'n'i	nə'm'ɛ'n'i	nə'm'ɛ'n'i	nə'm'ɛ'n'i	nə'm'ɛ'n'i	nə'm'ɛ'n'i	nə'm'ɛ'n'i
<i>vinis</i>	'u'ɛ'n'is	v'i'n'is	'u'ɛ'n'is	'u'ɛ'n'is	'u'ɛ'n'is	'u'ɛ'n'is	'u'ɛ'n'is	'u'ɛ'n'is	'u'ɛ'n'is
<i>darbininiks</i>	'dar'b'i,n'ij'kos	dar'b'm'ij'kos	'dar'b'i,n'ij'kos	'dar'b'i,n'ij'kos	'dar'b'i,n'ij'kos	'dar'b'i,n'ij'kos	'dar'b'i,n'ij'kos	'dar'b'i,n'ij'kos	'dar'b'i,n'ij'kos
<i>durys</i>	'dur'is	'dur'is	'dur'is	'dur'is	'dur'is	'dur'is	'dur'is	'dur'is	'dur'is
<i>šunis</i>	'ju'n'is	ju'n'is	'ju'n'is	'ju'n'is	'ju'n'is	'ju'n'is	'ju'n'is	'ju'n'is	'ju'n'is
<i>kurkuli</i>	'korko'l'ū:	kurku'lū:	'korko'lū:	'korko'lū:	'korko'lū:	'korko'lū:	'korko'lū:	'korko'lū:	'korko'lū:
<i>prītīdyti</i>	p'r'i't'ɛ'l'd'it'ɛ	p'r'i't'ɛ'l'd'it'ɛ	p'r'i't'ɛ'l'd'it'ɛ	p'r'i't'ɛ'l'd'it'ɛ	p'r'i't'ɛ'l'd'it'ɛ	p'r'i't'ɛ'l'd'it'ɛ	p'r'i't'ɛ'l'd'it'ɛ	p'r'i't'ɛ'l'd'it'ɛ	p'r'i't'ɛ'l'd'it'ɛ
<i>silki</i>	's'ɛ'l'k'us	's'i'l'k'us	's'ɛ'l'k'us	's'ɛ'l'k'us	's'ɛ'l'k'us	's'ɛ'l'k'us	's'ɛ'l'k'us	's'ɛ'l'k'us	's'ɛ'l'k'us
<i>išmūrkyti</i>	if'm'ir'k'it'ɛ	if'm'ir'k'it'ɛ	if'm'ir'k'it'ɛ	if'm'ɛr'k'it'ɛ	if'm'ɛr'k'it'ɛ	if'm'ir'k'it'ɛ	if'm'ɛr'k'it'ɛ	if'm'ɛr'k'it'ɛ	if'm'ɛr'k'it'ɛ
<i>girdi</i>	'g'ɛ'r'd'i	g'ir'd'i	'g'ɛ'r'd'i	'g'ɛ'r'd'i	'g'ɛ'r'd'i	'g'ɛ'r'd'i	'g'ɛ'r'd'i	'g'ɛ'r'd'i	'g'ɛ'r'd'i
<i>žirni</i>	ʒ'ɛr'n'us	ʒ'ir'n'us	ʒ'ɛr'n'us	ʒ'ɛr'n'us	ʒ'ɛr'n'us	ʒ'ɛr'n'us	ʒ'ɛr'n'us	ʒ'ɛr'n'us	ʒ'ɛr'n'us
<i>pūršļi</i>	'p'ɛ'r'ļ'i	'p'ir'ļ'i	'p'ɛ'r'ļ'i	'p'ɛ'r'ļ'i	'p'ɛ'r'ļ'i	'p'ɛ'r'ļ'i	'p'ɛ'r'ļ'i	'p'ɛ'r'ļ'i	'p'ɛ'r'ļ'i
<i>užpultu</i>	'u'p'ul'tū:	u'p'ul'tū:	'u'p'ul'tū:	'u'p'ul'tū:	'u'p'ol'tū:	'u'p'ol'tū:	'u'p'ol'tū:	'u'p'ol'tū:	'u'p'ol'tū:
<i>pulki</i>	'pul'kū:	pul'kū:	'pul'kū:	'pul'kū:	'pul'kū:	'pul'kū:	'pul'kū:	'pul'kū:	'pul'kū:
<i>dulki</i>	'd'ol'k'us	'd'ul'k'us	'd'ol'k'us	'd'ol'k'us	'd'ol'k'us	'd'ol'k'us	'd'ol'k'us	'd'ol'k'us	'd'ol'k'us
<i>kulņi</i>	'k'ol'n'i	'kuļ'n'i	'k'ol'n'i	'k'ol'n'i	'kū'l'n'i	'kū'l'n'i	'k'ol'n'i	'k'ol'n'i	'k'ol'n'i
<i>purvynai</i>	pur'v'i,n'ā:	pur'v'ime:	pur'v'i,n'ā:	pur'v'i,n'ā:	pur'v'i,n'ā:	pur'v'i,n'ā:	pur'v'i,n'ā:	pur'v'i,n'ā:	pur'v'i,n'ā:
<i>burni</i>	'bur'nū:	bur'nū:	'bur'nū:	'bur'nū:	'bor'nū:	'bor'nū:	'bor'nū:	'bor'nū:	'bor'nū:
<i>gurkšņius</i>	'g'or'k'f'n'us	gur'k'f'n'us	'g'or'k'f'n'us	'g'or'k'f'n'us	'g'or'k'f'n'us	'g'or'k'f'n'us	'g'or'k'f'n'us	'g'or'k'f'n'us	'g'or'k'f'n'us
<i>plurpsi</i>	'p'l'or'p's'i	'p'l'or'p's'i	'p'l'or'p's'i	'p'l'or'p's'i	'p'l'or'p's'i	'p'l'or'p's'i	'p'l'or'p's'i	'p'l'or'p's'i	'p'l'or'p's'i
<i>kuitiesi</i>	k'or't'is	kur't'is	k'or't'is	k'or't'is	k'or't'is	k'or't'is	k'or't'is	k'or't'is	k'or't'is
<i>puiki</i>	'poi'k'i	poi'k'i	'poi'k'i	'poi'k'i	'p'or'k'i	'p'or'k'i	'p'or'k'i	'p'or'k'i	'p'or'k'i
<i>klauki</i>	'klō'iku	'klō'iku	'klō'iku	'klō'iku	'klō'iku	'klō'iku	'klō'iku	'klō'iku	'klō'iku
<i>zauki</i>	'z'or'k'us	'zu'k'us	'z'or'k'us	'z'or'k'us	'z'or'k'us	'z'or'k'us	'z'or'k'us	'z'or'k'us	'z'or'k'us
<i>samdys</i>	sum'd'is	sam'd'is	sum'd'is	sum'd'is	sum'd'is	sum'd'is	sum'd'is	sum'd'is	sum'd'is
<i>tamsi</i>	'tom's'ū:	tam's'ū:	'tom's'ū:	'tom's'ū:	'tom's'ū:	'tom's'ū:	'tom's'ū:	'tom's'ū:	'tom's'ū:

	RT_JAUN_1	RT_JAUN_2	RT_JAUN_3	RT_VID_1	RT_VID_2	RT_VID_3	RT_VYR_1	RT_VYR_2	RT_VYR_3
<i>samitis</i>	'sám'tis	'sám'tis	'sóm'tis	'sóm'tis	'sóm'tis	'sóm'tis	'sóm'tis	'sóm'tis	'sóm'tis
<i>vamzdis</i>	'uóm'z'dis	'uám'z'dis	'uóm'z'dis	'uóm'z'dis	'uóm'z'dis	'uóm'z'dis	'uóm'z'dis	'uóm'z'dis	'uóm'z'dis
<i>apdangstyti</i>	abdauj'k'st'it'ë	abdauj'k'st'it'ë	abdauj'k'st'it'ë	abdauj'k'st'it'ë	abdauj'k'st'it'ë	abdauj'k'st'it'ë	abdauj'k'st'it'ë	abdauj'k'st'it'ë	abdauj'k'st'it'ë
<i>dantis</i>	'dõ'n'tis	dan'tis	'dõ'n'tis	'dõ'n'tis	'dõ'n'tis	'dõ'n'tis	'dõ'n'tis	'dõ'n'tis	'dõ'n'tis
<i>langus</i>	'lõngus	'lõngus	'lõngus	'lõngus	'lõngus	'lõngus	'lõngus	'lõngus	'lõngus
<i>ranku</i>	'rõjku	'raŋku	'rõjku	'rõjku	'rõjku	'rõjku	'rõjku	'rõjku	'rõjku
<i>kemsynai</i>	k'em'st'it'ë	k'em'st'it'ë	k'em'st'it'ë	k'em'st'it'ë	k'em'st'it'ë	k'em'st'it'ë	k'em'st'it'ë	k'em'st'it'ë	k'em'st'it'ë
<i>tremtyje</i>	'tr'em'tj'ë	'tr'em'tj'ë	'tr'em'tj'ë	'tr'em'tj'ë	'tr'em'tj'ë	'tr'em'tj'ë	'tr'em'tj'ë	'tr'em'tj'ë	'tr'em'tj'ë
<i>pempju</i>	'p'ë'm'p'u	'p'ë'm'p'u	'p'ë'm'p'u	'p'ë'm'p'u	'p'ë'm'p'u	'p'ë'm'p'u	'p'ë'm'p'u	'p'ë'm'p'u	'p'ë'm'p'u
<i>ištēpsi</i>	ɟ'ɟ'ë'm'si	ɟ'ɟ'ë'm'si	ɟ'ɟ'ë'm'si	ɟ'ɟ'ë'm'si	ɟ'ɟ'ë'm'si	ɟ'ɟ'ë'm'si	ɟ'ɟ'ë'm'si	ɟ'ɟ'ë'm'si	ɟ'ɟ'ë'm'si
<i>nendrynas</i>	n'en'dr'inas	n'en'dr'inas	n'en'dr'inas	n'en'dr'inas	n'en'dr'inas	n'en'dr'inas	n'en'dr'inas	n'en'dr'inas	n'en'dr'inas
<i>penkis</i>	'p'ë'j'k'is	'p'ë'j'k'is	'p'ë'j'k'is	'p'ë'j'k'is	'p'ë'j'k'is	'p'ë'j'k'is	'p'ë'j'k'is	'p'ë'j'k'is	'p'ë'j'k'is
<i>menkių</i>	'm'ë'j'k'u	'm'ë'j'k'u	'm'ë'j'k'u	'm'ë'j'k'u	'm'ë'j'k'u	'm'ë'j'k'u	'm'ë'j'k'u	'm'ë'j'k'u	'm'ë'j'k'u
<i>apdengsi</i>	ab'd'ë'j'k'si	ab'd'ë'j'k'si	ab'd'ë'j'k'si	ab'd'ë'j'k'si	ab'd'ë'j'k'si	ab'd'ë'j'k'si	ab'd'ë'j'k'si	ab'd'ë'j'k'si	ab'd'ë'j'k'si
<i>įkėsi</i>	'rkõ'si	'rkõ'si	'rkõ'si	'rkõ'si	'rkõ'si	'rkõ'si	'rkõ'si	'rkõ'si	'rkõ'si
<i>gražinti</i>	graz'f'nt'ë	graz'f'nt'ë	graz'f'nt'ë	graz'f'nt'ë	graz'f'nt'ë	graz'f'nt'ë	graz'f'nt'ë	graz'f'nt'ë	graz'f'nt'ë
<i>raštus</i>	'ras'tus	'ras'tus	'rõ's'tus	'rõ's'tus	'rõ's'tus	'rõ's'tus	'rõ's'tus	'rõ's'tus	'rõ's'tus
<i>išspręsi</i>	ɟ'ɟ'ë'sp'r'ë'si	ɟ'ɟ'ë'sp'r'ë'si	ɟ'ɟ'ë'sp'r'ë'si	ɟ'ɟ'ë'sp'r'ë'si	ɟ'ɟ'ë'sp'r'ë'si	ɟ'ɟ'ë'sp'r'ë'si	ɟ'ɟ'ë'sp'r'ë'si	ɟ'ɟ'ë'sp'r'ë'si	ɟ'ɟ'ë'sp'r'ë'si
<i>kęsynai</i>	k'ë'st'it'ë	k'ë'st'it'ë	k'ë'st'it'ë	k'ë'st'it'ë	k'ë'st'it'ë	k'ë'st'it'ë	k'ë'st'it'ë	k'ë'st'it'ë	k'ë'st'it'ë
<i>gręžinys</i>	'gr'ë'ž'i'n'is	'gr'ë'ž'i'n'is	'gr'ë'ž'i'n'is	'gr'ë'ž'i'n'is	'gr'ë'ž'i'n'is	'gr'ë'ž'i'n'is	'gr'ë'ž'i'n'is	'gr'ë'ž'i'n'is	'gr'ë'ž'i'n'is
<i>kietis</i>	'k'ë't'is	'k'ë't'is	'k'ë't'is	'k'ë't'is	'k'ë't'is	'k'ë't'is	'k'ë't'is	'k'ë't'is	'k'ë't'is
<i>liepynas</i>	l'ë'p'inas	l'ë'p'inas	l'ë'p'inas	l'ë'p'inas	l'ë'p'inas	l'ë'p'inas	l'ë'p'inas	l'ë'p'inas	l'ë'p'inas
<i>šotesi</i>	'š'õ't'ë'si	'š'õ't'ë'si	'š'õ't'ë'si	'š'õ't'ë'si	'š'õ't'ë'si	'š'õ't'ë'si	'š'õ't'ë'si	'š'õ't'ë'si	'š'õ't'ë'si
<i>juodis</i>	'jõud'is	'jõud'is	'jõud'is	'jõud'is	'jõud'is	'jõud'is	'jõud'is	'jõud'is	'jõud'is
<i>spanguolinė</i>	spangou'l'ë'n'i	spangou'l'ë'n'i	spangou'l'ë'n'i	spangou'l'ë'n'i	spangou'l'ë'n'i	spangou'l'ë'n'i	spangou'l'ë'n'i	spangou'l'ë'n'i	spangou'l'ë'n'i
<i>juokų</i>	'jõu'k'ü	'jõu'k'ü	'jõu'k'ü	'jõu'k'ü	'jõu'k'ü	'jõu'k'ü	'jõu'k'ü	'jõu'k'ü	'jõu'k'ü

Simona VYNIAUTAITĖ

TARMINIO POŽYMIŲ STATIKA
IR DINAMIKA: ŽEMAIČIŲ REGRESYVINĖS
BALSIŲ ASIMILIACIJOS ATVEJIS

Daktaro disertacija

SL 655. 2021 07 16. Tiražas 30 egz.
Išleido Lietuvių kalbos institutas, P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
Spausdino KTU spaustuvė/leidykla „Technologija“
Studentų g. 54, LT-51424 Kaunas

Nemokamai.